

જી. આન. તંત્રી:—હંસરાજ ધરમરાી દેવાણી.

મળવોનું ઉદાણુ:—રામનવમી બીલીમ, કાથા ભગવત, માંડવી, મુંબઈ.

વાર્ષિક લખાણ:—પાણી તથા કોઈકે દિવાલ પુસ્તક મોકલે ૩. ચાર.

સ્ત્રીઓની સુંદરતા શામાં છે ?

કાળા-રેશમ જેવા-ચળકતા વાળોમાં છે અને તેવા વાળ બનાવવા માટે

કામિનીઆ ઓઇલ. (જલ્દાર)

એ એક જગપ્રસિદ્ધ અને સ્ત્રીઓનું માનીતું, મધુર સુગંધિતી ભરપૂર તેલ છે. આ તેલ પુરુષો, બાળકો અને વિદ્યાર્થીઓ માટે પણ એક સરખું, પહોંચ ઉપયોગી અને ફાયદાકારક છે.

એશિયા ખંડની અબળાઓ પોતાની સુંદરતા વધારવા માટે તેનો હમેશાં હોંશથી ઉપયોગ કરે છે. કારણ કે તે ખરી પડતા વાળોને અટકાવી મજબૂત બનાવે છે, મગજને શાન્ત રાખે છે, સુગંધમય ખુશબો આપે છે અને વાળ સારા રાખવા માટે તે મનોરંજક તેલ છે. આવા અનેક ગુણોથી તે જગતનું જાણીતું અને માનીતું તેલ થઇ પડેલ હોવાથી જ સ્ત્રીઓના મુખ્ય ચુંગાર રૂપ બનાય છે. ખરીદતી વખતે દુકાનદાર પાસેથી કામિનીઆ ઓઇલ જ માગજો.

કામિનીઆ ઓઇલ માટે આવેલ સંખ્યાબંધ અભિપ્રાયોમાંથી માત્ર એક નીચેનો અભિપ્રાય જ વાંચો—

ડૉ. આર. નારાયણ ચંદ્ર—કોમ્પ્યુટરથી લખે છે કે, “કામિનીઆ ઓઇલ દુનીઆમાં વપરાતા તેઓનો સરદાર છે. એવું સર્ટીફિકેટ આપતાં મને આનંદ થાય છે. એ વર્ગ ઉપર મારા ધરતી એક સ્ત્રી માયાની ખુશ્બીથી પીગાતી હતી, તેથી તેણીના વાળો ઘણે જાગે ખરી ગયા. મારી પાસે કામિનીઆ ઓઇલની એક બોટલી હોવાથી મેં તેને તે વાપરવા આપી. તેણીએ આ તેલ વાપરતાં વાળનું વધતું આગળ માથે પાછું થવા લાગ્યું અને આજે તેણીના વાળ ઘણાજ લાંબા અને ખુશસરત થયા છે. ખરેખર આ તેલની સુગંધી પણ ઘણીજ મીઠી અને મન મોહક છે. એમાં સમાયેલા ગુણો ઘણાજ ઉત્તમ છે. મહેરબાની કરીને કામિનીઆ ઓઇલની ત્રણ બોટલી વી. પી. થી મોકલી આપશો.”

લાય—

બોટલી ૧નો રૂ ૧ -૦-૦

ત્રી વી. ના રૂ ૦ -૪-૦ જુદા

બોટલીના રૂ ૦-૧-૦

ત્રી વી. ના રૂ ૦ -૪-૦

ગોલ્ડ એન્ડ સ,

ધી એન્ડો હંડીઅન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કં.,

જુમા મસ્જિદ, મુંબઈ.

કેશવકાન્ત હેર ઓધલ.

સ્રીઓનું સુગાર કેશવકાન્ત હેર ઓધલમાં સમાયલું છે.
સ્રીઓનું સૌંદર્ય કેશવકાન્ત હેર ઓધલમાં સમાયલું છે.
ખાલનું વધવું, કાળા થવું, લીસા થવું, એ પણ કેશવ-
કાન્ત હેર ઓધલમાં જ સમાયલું છે.

કારણ કે—

તે ઉંચી બતની વનસ્પતિઓ તથા મસાલામાંથી બનાવ-
વામાં આવ્યું છે અને તેથી તે શુદ્ધ છે, મગજને તથા આં-
ખોને ઠંડક આપે છે. આ તેલમાં ઘાસલેટ તેલનો ઉપયોગ
કરવામાં આવ્યો છે, એમ ખતાવો આપનારને રૂ. ૧૦૦)
ધનામ આપવામાં આવશે.

આ કેશવકાન્ત હેર ઓધલને એક વખત વાપરી ખાત્રી કરો.
છાહાર ગામના ઓડિશી ઉપર પુરતું ધ્યાન આપવામાં
આવે છે.

પ્રમાણિક એજન્ટો જોઈએ છે.

લખો—

તારતુ સરનાથ
"Osward"

દ્વારકાદાસ જગમોહનદાસ

ટેલીફોન નંબર.

એન્ડ કંપની.

૩૮૮૧

નં. ૧૪૭, અમદાવાદ રહેમાન સ્ટ્રીટ.

મુંબઈ.

The National Insurance Company Limited.

ધી નેશનલ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લીમીટેડ.

પુરેપુરી બરાવલી યાપણ

રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦

જામીનગીરીઓમાં રોકેલી રકમ

રૂ. ૩૦,૦૦,૦૦૦

પુરેપુરી પગાર મએલી યાપણ—

રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦

રીઝર્વ ફંડ—

રૂ. ૩૦,૦૦,૦૦૦

હિન્દુસ્થાનમાં પ્રાપ્ત પણ્ય કંપની કરતાં ઓછામાં ઓછું પ્રીમીયમ પગાર કરીને આ કંપનીમાંથી તમે એક એવી પોલીસી મેળવો છો કે, જે તમારી રક્ષાવસ્થામાં તમારી ઓછી આવકની મુશ્કેલી બરબાદ કરવાને તમને સમર્થ બનાવે છે. આ કંપનીની સ્થાપના સને ૧૯૦૭માં થઈ છે અને આજ સુધીમાં એનું રીઝર્વ ફંડ—રૂ. ૩૦,૦૦,૦૦૦. નું થવા સાથે એજ એના કુશળ ધારોનાર અને બહેનના કામદારની ખાત્રી બતાવી આપે છે, વળી હિન્દુસ્થાનના જાણીતા આગેવાન ધી. એન. મી. મુરેન્દ્રનાથ બેનરજી જેવા લોકો તથા મુખ્ય પ્રધાન મારે મેનસ ફોરવર અપર્સવાળા જાણીતા મી. ધરાવંતરાવ આ કંપનીમાં રોકાયેલી તથા સ્વનંતરણે કામ કરવાથી આ કંપનીએ દેશના આરે બાજુના લોકોને વિશ્વાસ મેળવ્યો છે.

જેથી રૂંદ ઠેકાણે આ કંપનીનું નામ આજે પરચુ મધ પાડ્યું છે. આજ કાલ બધારે હિન્દુસ્થાનના આરે ખુલામાં સ્વદેશી દિલચાલની ધમાલ ચાલે છે ત્યારે આપણી પરી ફરજ એ છે કે—આ દેશની આ કંપનીને દરેક રીતે બનતું ઉત્તેજન આપવું જોઈએ. આ કંપનીના વીમાના દર તદ્દન ઓછા હતાં પ્રાપ્ત પણ સાચામાં સારી પરદેશી કંપની કરતાં ઉત્તમ કંપની છે. વીમો ઉતારનારને પાછળથી પ્રાપ્ત થયું પ્રકારનું જોગવા એનું પગતું નથી અને મહેનત પણ્ય કરવી પડતી નથી. ‘નેશનલ’ પોલીસીઓ પહેલા વર્ષના જોગવા ઉતારે છે. પોલીસી, રોકડો અને અસાધારણ સામે મેળવી આપે છે. તમારી જીંદગીના વીમો ઉતારવા અચાઉ મહેનતની કરી ‘મહેનત’ માં માવી-માંથી ખાત્રી કરશો.

—વડી એક્સિસ—

૭, ચર્ચલેન હાલકા.

—સેક્રટરી—

વી. બેનરજી.

—મેનેજિંગ એજન્ટ—

મેસર્સ રે કાંટ હાલકા.

મુખ્ય પ્રધાન મારે મેનસ ફોરવર—

મેસર્સ ફોરવર અપર્સ,

૭૨, એપેલો સ્ટ્રીટ, ફાટ, મુંબઈ.

—મુખ્ય એજન્ટ—

શા. અમરેશુજી ઉકેડા ઉમ,

ખારેક બગર, માંડવી, મુંબઈ.

—વધુ આગવદાર સબ એજન્ટ જોઈએ છે—

વિદ્યાર્થીઓ, વેપારીઓ, તથા બહારગામના

❖ વિઝીટરો માટે મુંબઈમાં ફક્ત ❖

❖ ❖ એક જ સ્થળ. ❖ ❖

“શ્રી નૃસિંહ હિન્દુ લૉજ.”

આ હિન્દુ લૉજ તેના હિન્દુ માલિકોની ખાસ બાતી
દેખરેખ હેઠળ તદ્દન નવી જ મેનેજમેન્ટ સાથે ચલાવ-
વામાં આવે છે. ગ્રાહકોની પડતી અસાધારણ ધમાલ તે જ
અમારું એક સાચું સર્ટીફિકેટ છે.

એક જ વખત પધારવાથી વધુ ખાત્રી થશે.

ટેલીફોન નંબર ૨૭૧૦. ❖ ટેલીગ્રાફિક એડ્રેસ “લૉજ.”

હેમાણ—કાર્ડ્સ મારસીટ સામે.

લુધર ચાલ, મુંબઈ. નં. ૨.

દયાળુ દાતાઓ !

આ નહીઆદ હિન્દુ અનાથ આશ્રમ તરફ આધાર્મિક
હિવસોમાં તમારી કૃપાં કૃષ્ટિ ફેરવવા મહેરબાની કરશો.

કારણ કે આ આશ્રમમાં હિન્દુ દેવીનાં (જાગ, પદ, અપંગ અને અચકન)
અનાથોને પાળી તેમની શારીરિક, માનસિક અને આત્મિક ઉત્થાપન કરવા
તેમને ઉચ્ચ અનાવવા ખાસ પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.

સ્વરાજ્યના દરેક દિમાયતોએ પોતાના સ્ત્રી-તેવા ભારતવાસીને બંધુ
તરીકે ગણી પોતાથી અને તેટલી મદદ કરવી એ તેમની પહેલામાં પહેલી
કરજ છે.

આવા અનેક બંધુઓને આ આશ્રમમાં વસે છે અને તેમને
દરેક જાતની પણ મદદની જરૂર છે તો તમારો ઉદાર હાથ લાગવી દેશે
અને મનુષ્ય પ્રત્યેની તમારી ફરજ અદા કરી ભાગ્યશાળી થાઓ.

આ આશ્રમને ઘણા પ્રતિષ્ઠિત પુરોએ દાન આપવાના

સુપાત્ર સ્થાન તરીકે પ્રખુલ કરેલું છે

દાન આપનારને પહેલો અપાય છે અને વાર્ષિક રિપોર્ટમાં નામ
જાણ્ય છે.

વધુ વાર્ષિક રિપોર્ટ તમારું છે. વધુ વિગત માટે લખો—

મંત્રી, હિન્દુ અનાથ આશ્રમ, નહીઆદ—ગુજરાત.

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય.	લેખક.	પૃષ્ઠ.
નવન મર્ષ...	સર રવિન્દ્રનાથ ટાગોર...	૧
બાળ લક્ષ...	શ્રીયુત સુશીલ...	૨
આત્મ નિવેદન...	ઝાન. ભંની...	૩
ભારત સન્તાન...	સ. હિંદાર...	૪
ઉપા વિદ્યાસ...	સ. પ્રભાકર એમ. દિવેદી...	૫
ગીતાન્ધરી...	સર રવિન્દ્રનાથ ટાગોર...	૬
મોંઘે સ્વપ્ન...	શ્રીયુત ગુલાબચંદ. એમ. બાલિસી...	૭
જ્યોત્સ્નાનો પંચિત્રાય...	શ્રીયુત વિશ્વવર્ધકર ટી. ત્રિવેદી...	૮
ગુર્જર મૈયાનું આન્ધાન...	જાણી બીરેન્દ્રલાલ કુમારજી...	૧૪
ના. જી. એંગારજી અને કચ્છ રાજ્ય...	શ્રીયુત એમ. ડી. ખખખર જે. પી. ...	૨૧
સ્મરણ સેવાન્તિ...	પંડિત નરદરિ બી. શર્મા...	...
સ્ત્રીઓની શૈલા...	શ્રીયુત ગોપાલસ ડી. રાવચુરા...	...
સંક્રિતો પ્રભાવ...	શ્રીયુત પદ્મનાભ એમ. શાસ્ત્રી...	૨૭
દિલ્હાલીઓનું આયુષ્ય...	શ્રીયુત હરગોવિંદ કાનજી બદ...	૩૨
મિયાની ધૂન...	સ. રેલડીયાકર...	...
આત્મધાત...	સ. ખીમજી રાવશી શાહ...	૩૫
વિદ્યાર્થી જીવન...	સ. જીવરાજ દેવજી મોતા, બી. એ. ...	૩૯
ભારતની જન્મતિ યાત્રા ઉપર છે...	સ. રજુછોડસ દયારામ પોદેખ...	૪૧
રાજ્ય-રહેતેમિ...	પંચિત્ર-જન મુનિ...	૪૩
ગુજરાત અને ગુરુઓની વૈભવ...	સં. ચંદસંકર પંડ્યા. L. L. B. ...	૪૭
ખેડૂત...	સ. રત્નસિંહ તુલસીલાલ કુરુ...	૪૯
મર્મ મનતા ઉપસૌમ...	શ્રીયુત હરજીવન કાલિદાસ મેદા...	૫૧
મી. વા. મો. શાદનો અભ્યાસ...	શ્રીયુત દામજી ત્રીકમજી સાવલા, તથા સં. અભાવ...	૫૫
આપણા યાત્રિ મંડળ...	સ. સીતારામ જે. શર્મા...	૬૧
દલત મેળાવ...	સ. અભાવ...	૬૧

અન્ય સ્વચાલક	ચા. અરોહ, બી. એ	૭૫
નવલ રબળી	સ. મંગલમ	૮૧
સમ સમપદી	સા. કમળ...	૮૬
મહાત્મા ગાંધી	સા. માવજી ગોવિંદજી રોડ	૮૭
મિત્રાચારી	શ્રીયુત્ આર. બે. કાપડીયા, બી.એ, એલ.એલ.બી.
પ્રાસંગિક નોંધ	જોર્ન. બ્યવસ્થાપક.	૮૮
ઈનામી નિબંધ	"	૧૦૦
લાલ્યા ગાયર્મા સાધુ માહારાજના ખૂન સંબંધી ખગર.	X Y Z.	૧૦૧
વર્તમાન સમાચાર.	૧૦૨

સ્વાપતીઓને જવાબ, કવરડીકાઠન પરિચય, જન્મ, સંપ્રત્યક્ષ, લક્ષ અને મરણ વગેરે

આ સિવાય:—રાષ્ટ્રીય પરિપત્તી ખાસ જોડણા પ્રમુખ મી. સૈયદ હસન હમાય

ધરીરટર, સન્માનકારિણી સભાના પ્રમુખ ધી જોન. મી. વિદુલભાઈ કવેરભાઈ પટેલ

ધરીરટર, ત્રીજી છારદયા ડાંગર-સના પ્રમુખ વિદ્યા મિસેન્ટભાઈ, સન્માનકારિણી સભાના

પ્રમુખ મી. બી. જી. હોનરેબલ (" જોએ કોનીસ "ના આલેચ. અધિપતિ), નાણીય

સ્વચાલકવાદી મી. સૈયદહુસેન (" જોએ કોનીસ "ના મહાનિયં અધિપતિ), સ્વદેશ

હિતાયે સ્વાત્મજોગ આપનાર મહાન નર ડૉ. સુલભન આપર, નાણીયા સાલમિક દાનવીર

જી. સર રતન તાતા, જોલ ઈન્ડીયા ધેરલેમ લીજના પ્રમુખ ના. મહમુદખાદના મહા

રામ સાહેબ, સન્માનકારિણી સભાના પ્રમુખ સર કમલભાઈ કરિમભાઈ નાહટ, નાણીયા

સાહિત્ય શમિક ચતિથી દિગ્ગત વિજયજી, નાણીયા કમ્પી બેંકર શ્રીયુત્ પદમિન્દ નરનિંદ

કોઈ, સંઘપતિ રોડ કાનજી મેતાભાઈ તથા તમકચી નામજી, આ મામિયા આવશ્યેરક

ઉપાધ્યાય થી સચિવદંત, મહારાજ, સ્વ. સાય અદોદમજી બહાદુરજી કચવાલામાં આવેજ

પારસનાથજી બલ્ય નૈન મંદિર, જવ સ્વચાલક, વર્ષ અખરની કમાપના, ગુજર મેળા

આબ્દાન, ના. કમળા મહારાજોથી તથા ગેર, લેન વગેરેના ફોટો ચિત્રો સ્પર્ધાપર,

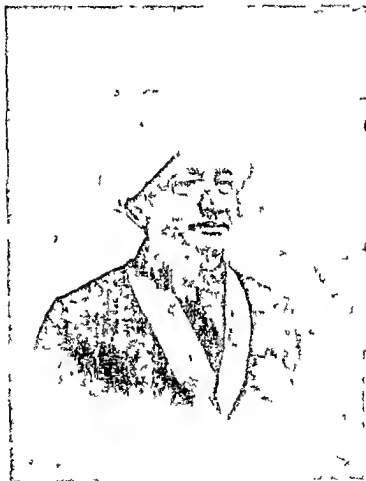
ગ્રેજ અને સુપર ગ્રેડેન્ડરના ઉપા કાળજી પર આવેલા છે.

અમારો આવજો બીજા વર્ષેના મીને જઈ સુખમજ એવાજ ફોટો, ચિત્રો અને

નાણીયા લેખકાના લેખોથી કારપૂર નવ વર્દના શ્રેષ્ઠ પ્રસંગે બહાર પડશે. કોઈપણ વખતે

માલક થઈ સામ છે.

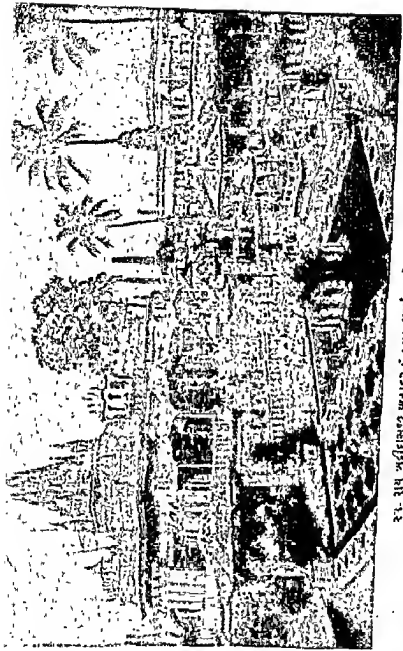
અદ્દેશ હિતાર્થે સ્વાત્મ ભોગ આપનાર મહાન નર

ડા. મુખ્યમન્ય આચર

“મારા ઉપર દેશના કલ્યાણાર્થે જે જે વિપત્તિઓ પડ તે સર્વ
સહન કરના હું તૈયાન છું”

૧૧ મી જુન, ૧૯૧૭

સર-રાય જડેદાસજી ખાતાદુરજ હાલકામાં આવેલ જાવ્ય હેન મંદિર.

વર્ષ ૨ શુ.]

સપ્ટેમ્બર, ૧૯૧૮.

[અંક ૧ લો.

“આજ આ નવા વર્ષને દિવસે આપણે આપણા ભારત વર્ષની ચિરઃ પુરાતન સામગ્રીથી આપણામાં નવીનતા પ્રાપ્ત કરીશું. સન્ધ્યા સમયે જ્યારે વિશ્રામનો થંટ વાગશે, ત્યારે પણ આ નવીનતા સુકી માળાની પેઠે જળ નહિ બને. એ સમયે આપણે આ અમ્હાન ગૌરવ-માહાને આપણા પુત્રાના કંઠમાં આશીર્વાદ પૂર્વક પઢેરાવીને, તેને નિર્ભય [યત્ન અને સરળ સખળદૃઢયથી વિજયના માર્ગમાં મોકલીશું. નક્કી માનજો કે-જય થશે-ભારત વર્ષનો જ જય થશે. જે ભારત પ્રાચીન છે, જે ઠંકાઈ ગયો છે, જે વિરાદ છે, જે ઉદાર છે, જે ચૂપ છે, તેજ ભારતનો જય થશે! અને આપણે જેઓ અંગ્રેજી બોલીએ છીએ, અવિશ્વાસ કરીએ છીએ, અસત્ય બોલીએ છીએ, ખડાશ મારીએ છીએ, તેઓ પ્રતિ વર્ષે જો પ્રમાણે સમય સાગરમાં જેમ લહેરીઓ ઉઠીને લીન થઈ જાય છે તેમ લીન થઈ જઈશું; પરંતુ તેથી નિઃસ્તબ્ધ ભારત વર્ષને ઠંથી હાનિ થશે નહિ.”

“સ્વદેશ” ઉપરથી.

બાળ લક્ષ.

શ્રીયુત્તમચંદ્ર

ભારતવાસીઓની શારીરિક સ્થિતિ વિષે તમે કદાપિ વિચાર કર્યો છે? આ દેશની તરૂણીઓ બાળવાયસ્થામાં જ માતા બની જાય છે, અને ગાવનાવસ્થા ભોગવ્યા પહેલાં જ રૂઢા સમાન બની જાય છે, તેનું શું કારણ? યૌવનની સીમામાં હજી પગ તૂટે તે પહેલાં જ તેમનું રૂપ-લાવણ્ય જોતજોતામાં અદૃશ્ય થઈ જાય છે, તેનું શું કારણ? આ દેશની સ્ત્રીઓનો મોટો લાગ નાશવાયસ્થામાં જ મરણને શરૂ થાય છે, અને નાની ઉંમરમાં પ્રસવની વેદના અનુભવી અકાલે મૃત્યુ પામે છે, તેનું શું કારણ? હોયું જોઈએ, તેનો તમે કદી વિચાર કરી જોયો છે? ભાગ્ય યોગે કેઈ અકસ્માતની આગા સુવાચકમાંથી સહિસકામત બની જાય છે તો પણ તે સમય કે દીર્ઘાયુ થઈ શકતી નથી તેનું શું કારણ? જ્યોત કાળે જેવાં બળવાન અને કદાચર જીવંતો હતાં તેવાં બળવાન અને કદાચર અનુજીવંતો દર્શન વર્તમાન કાળે દુર્લભ થઈ પડ્યાં છે! તે મદા બળવાળા પિતાના પુત્રો પણ આજે નિર્જળ અને કાયર બની ગયા છે તેનું શું કારણ? આદરો અધો ફેરફાર અકસ્માત કેવી રીતે થયો? તમે કદાચ કહેશો કે મેલેરીયા આદિ રોગોતે લીધે. જે દેશમાં પહેલે મેલેરીયાનું નામ નિશાન પણ નહોતું તે દેશમાં એવા રોગો થઈ શકે કેવી રીતે? તેનું શું કારણ? વળી જે મુદમાં કદાપિ મેલેરીયા પ્રવેશ પણ કરી શકતો નથી તે મુદની પ્રજા પણ દિવસે દિવસે નિર્જળ બનતી જાય છે તેનું શું કારણ? મને જે મંપૂર્ણ સહ ઉત્તર આપવાની રજા આપનામાં આવે તો હું સ્પષ્ટ સ્પષ્ટોમાં જણાવીશ કે, બાળ કાળે કુદરતી ઝેર માત્ર શારીરિક અવનતિનું એક મુખ્ય કારણ બાળ લક્ષના પંજમાં સંપડાયેલી સંતતિ સાહસ, હિમત કે લાગબળ દર્શાવી નથી. જે તમને આ વાતમાં કાંઈ સંકા જેનું લાગતું હોય તો જેઓ શરીર તાના અભ્યાસ પાછળ સમસ્ત જીવન પુરું કરે છે તે અભ્યાસીઓ પાસે જાઓ અને તે સમાહ લ્યો. શારીરિક ઉન્નતિના અને અવનતિના વિષય ઉપર જેઓ રાત્રિ સંજીવનથી વિચાર કર્યો કરે છે તેમની પાસે જાઓ અને તેમને પૂછો.

જેઓ લાડી, વાડી અને ગાડીની મોજમગનમાં, સુંદર મહાનતી ચાર દિસાનોતી નખમાં જ બેસી રહી આ ક્ષણિક જીવન પસાર કર્યું જાય છે, અને પોતાની સમાજમાં કે નાના નાના ગમગામાં કેવા હૃદય દ્રાવક બનાવે બને છે, તે જોવાની કે સાંભળવાની પરવા રાખતા નથી, તેઓ બાળલક્ષના કુર રીયાજ તરફ આંખ મીચામણ કરે તેમાં કાંઈ નવાઈ જેવું નથી. જેઓને પરમાત્માએ નેત્રો અને હૃદય આપ્યાં છે, તેઓ ખુલ્લી રીતે કણ્ઠ કરે કે કે લાગત વર્ણની અધોગતિનું મૂળ અને ખરું કારણ માત્ર બાળલક્ષ આદિ કુરીવાજોજ છે. પ્રભુ! અમને-ભારત વાસીઓને આવી કુર રીતોના બંધનોમાંથી મુક્ત થવા જેટલું સમર્થ આપો.

અમારાં ગૃહશાસ્ત્રો સુધરી તો પછી સ્વરાજ્ય (Home Rule) અમારાંથી દૂર નથી!

મુસ્લીમ.

આત્મ-નિવેદન.

આ માસિકના ઉત્પાદકો કે જેમણે પોતાના જાતિભોજ અને લગીરથ પ્રયત્નથી આ માસિકનું કાર્ય શરૂ કરી એક વર્ષ સુધી બસબસ ચલાવ્યું હતું, તેઓ આકસ્માત તા. ૨૦ મી જુલાઈને દિવસે આ માસિકનું તંત્રી પદ સ્વીકારવાનો મને આગ્રહ કર્યો. હું મારી અવૈભવતા સમજતો હતો. એક નાની સરખી કામનું માસિક ચલાવતાં કેટલી અણુધારી આશ્વતોની સામે ચાલું પડે છે તે હું જાણતો હતો. આપણી કામમાં અને આખી જાન સારી ભાષા જાણનાર આલમમાં સાહિત્ય રૂપી કેટલી પામર છે અને કેવળ કામ ઉપર વિશ્વાસ રાખી માસિક ચલાવવાથી કેટલી નિરાશા સહન કરવી પડે છે તે મારા જ્ઞાન બહાર ન હતું. આથી અનેક કારણોને લઈ લગભગ એ કલાકના વાદવિવાદના અંતે પણ હું કથા નિશ્ચિત નિર્ણય ઉપર આવી શક્યો નહિ. ઉપર ઉત્પાદકોની દરખાસ્ત ઉપર પંદર દિવસ વિચાર કરવાની અને ત્યાર બાદ મારો નિશ્ચય જાણવવાની માગણી કરી. આ દરમિયાન મૂળ ઉત્પાદકોને માસિકથી દખાલી રીતે અમલ થવાનાં શાં શાં કારણો હત્યાં તે જાણી લીધાં, તંત્રી તરીકે યોગ્ય એવા વિદ્વાન અને લાભવગવાળા મુદ્દસ્તી પાત્રેથી તેમને જે નિરાશા મળી હતી તેની ટુંકે લકીકત પણ મેં જાણી લીધી.

આ પંદર દિવસમાં મેં અનેક જાતના તર્ક-વિતર્કો-યોજનાઓ-પ્રકાશો કરી જોઈ. તંત્રી તરીકેની જોખમદારી હાથમાં લીધા પછી મારે ચાલુ સખત મેધિયારીની સામે કેવી રીતે લડવું પડશે, વિદ્વાન લેખકો, વિચારકો અને કામના આગેવાનો પાસેથી લખાણો મેળવવા કેટલા કાલાંવાલા કરવા પડશે, સમાજ તથા દેશ દિલ્લી સાચી અને સ્વતંત્ર વિચારો બહાર આવેથી સત્તાધિકારીઓ અને કજીઆઓ, રહેવા લાસ સીનસની માફક કેવા રોળા ધુરકાવશે, અનેક જાતની અનિચાર્ય મુશ્કેલીઓને લીધે રાદેજ વિવંચ મચાવી આલોક કેટલા સીધા જશે, ઉત્પાદકો ઉત્પાદકો અનેક જાતના વિચારો એક પછી એક, સીનેગેટાઆદની શીઘ્રની માફક મજામમાંથી પસાર થઈ જવા. શું કરવું ? તંત્રી પદ સ્વીકારવું કે નહિ ? ઉપર જાણવેલી બીજામણી મુશ્કેલીઓની મધ્યમાં થઈને એક એવી લાવનાં યોજના કરી રહી હતી કે જે લાવનાનાં બંધે દાજવાર હું સચેત, સંમજ અને હસાદી જાન્યો. આ લાવના તે કય ? સેવા લાવના-કરોષા પ્રકારે દેવાની, ધર્મની કામની કે સમાજની મરિક્ષિત સેવા કરવાની વાવના. આજની ત્રણ વર્ષ ઉપરની એકાદ સ્વતંત્ર સામાજિક કે માસિક દ્વારા સાતિ સેવા કરવાની જુલાઈ જમેથી લાવના પુત્ર તક મળતાં જાણવાન થઈ અને ગમે તેવી મુશ્કેલીમાં પણ એક વાર તંત્રી તરીકેની જોખમદારી મુદ્દજુ કરવાની લાલચ થઈ આવી, અને તેની સામે માત્ર પોતાના લકિત બળે આત્મવલકથી થઈને માસિક ચલાવવાનું છે, એ વિચાર મારા મનમજુ સમિપ આજેહૂં તરી રહ્યો હતો.

મારું સ્વપ્ન.

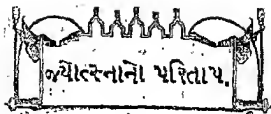
(જાળનાર:—શ્રીયુત્તમ ગુલામચંદ મૂળચંદ આપિરસી.)

માજના આઠ વાગ્યાનો સમય થતાં હું મારા ઘર તરફ રવાના થયો. રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં અનેક પ્રકારના તર્ક પિતરોથી હું રંગાતો ગયો. મારા કેટલાક વિચાર આ પ્રમાણે

હતા:—કન્થ તથા કાઠીઆવાડની પ્રજાકીય સ્થિતિ કેવી રીતે સુધરે? રાજકીય સ્થિતિને પ્રથમ સુધારવાથી કે પ્રજાનાં ગૌરવભર્યાં પ્રવહનથી? કન્થ તથા કાઠીઆવાડમાં યોગીય પંચાયત સમાજ પૃથક પૃથક હોવાં જોઈએ કે કેમ? કન્થ—કાઠીઆવાડની અનેક ગાંધિઓમાં ચાલી રહેલ કુસંપ, કુરૂદીઓ તથા ગરીબી દૂર કરવાને શું કરવું જોઈએ? આજ કાલના અર્ધદંબ સુધારાવાળાઓ વિધવા લગ્ન મહાપ છે તે શું કહ્યું છે? વગેરે વ્યાવા આવા અનેક વિચાર તરંગોમાં મોયાં ખાતો હું ઘેર પહોંચ્યો. મારાં સદ્ગુણાનુચરિણી પાતાની પિયર હતા, તેઓ મને વારંવાર દેશ (કન્થ—કાઠીઆવાડ) ની પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ આપતાં રહેતાં હતાં. આ વખતે હું એસ.એમ.બી. નો અભ્યાસ કરતો હતો. પરીક્ષાને હજી પંદરેક દિવસની વાર હતી. ઘેર આવ્યા બાદ હું કાવ્યાની મોપડીએ લઈ વાંચવા બેઠો. રસ્તામાં આવેલ વિચાર તરંગોએ મને વાંચવા ન દીધો. છતાં બે કલાક વાંચીને,

કંદાળીને પરીક્ષા આપવા જવારની ઢંગી અને કર્ણાજનક સ્થિતિ તરફ દૃષ્ટા લાવીને નિદ્રાવસ થયો. મને એક સ્વપ્ન આવ્યું. આ સ્વપ્નમાં લોકમાન્ય તિલક મહારાજ, સ્વાત્મ મોખી, ડૉ. મુખમન્દ આયર, મહાત્મા ગાંધી, ઓન. મી. ઝીણા, સર રવિદ્રનાથ ટાગોર, પંડિત માલસીયા, શ્રીયુત્તમ જમનાદાસ, મીસીસ એન્ની ગ્રિસેન્ટ વગેરે મહાન દેશભક્તોનું ટોળું દેખાયું. આ દેશભક્તોનાં આવી રીતે અચાનક દર્શન થએલાં જોઈ મને આશ્ચર્ય સાથે આનંદ થયો અને હું મારા આત્માને કૃત કૃત્ય માનવા લાગ્યો. આ દેશભક્તોમાંથી એક શ્રીયુત્તમ જમનાદાસ મને સમોચી કહેવા લાગ્યા કે:—“જન્યુ! જે ભારતવાસી પોતાના દેશની તદ્દન નિસ્વાયંપણે સત્ય સેવા કરવા તૈયાર છે તેના પાછળ અમે—દેશ સેવકો ભોગ આપવાને સદા તૈયાર છીએ. સ્વદેશ સેવાનું ઇત અંગીકાર કરનાર અમારો જન્યુ છે અને અમે અર્ધશ સગાભાઈ માટે જે લાગણી જતાવીએ છીએ તેવીજ બલકે તેથી પણ વિશેષ ઉત્તમ લાગણી સ્વદેશ સેવાનું ઇત અંગીકાર કરનાર પ્રત્યે દર્શાવવા તૈયાર છીએ. અત્યારે આપણો

૧.

જ્યોત્સ્નાનું વદનકમલ સ્મિતથી આજે વધારે ઓજસ્મય જણાતું હતું. તેના ઔર વદનના લાલી ભાગે ગાલ, કુંકુમ દીવડીથી અધિકતર દીપ્તો કપોલ પ્રદેશ, કુંકુમ જ્યોતિર્બિંબ સમા અને લલમણીશા લલ્લમણુ મુખાવિંદેજ તેની ફેઆને " જ્યોત્સ્ના " એવું તેનું અલિધાન દાખવાની પ્રેરણા કરી હશે. સુમખાથી લગી પડતી દ્રાક્ષલતા સમી સ્તનભારથી લયકતી તેની દેહલતા, સિંહણુની છદીસમોવડી તેની મનોર મેખલાન્વિત કેઠ, આ સહુ કેવા રમ્ય ! એના અંગે અત્યંગ કેવાં પ્રેક્ષણીય ! આ સાથે તેની મુગ્ધતાને મનોમતાનો મીઠો મેજ પ્રેક્ષકને એવો ભાસ કરાવતો કે તણે આ સર્વ માનુની ની નથર કાયા નહીં પણ વિચિત્રા સનાતન સૌન્દર્યની વિદસતી ને વિસાવતી અતુષમ વેલડી કે શીલની સુંદર શ્રીલતા !

આવી અનુપમ અંગના અને તેમણે વળી તેણે આજે પરિધાન કરેલ સુવર્ણ તારકી સજ્જે આઠી શુભાળી સાડી, તેમણી કેઠ દેખાતો છતાં ભુગ્ગની અદિતીય ભરતકળાનું ભાન કરાવતો તેનો અણીઓ, અર્વાચીન કળાના ઉત્તમ નમુના રૂપ દાપડની છતાં આચીન દખની સીંદાઈની હોઈ બૂન અને વર્તમાન કળાનું અપૂર્વ સાન્પને યોગ સૂચવતી તેની કાન્ચળી, તાંજુલના રસનો હુંટરો લિતારતાં તેનો રંગ પણ દેખાઈ જાય એવી તેની કપોતથી કેઠે કુંપજ, અને આવા કેઠ ઉપર આરૂઠ ચવામાં અને સ્તનશૃંગ ઉપર સતત સૂકવામાં આહો ભાગ્ય માંતો સુકાહાર, રોવાજ સમન્વિત કમલદંડ્યા સુશોભન મૌકિતકાન્વિન નીલમ જડીત કાંચન કંકણ સુકા કરદંડ, સુવર્ણ ગુપૂરથી સજ્જ તેના પાદપંકજ, આ સહુથી લજવાઇનેજ કયો હશે લક્ષિમજ્જે ઉદયિમાં આવાસ.

દેવબ્રમિમાં ગુજરાતના પનોતા પાટનગર રાજનગરના સુવચ્ચ આડીઆના લતાની મધ્યસ્થ અલકાનરેશ પચેશ્વરના ઉગુંગ રમ્ય હર્મ્યસમા પ્રસાદની પાર્શ્વસ્થ મોટરમાં પેલી લાવજ્જલતાથી નિસ્તીમ સૌન્દર્ય ખારતી લલિત લલતા આરૂઠ યજ્ઞ. સાથે તેના પતિ વિંધુકાન્તે અસિરચના (મોટરના) અમલાગમાં સારથીનું કાર્ય સારવા સ્થાન લીધું.

વિધુકાન્તની મોટર " ભો ભો " કરતી ચાલતી યજ્ઞ. અત્યારે કાળી મોટરમાં બેઠેલ જ્યોત્સ્ના સ્વામ અજ્ઞમાં જેમ વિજળી દીપે તેમ દીપી રહી હતી. તેણે કંઠમાં પહેરેલ કુસુમભાળા અને ફેલકાપમાં ગુચિલ સુગન વેણી તથા પારો પડેલ પુષ્પશૃંગની પરિમંદે આખો રાજ્યમાર્ગ (રીંગીરોડ) બેઠેલ રહ્યો હતો.

જ્યોત્સ્નાના અસરનું કુંકુમ ચિહ્ન હતું છતાં વિધુકાન્તનું વય માત્ર પચીસ વર્ષનુંજ હોય વડીલની મનોદાની બેતીસાથી અત્યંત યજ્ઞ સધારેતી પેરે દંમેજા માથેકાળે પત્ની સાથે

મારું સ્વપ્ન.

(લખનાર:—શ્રીયુત ગુલાબચંદ મુંગચંદ ખાવિરંસી.)

સાંજના આઠ વાગ્યાનો સમય થતાં હું મારા ઘર તરફ રવાના થયો. રસ્તામાં આવતાં ચાલતાં અનેક પ્રકારના તકે પિતંગોથી હું રંગાતો ગયો. મારા કેટલાક વિચાર આ પ્રમાણે

હતા:—કચ્છ તથા કાઠિયાવાડની પ્રગટીય સ્થિતિ કેવી રીતે સુધરે? રાજકીય સ્થિતિને પ્રથમ સુધારવાથી કે પ્રજાના મારવભર્યા પ્રવલનથી! કચ્છ તથા કાઠિયાવાડમાં મોખીય પંચાયત સમાજ પૃથક પૃથક હોવાં જોઈએ કે કેમ? કચ્છ—કાઠિયાવાડની અનેક ગતિઓમાં ચાલી રહેલ કુસંપ, કુરદાઓ તથા મરીબી દૂર કરવાને શુ કરવું જોઈએ? આજ કાલના અર્ધદંડ્ય સુધારાવાળાઓ વિધવા લંમે ચક્રાવ છે તે શું દષ્ટ છે કે? વગેરે આવા આવા અનેક વિચાર તરંગોમાં મોયાં ખાતો હું ઘરે પહોંચ્યો. મારાં સહધર્માનુચરિણી પોતાનાં પિયર હતાં, તેઓ મને વારંવાર દેશ (કચ્છ—કાઠિયાવાડ) ની પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ આપતાં રહેતાં હતા. આ વખતે હું એલ.એલ.બી. નો અભ્યાસ કરતો હતો. પરીક્ષાને હજી પંદરેક દિવસની વાર હતી. ઘેર આનંદ આદિ હું કાપડાની ચોપડીઓ લઈ પાલવ્ય જોતા. રસ્તામાં આવેલ વિચાર તરંગોએ મને વાંચવા ન દીધો. છતાં એ કલાક વાંચીને,

કંઠાગીને પરીક્ષા આપવા જનારની કંઠગી અને કર્ણાગ્રનક સ્થિતિ તુરંક દયા લાવીને નિદ્રાવસ થયો.

મને એક સ્વપ્ન આવ્યું આ સ્વપ્નમાં લોકમાન્ય તિલક મહારાજ, સ્વાત્મ ભોગી જી. મુખ્યમંત્રી આપર, મદામ માધી, ઓન મી. ઝીશુ, સર રવિવ્રતાય ટાગોર, પડિત માજવાયા, શ્રીયુત જમનાદાસ, મીસીસ એન્ની જિરોન્ટ વગેરે મહાન દેશલકતોનું ટોળું દેખાયું. આ દેશલકતોનાં આવી રીતે અચાનક દર્શન થયેલાં જોઇ મને આશ્ચર્ય સાથે આનંદ થયો અને હું મારા આત્માને કૃત કૃત્ય માનવા લાગ્યો. આ દેશલકતોમાંથી એક શ્રીયુત જમનાદાસ મને સંબોધી કહેવા લાગ્યા કે:—“જન્મુ! ને ભારતવાસી પોતાના દેશની તદ્દન નિરવાર પછે સત્ય સેવા કરવા તૈયાર છે તેના પાછળ જાઓ—દેશ સેવકો ભોગ આપવાને સદા તૈયાર છીએ, સ્વદેશ સેવાનું શત અંગીકાર કરનાર અમારો જન્મુ છે અને જાઓ અમારા સગાભાઈ માટે ને લાગણી જતાવીએ છીએ તેવીજ જલકે તેથી પણ વિશેષ ઉત્તમ લાગણી સ્વદેશ સેવાનું શત અંગીકાર કરનાર પ્રત્યે દર્શાવવા તૈયાર છીએ. અસારે આપજો.

ત્યાં ખ્યાન ખેંચાયું, એટલામાં એક-કરૂણ સ્ત્રીસ મંડળાઈ. આ સાંભળી જ્યોત્સ્નાનું હૃદય કંપી ઉઠ્યું. વિધુકાન્તે પણ સાવધ ચાલ ગોટરની ગતિ રોકી દીધી ને ત્વરાથી નીચે ઉતર્યો. જ્યોત્સ્નાએ ડોક ખદાર કાઢી બેસું તો એક નવ વર્ષની કુમળી, કુસુમ કળી સખી બાળા લોકીલોકાણુ ચાલ ગયેલ તરફેતી દેખાઈ. બાળાએ ઉઠી લાગવા પ્રયત્ન કર્યો પણ ઉભા થવાયું નહીં. બાળાનું વિશુદ્ધ વદન વિલોકી જ્યોત્સ્નાની આંખોમાંથી ટપટપ મૌકિતકણાં ઉઠ્યાં અશ્રુઓ ખરી પડ્યાં. જ્યોત્સ્ના નીચે ઉતરી તોને લેવા જાય છે તેવામાં તો પાસે ઉભેલ માણસોએ તેને ઉઠાડી ઉઠડી તો દેખાયું કે તેના જમણા હાથના હાડકાનો સુરે-સુરે ચાલ ગયો હતો, ને જમણા પગનાં દીંચણુ ઉપરનું હાડકું તુટી ગયું હતું. વિધુ-કાન્તાનાં પિતા, એક સરકાર સંચાલિત સદગૃહસ્થ અને રાજનગરના એક આશ્રણીય ને લોકપ્રિય નાગરિક હોવાથી તેના પુત્રનો મોટરને કાણુ રોકે ? વિધુકાન્તે બાળાને દોરિષ્ટ-લમાં મોકલવાની શોડયણુ કરી મોટર ચાલતી કરી.

૨.

આ દુઃખદ પ્રસંગ-ખતાપ પછી પૃથ્વી દેવીએ સૂર્ય સ્વામીની ત્રણ પ્રદિક્ષણોએ છુટી કરી એટલામાં કાળે કાના કાના કોળીઆ કર્યા ને વિશ્વમાં સર્વ ક્ષાં પરિવર્તનો ગયા તેની ગણના આલોચના સર્વથા અસંભવિતજ છે. પણ વિધુકાન્તના લાગ્ય વિશ્લેષના બળે તેના ગૃહસંભા-ના નેતા-પુખ્ત પિતાથી વિલીન-વિદેહી-યથા. આથી ગૃહસંભવની પુરાતું વહન વિધુકાન્ત અને જ્યોત્સ્નાને કંરેલું રહ્યું. કારણ-વિધુકાન્તના માતાએ માયિક પિકેટ અવહાર ને ઉપાધિઓથી નિસળાં રહેવા નિશ્ચય કર્યો હતો, આ રીતે જ્યોત્સ્ના ઉપર ગૃહભાર આવી પડ્યો; સાથે આ અરસામાં એક પુત્રનો પ્રસવ થયો અને આથી જનની તરીકેની અનેક જવાબદારીઓ તેને શિરે થઈ. પણ જ્યોત્સ્ના આ સર્વને ભારરૂપ ન ગણતી કર્તવ્ય ધર્મના-પુણ્યના પુંજ સમેલે લેખી હર્ષથી વહન કરતી. પોતાની પત્નિની આ પતિ સેવાજ નહીં, કે નહીં ફક્ત પુત્રનું જ લાલન પાલન, પણ સાથે સાથે અપૂર્વ ગૃહસેવા-જનસેવા જોઈ વિધુકાન્તને જ્યોત્સ્ના પ્રતિ જે માન અને પૂજ્યભાવ હતો તે વધતો ચાલ્યો. તે વારંવાર જણાવે અજાણ્યે બોલી જતો કે “ જ્યોત્સ્ના ! તારા સમી કર્તવ્ય પરાયણ-Prompt at duty's તારા પતિનો બહુજી વિરલ હશે. ” તે અંતરના હૃદયમાં હૃદય યદ્યપી એમ ઇચ્છતો કે આર્પવર્તના આગામી ઉત્પલ્લભ લાવિષ્યમાં ઘેર ઘેર આવી સત્કારીઓના સાથે વધે ! હૃદયમાં આ કુટુંબમાં સુખ, શાન્તિ અને સ્વાસ્થ્યનું સામ્રાજ્ય હતું. આનું સામ્રાજ્ય હોય તોજ પતિને આગ્રહવિ મિહરતનની નિઃસદ્ગત પંક્તિઓનાં યથાર્થ સાક્ષાત્કાર થાય.

The treasures of the deep are not so precious as are the concealed comforts of a man locked up in woman's love. I scent the air of blessings when I come but hear the house. What a delicious breath marriage sends forth. The violet bed not sweeter.

છતાં જવા તેવાર થઇ, હવે તેને માટે કે માઠી જોવા ધીમન્ટાઇના સાધનો પ્રતિ રાજ થઇ હતી-અભાવ આવશે દનો, એટલે આને પ્રેમાભાષ, દોલ સુધી આવી જવાનો નિશ્ચય કર્યો.

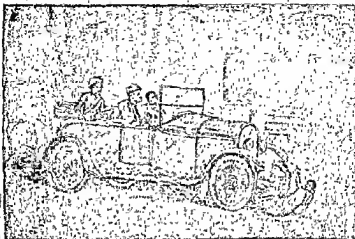
આને જ્યોત્સ્નાએ બહુજ સારા પોષાક પરિધાન કર્યો હતો. તે એવેન પણ જાણેલ દીનારવાળી માઠીથી અલગુન છતાં કવિ કુચમણિ-કલિદાસની વિનિમયદિ મ રાણાં મળદન નાટકતિનામ્ એ પંક્તિને પ્રિદ્ધ કરતી હતી.

૫.

આને પ્રેમાભાષ દોલનાં પગથીઆં પાસે બીખારીઓની બારે હકુ જાતી હતી. તેં જનરવગ્ધનું અન્નું જાન ધરાવે છે, તેથીજ તેમને સામેલ કે પ્રદર્શનમાં આને. અં. જામગ લક્ષ્મી ઉદાર અને ચદાણુ સભારીઓ આવશે અને તેથી હ્યાં સારી પ્રાપ્તિ ર એમ માની ભદ્રાણીનું સદાનું ચરણ તથા ત્રણ દિવસ થયાં દોલનાં પગથીઆં પાસે માગે ઝેલવાઇ જતા દતા. આને પ્રદર્શનનો હેતુ દિવસ છે એ વાત પણ તેમનાર અંગત રહી નહોતી, એટલે આને તો ચહેરા દરેક ભાગમાંથી જોવાને પડતા. દિવસમાં પ્રદર્શનના સમાચાર ન મળ્યા હોય તેવા પણ આદીઆં હમરાઇ નીકળ્યાં હતાં અને આથી ઉપરના દોલમાં પ્રદર્શન જોવાય ને પડેલાં બીજાં નીચેજ બીખારીઓના બારે પ્રેશગ્રીમ પ્રદર્શન બરાધું હતું. આ બીખારી પસાર થયું બહુજ કડીન હતું. પછ પમાર થઇને ઉપરના દોલમાં ગયા પછી તે દોલની પૂર્વોક્તિપૂર્ણ બારીઓમાંથી સજા બીખારીઓની રોકક, સદ્યદરથોને સુનારીઓનો કંઠાણો ને સાથે સાથે અપંગ ને નિર્જળ બીખારીઓનો આર્તનાદ આ સદુ દેક વિગિવ છતાં અપૂર્વ ને કરજાજનક દરય હતું.

જ્યોત્સ્ના અને વિધુહાન્ત ઉપરનું નિર્જીવ વસ્તુઓનું અને આ રાજ્ય છતાં નિર્જીવ સમા નિરતેજ દીનજનોનું એમ બન્ને પ્રદર્શનો જોઇ પગથીઆં ઉતરી ધેર જવા પાછાં જતાં હતાં. (પ્રથમ બિરુહાતી બીખારીઓ બુદ્ધ યજ્ઞની અણીપર હતા.) એવામાં બીખારી બચવા દૂર એકેલ શાહ અપંગનો આર્ત જણ પરિમિત સ્વર અવશ્યગેચર થયો. "શોભણી બાઇ સુખી રહો." એ પરિમિત મળેલ પુનઃ હર્ષપથમાં પડ્યા. બીડ સખત છતાં જ્યોત્સ્નાએ એ પરિમિત સ્વર ક્યાંથી આવે છે તે જોવા મ્હોં ફેરવ્યું તો એક બાર તેર વર્તની અપંગ લંબડી બાળા નજરે પડી. જ્યોત્સ્નાનું ધ્યાન પોતાના પ્રતિ એવાયું છે તો કેંક મથશે એ આશાએ તે બાળા બગલમાં થોડી ભરાવી ઉભી થવા જતી હતી તેવામાં હમાં ન થયતાં પડી ગઇ, અને પડ્યા ઉપર પાડુ પેડે પાસે એકેલ બીખારીઓની દહદહતી ઘણી અને કોપની બોંગ થઇ પડી.

જ્યોત્સ્નાએ બાળાનો સ્વર પ્રથમ સાંભળ્યો ત્યારેજ તેને એમ થયું હતું કે આ સ્વર મેં અગાઉ કોઇ વખત સાંભળ્યો છે. એમાં વળી નીચે પડતાં પડતાં એ બાળાનું દયામયું ને બીરવદન, પણ જ્યોત્સ્નાથી વિશેષાયું ત્યારે તો એને સંયોદ એમ ખાત્રીજ થઇ ગઇ કે અવસ્ય આ બાળાને મેં અગાઉ ક્યાંક જોયેલ છે. હજુઅર ચિચાર કરી જોતાં ઉપરે કાળજી બુલેલ ત્રણ વર્ષ પડેલાંનું કરજાજનક દરય તેની નયન આગળ ખડું થયું, અને

વિદ્યુકાન્ત એક કમળ ચીરા રાજગાદી
અમાલાઈ હોલમાં અદર્શન,

[જુલો પાનું-૬]

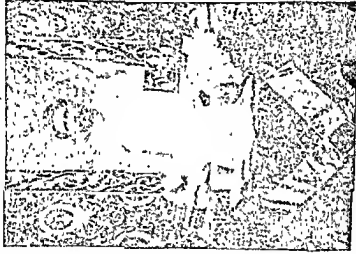

ચોત્સવમાં પ્રાણ પોતાના પ્રિય મિત્રાણે તે તે કહી મળશે એ આશાએ તે બાળા
એક કહી રવાનાનું મળદર્શી પોતી સંભળી કહી પડે.

[જુલો પાનું-૬૨]

શ્રી કાનહી પેલાભાઈ, અમિલા.

ઉપાધ્યાય શ્રી રવિચંદ્ર મહોદાય.

શ્રી તલકશી નાગજી, અમિલા.

આ સાથે વીજળીના સ્પર્શથી થાય તેવો અણગમતો તેના સીંગતોમાં વ્યાપ્ત થતાંની સાથે તેને લાગી આવ્યું કે આ અપરાધ-આ આતંત્રી અવગણના-આ ઘેર પાપથીજ ખાલુ પીલાય છે. આ પાપની પૂર્ણ મારી મળેજ અમારા પુરુષનો હિંમત યશે. આટલું જોલતાં જોલતાં સ્નેહલક્ષી માતાની પેટે જ્યોતસ્નાએ તે અર્પણ બાળાને ઉઘાડી લીધી ને છાતી સરસી માંથી પુનઃ પુનઃ સુખી પુછ્યું "બહેન ! તું હાથે પગે લુલી કેમ થઈ ?"

બાળા આ સફળ જોષ અકિતજ થઈ ગઈ હતી તો પેશુ ટુકો જવાબ આપ્યો. "મામ્મ ! સંહેય ! પૈસાદારની માટરનો પ્રતાપ." "બહેન ! કેટલાં વર્ષ થયાં ?" એ જ્યોતસ્નાના મૃદુતાં લાપ્યા પ્રશ્નો "ત્રણ વર્ષ થયાં, કુતરા પાસે" એ પ્રત્યુત્તર સાંભળતાં તેણું હિંમત હાથ રહ્યું નહિ, તેની આંખો આંસુથી ઉભરાઈ; તો પશુ રૂઢ કંઠે પુનઃ પુછ્યું "બહેન ! તો તું આવી અર્પણ છતાં ધર, છોડી આવી બીડમાં બીખ માગવા કેમ આવે છે ?"

બાળા ગળગળી થઈ ગઈ. તેને તેની ચત માતાનું સ્મરણ થઈ આવ્યું, તેને નિરાધાર સ્થિતિનો ખ્યાલ તાજો થયો. આથી મુગ્ધ રાધ પડી ને હસકાં બરતાં રહ્યું. "બીખ ન માગું તો શું ફરે ? મારી અનાથ માતા મારા હોય પગના ધા રૂઝાયા પહેલાંજ મારા કબજામાંથી ગરી ગઈ, અને ત્યારથી હું નિરાધાર ને એકલી છું. આ લાપ્યા પ્રશ્નોમાં મ્હારે કોઈ નથી."

વિધુકાન્તને પણ આ હૃદયકિત સાંભળી બહુ લાગી આવ્યું, ને પોતાના અર્પણોત્તર સ્મરણ થતાં જ્યોતસ્ના ગરમદ કંઠે કંઈ આગળ જોઈ શકે તે પહેલાં વિધુકાન્તે એ દીવ બાળાને આશ્વાસતાં કહ્યું, "બહેન ! શાન્ત થા ! અમેજ ત્હારા શ્રીમંતાઈ અંધ અપરાધીઓ છીએ. બહેન ! અમને ક્ષમા કર ! અમે આજથી રંદ, અર્પણ અને અનાધીના હસાવુદાસ થઈ રહીશું. અમે જન્મે ઉચિતભર તારી સેવા કરી પાપથી તરવા મથશું ને ત્હારી આશીર્વાદ પામેજ પુનિત થશું-ઉદ્ધારશું....."

વિધુકાન્ત આગળ કોઈ બોલે તે પહેલાં જ્યોતસ્નાએ તે બાળાને તેડી ચાલવા મોકલ્યે ને જોતજોતામાં આ અર્પણ દુનાવ જોષ એકત્ર થયેલ જનસમુદયની અગળધી અને અચંખા વચ્ચે આ દુખની દ્રષ્ટિથી અગોચર થયું.

શ્રીયુત્તરવિજયશંકર ત્રિભુવન ત્રિવેદી.

ગુજ્જર મૈયાનું આબહાન.

(લખનાર:—બાપુ ગીરધરલાલ કહલાનજી.)

શરમ દલે તે ગુજરાતીને,
બરાધ રહે નિજ ધરમાં;
ચાલી રહી જવ સ્વરાજ અગવળ,
ભારતના સ્વયં સ્વયંમાં.

વ્યક્તિના કે સમહિતા જીવનમાં એક વખત ધન્ય પણ આવે છે, આખા જીવનમાં એકજ વખત લક્ષ્મી ચાંદસો કરવા પગે ચાલીને આપણા ઘર આવે છે, ઠોઠ વખતજ એક ધરના આંગણા આગળ ગંગાનો પવિત્ર સ્તોત્ર વહી આવે છે; છતાં પણ એવી ધન્ય પળને જે ઓળખતો નથી, કપાળ ધોવા જવાના વિચારમાં પડી જે લક્ષ્મી પાસે ચાંદસો ઠરાવતો નથી, પવિત્ર ગંગામાં સ્નાન કરી લેતો નથી તે હમેશને માટે અવનતિમાંજ સડી રહે છે. પછી ભલે તે એક વ્યક્તિ હો, સમાજ હો દેશ હો કે ખંડ હો.

એક અંધ પુરૂષ કિસ્લાની અંદરથી બહાર નીકળવા પ્રયત્ન કરતો હતો, કિસ્લો વિશાળ હતો અને તહેને માત્ર એટલ દાર હતું. મિચ્છારો અંધજન દિવાલ સાથે દરનું સ્પર્શ કરતો કરતો ચિંહદારની શોધમાં પરિક્રમણ કરતો હતો, પરંતુ કમનશિમે દારનજીક આવી પહોંચે એ અરસામાં તહેને શરીરે અજ આપતી એટલે હજ દરવાજો દૂર દરો એમ ધારી દિવાલ આગળનો હાથ ઉઠાવી શરીર ખસીતો અને સાથા કરતો એટલે જે દારને માટે તે શ્રમ સેવી રહ્યો હતો તે દાર આજુ જતું અને પુનઃ પુનઃ તહેને દરવાજાની શોધમાં અથડાવું પડતું.

પરજાજોના દલ્લા શરૂ થયા અને આપણામાં-પરપરમાં કુસંપ થયો ત્યારથી આપણી ગતિ એ કિસ્લામાંના અંધ મુરુખ જેવી ચાઈ પડી છે, આપણે આપણી સ્વતંત્રતાનું દાર શોધવા શ્રમ કરી રહ્યા છીએ. પરંતુ થોડા સમયેજ આપણે દુર્ગન્ત દિવાલ આગળથી હાથ લપ લપએ છીએ, અને આપણને ચેતવવા ઠોઠ હાઝર હોતું નથી એટલે હમણાં મુકિનનું દાર હાથ લાગશે એ આશામાં ને આશામાં આપણે અથડાયાં કરીએ છીએ. મધ્યકાલિન યુગમાં તો આપણે આપણી આધિ-આધિ અને ઉપાધિમાં એવા ફસી પડ્યા હતા કે દારને શોધવાનો આપણને અવકાશજ નહોતો. પરંતુ પ્રજા કૃપાએ દોહસો વર્ષ ઉપર આપણે એક એવી પ્રજાની સાથે જોડાયા છીએ કે મુકિનનું દાર શોધવાનો હવે આપણને અવકાશ પ્રાપ્ત થયો છે.

એ પ્રજા તે બ્રિટીશ પ્રજા છે. બ્રિટન યુરોપના અન્ય દેશોના પહેલા બળવાબોર ગણાતા પણ હવે દેશોદારક ગણાતા પુરૂષોનું અદિપર ગણાય છે. બ્રિટન ગ્રીષીજનોના

શુભની કદરૂકરી શકનાર છે. તહેાન એક આઈ નામની કાન્યાની બહાદુર પરંતુ યુવાન આબાને પિથામિની કહીને બાળી મૂક્યા છતાં એજ ચિટ્ટન આત્મારે તહેને માન આપે છે.

હિન્દ જનો પોતાની સ્વતંત્રતા ચિટ્ટિશો પાસે સાધી માગવા તત્પર થાય તે દિવસને ચિટ્ટિશ ઇતિહાસમાં સુવર્ણદિન અબુનાસ ચિટ્ટિશો ત્યાં પાક્યા છે. તેથીજ ચિટ્ટિશોએ હિન્દના દરેકી તરીકે આત્મારે સ્વીકાર્યું કર્યું છે. હિન્દ જનોને પોતાનો હક માગવાને ચોગ્ય બનાવવાનો કેટલાક બલા ચિટ્ટિશોએ પ્રવાસ આહ્વાયો હતો, અને આત્મસમરણીય દેવી ચિકેડરીઆએ પોતાના છત્ર નીચેની ગોરી પ્રજાઓની સાથે હિન્દની ધર્મવર્ણી પ્રજાને સમ્પૂર્ણ સમભાવથી રાખવાની ચોખ્ખા કરી હતી. એ કે એ બધું બોલે બોલ પાળવામાં આવ્યું નથી છતાં પણ જેટલું પંખાયું છે તેથીજ આપણે આપણી મુકિતનું કાર શોધવા તત્પર થઈ શક્યા છીએ.

પરદેશી હલ્લાઓથી હિન્દ જેટલું નહોતું કંટાળ્યું તેટલું મહિમાદિના વિખવાદથી કંટાળ્યું હતું (અને એજ એની અધોગતિનું મૂળ કારણ પણ છે) એ વાત હિન્દમાં વ્યાપારીએ આવેલા રાજદારી સુદ્ધિવાળા, ખામ ખૂંટીયા અંગ્રેજ વ્યાપારીઓ પાસે ગયા હતા, તેથીજ ગોળની ગોળી હિન્દને ગજે ઉતારવાની પદ્ધતિથી લેમણે કામ લેવા માંડ્યું હતું, એજ કારણને લીધે હિન્દમાં અંગ્રેજે કરતાંએ પહેલી વ્યાપાર કરવા આવેલી અન્ય યુરોપી પ્રજાઓ કરતાં એ પ્રજા કારી ગઈ હતી અને ગઈ છે. અંગ્રેજો આ દેશમાં ગણ્યા માંડ્યા આવ્યા હતા, અને વ્યાપાર કરવા માટેજ આવ્યા હતા એટલે હિન્દ જનો સાથે-સડ કેટિ જનસંખ્યાવાળા હિન્દ સાથે બાધ્યબાધા કરવાની લહેનું કંઈ પણ તેમ નહોતું એ વાત તેઓ સ્પષ્ટતાપૂર્વક હતા અને હજી પણ સારી રીતે સ્પષ્ટ થઈ છે, અને બીજી દિશાએ હિન્દને સતક સુધીના પરિશ્રમનો એટલો બધો થાક ચાક ચાકો હતો કે, એ થાક ઉતરે એટલી ધડીની ચિત્રાન્તિ લેતાં સધી લહેને કાષ્ઠ મોટાદારની જરૂર હતી. અંગ્રેજોને પણ એ બેઠતું હતું અને હિન્દ એમ કરવા ખુશી હતો, તેથીજ આરંભમાં થોડા સમય સુધીતો વ્યાપારી રાજાએ એ રીતે કાર્ય પણ કર્યું હતું. પરંતુ તે પછી દરેકીઓની જ્ઞાનતંબુગડી, હિન્દના વ્યાપારને બોજે પોતાનો વ્યાપાર, સામર્થ્ય અને સમ્પત્તિ લેઓ વધારે છે, થોડી થોડી કરીને ધણી જમીનના લેઓ માલિક થઈ બેઠા છે અને હજી પણ યંત્ર બળ છે એ હિન્દને સમજાયું, છતાં પણ સિંદ સમોવડ પોતાના સામર્થ્ય ઉપર મુરતાક હિન્દ સિંદ જેવા પ્રમાદમાં પડ્યું રહ્યું; તે પણ ત્યારે અંગ્રેજ વ્યાપારીઓ દર બોજંગી બળ છે એવો પ્રત્યક્ અસુક લાગને રાક ગયો ત્યારે ૧૮૫૭ ની ખટપટ ઉભી થઈ.

હિન્દમાંનું વ્યાપારી ટોળું હિન્દમાં કેવું વર્તન ગણાવે છે તેની તે સમયે પોલાંગેન્ડની દાદીની પાસે પ્રતિ વર્ષે તપાસ ચાલતી અને તેનાજ શુભ ફળરૂપે " શુભે સંવતે જોગણી પંદરામાં, વળી બેસને વર્ષ સારા સમાગાં, નર્દા સુર્જરી રાજધાની તિરાજે, રકું રાણીજીનું ધયું રાજ આજે " એવું ગાવાનો સ્વ, દસપતરામજાએ પ્રેમજ પ્રાપ્ત થયો.

ચિટ્ટિશ પ્રજાએ તે વખતે આપણા સાથા દરેકી તરીકે રહેવાની ફરીથી કમ્પ્રમાન

આપી, એટલે વળી પોતાનો અમ હજી પૂરેપૂરો નહિ ઉતરેલો હોવાથી હિન્દી પ્રજા પોતા અમ, પરંતુ આ વખતે તો અમે તમારી ચોક્કા પણ કરીશું એવું વધારાનું વચન આપી. ત્હેમનાં હથિયાર ઉતરાવી સંજ્ઞાઓમાં જોડવામાં અથવા સંકરના સંમંદરથાન (ચિટીસ-ચ્યુઝીવગ) માટે રવાના કરવામાં આવ્યા. જે હિન્દી પ્રજા સંપૂર્ણ વસ્ત્રો અને અલ્લસલેથી સંભળત યદને સુવા સતક્રોથી ટેવાયેલી હતી, તે નિરતિ એકલા પહેરણ વરાણીએ સ્ત્રી. ખાટલા નીચે લાકડી, કુતરે હાંક્યા માટે-સાખવાની પણ માકના ચેનમાં ઘેરાયેલી પ્રજાને શુદ્ધ ન રહી.

પ્રજા-હિન્દી પ્રજા-જે વખતે વિશ્રાન્તિ લેવી પડી હતી તે વખતે પણ આપણા ખિટીસ દ્રસ્ટીઓ જાગતા હતા અને પોતાના તથા પ્રજાના ક્રિતને માટે રહેલે, તાર આદિની વ્યવસ્થા કરતા હતા. સોના રૂપાની અને હીતાની નહિ પણ પથ્થર અને કાલસાની ખાણો જોડતા હતા. અને “અમે તમારા માટે બધું કરીએ છીએ ત્હમે નાહકની તરફી શા માટે લો છો વિશ્રાન્તી લ્યો !” એમ આશ્વાસન આપે જતા હતા. પરંતુ જે પરદેશી પ્રજા હોવાથી તથા પરધર્મી હોવાથી ત્હેમની ભાષા, રીતરિવાજ અને વિચારો બૂંદા હતા, એટલે કેવળ ધર્મશૂઝો-પાદરીઓ-સિવાય બીજાઓ પોતાના ધર્મમાં મશગુલ રહેતા, અને પોતાને માટે કલાકો તૈયાર કરવાનું તથા હિન્દના ધર્મનું ઉપલકીયા અવગણન કરવાનું કામ ત્હેમને સોંપી રહેતું મહેનતાણું પોતાની કમાણીમાંથી આપતા. ત્યારથી અમલ જળવણીનો પાયો રચાયો, અપૂરા જ્ઞાનવાળા પાદરીઓની હિન્દના ધર્મો ઉપર-દીકાઓ, સફે થઈ અને હિન્દના પવિત્ર ધર્મોથી અચાત્ર પજાત વર્ગના લોકોમાં ‘એપીક્રમ’-ખ્રિસ્તી ધર્મની દિક્ષા-લેવાની મળવળ આરંભાઈ.

પ્રજાનો મોટો ભાગ હજી ધોરતો પડ્યો હતો, પરંતુ કેટલાક જાગી ગયા; ત્હેમણે જોયું તો દ્રસ્ટીઓએ હિન્દ માટે સુધરિત વ્યવસ્થા કરેલી જણાઈ; પરંતુ હિજુભાગ્ય હિન્દનું કે જે સમળી વ્યવસ્થા એને લોએ થતી હતી.

હાકાના જગત્રસિદ્ધ મલમલનો લોપ થઈ ગયો હતો, ગુજરાતમાં ધમધોકાર ચાલતી હાથની સાળો અટકી પડી હતી, દેશમાં દરિયાવડું કરવાનાં સાધન અને સામગ્રી મંડ પડી જતી હતી, તાજમહાલ બાંધનાર દેશમાં કારીગરો માટે બધાં હથિયારો પ્રદેશથી આવતાં હતાં. મીઠા જેવી કામ કામ મળતી વસ્તુઓ ઉપર અંકુશ મૂકાય હતાં, હિંદમાં એક ન્દાનામાં ન્દાની સોય બનાવવાનું પણ સામર્થ્ય રહ્યું નહોતું. અરીણ, મજાક અને કપાસ એ હિન્દની કમાણીની મુખ્ય વસ્તુઓ ગણાતી તેમાં પહેલી ઉપર અંકુશ મૂકાયો. બીજાને પરદેશી રંજે દબાવી દીધી અને ત્રીજી લેન્ડસાયરના મીલ માલેકોના માટે રવાના થવા લાગી. દેશમાં પ્રત્યેક ખાતામાં મોટી મોટી નોકરીઓ પરદેશીઓથી પૂરાવા લાગી અને કાંઈ પણ ધનાઢ્ય દેશમાં ન અપાતા હોય તોટલા પગારો તેમને અપાવા લાગ્યા. હિન્દ જનો માટે-એવી નોકરીઓ તદ્દન જરૂર રાખવામાં આવી છે.

આવી મંભીર સ્થિતિ જોઈ લોકનાયકોએ કો-એસ-સ્થાપી પરંતુ ૩૨ વર્ષની સતત પ્રજાના હિન્દની કિમ્મતે કમલજલને કાઢે બધી દિશામાં વધતે જઈ અમલતી જાય છે.

મિટીશ મહારાજ્યના જન્મ નીચેના સ્વતંત્ર સંસ્થાનો જ્યાં હિન્દીઓની મજૂરીને લીધેજ આશ્વાદ થયાં છે ત્યાં હિન્દીઓને પ્રવેશવાનો હક્ક નથી અને દીવસ હજે તેમને નવી નવી આશ્વાદો ભોગવેલી પડે છે. હાલની વિકાસ યાદીમાં દુરમનોથી દક્ષિણ આફ્રિકાનું રક્ષણ કરવામાં હિન્દી પોતાના લાખ્ખો મુકુમાર બાળકો અને અનર્જન દ્રવ્યોના ભોગ આપેલા છે તે વખતેજ એ વિભાગમાં હિન્દી જનોને દામમાંથી હસેલી તેમનાં ખુન કરવામાં આવે છે, તેજ લડાઈ ચાલુ હોવા છતાં અને હજી હિન્દુપુત્રો ત્યાં પોતાનાં રક્ત અવિરત ધારાએ વહાવતાં હોવા છતાં હિન્દી સરકારની રાજ-મિટ્ટી મેળવીને ગયેલા બેરિસ્ટરોને પ્રવેશવા દેવામાં આવતા નથી અને હિન્દી સરકાર પોતાનું એ અપમાન મુગે મોટે સહન કરી લે છે, ખિટનને સામ્રાટ યાદીમાં લડવા અસંખ્ય માણસો નોંધે છે. ઇંગ્લાંડમાં ૫૨ વર્ષની વયના પુરુષો અને સ્ત્રીઓને લરકરમાં ખેંચવાના પ્રયત્નો થાય છે તેવે વખતે ઇંગ્લાંડની યુનિવર્સિટીઓમાં સિખતા અને હિંદમાંના શિક્ષિત વર્ગને ત્વચાભેદને લીધે હુમ્મ હોદ્દાઓ આપવા હજી સરકાર તૈયાર નથી થણી લડતાના ભોગે પ્રતી વર્ષ દીવસે સરકારના પસંદ કરેલા ૧૦ જનોને લરકરી હોદ્દાઓ આપવાની શાળામાં શિક્ષણ લેવા મોકલવાનો કાયદો થયો છે. જાપાનને સેબિરીઆમાં ઝોકકાવા મનાવવા છતાં મૃતનું નથી અને હિન્દની ઈશ્વર છતાં હુને કાંઈ સંસ્કરમાં કાળસ કરતું નથી. સનદો નોકરીની હિન્દ અને ઇંગ્લાંડમાં સાથે પરીક્ષા લેવાની હિન્દની હોદ્દાકુદી વર્ષની માગણીને હજી મુખી સ્ત્રીકાર થયો નથી અને એક જ જાતની કસોડીઓમાંથી પસાર થયેલા હિન્દીને કસેકટર થવાનો હક્ક મળે છે તે અંગ્રેજને કે હોફ-ગવર્નર થવાનો પણ પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે અને તે શિવાય પગારમાં તે પહેલેથીજ તકરવત હોય છે.

શીયુત જડુનાથે સરકાર સમાન હિન્દીને કળવણી ખાતાની પ્રાતિક નોકરીમાં સાત-સોના છેવટના પગારમાં પંચી રહેલું પડે છે; ત્યારે વિલાયતથી તાજે આવેલા માણસ અંગ્રેજ અધ્યાપક શાહી નોકરીમાં જોડાઈ પાંગસો રૂપીયા શરૂઆતથી કમાય છે. હિન્દી જનો સરકારી નોકરી કરતા હોય એટલે તહેમનાથી વગર રાજ્યે કોન્સેસમાં ઝેલક તરીકે પણ હાજર રહેવાતું નથી, રાજ્યદારે સંયુક્ત પ્રાંતને લેફ્ટનન્ટ ગવર્નર; મેરટન અને પોલિસ સખાતાનો વડો મેરિસ, "ગોળ મેજ" (Round table) વાળા કદીસની હિન્દને અધમ દશમાં ઉતારી પાડવાની રાજખટપટમાં વગર રાજ્યે જાહેર રીતે બામ લે છે, અને સરકાર તહેમની નોકરીનાં વર્ષ વધારી આપે છે. સ્વતંત્ર પ્રજાના પરદેશીને પણ દંધિયાર પકડવાની છટ મળે છે, ત્યારે હિન્દને વતની મોટેડો છરો લાઇને પણ ધરતાં તેવાની ખદાર નીકળી ચકતો નથી. મુક દરમ્યાન દરેક દેશમાં નવા નવા હુમર ઉલોગોની જલ્દિ થઇ છે. ત્યારે હિંદમાં તે મોટે તપાસ કરવા નિમાયલા કમિશનનો અહેવાલ પણ પ્રગટ થયો નથી. હિન્દ પરદેશીના ખેડૂત તરીકે કેવળ કાચો માલ પકવે છે, અને એવાજ માલમાંથી તૈયાર થઇને આવતા માલની પાંચ, સાત, અગ્રસ કે અગ્રસ ગણી વધારે કિંમત આપે છે. હિન્દો વ્યાપાર ઉલોગને રાજ્યાશ્રય મળતો નથી, પરંતુ લેન્ડેસાયરને વ્યાપાર રાખે.

• મોડા સમય પૂર્વે કેટલીક નવાનીક સેનામાન શાન્તિ રમવાય ત્યાં સુધી રહેવાની સરતે સેબિરીયામાં ગઇ છે.

કચ્છી જૈન મિત્ર

આવી પહોંચ્યો છે કે દેશનાં તમામ ઉભર લાયક સ્ત્રી-પુરુષોએ હોમફલદીગમાં જળવનું, અને કાયદેસર અગવળ કરી બિટીસ જન નીચે સ્વરાજ્ય મેળવવાના કાર્યમાં મદદભાગી થવું.

હિન્દુમાતાની તમામ પુત્રીઓએ આ સરત પાળવા હિન્દુમૈયાને વચન આપ્યું છે તેથી પોતાના યોગ્ય ભાગ ભગવતા ગુર્જરમૈયા ગુર્જર પુત્રોને દુંદુભિનાદથી ધોસાર કરીને હોમફલદીગમાં જળવાનું આમંત્રણ આપે છે.

શ્રીકૃષ્ણે આજ્ઞાવળી અર્જુનને કહ્યું છે તેમ:—

इतो वा माप्स्यसि स्वर्गं

जित्वा वा मोक्षसि महीम् ।

तस्मादुसिष्ठ कातेय

युद्धाय कृत निश्चयः ॥ अ० ૨ શ્લો० ૩૭.

(દશાયો તો સ્વર્ગમાં જઈશ, તે જય પામ્યો તો મહાને ભોગવીશ તેથી કૌનેમ! યુદ્ધ કરવાનો નિશ્ચય કરી ઉઠ.) તેવી રીતે હિન્દુ મૈયાના આબ્દાનને પૂર્ણ કરવા ગુર્જર મૈયા પોતાના પુત્રોને 'સ્વરાજ્ય સંઘ' માં જળવા નિમંત્રે છે. અને તેજ વખતે દાકર્ષીનનાં મદાન વંશને દુઃખ મુક્ત કરવા કુચીપમનો રાજા ભાઈ પોરોના રામ ઉપર ચંદ્રાંક કરવા નીકળ્યો, તે વખતે ધટ્ટકસન લોહિતે રાજાએ રણુશીમાંદારાં કદાબ્યું હતું તેમ ગુર્જરમૈયા અરવત માસિક દારા ગુર્જરાટ્ટીઓને કહેવે છે કે:—

હોં જગો પુત્રો મહારા,

ઉપ દવે તમ ત્યાગો;

મિથ્યા પ્રમાદ ત્યજ તહારો,

સ્વરાજના હક્ક માગો.

ધણું ધોઈ ધણું ઉપ્પા પુત્રો,

વખત ગુમાળ્યો ઝાઝો;

સ્વરાજ્ય આંદોનલ અગવવા,

ઉત્સાહિત થઈ વાધો.

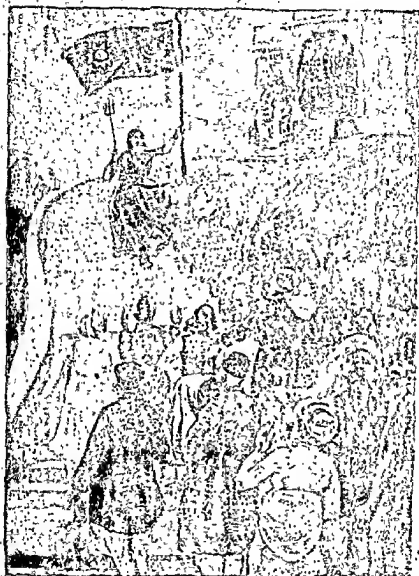
અને આટલું જતાંએ તમને ઉત્સાહ ન થડે તો કહે છે:—

શરમ હજો તે ગુજરાતીને,

ભરાઇ રહે નિજ ઘરમાં;

ચાલી રહી જય સ્વરાજ અગવળ,

ભારતના સ્વર્ગ સ્થળોમાં.

હો જંગો પુત્રો મારા, હંધ હવે તમે. સંગો;

મિત્રા પ્રમાદ તંહ તમારો, સ્વરાજ્ય ના હક્ક મારો.

ગોપાલદાસ પ્રતિભાવ અભિરૂપવિરાજ મિત્રના પ્રદાનગ્રામીઓ જોનારુ,
 આમ અભિરૂપ, ડ. સી. આદ. પી. ડ. સી. મેમ. યો.
 ૧૨૦૧૧૪૫૫૫૫

ના. મહારાવ શ્રી. ખેંગારજી અને કચ્છ રાજ્ય.

(લખનાર:-શ્રીયુત મગનલાલ દલપતરામ ખખ્ખર, જે. પી.)

કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને ગુજરાતના કુશળ કાવ્ય કર્તાઓમાં અગ્રગણ્ય ગણાતો કચ્છ-નરસ મહારાવ શ્રી ખેંગારજી સવાઈ બહાદુરના નામથી ઢાઢપણુ અનુભવું નહિ હોય. તેમનું આરિય અનુકરણીય હોવાથી તથા તેમના રાજ્યનો ઇતિહાસ જાણવા જોગ હોવાથી અત્રે સંક્ષિપ્તમાં તે સંજ્ઞા કંઈક લખવું ઉચિત થઈ પડશે.

સર ખેંગારજીનો જન્મ સને ૧૮૬૬ માં થયેલ છે. તેમના પિતા મહંમ મહારાને શ્રી સર પ્રાગમલજી બહાદુર, છ. શ્રી. એમ. બાઈ, એક બાહેરા, સખાવતે બહાદુર તથા ગરીબ નિવારણીયર નૃપ હતા. જેઓના ધરોહાર અત્યંત પશુ સર્વેર ગણાય છે. સર પ્રાગમલજીને બે કુમાર હતા. જેમને તે વખતે કુમાર 'બાપુલા' તથા કુમાર 'હલુલા' ના અભિધાનથી સંબોધવામાં આવતા હતા. આ બન્ને કુમારીઓને પ્રાથમિક કેળવણી આપાઈ રહ્યા બાદ અંગ્રેજ કેળવણી આપવા કાંઈ સારા શિક્ષકની ગામણી સર પ્રાગમલજી એ સરકારને કરી. આ વખતે રાજકોટમાં રાજકુમાર-કોલેજ નવી સ્થાપાએલી હોવાથી રાજકોટના કાઠિર સાહેબના ટ્યુટર અને ગાર્ડીઅન તરીકે મહંમ રા. સા. દલપતરામ આજીવન ખખ્ખર, જે. પી. હતા. કેળવણી આપવામાં રા. સા. દલપતરામ વકોબેલ હોવાથી તેમના ઉપર થી એન. સર જે. બી. પીલ્ટું લઈ ખેંગારજી અને તેથી તેઓએ (સર પ્રાગમલજીએ) રા. સા. દલપતરામની રાજ્યસુરે તરીકે નિમણુંક કરી. સંવત ૧૯૨૬ ના અગિય શુક્ર ૧ તા. ૨૨-૬-૭૩ ના દિવસથી શિક્ષણ આપવાનું શરૂ કર્યું. આ વખતે પોલીટીકલ એજન્ટ-કર્નલ લો. સાહેબ હતા. સને ૧૯૭૬ ના જાન્યુઆરીની ૧ થી તા. રીએ કાનૂના દર્દેથી પીકાઈ સર પ્રાગમલજીએ ૪૫ વર્ષની બર યુવાનીમાં આ કાલી ફાળી-વાને ત્યાગ કર્યો. આ વખતે કુમારશ્રી બાપુલા સાહેબ બાંધાવસ્થામાં હતા અને રા. સા. દલપતરામની ઉત્તમ શિક્ષણ પદ્ધતિ અને પરિશ્રમના અંગે એવીતો ઉત્તમ કેળવણી સંપાદન કરી કે તે વખતના સર્વ મોટા મોટા યુવકોએ જોઈસરોએ રાજ્ય શ્રી ખેંગાર-જીની અંગ્રેજ ભાષા બોલવાની તેમજ છતાંય વહલવે રક્તિ તથા હિમત માનને મારે અકિત થઈ એકી આવળે પ્રસંસા કરી છે અને તેમને ધન્યવાદ આપ્યો છે. આજે ભારત વર્ષના તમામ દેશી રાજ્યોમાં સૌથી વધારે કેળવણીના અને આગળ વધેલા પ્રવીણ રાજ્યોમાં તેઓશ્રીની પ્રતિભા વિશેષ દેખીપમાન છે.

પોતાના પૂતળ પિતાશ્રી મોટા બાપા સર પ્રાગમલજી બહાદુર ગત થયા તે વખતે સર ખેંગારજી કિશોર વયના હોવાથી રાજ્ય કારભાર એજન્ટની કાઉન્સિલ સલામતી હતી. એ કાઉન્સિલમાં પ્રમુખ તરીકે પોલીટીકલ એજન્ટ મેજર રીઝ હતા. ઉપરાંત દિવાન બહાદુર મણિભાઈ જશભાઈ, રાજા શ્રી બલમરાઈદજી તથા રોડ જીવણદાસ એમજી સભાસદ હતા.

મહારાજી વિચારીઆએ મહારાવથીને કેસરેદિન્દના વાવવાનું જે માન આપ્યું હતું તે વાવડા એનાયત કરવા શુભદ્રતા ના. ગવર્નર ઝોન. સર રીચર્ડ, કે.સી. એસ. આઇ. તા. ૩૦-૧૧-૭૭ ને દિને કચ્છ પધારા અને સવારના પહોરમાં સ્વારી કાઢીને મોટા તમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા. કે જેમાં જાગ્ય દરબાર ભરવામાં આવ્યો હતો. આ વખતે મહારાવથી એજારણએ કિશોર વય છતાં ના. ગવર્નર સાહેબને આપવાનું અંગ્રીજ માનપત્ર છતાંદાર વાંચન કીધીએ વાંચી સંભળાવ્યું હતું, જેના હુંક શાર નીચે પ્રમાણે છે.

“ નામદાર સાહેબ,

પ્રાચીન કીર્તિ તથા હંત કથાથી પ્રખ્યાત ચએલા આ દેશમાં આપ નામદાર સાહેબનો આદરસતકાર કરવાનું મને ઘણું આનંદ થાય છે.

જે એક તરફ સદ્ગુણોન્નતના રમણિક દેખાવોની આ દેશમાં થોડી છત સર્જેલી છે, તેા બીજી તરફ આ દેશ તેના લક્ષણો વિષે વિચિત્ર છે, અને આપ નામદાર સાહેબનું મન, જ્ઞાન અને યતુભવથી ભરપૂર છે, તે જોતાં આ દેશ આપ નામદાર સાહેબને મનોરંજક થવા વગર રહેશે નહિ.

જે વખતે જુદા જુદા સુધારણા કામેના આ દેશમાં અંગ્રેજ સરકારની ડાયા અને માયાણુ દેખરેખ નીચે આરંભ થયો છે, તે તક ઉપર આપ નામદાર સાહેબનું આ રાજ્યમાં પધારણ થયું છે, તેથી મને વિશેષ હર્ષ થાય છે.

મારી હજી આવ્યાવરણ છે, તે કારણથી આ મુલકના રાજ્ય કારભારની વ્યાપ્તમાં કાંઈ પણ વિચાર આપવાનું માત્રથી જની રોકે તેમ નથી, પરંતુ જેઓની સંભાળ નીચે કાલ આ દેશ છે તેઓના તરફથી બેચક આ દેશને બચી ઉમેઃ અને આશા રાખવા જેવું છે, અને જ્યારે હું ઉમર લાયક મર્યાદા અને જે કાંઈ તકરારો અને શુભવર્ણો હાલ ચાલે છે, તે-અંધ પડી રાજ્ય કારભાર મારા સ્વાધીન પશુમાં આવશે, ત્યારે મને ખાતરી છે કે, હું આ પ્રસંગને આપ નામદાર તરફ માન તથા આભાર સાથે વાદ કરીશ.

આપ નામદાર સાહેબે જામાના-મલામતમાં જે વજી લોકહિત કામ કરેલાં છે, અને જે વિષે ત્યાંની અચાગ વસ્તી તરફથી વખાણોગ્ય રીતે થોડી મુદત ઉપર બોધવામાં આવ્યું હતું, તે આપ નામદાર સાહેબનું ક્યાણુ દીવ અને ઉદાર વિચારો સંપૂર્ણ રીતે દર્શાવે છે. આપ નામદાર સાહેબે જુદા જુદા જોદા ઉપર ગિરાણ જે કારકિર્દી ચલાવી છે તે પ્રસિદ્ધ છે. આપ નામદાર સાહેબની અત્યંત ચાલાકીને લીધે આપ નામદાર સાહેબની પ્રતિષ્ઠામાં વિશેષ મુજબનો સર્વત્ર સ્વીકાર ચએલો છે, અને પ્રયોગ ચએલી છે, તે ઉપરથી ખાતરી થાય છે કે આ દલિલાના રાજ્યો અને રૈયતને માટે હવેનો દિવસ ચડતો છે.

આપ નામદાર સાહેબે વિવિધ પ્રકારનાં જરૂરી કામકાજમાંથી અવકાશ લઈ મને સુલાકાતનો લાભ આપ્યો, તે માટે હું આખો ધણો આભારી છઉં, અને આપ નામદારની આ સુલાકાત હું હંમેશાં પ્રીતિપૂર્વક વાદ કરીશ.”

ત્યાર પછી ઉપર કહેલો વાવડા સુંદર ખોશકવાળા હંબુરીઓ યોગ્ય રીતે દરબારમાં લાવ્યાં, તે વાવડા નામદાર ગવર્નર સાહેબ જહાદુર મહારાજી સાહેબ કેસરેદિન્દના નામથી મહારાવ સાહેબને આપ્યા: મહારાજ સાહેબે તે સ્વીકારી ઉમેશમાં રોકે લોપણ કર્યું જેનું શુભગતી લાધાન્તર આ પ્રમાણે છે:—

“નામદાર સાહેબ,

હિંદુસ્તાનની પરમકૃપાળુ મહારાણી સાહેબ કૈસરહિંદના તરફથી આપ નામદાર સાહેબને મને જે માન આપ્યું, તેની મહત્તા મારા સમજવામાં છે અને આ પ્રસંગનું મારા મનમાં હું અભિમાન ધરાવું છું.

“માનવર્તા કૈસરહિંદ સરકાર તરફ મારું કુટુંબ અને રાજ્ય, રત્ન ધરાવે છે. તે વાત અને માનવર્તા સરકારનો આજ સુધી મારા કુટુંબ અને રાજ્ય પ્રત્યે જે પ્રીતિભાવ છે, તે વા. આપ નામદારથી અગત્યની નથી, અને હું ખાત્રીથી કહું છું કે, આ વાવડો તેઓના કુસ્મનના પક્ષમાં કદી પણ ખુલ્લો કરવામાં આવશે નહિ. મારા રાજ્ય પ્રત્યે જે મોટું માન જતાવવામાં આવ્યું છે, તેની છાજ હું સારી પેઠે સમજું છું, અને ઈચ્છાકના તાજ તરફ મારો નિકટ સ્નેહ અને વફાદારીના વચન તથા મારો વિનયપૂર્વક ઉપદ્રવ નામદાર મહારાણી સાહેબને જાહેર કરવા આપ મદદરજાની કરશે.”

પછી ના. ગવર્નર સાહેબે પોતે ઉઠીને અંગ્રેજીમાં આ પ્રમાણે બાપચ કહ્યું.

“મહારાજ, સાહેબ, સરદારો, જાગીરદારો અને કચ્છના શૂદ્રશ્રેયો:—

“હું દિલગીર છું કે, મને શુભરાતી લાખ આવડતી નથી, અને તેથી માનથી તમને નમારી સ્વ-લાધમાં લાપચ આપી શકાતું નથી. તથાપી હું તમને સલાહનાં થોડા ખોસ કહેવા માગું છું.

પ્રથમ તો નાની ઉમરના મહારાજ સાહેબે પોતાની તરફનું માનપત્ર અંગ્રેજી લાખમાં પ્રતી સંભળાવ્યું, એથી મને આનંદ થાય છે. આટલી બાધાવધામાં મહારાજાએ અંગ્રેજી લાખાતું માન સંપાદન કર્યું, એ સૌથી સરસ દાખરો મહારાજાએ તેમની પ્રજાને દર્શાવ્યો છે, અને એ ખરખરી સાબિતી છે કે, અંગ્રેજી લાખાની કેળવણી આ દેશના લોકોમાં ફેલાવ પામશે. ખીલું હું આ લાખજી તમારી આગળ આ અભ્ય અને સુચારિત હોમમાં કહું છું, તેથી મને ખુશી થાય છે. એ દરબાર હોલ જોઇને કચ્છના હુમર અને સુધારાની ખુશીઓ વિગેના ખ્યાલ આવે છે. હવે તમારે માલ રાખવું જોઇએ કે, આપણે સુધારામાં આગળ વધતા જમાનામાં રહીએ છીએ. કચ્છ માનત આત્મીર સુધી નિશળી સિતિમાં રહેવો જે પણ હું ધારું છું કે, હવે એવો પ્રસંગ આવ્યો છે કે જે વખતે અંગ્રેજ અધિકારજના બીજા લાગ સાથે રેલવે, તાર, તથા સમુદ્ર માર્ગના સાધન નથી તે પ્રાન્તનો મુખ્ય યવો જોઇએ. હજુ કંઈ નિશ્ચિત નથી કે, સિંધ સુધી જવાની રેલવેનો રસ્તો હીસા, પાટણ તથા થરપારકરના રજુમાં મળે, કિંવા કાઠીઆવાડ અને કચ્છમાં મળે લાજ જવામાં આવશે, પરંતુ ગમે તે રસ્તો મુકર કરવામાં આવે તોપણ એટલું તો સંભવિત છે કે, જાડીના અંગ્રેજ અધિકાર સાથે કચ્છ માનતનો રેલવેથી મંજૂ થોડી મુદતમાં થશે, એમ અંતમાં માંડવી જે તમારું મુખ્ય જંદર છે ત્યાં તમે જે ડો અધો છો તે બાધવાનું કામ એ ઉપરથી તમે બંધ નહિ પાડો એવો મને બરાંબ છે, જો કે કચ્છનો અસહનો વેપાર એવો થશે છે, અને તે તમામ પાછો કચ્છના દા. રમાં આવે કે ન આવે, તદ્વિ નેના બંદરોના સુધારા વડે તે ઈરાન, અરબસ્થાન અને આફ્રિકાના કિનારા ઉપરનો વેપાર તો પોતાના સ્વર્ણીનમાં જરૂર સખી સકશે.

તથા સ્કોલરશીપો સ્ત્રી કેળવણીને માટે સ્થાપી છે; અને તેમાં મુખ્યત્વે કરીને: મુંબઈની આન્ડ મેડીકલ કોલેજમાં કચ્છની સ્ત્રીઓ કેળવણી લે તે માટે 'કચ્છ બાર્ટન સ્કોલરશીપ' સ્થાપી છે. વર્ણી આમદાવાદ અને રાજકોટની ટ્રેનીંગ કોલેજમાં કચ્છની સ્ત્રીઓ-કેળવણી લે તે માટે પણ બંદોબસ્ત કર્યો છે. જુજમાં આસીસ્ટન્ટ સ્ત્રી શિક્ષક થવા માટે 'રાવશી' જેંગારજ સ્કોલરશીપ, તેમજ એક સ્કોલરશીપ પુના હાઈસ્કૂલમાં, એ રીતે અનેક સ્કોલરશીપો તેમના તરફથી સ્થાપવામાં આવી છે.

પોતાની માતૃશ્રી મરદમ નાનીઆ સાહેબના સ્મરણાર્થે રૂ. ૨૫૦૦૦) ના ખર્ચે જુજમાં અંસ્કૃત પાઠશાળા સ્થાપી છે; અને ગવર્નર સર જેમ્સ હરબુસનના નામથી રૂ. ૩૨૦૦૦) ના ખર્ચે જુજમાં એક નમુનેદાર મ્યુઝીઅમ તથા લાઈબ્રેરી સ્થાપવામાં આવ્યાં છે. મહા રાવશી પોતે તો એવા ઉદાર જીવના છે કે કચ્છનાં ગરીબ અને લાયક વિદ્યાર્થીઓને વિદ્યાવત અને અમેરીકા મોકલવા માટે એક ખાસ ફંડ રાખેલું છે, જેનો લાભ ધણા વિદ્યાર્થીઓએ આજ સુધી લીધો છે.

મુંબઈની વેટનરી કોલેજ તથા રીપન ટેકનીકલ સ્કૂલમાં બહુવા માટે, પુનાની વેટરીસ્કુલ માટે, સાયન્સ કોલેજ માટે વિદ્યાર્થીઓને સ્કોલરશીપની મદદ હરહમેશ આપે છે. મિલના ઉદ્યોગ સંબંધમાં બહુવાની ખાચસ રાખનાર વિદ્યાર્થીઓને પણ વાર્ષિક બસીસ તથા ઇનામો આપવામાં આવે છે. મુંબઈમાં રહેનાર કચ્છી વિદ્યાર્થીઓ માટે રૂ. ૨૫૦૦૦) ની સ્કોલરશીપ રાખવામાં આવી છે. ઘણા અંગ્રેજી વિખ્યાત પ્રેસીડેન્ટ લાપાંતર કરવા માટે પ્રયત્નકારીને મદદ આપે છે. જેથી વિદ્યાને પણ ખર્ચ ઉત્તમન મળે છે. મહા રાવશી જાદોએ આવ્યા પછીની કારકિર્દી દરમ્યાન જાહેર સહેર સુધારાના કામો, નવા રસ્તાઓ, કુરુનજો વગેરે રૂ. ૬,૬૨,૪૦૦)ના ખર્ચે કર્યાં છે. ઉજડ જગ્યાઓને કેળવણીમાં પણ ધણી મહેનત લીધી છે, અને છેલ્લા ૧૯ વર્ષની અંદર લગભગ એવાંસી હમ્બર એકર ઉજડ જમીનને કેળવવામાં ખેડુતોને મદદ આપી છે, અને તેવું નવાં ગામ વસાવ્યાં છે. કચ્છ રાજ્યનો વિસ્તાર ૬૫૦૦ ચોરસ માઈલ છે અને વસ્તિ ૫,૫૮,૪૧૫ માનુસની છે. ૩૫૪ થોડેવારની ટુકડી, ૧૪૨૫ પાવલ અને ૧૬૪ તોપ એ વગેરેના ખર્ચે રાજ્ય તરફથી રાખવામાં આવેલ છે, અને મહા રાવશીને સરકાર તરફથી ૨૧ તોપનું માન છે. પોતે ઘણીવાર વિદ્યાવત જર્મ આવ્યા છે અને હાલના લડાઈના પ્રસંગમાં અંગ્રેજ સરકારને કરેલી કીમતી મદદની પીઝનમાં સરકારે તેમને 'આન્ડ કમાન્ડર ઓફ ધી રૅડર ઓફ ઇન્ડિઆ' તો મહાન ખિતાબ એનાવત કર્યો છે, માહ રાવશીનાં કનિષ્ઠ બંધુ 'કહુલા સાહેબ' પોતાની તાર્કિકવાચસામાંજ સ્વર્ગીય થયા છે. માહ રાવશીને બે તરફ કુમાર છે. માધુલા સાહેબ તથા મનુલા સાહેબ; જેઓ બન્ને હવિષ્યમાં સારા રાજ્ય કર્તા નિવડવાની હમણાંથીજ આશા આપે છે. માધુલા સાહેબ ક્રિસ્ટિના એક અગ્રહા જેલાડી છે. પોતાની રૂપત ઉપર મહા રાવશીને ઘણો સારો પ્રેમ છે અને પરિપક્વ વય છતાં પણ તેમની સ્મર-જુશકિત જેવીને તેવી સતેજ છે. આપણે કચ્છીયું કે આવા રાજ્ય કર્તાને તે પરમકૃપાળુ પરમાત્મા દીર્ઘાયુષ્ય બધે.

સ્મરણ સેવાળલિ.

સ્થાનાંશ :

પડિત નરહરિ બી. શર્મા.

(મંદાકાંતા વૃત્ત.)

ત્રેયેભાવે શુચિહૃદયથી, શેત્રજ કાન્ત સેવી,
વાચ્પે તે સ્વાંતનય સુભગે, સ્નેહથી ધૈર્ય ધારી ;
અકે આશી અભિ નયનથી, નિત્ય રે'લી નિહાળી,
માડી મહારી મધુર મુખકું, યૈનતી વારિવારિ.
મોહાં મીઠાં વચન વહિને, મુ'બનો ચારુ' હોલી,
સોઈ દુઃખે અધિક કહિતો, અંતરે રેઈ રે'તી;
આરોગ્યાયે વૃત્ત નિયમ લે, દીનતે દાનદેલી,
દેવા ચારે કંઈમરી કરી, દેવતે કંઈ રે'તી.

મધુરી ત્હારો હૃદયનમનું, મધુનું સાદું પાણું,
એ આશામાં શિશુસરીર આ, સતદિ શ્રદ્ધિ પામ્યું;
રે હુઈવે તવ દરબુ ભાં, કાષ્ઠ કૂરેળ કાપું,
જાણ્યું એ આ કુરિલ મતિ, હા કાલની હુબુતિ છે.
આત્માત્હારોમણી અમર હું, અનુ ઝોસારતો ના,
લાણું છું તે સતત સપજે, મોહિની મૂર્તિ તારી;
સેવા ત્હારી યદિ જરિય છે, છવતે તું છતે ના,
આપું આજે જનનિ આદે સ્મરણ સેવાળલિ આ

તથા સ્કોલરશીપો સ્ત્રી કેળવણીને માટે સ્થાપી છે; અને તેમાં મુખ્યત્વે કરીને: મુંબઈની આન્ડ મેડીકલ કોલેજમાં કચ્છની સ્ત્રીઓ કેળવણી લે તે માટે 'કચ્છ બાર્ટન સ્કોલરશીપ' સ્થાપી છે. વળી અમદાવાદ અને રાજકોટની ટ્રેનિંગ કોલેજમાં કચ્છની સ્ત્રીઓ કેળવણી લે તે માટે પણ ખંદોખસ્ત કર્યો છે. ભુજમાં આરટીસ્ટ સ્ત્રી શિક્ષક થવા માટે 'રાવશ્રી ખેંગારજી સ્કોલરશીપ,' તેમજ એક સ્કોલરશીપ પુના હાઈસ્કૂલમાં, એ રીતે અનેક સ્કોલરશીપો તેમના તરફથી સ્થાપવામાં આવી છે.

પોતાની માતૃશ્રી મરદમ નાનીઆ સાહેબના સ્મરણાથે રૂ. ૨૫૦૦૦) ના ખર્ચે ભુજમાં સંસ્કૃત પાઠશાળા સ્થાપી છે; અને અર્બર યર જેમ્સ ફરગ્યુસનના નામથી રૂ. ૨૨૦૦૦) ના ખર્ચે ભુજમાં એક તસુતેદાર મ્યુઝીયમ તથા લાઇબ્રેરી સ્થાપવામાં આવ્યાં છે. મહા રાવશ્રી પોતે તો એવા ઉદાર છવના છે કે કચ્છના ગરીબ અને લાપક વિદ્યાર્થીઓને વિદ્યાવન અને અમેરીકા મોકલવા માટે એક ખાસ ફંડ રાખેલું છે, જેના લાભ પ્રજા વિદ્યાર્થીઓએ આજ સુધી લીધા છે.

મુંબઈની વેટનરી કોલેજ તથા રીપન ટેકનીકલ સ્કૂલમાં બહુવા માટે, પુનાની વેટરીસકુલ માટે, સાયન્સ કોલેજ માટે વિદ્યાર્થીઓને સ્કોલરશીપની મદદ હરદમેશ આપુ છે. મિલના ઉદ્યોગ સંબંધમાં બહુચની ખાખસ રાખનાર વિદ્યાર્થીઓને પણ વાર્ષિક બક્ષીસ તથા હતામે આપવામાં આવે છે. મુંબઈમાં રહેનાર કચ્છી વિદ્યાર્થીઓ માટે રૂ. ૨૫૦૦૦) ની સ્કોલરશીપ રાખવામાં આવી છે. બહુ અંગ્રેજી વિખ્યાત પુસ્તકોનું લાખાંતર કરવા માટે અંધકારને મદદ આપે છે. જેથી વિદ્યાને પણ ખર્ચ ઉત્તમન મળે છે. મહા રાવશ્રી ગાદીએ અગ્રા-પછીની કારકિર્દી દરમ્યાન જાહેર જાહેર સુધારાના કામે, નવા રસ્તાઓ, કુરુલઓ વગેરે રૂ. ૬,૬૨,૪૦૦)ના ખર્ચે કર્યાં છે. ઉગ્રા બંગાઓને કેળવવામાં પણ ધણી મહેનત લીધી છે, અને છેલ્લા ૧૯ વર્ષની અંદર લગભગ ચોપાંચી હજાર એકર ઉગ્રા જમીનને કેળવવામાં ખેડુતોને મદદ આપી છે, અને તેનું નવાં ગામ વસાવ્યાં છે. કચ્છ રાજ્યનો વિસ્તાર ૬૫૦૦ ચોરસ માઇલ છે અને પરિત ૫,૫૮,૪૧૫ માનુસની છે. ૨૫૪ થોડેરવારની ટુકડી, ૧૪૨૫ પાપદલ અને ૧૬૪ તોપ એ વગેરેનો ખર્ચ રાજ્ય તરફથી રાખવામાં આવેલ છે, અને મહા રાવશ્રીને સરકાર તરફથી ૨૧ તોપનું માન છે. પોતે ધણીવાર વિદ્યાવત જર્જ આળ્યા છે અને હાલના ઘણાંકના પ્રસંગમાં અંગ્રેજ સરકારને કરેલી કીમતી મદદની પીઝનમાં સરકારે તેમને "આન્ડ કમાન્ડર ઓફ ધી સ્ટાર ઓફ ઇન્ડીઆ" નો મહન ખિતામ આપવાત કયો છે. મહા રાવશ્રીના કનિષ્ઠ બંધુ 'કહુલા સાહેબ' પોતાની તારવવાવસ્થામાંજ સર્વગીય થયા છે. મહા રાવશ્રીને બે તરફ કુમાર છે. માધુભા સાર્દખ તથા મનુભા સાર્દખ; જ્યાં જ્યાં જ્યાં લાલિયમાં સારા રાજ્ય કર્તા નિવડવાની હમણાંથીજ આશા આપે છે. માધુભા સાહેબ કંઈકેના એક અગ્રજ ખેલાડી છે. પોતાની રૂઝત ઉપર મહા રાવશ્રીને ઘણો સારો પ્રેમ છે અને પરિપક્વ વય છતાં પણ તેમની સ્મર-શુંકિત જેવીને તેવી સતેજ છે. આપણે પ્રમ્તીયું કે આવા રાજ્ય કર્તાને તે પરમપ્રાણ પરમાત્મા દીધાંકથ્ય બધે.

આપણે જડ નામથી બોલીએ છીએ તેમાં પણ અસુક શક્તિ તો હોય છેજ. એક વડ જેવાં મહાન વૃક્ષને જોઇએ અને તેનાં બીજ તરફ દ્રષ્ટિ કરીએ ત્યારે તે નાનાં બીજમાં વડ જેવું ઝાડ ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિનો વિચાર કરતાં આપણી હૃદિ શું ખહેર મારી જતી નથી ? તેજસ્વી પુરુષને નિરાશ થતો જોઇને સૂર્યકાંતમણિની શક્તિથી પ્રભાવતાં તે પુત્ર : સચેત અને શૌર્ભાન્વિત બને છે તે સૂર્યકાંતમણિ જોઈ જ જડ પદાર્થ હોવા છતાં કેટલી શક્તિ ધરાવે છે ! શક્તિ પરત્વે આટલું કહી આપણે તેનાં કેટલાંક દર્શનો વિચારીએ. મનુષ્ય પ્રાણી કર્મ કર્યા વિના રહી શકતોજ નથી. સદૃજ કર્મ કૌતય કુલંતેવેહ કર્મભિગિ જિજીવેચ્છત સમાઃ ॥ આદિ વાક્યો પણ એજ અર્થને પ્રગોષે છે. નિષ્ક્રિય મનુષ્ય રાગ શમાન છે. ઇચ્છાપૂરક અથવા જલ્પે અજલ્પે પણ મનુષ્ય જાણને કાષ્ટ કર્યા કરે છે અને તેથીજ અનિચ્છન્નપિ ચાર્ણ્ય યટાદિવ નિવોજિતઃ એ વાક્ય શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ અર્જુનને કહ્યું જણાય છે. ધમનીઓમાં બોલીનું ફરવું, આસ નલિંગમાં આસ-પ્રઆસનું ચાલવું, મસ્તકમાં વિચાર ક્રિયા થવા કરવી અને તેથી જોજન, થમણ, ખેડવું ધર ખાંધવાં, રેસેની સડક ખાંધવી, પૂલ ખાંધવા, સમુદ્ર ઉપર વિજળાંથી ચાલતા તાર-આકાશમાં બહુનથી અથવા જોરાધોનથી ઉડવું એ વિગેરે મનુષ્યની વિવિધ ક્રિયાઓ જોખ કરે છે. એ બધી વિવિધ ક્રિયાઓને આપણે જો ભાગમાં વેચીશું. એમાંની કેટલીએક ક્રિયાઓ એની મેજે રચતાઃ આસ્વા કરે છે અને તે મનુષ્યની ઇચ્છાને વધ નથી. લોની ફરવું-ખાંધવું પચવું-શરીરનું વધવું વિગેરે ઇચ્છા હોય કે નહિ તે પણ નિયમ પ્રમાણે ચલાવ કરે છે. જ્યારે એ સિવાયનાં બીજાં કાર્યો જેવાં કે ધર-પૂલ-સડક ખાંધવાં વિગેરે મનુષ્યની ઇચ્છાને આધીન છે. તેથી જો ક્રિયાનો આધાર મનુષ્યની ઇચ્છાને આધીન નથી તેનું વર્ણન આ લેખમાં આપણે નહિ કરીએ પરંતુ જે કાર્ય મનુષ્ય પોતાની ઇચ્છાથી પાર પાડી શકે તેનુંજ અવલોકન આપણે કરીશું. અને તેને કાર્ય કરી રીતે શક્તિના બળથી કેટલાં પ્રમાણમાં સિદ્ધ કરી શકાય એ વાત આપણે જાણવા પ્રયત્ન કરીશું. પૃથ્વી ઉપરના કર્મીસાનાં ચરિત્રો વાંચનાં આપણને જણાય છે કે ઇચ્છા શક્તિના પ્રભાવથી રાખવત્ પડી રહેલો દેહ મને તે કુર્ષટ કાર્યો કરી શકે છે. આ વાતને આપણે મદાપુરુષ સિદ્ધાર્થનું દર્શાવ કાઢી વધારે સ્પષ્ટ કરીશું. આશ્વર તથા દેવક નામના એ પ્રસિદ્ધ પંડિતો ખાસે મહાત્મા સિદ્ધાર્થે દિંદુ સાશ્ર તથા યોગસાશ્રતો અભ્યાસ કર્યો પરંતુ તેથી સિદ્ધાર્થને ચેત્તાની હજ વરણ પ્રાપ્ત થઇ ગઇ એમ કહી શકાય નહિ. અથવા તો ઈટિ વસ્તુ પ્રાપ્તિ માટે કોઇ ઉપાય હાય ત્રાગ્યો એમ પણ કહી શકાય તેમ નહોતું. દેહને જાપ કરવાથી મુક્ત રાખેલાનું શું પ્રયોજન ? જે વાસનાથી દેહ તથા મન પરિવ્રત રહે છે તે વાસનાને નિર્મૂલ શ માટે કરવી ? આમ વિચાર કરતાં કરતાં મહાત્મા સિદ્ધાર્થ જમણા કરતાં કરતાં નિરંજનાને તીરે આવી પહોંચ્યા. તેણે નિષ્પ્રય કર્યો કે દેહ અને મનથી વાસનાનું બીજ નિર્મૂળ કરીશ ત્યારેજ નિશ્ચિત રહી શકીશ. નિરંજનાના તીરથી તેઓથી શરતાં કરતાં ઉરમિલન ગામના સીમાંક ખાસે આવી પહોંચ્યા. ત્યાં એક શાલવૃક્ષનું વન હતું. અને તે સ્થળે કુદરતની અપૂર્વ શોભા જણાતી હતી અને તેથી તે ગોલડરિમય વન હિંતે વનરાજીની શોભાનું વર્ણન યાદ-આપણું હતું કે "where's smiling spring it's earliest visit paid and parting summer's lingering blooms delayed."

એટલે કે તે સ્થાન એવું સમજીય હતું કે ત્યાં વસતું તત્ત્વ વહેલી બેસતી અને પ્રદેશની શોભાને લીધે ઉનાળો પૂરો ચર્તા સુધી પણ તે સ્થાન યુગ્મથી શોભિત રહેતું-પુષ્પોને તે સ્થાન ઊઠવાનું ગમતું નહિ. વનસ્પતી શાંતિ સંસ્થા પૂર્ણ હતી. આ વનસ્પતીમાં ઘણે નિરંજના નદી વહેતી હતી અને તેથી તે પ્રદેશને પોતાના જલસિંચનથી વધારે રક્ષણ બનાવતી હતી. એમેર-ઘટાવાળાં ઝડનાં કુંજ આવેલાં હતાં. આગ્રપાસ-કાપલ-હંસ આદિ પક્ષિઓનો કસરત મધુર હોવાથી કાનને આનંદ આપતો હતો. કુદરત પોતે શાંતિનું સ્વરૂપ ધારણ કરી ત્યાં વિરાજતી હોય તેવું તે સ્થાન જણાતું હતું. સિદ્ધાર્થ આમળ પ્રભેદ સ્થાનોમાં કેટલીએક વાર અનંત કાળ ગાળેલો હોવા છતાં તેને આવી શાંતિ ત્યાં મળી શકી નહતી. આ સ્થાનોમાં ચાલતાં વાર તેના પ્રાણમાં નવા પ્રકારની શાંતિ જણાવા લાગી. આથી આ સ્થાનને સાધના સાધવા યોગ્ય ધારી યોગાભ્યાસ કરવા માટે યોગાસન કરી ઇષ્ટ પ્રાપ્તિ યોગયથા નિશ્ચય કર્યો. ઇચ્છા શક્તિની સદાચર્યા યોગપ્રક્રિયાદ્વારા શ્વાસ પ્રશ્વાસને મદાત્મા સિદ્ધાર્થે રોજી શક્યા-અતિને નિમગ્નમાં લાવી શક્યા-યોગાસન વધારે રિચર કરી શક્યા. હુકામાં ચિત્તવૃત્તિનાં નિગેધ રૂપ યોગ સાધન કરવામાં આ રથગમાં પોતાની ઇચ્છા શક્તિને વધારે ઉપયોગમાં લઈ કાર્ય સિદ્ધિમાં જોડાયા. એજ યોગાસનમાં અમ્યથ વૃત્તિથી તેણે છ વર્ષ કાઢ્યાં. અંદર તેમજ બહાર કેટલો સંક્રામ મૂવી રહ્યો હતો તે પણ કુધા કે ત્યાં તેનું પૈર્થ ડગાવી શક્યાં નહિ. શીત-ગોખમ-વર્ષો આદિ જાનુઆરી પણ તેને ઇચ્છા શક્તિ અને દ્રઢતામાં વિદ્યા વાંખી શકી નહિ. તે તો બદકથી દંડગ્રેષ્ઠ પર્વતશૃંગની પેઠે શાંત તથા સમાહિત ચિત્તે જ્ઞાનમગ્ન હતો. પવન જેમ પર્વતને અસર કરી શકેતો નથી તેમ વૈશાખ માસનો પ્રચંડ તાપ-આવશ્યની વૃષ્ટિ તેમજ માધ માસની દ્રાદ તેના યોગ સિદ્ધ સરીરને કાંઈ પણ અસર કરી શકતાં નહિ. ઇચ્છા શક્તિથી સિદ્ધાર્થ આવવા લાગ્યા છ માસમાં ત્રાપે દિવસ રજકુલ તો કાંઈ દિવસ નાંદુલ આપને રહેતા કાંઈ દિવસ બૂખ્યાજ રહેતા-સાંકળ કુકર્તા ગૌરવ સ્વરૂપ કાપલ પરત્વની શોભારૂપ, સજ્જમાર સિદ્ધાર્થનો દેહ જે એક વખત અતિ મુંઝવે હતો તે તદન અર્ધ જતી ગયો છે અને સ્થાણની માફક નિરુપદ થઈ રહ્યો છે. તે જોતાં ઇચ્છા શક્તિનું પ્રાધાન્ય માનવ દેહ ઉપર કેટલું હોય છે તે સદાજ સમજી સમય તેનું છે. ઇચ્છા પ્રગલ્ભ હોય, સંકલ્પ દ્રઢ હોય તો માનવ દેહ પરી-જાય તો પણ કાર્ય સિદ્ધ કરી શકે છે એ વાતમાં કાંઈ સંકેપ લાગી શકે !

ધર્મવિશ્વાસને આશીન રહી વિવિધ યોગ તપ સાધનાનો આજ પણ આ દેશમાં પ્રચાર છે. જે મુક્તિ મેળવવાને સિદ્ધાર્થે આટલું ઉમ તપ કર્યું તેજ મુક્તિ માટે આજ પણ તેનાજ જેવું કષ્ટમદ-ઉમતપ ગિરિ ગુફામાં કેટલાએક કરતા હશે જેના વિષે મજાજ યોગ લોકોને જાણવામાં દુરો. સિદ્ધાર્થ જેની ઇચ્છાશક્તિવાળા પુરુષો કાયાના કોશરોના જરા પણ વિચાર કરતા નથી પણ કાંઈની પણ પરવા ન સંખર્તા પોતાનાં કામમાં મસ્ત રહે છે. જેમ નદી કે ઝરાનું આડી આવતી શિક્ષા ઉપર મર્ધને ચાલ્યું જાય છે તેમ ઇચ્છાશક્તિવાળા પુરુષને શારીરિક કષ્ટ વંધન હતા યતું નથી. સજ્જમાર સિદ્ધાર્થે સ્નેહ-મમતા, મુખ એવર્ણ આદિના ત્યાગ કરી જે દોર સાધન વડે જન્મલે દિકમદ બનાવી દીધું છે તે પણ એક પ્રકારની સાધના છે અને તે સાધના સાલિષ છે. જનનો-જન્મમુમિષ્ય સ્વર્ગદરિ ગરીવસી-એ મંત્રના ઉપાસક વિષે આપણે ઉલ્લેખ કરીશું. આ મંત્રની સાધના સમગ્રી સાધના છે. નીચેના ઉલ્લેખથી આપણે જાણી શકીશું કે મર્ધેમાં સાધના ઉદાર માટે સમર્પીત

તાની રક્ષા કરવા સારું રાજકુમાર ઝોરવ નાથ પામવા છતાં જંગલોમાં રખડતો, કળમળ પાછને કેળું કોર તપ આદરે છે. આ સાધનાની દ્રવ્ય ભૂમિ રજપૂતાના છે. રજપૂતાનામાં કેટલાક લાજ મરૂભૂમિનો વિસ્તાર છે. ત્યાં કેટલાક કુંગરા આવેલા છે. કાંઈ કાંઈ નાનો અરણ્યોએ ખેંચાય છે. આના કુદરતી પ્રદેશમાં યુગ્મ ભૂમિ રૂપ-સતી ધર્મનું અસિદ્ધ તીર્થ-સ્થાન-ચિતોડ આવેલું છે. જે સમયની વાતો કરીએ છીએ તે સમયે ચિતોડ ઉપર સુસ-લાખાનોની સત્તા હતી. ચિતોડમાંથી ઉદયસિંહને ઉછાડી મુકનામાં આવ્યો હતો. અને તેણે ઉદયપુરમાં સામાન્ય રાજ્યાની રાખી હતી. પરંતુ તે પછી ચાર વર્ષમાં તેનો ક્ષય થયો. ઉદયસિંહનાં મરણ પછી પ્રતાપ મેવાડનો રાજા થયો. મોગલ રાજેનરાંક તેના પિતાનો શત્રુ હતો. તેનાં ઘણાં ખરાં યુગાં સંબંધીઓ પણ મોગલોના પક્ષમાં હતા. બીજા દેશમાં વસતા કેટલાક સ્વદેશપ્રેમી રજપૂતો સિવાય પ્રતાપનું કાંઈ નહતું. સાદાચ કે પરાક્રમનો ભારોસો પણ તેમનોજ હતો અને આ ચોક્કાની સહાય તથા પરાક્રમ ઉપર ભરોસો રાખીને પ્રતાપે મોગલ રાજ્યની પરાધીનતા સ્વીકારી ન હતી. એટલુંજ નહિ પરંતુ મિત્રાચારીના દાવો પણ તેણે કર્યો ન હતો. પ્રતાપની ઇચ્છા ચિતોડનો ઉદ્ધાર કરવાની હતી. પોતાના બાદુમળ ઉપર વિશ્વાસ રાખી તેણે સુકુસ્તર મોગલ સૈન્ય સાગરનો પાર પામવા ઇચ્છા કરી. તેજ તેની દ્રઢ પ્રતિજ્ઞા હતી અને તે પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરવા માટે તે સતત ઉલોમી રહેતા. શત્રુના સૈન્યની પ્રતિજ્ઞા પણ નાસ રાખતો-સ્વાધીનતાની રક્ષા માટે તે વિરાહાર રહેતા અને તેણે ઉપેક્ષા પણ ત્યાગ કરી મેવાડના રજપૂતોને લડાઈ માટે કુશળ બનાવ્યા. અને જોમ કરતાં કરતાં તેણે બાવીસ હજાર સૈનિકોનું ઉત્તમ લશ્કર ઉઠું કર્યું. બીજા તરફથી એ સમાચાર કહોંપાઈ કરતાં અકબરને પહોંચ્યા. અકબરે માનચિંતક તથા કુમાર રાહીમને એક મોકલ લશ્કર લઈ પ્રતાપને ડેડ કરવા મોકલ્યા. આ પ્રસંગે ભારતની યરમોપદશી રૂપ દલદી-ઘાટનું યુદ્ધ થયું. એ યુદ્ધની વાત ઇતિહાસમાંથી વાંચતાં આજ પણ શરીર કંપી ઉઠે છે. પ્રતાપના પ્રતાપની એ વારતા સંલગ્નતાં રોમાંચ ખડા થાય છે. એજ પ્રમાણ પ્રતાપનો પ્રતાપ બતાવી આપવાં બસ છે. પ્રતાપ રણમદ્યે મસ્ત બની એકદમ શત્રુસૈન્યની મખમાં આવી ઉભો. વનવાસી થવા છતાં પ્રતાપે મેવાડનું રાજ્યજીત હોડયું નહોતું. અહીં પણ તેજ રાજ્યજીત આવા બીજા યુદ્ધમાં તેનાં મસ્ત ઉપર શોખી રહ્યું હતું. શત્રુ સૈન્ય મોટી ગળેના સાથે એ રાજ્યજીત તરફ ધસી આવ્યું. પ્રતાપ સંદેહમાં આવી પડ્યો તો પણ તેણે રાજ્યજીત હોડયું નહિ. તેણે આવી યહેલી આપતિનું રીક્ષસ્વજીત બંધનું પણ તેથી તે કરી ગયો નહિ. પ્રતાપ પોતાની પ્રગલ્ભ તરવાર વતી શત્રુનો સંહાર કરી રહ્યો છે. તેનું શરીર લોહીથી ખરડાયેલું છે. પોતાને સાત મોટા જખમ લાગ્યા છે અને તેમાંથી ધક્કા કરતું લોહી ચાલી રહ્યું છે તેની તેને ખબર પણ નથી. તેના શત્રુના નંદારમાંજ નસત છે. તેને જડતાં જડ જણ લાગતો નથી. એટલામાં અણધારીએ તેનું રાજ્યજીત પોતાના હાથમાં લઈ લીધું અને શત્રુ સૈન્યને પ્રહારિત કરી પ્રતાપની રક્ષા કરી. એ પ્રસંગે તેના તેજ નીલ અક્ષ ચેતક પોતાના માથેકેને બીજે રથને લઈ જઈ તેની તેણે રક્ષા કરી. આવી રીતે જલ્દી પોતાના દેહની પરવા કર્યો વિના જેણે અત્યંત કટ સહન કર્યું, જેણે પોતાની પ્રતિજ્ઞાનો જંગ કર્યો નહિ તેને ધન્ય છે! તે વીરમંત્રી જેણે દિક્ષા લીધી છે તે પ્રતાપને ધન્ય છે! પૂણ્યભૂમિ દલદીબાટનાં યુદ્ધની સમાધિ થય. તે સમયગણનાં ચોદહજાર રજપૂત વીર પુરુષોએ પોતાના પ્રાણ જતા કર્યાં. તે મહા પરાક્રમ આજ પણ સુસાદરોને તથા અન્ય લોકોને માદ આવ્યા વિના રહેતું નથી. દલદીબાટનો યુદ્ધને

આજે કેટલાંએ વર્ષો પીતી ગયાં. પ્રજા પરત્વે મરણી મોગલ સમ્રાટ પ્રતાપનાં એક પછી એક સ્થાન કમે કમે હાથ કરવા લાગ્યો. પ્રતાપ એક ઠેકાણેથી બીજો, બીજેથી ત્રીજો એમ નાસવો ફરતો હતો. સંત, જાણના પેઠે તેની પાછળ પાછળ ફરતો હતો. દરેક પર્વત કે ટેકરી તેમજ દરેક ગુફામાં તે પોતાનાં માણસો લઈ શોધ કરતો. પ્રતાપ હંમેશાં પોતાનાં સ્નેહી સંબંધી દેવી રીતે સુખી રહે તેજ ચિંતામાં રહેતો. પુત્ર કલ્યાણ કેમ સુખી થાય અને મોગલોનાં હાથમાં પડી કુળને દલકિત કરવામાં કેમ બચી શકે તેજ વિચાર તેના મગજમાં ધુમ્મા કરતો. શિશોદીઆ કુળને કલંક ન લાગે એજ તેને મોટી વેદના હતી. તે એજ ચિંતાથી બળા રહેલો રહેતો. એ વનવાસ અને બીજા લોભના મહાવાસમાં તેના એવા દિવસો ગયા કે ત્યારે તેને પોતાનાં પુત્ર પુત્રીઓ વિગેરેને અંધારારમ્ય પ્રદેશમાં, શત્રુના બંધથી છુપાવી રાખવાં પડતાં. વજાડા કંદમળ ખાઈને તથા વહેણાઓનાં પાણી પીને દિવસો કાટવા પડતાં. કહે છે કે એક દિવસ તેને પોંચતાર પીરસેલી માખી ઊડી છુદે છુદે રચળે ખાતાં ખાતાં ઉડીને જતું રહેતું પડ્યું હતું. છતાં તે વીર હૃદયને કુઝાય થયું નહિ, આ શું થોડી કઠોર સાધના કહેવાય ? કંઈ યુગ્મ શૂન્યશબ્દ સાથે ગૈરી શખવાથી જોને બધું રાજસુખ તથા શાંતિ મળે તેમ હતું તે પોતાની સ્વાધીનતા ખાતર, કષ્ટક્રમશઃ પ્રાપ્તિ ખાતર તેણે સન્વાસ વ્રતનો સ્વીકાર કરી તેથી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવા નિશ્ચય કર્યો, એ આશાથી કઠોર સાધના કરી, કહો તેનું મુદ્ધ આપણે શું આકીર્યું ! ઉત્કટ પ્રતિજ્ઞા, કુદંભનીય ઇચ્છા શક્તિ વિના આટલું ઉચ્ચ તપ શી રીતે યજ શકે ?

અગ્નિમાં જાળવાની શક્તિ છે. એ દાહક શક્તિની સાહાય્યથી કોઈ ઉત્તમ કાર્યો કરે છે ત્યારે કોઈ અપકર્મ પશુ કરે છે. વૈજ્ઞાનિક લોભ વશળની તેની સાહાય્યથી કેટલાં કારખાનાંઓ તથા સંસ્થા ચલાવે છે ? સામ્રિક જ્ઞાતિય તેજ અગ્નિની સાહાય્યથી કેટલાં મત કર્મો કરે છે ? અને દરેક લોભ વિગેરે તેનીજ સાહાય્યથી કેટલાં અસહાય તથા કુર્બાન મનુષ્યોનાં પરમાર બાળી નાખી તેઓને ખાવચાલ કરી નાંખે છે ? આ ઉપરથી એમ નિશ્ચય છે કે શક્તિના ઉત્કર્ષ કે અપકર્ષનો આધાર તેના પ્રયોગના હિતેષ ઉપર છે.

મનુષ્યમાં જો હમ્મજ શક્તિ પ્રમળ હોય તો કોઈ પશુ બાબત અસંલગ્ન નથી. આપણા દેશમાં પોતાનાં મુંદર દેહની જરૂરપણુ દરમર કર્યા વિના કેટલી સતીઓએ ચિંતામાં પ્રવેશ કર્યો છે ? જોને બહાર જતાં મગમાં કાંટા વાગે, જોને કુલ્લી શમ્યા પછુ ખુંચે, જો લેલાવ મેળવવા લોહાં અતેક જપતપ ધર્મદાન કરતાં હોમ છે એવો વેળવ જો સદાજ હોય છે તેની કેટલી વીરગનાઓએ પોતાના પતિ પાછળ ચિંતામાં આડતી આપી છે ? એ પશુ હમ્મજ શક્તિનુંજ પ્રાંજલ્ય મુશ્યે છે. શક્તિ વિના કશું જતી શકતુંજ નથી. તપેજનાં એમ શું શક્તિ વિના કહેવાયું દશે ? પશુપણુ આદિ પશુમાં ઉપવાસ આગેલ કરવા, ચોવીસ આદારની જાપા લેવી એ પશુ શું શક્તિ વિના જતી શકે છે ? મરા-મરા એમ જોલનાં ઉપર સંકેડા ઉમે ત્યાં સુધી મનમાં વિશ્વાસ રાખી જાડને ફરતો ફરતો કરતું અને પરિણામે મરા ને ખલ રામ-વામના મન જપતાં શી રામચંદ્રજો સાક્ષાત્કાર જોવાનીકિમાં શક્તિ ન હોત તો કય શકત ? પોતાની શરીરની નસ કાઢી તેની તાંત બનાવી તંતુરો વગાડી તીર્થકરને પ્રસન્ન કરવા જેટલી શક્તિ ન હોત તો શું રાવણ તીર્થ કર પદ પ્રાપ્ત કરી શકત કે ? બીજામાં શક્તિ ન હોય તો કય કયી ચાપજ નહિ. શક્તિ નાશ સાથેજ તે વસ્તુનો પશુ નાશ થાય છે માટે શક્તિ એજ સામ્ય વસ્તુ છે.

૩. દેશમાં સામાન્ય રીતે આર્થિક સ્થિતિમાં અસાધારણ અસંતોષ. ૮

૪. શિક્ષણનો અસલ બોમ્બે, શાન્તિને વ્યથામનો અભાવ.

૫. ખરા જ્ઞાનનો-સંસ્કારી જગવણીનો અભાવ.

૬. નિવાસ સ્થાનમાં આરોગ્ય વિધાના જ્ઞાન તરફનું દુર્લેષ.

૭. આનંદ હીન, કલેશમય કુટુંબોના રાત્રિ દિવસના અવકાશ.

૮. ઉચ્ચ સંકલ્પનો અભાવ.

૯. બાળવય અને કન્યાવિક્રય જેવા દુષ્ટ રીવાજોનું પ્રાધાન્યપણ.

૧૦. નાની ઉમરની સખ્યાબધ બાળાઓનું મૃત્યુ તરીકેનું સ્થાન અને બાળકો દવાના ખરા જ્ઞાનની ઉણપ.

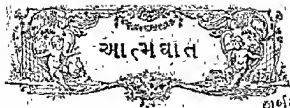
૧૧. સંક્ષેપમાં—એકંદરે સર્વ પ્રકારની કસ્તિતા

વર્તમાન ભારતવર્ષની આ પ્રમાણે દયાજનક સ્થિતિ છે, અરસોમ કે જે દેશમાં નિરોગી, શ્રીમાન, ધીમાન અને વીર નરો તેમજ વીરાંગનાઓનો દીર્ઘકાળ પર્યંત વામો કરતાં જેમને દીર્ઘજીવીતુ સંબોધન લગાડવામાં આવતું હતું તે બધાં કયાં ગયાં ? શું એજ ભારત વર્ષના વર્તમાન વતનીઓની આવી દયાજનક અને શોકનિવ સ્થિતિ છે ?

છેવટે સ્વ. ર. બા. લાલા બજનાથના સંપ્રદેશમાં સામાન્ય ફેરફાર સાથે કહીશું કે “આખી પ્રજાની ગરીબાઈ, શરીર હીણતા અને અનમતિનો આ પ્રશ્ન છે. આ સ્થિતિનો ઉપાય એકજ હોય છે અને તે દાસના વખતને અનુસરીને અને જોડેનું આપણું જીવન સાદું અને સરળ બનાવવું તે છે. આપણા દેશમાં દિવસે દિવસે વધતું જતું મૃત્યુ પ્રમાણ અને નબળી પડી જતી શરીર શક્તિના કારણોની યોગ્ય વખત પરની તપાસથી માલુમ પડ્યું છે કે બાના કુખ્ય બે કારણો છે પ્રથમ તો બાળસન અને બીજું બ્રહ્મચર્યનો નાશ.”

‘કોઈકે મર્યાદાનું મતે કહે છે કે બાળવય અને કુમળા વયે થતો દાપટી સમય આપણી જીવનશક્તિનો નાશ કરે છે અને આથી અનેક પ્રાણધાતક રોગો હિલ્લાસીઓને લાગુ પડે છે. અભ્યાસમાં તેમ નોકરી મેળવતા અમરી પડતી હાકમારી, અનિયમિત અને વગર વિચારે લેનારો ગમે તેવો ખોરાક તથા પીણું, તેમજ પામરો ઉછેરવામાં કુમળા વયની માતાઓની અજ્ઞાનતા-આ દેશની પ્રજાની શરીરની નબળાઈના અને વહેતું મૃત્યુ થવાના ખાસ કારણો છે.

આ સર્વ અટકાવના ત્વરિત ગતિથી પગનાં લેવામાં આવશે તો ફરી ભારતવર્ષમાં દીર્ઘાયુસીઓ અને મજાત બાધાવાળા મનુષ્યોની-ત્રી પુરુષોનો-ચલિ ચશે એ સંભવિત હોઈ શક્ય છે. પ્રભુ એ સમય સત્વર સમીપ આપે.”

જાનના સુચરની ર
(સંપત્તિ-રા. ખીમજી સંચરની શાહ.) 'લાલચી સંપત્તિ' છે

સુશીલા જ્યારે આઠ વર્ષની હતી ત્યારે તેના જન્મ નંદવરજાતના સાથે થયા હતા. નંદવરજાતની ઉંમર તે પંખતે દસ વર્ષની હતી. આજે જન્મ થઈ ગયાંને લગભગ ૬ વર્ષ અતીત થઈ ગયા છે. સુશીલાને પેટે પરમાત્માએ એક બાળકની વાકીસ આપી છે. નંદવરનો

જાપ મરતી પંખતે પાછળ સારી. જેથી રકમ મૂકી જવાથી નંદવર પોતાનું ગૃહતંત્ર ચલાવે છે. જતો હતો. સુશીલાની સાસુનો નવબાવ જન્મ વિશેષ થયેલો હોવાથી, ધરમાં હંમેશાં કહાવ્યા-કંકાસ થયા કરતા હતા. જેથી સુશીલાને અનેક તરેહની અડચણો ભોગવવી પડતી હતી. પણ પોતાના નરીણ પર આધાર રાખી પ્રભુ-પતિ બકિતમાં યમ રહી હાવસો પીતાવતી હતી.

* * *

ખેતારનો સમય હતો. નંદવરજાત કાંઈ જાદાર નીકળી ગયો હતો. સુશીલાની નણદ (નંદાની) પોતાની રીંગલા રીંગણીની રમત મૂકી રહી હતી. બાપુ ઉંઘમાંથી દમણાજ ઉઠેલો હોવાથી સુશીલા ધવરાવવા બેઠી હતી. તેની સાસુ પણ એક ઉંપ કાઢી દમણા ઉઠી હતી અને સુશીલાને પાણી લેવો ભરી આપવા જામ મારી. સુશીલા બીચારી સાસુના રસ્થા ઉઠવા ચડતી હતી પણ બાપુ જુખ્યો તથા ઉંઘમાંથી દમણાજ ઉઠેલો હોવાથી મનુ પ્રેમના અને-

શમાં નહીં ઉઠતા જવાપ આપ્યો કે "હું બાપુને ધવરાવું છું." આ સાંભળતાં સાસુને એકેદમ પ્રસંગે આવ્યો કે મારા હુકમનો અનાદર કેમ થયો. જેથી ફરી જામ પાંદી ઉઠ્યું કે, "કેમ વહુ! તને એક પાણીનો લેવો ભરી આપવાનું, પણ સાતપાન કહેલું, નેપ્રેમને કે?"

"સાસુજી! બાપુ, જુખ્યો હોવાથી રડે છે એટલે ધવરાવવા દમણાજ બેઠી છું જેથી નહીં ઉઠી. ન્હાની જાહેનને કહે તો ભરી આપે તે નવરાજ ખોલે છે." સુશીલાએ નમ્રતાથી જણાવ્યું.

"લાલી! હું કાંઈ તારા જાખની નોકર નથી કે તું મનેજ કહે છે. તારે ભરી આપવું હોય તો આપ હું તો નથી આપતી. શંક જુકલુ દર વખત મનેજ કહે છે." નંદાનીએ નોકલું ચૂકાવ્યું.

"કહેન! આપી ખરાબ મોળા ન લાડીએ. એમાં જે તનેમનું શું ખાદું કહ્યું? જન્મ પિઆરેને મોલ કંદારીએ. તમે નથી ભરી આપતા તો હું પોતેજ ભરી આપું છું એવી રહી."

"હા. જા! ગણેશની માફક જુકવા શું કરે છે! ખૂબો આપીને નહીં આપો. પધારે બકપાદ કરે છે તો કે આ ધવરાગી પ્રસાદી." એમ કહેનાની સાથે ત્યાંથી ઉઠી પાંકડી યમ

મુશીનાના વાસાપર પાચમાન લગાવી દીધી મન માલ એવ રા ની બાણુ કે જે મુશીનાના

બાળામા ધાનનો હતો તેને લાગી જતા વિશે
 ૩ ૫ લાગેા આથી
 ન્દાની લાકડી ડોડી
 નાસી ગઇ બાણુને
 વિશેષ રહતો સાબળી
 માસુજી કરી મગના
 કરી પાકી ઉઠી
 વળી ઉઠાને પાણી
 ભરી આપત ક
 જાતી જોઈને મનને
 પુગીએ પાગી દિગ
 મેવ ભવુ જ મ
 કરતા તાજા માન
 સામે આવત નવી
 બાણુને ડાંતે મુખ
 મુશીના પાણીના લોટો
 ભરવા ઉઠી રતા

બાળાને નીચે સુવગવતા વિશે રહતા લગેા આથી સામુજી જાલો દિવ દુખાવુ હોય તેમ
 તથમ કરેવ સાબ મુ નરી હોય તેમ જાણી ફરીથી પ્રયુ વદુ આવી ગતે મુડીગો
 પાકી બાણુને મેવરવતા આરો કે બાકી મમ નનુ તો જાલો મામાથે શીખવ્યુજ
 ન હોય! આનારો નટવગ પછી તરી ખમર લતા તતને પાતેજ સીધી કરશે

‘સામુજી’ મે આ બાણુને મુગીએ ભરી કે તમે વારે નારે એમજ હોટો એતો
 ન્દાની બહેને મને લાકડીએ માટે નખાની એક અને લાગી જતા વિશે રહે છે

ગમ! ગમ! ગમ! ગમ! આણુ દડદ તુ જુજુજ ભાનતા શીખી છે મારી
 ન્દાનીલો હજી કેમજોઈજ નથી ઉઠી તે તને લાકડીએ મારીજ ક્યાર?’ આમુજો ન્દાનીતુ
 ઉપરાણું લીધુ

માતાના આ વચનો સાંભળી દાની કે જે હજી અજ્ઞાન બળકે હતો તે કહાય લાક
 ડીએ મારતુ કણુલ પછુ કરે! પછુ ઉપરના વચનો સાંભળતા તેના મનમાં ઉલટુ જોર
 આનુ અને મેરી હતી ત્યાંથી ઉઠી આવી ને બેચાર થઇ લગાવતા મ્હણ કે મારાપર
 જુદુ આજ નાખે છે? હુ તને ક્યારે મારવા આવી હતી રોક કાઢજુ! આટલું મ્હીને
 જાણે પોતાનેજ માર પગે હોય તેમ બેટો દોગ કરી મોટેથી જુગો પાગને રેવા લાગી
 આથી સામુજીને ગુસ્સો વધ્યો. જાણે તેને હવતીજ ખાઇ જવા માગતો હોય તેમ દાલ
 પીસતી ઉઠી અને પાસે પડેલી લાકડી ઉપાડી મુશીનાના વાસાપર નીચેના બોને સાથે
 ફટકાએની વણિ વરસાવવા માગી ‘રાડ મુડેલ! તુ મારી દાતીને મારનાર કોણ? રામ!
 ગમ! કેવુ માણુ! બિચારી કેટલો વખત થયો રથાજ મે છે ન્યા મુશી તને કોઈ મ્હોતો
 નથી ત્યા મુશી છેજ દાની ગઈ છે! મારી ન્દાનીને કોઈ મોટેથી કહ તો તેની જુ હજીજ
 ઉખેડી લઉં, ને તુ મારે કે કેમ? અવસા દે નટવ ને પછી તારી સુમતિ થાય છે ને જોજે’

પ્રિય વાચક! આટલો મારતો હજી મ્હજ નથી હજીતો તેના પ્રજોજીવર નટવવાલ
 તરફથી મગનાની બાકીસ બાળી છે સાબી મુશીના તો આટલેથીજ અધમુખ થઇ ગઇ હતી
 પણ જ્યાં નથી! મારુ હોય ત્યાં દુખ પ મનો સુમાર રહેતો નથી મુશીનાને પરજી નર
 વધ થતા બોન્યાં હતા તેમાં ફલારમ્મ સામુ અને કમશા નણુદે, એક દિવસ પછુ મ્હો

રહેલાં ખાખી દીધાં નથી. અંધારમાં પૂરે પાછો પતિ પણ માવડીએ મળ્યો. મા તેને જોટલાં પમસાં લાગે તેટલાં બરે. નટવરલાલ બહારથી આવતાં હજી તો પગમાંથી છત્ર કઢાડે છે એટલામાં પોતાની માતાની લચકર ઘોષણા સાંભળી, તે આભોજ બની ગયો.

“નટવર! નટવર! તારી વહુ તો જો છેકજ રહી ગઈ છે. આજે બાબુને મુડીએ પાડી રહ્યાં. ન્હાનીને જરા વાતમાં માંયું. વહુને આટલું બધું મોટે ચાલાવે? આજે તો ન્હાનીને માંયું, કાલે મને મારશે અને પરમ કઢાડે તો તને પણ મારવા ઉછેરો. તારે તારી વહુને વરા રાખવી હોય તો રાખ, નહીં તો હું જા મારે ચાલી. હું જાણે ને તારે પર જાણે.” માત્ર ન્હાની ચાલ. આટલું કહેતાંની સાથેજ ન્હાનીને બેએક તમાચા બેચી કઢાડી આંગણમાં ધસડી ગઈ અને મોટે ઘાટે પાડી કોળાદળ મચાવી મૂક્યો. આથી નટવરનો મિત્તળ જમગયો. આંખો લાલ કરી હમણાજ સુશીલાને છપથી દાર કરશે એવો ડાળ કરી વચ્ચે પડેલી લાકડી ઉપાડી અને કંઈ પણ બોલ્યા ચાલ્યા વગર ગરીબ બિચારી સુશીલાને, ચાદમઃ રાતની બેઠ આપસં મંડી ગયો. સુશીલાને પ્રથમ પડેલાં મારથી એક તો વેદના થતી હતી, અને ‘પડતાપર પાદુ ને દુઃખતાપર ડામ’ ની જેમ નટવરની લાકડીએના ફટકાનો વરસાદ પડતોજ ગયો. પતિ પરમજી સાધવી સુશીલા, આ સર્વ મુજે મોટે પણ રહતી આંખે સહન કરતી મઠ; હમણા મારે બંધ થશે એ આશામાં કંઈ પણ બોલી નહીં. છતાં પણ જ્યારે મારે બંધ ન થયો ત્યારે કંઈજ સ્વરે કહ્યું, “પ્રભુ! મારા ઉપર દયા કરો, મારા કંઈ પણ વાંક નથી, મને નાદક નહીં મારો.” અભાગી સાધવી છુટકારા પાસે એણતાં વિશેષ સપડાઈ. “કેમ તારો તો વાંક બીલકલજ નથી, હું તને નાદક મારું છું, બીજાને મારવાં સારું લાગે છે, એક તો યુદ્ધ કરી ફરી જીવું બોલવાનો બીજો મુન્હો કરે છે તે બદલ આ હજી વધારે ભેતી જા. કહ્યુંજ કે કે મારો વાંક થયો છે, અને મારું કરો, અને માતાજી તથા ન્હાનીને પગે પડી મારી માંય.” નટવરલાલે ગુસ્સામાં છુટવાનો માર્ગ બતાવ્યો.

સુશીલાએ જ્યારે ઉપર મુજબ કરવાનું કહ્યું ત્યારે નટવરનો દોષ શાંત થયો. અને તેણીને તરછાડી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

સુશીલાનાં આ દુઃખો કંઈ આજ કાલનાં વા એક બે દીવસનાં ન હતાં. એ તો આગળ જણાયા મુજબ સમ થયાં ત્યારથીજ શરૂ છે. હવે તો એ પણ બિચારી કંટાળા ગઈ છે. દરબડી મંજર પાસેથી મોતની વાચના કરે છે. આજના પડેલા મારથી તો સુશીલા બીલકલજ દત્તાએ ચઢી ગઈ. અને હવે તો ગમે તેમ કરીને પણ આ દુઃખો છંદગીનો અંત આણવાને તવાર મળે.

X X X X X

મધ્ય રાત્રીનો સમય હતો. સર્વત્ર મંબીર સાંતી ફેલાયેલી હતી. વચ્ચે વચ્ચે એકાદ બુવડો બંધાયેલ અવાજ પવનથી ડાલતા તરંગોના અગમ્યરથી સેરીનાર બેંચાળો—કુતરાઓનું બિસપું અને કેઈક ધંધાંથી બાળકોનું રડનું એજ ફૂંક આવી અખંડ યાંત્રિકો બંધાયા પાડાં હતાં. આ વખતે અભાગી સુશીલાના હૃદયમાં ઉછા અનાવથી પ્રચંડ જ્વાલા પ્રગટેલી હતી. કેમે કરી આ દુઃખો છંદગીનો અંત લાવશે એજ વિચાર તેના મનમાં જાગી રહ્યો. મધ્ય રાત્રીનો સમય સમાજના નટવર હજી સુખી બહારથી આવ્યો નહોતો. આવા બહારજી અંદરથી બંધ કરી છંદગીના અંત લાવવાના ઉપાય શોધવા સારો દીગડોનું દારૂ આંધાપગાં જરાબર ડામ-આવશે એમ નક્કી કરી પોતા નગર કરીએ. રાષમાં સહ એક, બે, ત્રણ એમ પાંચ સાત સુગીનો આસ્વાદ આખું પાનન કાઢી કરે પ્રભુતા મરજે મુકી છંદગીનો અંત લાવવા તવાર મળે. મુડીએ દીક્રા મારસો આપણી એક છેડા મરજી રીતે મુડીએ બાંધી, ખૂંટી નીચે એક કુરસીની પાસે આપણી ફેડી એક છેડા પોતાના અગાળાં મરજીત બાંધી પોતાના બે હાથ નડોતો પણ આપણ પુરસીને સાત મારી અગાળાંના પાંખા ઉછા નીચેના તરફ “કેમે પોણા અપાઈ” અને હાથ ઉપડી દીપા.

એ કહેવત પ્રમાણે જ્યારે આપણે આપણા પૂર્વજોના હિતોપદેશનું પાલન ન કર્યું ત્યારે આ અનાર્થ કપિ લોકોએ પાલન કર્યું જેનાં મિટ રૂળ આજે તેઓ આપણી રહ્યાં છે.

આજે ભારત વર્ષમાં રથએ રથએ જાળ લગ્ન (અરે ! નહિ જન્મેલ જાળોના પક્ષ લગ્ન) કરવામાં આવે છે, આજે ભારત વર્ષમાં ૧ વર્ષથી ૧૫ વર્ષની જાળોએ હનરો સંજ્ઞામાં વૈષ્ણવ દશા ભોગવે છે, આપણી સ્વઠંદી—સ્વાર્થી મનની મુરદો પાર પાડવા માટે આપણા આત્મવત્ જાળોની છાછીનું આપણે આપણા હાથે કચ્છરપાણ કરીએ છીએ, આર્થ શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે મુનક ૨૫ મે વર્ષે અને મુનની ૧૬ મે વર્ષે મૃદરથા-શ્રમને યોગ્ય થાય છે; આ નિયમ આપણે સારી રીતે જાણતાં છતાં ૧૦-૧૨ વર્ષનો અગાન લોકો—લોકોનીઓનાં શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ લગ્ન કરી નાખીને કયા સિદ્ધાન્ત કે શાસ્ત્રના આધારે આ લગ્નો (ખરી રીતે તો આ લગ્નો નહિ કહેવાય) ના લીધે યજ્ઞેત આપણી દશ-પદર વર્ષ વધતી જાળોઓને વિધવા કહેવાનો દાવો કરીએ છીએ ! જાળોને તો ૧૬ વર્ષે સ્ત્રીત્વ પ્રાપ્ત થાય છે એ ખુદ્દુ છતાં ત્યાર પહેલા અર્થાત્ સ્ત્રીત્વ આવ્યા પહેલા ટાઇ જાળો વિધવા યજ્ઞ કેમ રહે ! આ સિદ્ધાન્ત-નિયમ અર્થાત્ શાસ્ત્ર વચન પ્રમાણે ૧૬ વર્ષ ઉમરની નીચેની કહેવાતી વિધવાઓને વિધવાઓ કહેવી એ મૂર્ખતા છે—અગાનતા છે—અમાનુષિકતા છે. કું કંઈ વિધવા લગ્નનો દિમાપની નથી, વિધવાઓના લગ્નને કું બેશ માત્ર પક્ષ મદાનો નથી, આ તો ૧૫ વર્ષની જાળોને પક્ષ વિધવા કહેવાનો દાવો કરનારા આગોતો-આરતશાસીઓનો આ દાવો કેટલે દરજ્જે બીન પાપાદાર છે—મથલ્ય છે તેજ જાગ્યું છે

પ્રસ્તુત વિષય બ્રહ્મચર્યાશ્રમ અર્થાત્ વિદ્યાર્થી જીવન વિષેનો હોવા છતાં પ્રસન્ન-શાન્ત સહેજ વિષયાનર ચરાકું છે એ જાન જ્ઞાન મદાર નથી વળી આ વિષય ઉપર આ મસિકના પહેલા વર્ણના બીજા અકમા “આ દેશનું” વિદ્યાર્થી જીવન” એ ચીર્ષક તજી શ. શ. લખમણી હીરજી શ્રેષ્ઠી, બી. એ., એલ. એચ. બી. એક જીતમ, બેલદાવક અને વિદ્યારથીનું કૌબનિક સવાદ રજુ કરે ગયા છે. “વિદ્યાર્થી જીવન” એ વિષય ઘણો મહત્વનો છે, મમાજ આ દેશના ઉદારનો આધાર વિદ્યાર્થી નર્મ ઉપજાવ રહેયો છે એમ કહેવામાં અતિલોકિત નયો, જ્યારે મમાન આપણની ચર્યાગન કરવામાં આવે છે ત્યારે પ્રથમ તેની સરખાત પાયાથી થાય છે, જે પાયો મજબૂત નાખવામાં આવે, તથા તેનાપર શળજીપૂર્વક મહેનત લેવામાં આવે તો આખું મકાન વર્ષો સુધી ટકી શકે તેવું મજબૂત તૈયાર કરી શકાય છે. પણ જો “પાયો” કાચો નાખવામાં આવે તો તે મકાન મજબૂત થઈ શકતું નથી અને તેથી વર્ષો સુધી ટકી શકતું નથી એજ પ્રમાણે જીવણી આપણા જીવનના પાયારૂપ છે, જે નાખવાનું ૨૫ વર્ષ સુધી ઉત્તમ પ્રકારની જીવણી જાણી આપણે પાયો મજબૂત કરવામાં આવે તો આ જીવણી અવિષ્કૃતી છાછી લાંબી અને સુખી થઈ શકે પરંતુ તેથી ઉત્તરુ જો જીવનના પાયારૂપ અભ્યર્થાશ્રમ-વિચી જીવનના આરભ કરવામાં ન ગાળો રોષ તો ચરપાથમાદિની મજબૂતની આજ્ઞા ક્યાંથી રખાય ! કહેવન છે કે “નારિન મૂઠો ફર. શાસ્ત્ર” અર્થાત્ જ્યાં મજ ન હોય ત્યાં કાચું કવાયો થાય ! મનસજ કે લખમણીશ્રમ—વિદ્યાર્થીજીવનના સેવન વિના છાછીની-સફળતા કચ્છી એ આજ્ઞા કુરુમર છે

ભારતની ઉત્પત્તિ શાના ઉપર છે?

—ભિન્ન પ્રતિ પત્ર—

સ્નેહી કિશોરીલાલ !

કામના વ્યવસાયને લીધે લાંબા વખતે આજે આપણા સંસાર સુધારાના વિચારાત્મક પ્રતિભાની ચર્ચા આરંભાય છે. આપણી આરા પત્રની પ્રતિજ્ઞા પ્રતિજ્ઞા કરતા દુગ્ધો પરંતુ માણસ માત્ર “આરબો રૂઝ” હોય છે. વખત જતાં તેમને તીવ્ર ઉત્સાહ શિવિ-ક્ષતાના સ્વરૂપમાં પલટાઈને કોઈક આજ્ઞાસ્વરૂપ રૂપમાં ફેરવાઈ જાય છે. જો કે આ ચાત સામાન્ય છે અને અન્ય સંસ્કૃતિઓના સમર્થમાં તે અને કે ન અને તોપણ મારા પોતાના સમર્થમાં તો એમજ બન્યું છે. અને તે માટે આપણી પાસે કામા યાત્રુ છું.

ખરું! ભારતવર્ષમાં આજે ત્યાં જુઓ. ત્યાં ગર્વ-ઉત્તરના પ્રયાસો શરૂ થઈ રહ્યા છે. કોઈ સ્વરાજ્ય મંગલાથી ઉત્પત્તિ માને છે, કોઈ ધર્મસંધનમાં ઉત્તરિ માને છે, ત્યાં ફેટલાક એવું માનવાવાળા પચુ છે કે, ધર્મને બદલે જે અલગક દ્રવ્ય પ્રતિષ્ઠા આપણા દેશમાં ખર્ચાતું જાય છે તે જરૂં થોડું અને સુમારે યશ ત્યારેજ ખરી ઉત્પત્તિ પ્રાપ્ત થશે. ગમે તેમ હો! આ ઉપરથી કોઈ પણ વિચારવાળાઓનું દૃખાન કરવા મા-ગતો નથી. જાણો વખત યેવા કે બહુથી નિદ્રામાં સૂતેલો અને પરાધિનતાની પ્રવૃત્તિ મુખશાથી મુઠ્ઠા થયેલો આપણા ગામ દેશ, આજે પ્રભુ કૃપાથી અજાનાવસ્થાની ઘોર નિદ્રામાંથી ઉત્પત્તિ થઈને ત્યારે “સ્વતંત્રતા” — “સ્વતંત્રતા” ની જોસમેટ ખૂબો મોટે અવાજે પાડી રહ્યો છે ત્યારે તેના કરતાંજ વધારે વખત ધણો અજાનાવસ્થામાં સડ્યા કરતો, અને પુરૂષોના એક જ્ઞાનદેશ સાધન તરીકે મનાતી નિર્દોષ અજાજ્ઞ-તિને ઉત્પત્તિ કરવા અને તેમને થોડું કેજવણીથી અસંકૃત કરીને પોતાના જીવનમાં એક અજાતનું સ્થાન જોગવતી કરવા માટે સું આજ્ઞાધારણુ પ્રયાસો કરવાની જરૂર નથી! હાલમાં થયે ઉદ્ઘાટથી આ પ્રશ્ન ઉઘાડી લેવામાં આવ્યો છે અને શ્રીઓની ચારિત્રિક, માનસિક તેમજ આધ્યાત્મિક સર્વ પ્રકારની ઉત્પત્તિઓ શી રીતે થઈ શકે એ સમર્થમાં જાણીતા વિદ્વાનો, લેખો—ભાષણો અને માધિમાદાર ઉત્તમ સાહિત્ય મગવર્ષમાં પૂરું પાડે છે. આવા પ્રયાસો થયા વખણાયા અને ઉત્તેજન દેશ જોગ છે; પરંતુ પ્રજાવર્ગના મોટા ભાગ હજી આવી પ્રવૃત્તિઓથી ગ્રિમકુલ અજાત રહેલો છે. તેઓએ હજી શ્રીઓના જીવનની ખરી મદદતા જાણી નથી. અને ખરું કહીએ તો જોયો ‘સ્વરાજ’—‘સ્વરાજ’ની ખૂબો પાડ્યા માટે તેમજ તે મેજવવા માટે તન, મન, ધનથી પૂર પાત કરી રહેલા છે તેઓની સંખ્યાનો પચો ભાગ પોતાની જીવનવ્યોત્તિમાં મધુરો રસ સિંચવાની ધર્મપત્તિઓને ખરી સ્વતંત્રતા સ્વરાજ આપવાને જોઈએ તેટલો ઉત્સુક નથી. જે એક દિવસીરી લાવું છે.

શ્રીઓને થોડું પ્રકારથી કેજવીને તેમને ઉચ્ચ સ્થિતિએ ત્યાં સુધી લાવવામાં આવશે નહિ, ત્યાં સુધી જીવન ઉત્તરના માગે ગમે એટલા નિરંતર અને સુંદર પાયા ઉપર લાવવામાં આવશે તોપણ સમાજની ભાવી ઉત્પત્તિ કદી પણ ધઈ ચકરી નહિ. પાશ્ચાત્ય દેશોએ પોતાની ઉત્પત્તિ આટલી રહેલાઈથી કેમ પ્રાપ્ત કરી એનું કારણ આપણે તપાસીશું તો સ્પષ્ટ માણસ પડશે કે, તેઓએ શ્રીઓને વડતા હજો આપીને ઉત્તમ પ્રકારે કેજવી છે અને તેને લીધે તે દેશમાં સંતાનો પચુ તેવા ઉત્તમજ નીવડે છે. જો કે તે દેશની શ્રીઓ હાલમાં જે અમરોદિત સ્વતંત્રતા મોગાવીને અનાચારો કરી રહી છે તે આપણા દેશને—આપણા સમાજને કોઈ પણ પચ્ચકારક ધઈ ચકરી નહિ, પરંતુ જે વાતને હોસે આ વિષય સાથે કદી પણ સમર્થ ન હોવાથી બનશે તો આજ્ઞામી અંકમાં એ સમર્થ જુદોજ. લેખ પ્રગટ થશે.

મુનકાગમાં આપણે દેશે સર્વ પ્રકારે ઉત્તરિના ધિખરે રિપત થએલા દતો નેવું કરણુ સું ! તે વખતમાં સીએલું માન સારી પેઠે જળવાવું હતું. સીએલે દેવી તરીકે સંબોધવામાં આવતી હતી; એટલુંજ નહિ પણ સીએલું અપમાન કરનારોને પણ ભારમાં ભારે સિદ્ધાઓ થતી. બ્યારે આ પ્રમાણે હતું ત્યારે સીએમાં પતિવ્રત, દયા, સ્વધર્મ, કર્તવ્યપાલન, સંસારિક પ્રવૃત્તિ પારંગત છું અનેક ગુણો હીરાની પેઠે પ્રકાશી નિકળતા અને તે કરણથી તેમની પ્રગલ્ભતા તેવીજ ઉત્તમ નિવડતી એમાં શું સંદેહ ! ! !

પ્રિય મિત્ર ! આવા આવા રિવાજો, લીધે મારું મન બહુ બાકુળ બની ગયું છે. એવો ક્યો અભાગી મનુષ્ય છે કે જોને પોતાની અને પોતાના બહાલા દેશની ઉત્તરિ કરવાનું મન ન થાય ! દરેકને તેમ થાય છે. પણ ખરી ઉત્તરિ શાથી થશે જો તરફ ભ્યાસુધી યોગ્ય વિચારો નહિ કરીયું ત્યાસુધી મનગાંઠિત રૂળ મેગવી સારીયું નહિ એ સિદ્ધ વાત છે.

સીએ જો સુશિક્ષન હોય તો પુરુષોને મારેથી મણી કાઢે તો ફરજ ગણીને ઉગાડી લે અને તે સાથે પુરુષના નિરસારી-નિરસજીવનમાં ઉપરિચય થતી અનેક આપત્તિઓને વિખેરી નાંગવાની કે તેમાં એકસ સલાહ મળવાની તેઓ તરફથી સારી આશા રાખી શકાય. માટે બધું ! આપણને જો ખરી ઉત્તરિ પ્રાપ્ત કરવી હોય, આપણા બંગલ સ્વભાવમાં અને અયોગ્ય માનવજીવનમાં ખરે સુખારો કરવો હોય તો આપણા એક સુધેવા અંગ (શ્રી)ને સુતીતિમય દેગવણીથી વિશુદ્ધિ કરી-તેઓની દરેક પ્રકારની રક્તિઓને પરીપૂર્ણપણે વિકસાવવી જોઈએ. જો દંપતિઓમાં ગરસપરસ શુદ્ધસાત્તિક પ્રેમ-સદાચરણ-સુવિદ્યા અને જનસેવાની પ્રમળ આંતરિક લાગણીઓ હશે તો તેમણે તે સાદું પણ સર્વોત્કૃષ્ટ જીવન ગણાવ શકશે. મોટા મોટા મહારાજાઓના ઉચ્ચાટમય રાજમંદિરો પણ આ પવિત્ર દિવ્ય નિરસાઓની કૃપાથી આગળ તુચ્છ છે અને ગમે એવી આપત્તિઓ પણ આ સાચા પ્રેમીઓને કરી દરકત કરી શકતી નથી. જેવું સરસ-આનંદિત જીવન ! !

“યત્ર તાર્પસ્તુ પૂજ્યન્તે રમન્તે તત્ર દેવતાઃ ।

યત્રેતાસ્તુ ન પૂજ્યન્તે સર્વાસ્તત્રાફલાઃ ક્રિયાઃ ॥”

“જે દેશો સીએનો આદર ન હોય, અને સીએ ભ્યાં ગમગીનીમાંજ સમય પસાર કરતી હોય, તે સમાજની કે તે દેશની ઉત્તરિની આશા રાખવી બર્ષ છે.”

વળી સ્વામિજી મહારાજ વિવેકાનંદજી પણ કહે છે કે : “ભ્યાં સુધી મહામાયાની સાક્ષાત્ પ્રતિમા જેવી સીએલેનો તમે ઉદ્ધાર નહિ કરો ત્યાં સુધી તમારા દેશના લેશાનો બીજી એકે સારું નથી.” હવે વિશેષ સું ! આ સમયમાં આ દેશનાં તેમજ વિદેશના વિદ્વાનોના સંખ્યાબંધ પ્રમાણે ભ્યાં સકાય એમ છે; પરંતુ તે નધાનો આપણે ઉપયુક્ત સિદ્ધાંતને મળતાજ આવવાથી અને લંબાણ કરવા ઉચિત યાનતો નથી. એવો ક્યો સહજ મનુષ્ય છે કે, તે હલુએ અતી કમતિમાં વાંધો લઈ શકે એમ છે !

બહાલ બધું ! આ પત્રમાં જણાવવા વિચારે તે મહારાજ સ્વતંત્ર છે એમાં આપને જે વિચાર સાથે મળતાપણું હોય તે વિચારને આલ કરીને-અન્ય બધું આગળ નેનો રોક કરીને આપણી સંકેદો વર્ધવા અવગણિતા કહેએ એસ ખાલી વિચારી અગણ અને માત્ર પંચમી અંનભિર એવી માતાઓ-બહેના અન પતિઓને, એક આદર્સ માતા-બહેન કે પતિ-પત્નિવાચને તન, મન, ધનમાં સદાપ કરતા રહ્યું. બસ-એજ ! પત્ર લંબાણ ધર્મ જીવોને લીધે દાસતો એટલેથીજ વિરમું છું, મિ. બાલુકાને અને મુકમાં બ. સી. કાન્તા બહેનને મારી શુભેચ્છિય.

જ્યાંથી લખ્યો.

હું છું આપનો,
રણછોડાસ દયારામ પારેખ,
અવરપારો-નવસારી.

પ્રિયાની યત્ન

સંસ્કૃત

૧ મુજ ૨ ૧૧ મળ્યું

સિલ્લી

૨ મુજ ૭૫૫ મળ્યું

૩ મારામાં સુખનાન

સિલ્લી

૪ મુજ ૭૫૫ મળ્યું

૫ મુજ ૭૫૫ મળ્યું

૬ મારામાં મરતાન

૭ મુજ ૭૫૫ મળ્યું

૮ મારામાં મરતાન

૯ મુજ ૭૫૫ મળ્યું

૧૦ મુજ ૭૫૫ મળ્યું

૧૧ મારામાં મરતાન

૧૨ મુજ ૭૫૫ મળ્યું

૧૩ મારામાં મરતાન

૧૪ મુજ ૭૫૫ મળ્યું

૧૫ મારામાં મરતાન

૧૬ મુજ ૭૫૫ મળ્યું

૧૭ મારામાં મરતાન

૧૮ મુજ ૭૫૫ મળ્યું

૧૯ મારામાં મરતાન

૨૦ મુજ ૭૫૫ મળ્યું

જનકાગમાં આપણો દેશ સર્વ પ્રકારે ઉત્તરિના સિંચારે રિયેત થયેલો હતો તેવું કારણું છે ? તે વખતમાં સીઓર્નું માન સારી પેઠે જળવાતું હતું. સીઓર્ને દેવી તરીકે સંજોષવામાં આવતી હતી; એટલુંજ નહિ પણ સીઓર્નું અપમાન કરનારોને પણ ભારમાં ભારે સિદ્ધાઓ થતી. ત્યારે આ પ્રમાણે હતું ત્યારે સીઓર્માં પતિવ્રત, દયા, સ્વયંમ, કર્તવ્યપાલન, સંસારિક ગુણોમાં પારંગત છ અનેક ગુણો હીરાની પેઠે પ્રકાશી નિકળતા અને તે કારણથી તેમની પ્રતિષ્ઠા પણ તેવીજ ઉત્તમ નિવડતી એમાં શું સંદેહ ! ! !

પ્રિય મિત્ર ! આવા આવા વિચારો. હીંધે મારું મન બહુ બાકુળ બની ગય છે. એવો કયો અવાગી મનુષ્ય છે કે જેને પોતાની અને પોતાના બહાલા કેશની ઉત્તરિ કરવાનું મન ન થાય ? દરેકને તેમ થાય છે. પણ ખરી ઉત્તરિ સાચી થયો એ તરફ ભ્યાસુધી ગોચર વિચારો નહિ કરીશું ત્યાંસુધી મનચાલિત રૂળ મેળવી શકીશું નહિ એ સિદ્ધ વાત છે.

સીઓર્ને સુસાક્ષત હોય તે પુરુષોને માથેથી ઘણાં કાર્યો તે દરજ્જાથીને ઉપાડી લે અને તે સાથે પુરુષના નિરસાહી-નિરસજીવનમાં ઉપરિધત થતી અનેક આપસિઓને વિગેરી નાખવાની કે તેમાં એકસ સલાહ મળવાની તેઓ તરફથી સારી આજ્ઞા રાખી શકાય. મારે બંધુ ! આપણને જે ખરી ઉત્તરિ પ્રાપ્ત કરવી હોય, આપણાં ગર્ભજ સ્વભાવમાં અને ગણેશ માનવજીવનમાં ખરા સુધારા કરવો હોય તે આપણા એક અડધા અંગ (સી)ને સુનીતિમય કેળવણીથી વિશુધિત કરી-તેઓની દરેક પ્રકારની શક્તિઓને પરીપૂર્ણપણે વિકસાવવી જોઈએ. જે કંપતિઓમાં અરસપરસ રુદ્ધસાત્વિક પ્રેમ-સદાચરણ-સુવિદ્યા અને જનસેવાની પ્રજળ આતરિક લાગણીઓ દર્શાવે તે તેમનું તે સાદું પણ સર્વોત્કૃષ્ટ જીવન ગણાઈ શકશે. મોટા મોટા મહાશત્રુઓના ઉઠગાટમય રાજમંદિરો પણ આ પેલિવર દિવ્ય નેકસાંખિતી કૃપડી આગળ તુચ્છ છે અને ગમે એવી આપસિઓ પણ આ સાંઘા પ્રેમીઓને કશી હરકત કરી શકતી નથી. કેવું સરસ-આનંદિત જીવન ! !

“ પત્ર તાર્યસ્તુ પૂજ્યન્તે રમન્તે તત્ર દેવહાઃ ।

પત્રેતાસ્તુ ન પૂજ્યન્તે સર્વાસ્ત્રાફલાઃ ક્રિયાઃ ॥ ”

“ જે ટકાણે સીઓર્નો આદર ન હોય, અને સીઓર્નમાં ગમગીનીમાંજ સમય પસાર કરતી હોય, તે સમાજની કે તે દેશની ઉત્તરિની આજ્ઞા સંભવી વ્યર્થ છે.”

વળી સ્વામિજી મહારાજ વિવેકાનંદજી પણ કહે છે કે : “ ભૂત સુધી મહામાયાની માયાવત પ્રતિમા જેવી સીઓર્નિતો તમે ઉદ્ધાર નહિ કરો ત્યાં સુધી તમારા દેશના ઉદ્ધારને બીજો એકે માર્ગ નથી. હવે વિશેષ શું ? આ સંજયમાં આ દેશના તેમજ વિદેશના વિદારોના સંખ્યાબંધ પ્રમાણે આજ્ઞા સંકાય એમ છે; પરંતુ તે બધાને ભાનાર્થ ઉપરિધત સિદ્ધાંતને મળતાજ આવશ્યક અને લગણુ કરવા ઉચિત માનવો નથી. એવો કયો સહાય મનુષ્ય છે કે, તે હજીએ જ્ઞાની ઉત્તરિમાં વાંધો લઈ શકે એમ છે ?

જ્ઞાતા બ્રહ્મા ! આ પત્રમાં જણાવવા વિચારે તે મહારો સ્વતંત્ર છે એમાં આપને જે વિચાર સાથે મળતાપણું હોય તે વિચારને પ્રાપ્ત કરીને-અન્ય બંધુઓ આગળ જોતો સોદ કરીને આપણી સંકેષ વર્ષેયા અવગતિના કાંકણે એવા ખાતી બિચારી અમણુ અને સત્ય પ્રથમથી અનેહિત એવી માતાએ-જેના અવ પતિઓને, એક આદર્શ માતા-જેને કે પતિ બનાવવાને તન, મન, ધનપા સ્વાય કરતાં રહ્યું. જસ-એમાં પત્ર લગણુ થઈ જવાને હીંધે દાલતો એટલેથીજ વિરહું છું, સિ. જાણુડાન અને ગૃહમાં અ. સી. કાન્તા જોવાને મારી શબ્દસિંધ.

હું છું આપનો,
જણુજોડાસ હયારામ પારેખ.
અવરખાસે-નવસારી.

પ્રિયાની ધૂન.

—

૧ મુજ હું માણ

રસિકી

૨ મુજ હવન બાણ

૩ મુજ તારામા યુનનાન

ગસિલી.

૪ મુજ હવન બાણ

૫ મુજ હવન બાણ

હાલપમા મરનાન,

રનેહે ~

પ્રા

૮

૫

૩

૭

શાફલવિકીરિત.

રામા એ હતી રૂપથી રતિસખી-ગૌરીમખી-ગ્રી ગમી,
ના, ના, એ સદૃષી હતી રૂપવતી આપમ્ય નેત્રું નથી;
તેના અંગતી તિમિરમાં ખીલી રહી અંદરી,
ના, ના, રેખવતી તદા ચમકતી વીજ ધીર રહી.
હતી નમોવસ્થા પ્રગટ સવિ અંગે વળી દર્તા,
હું શોધે તેનું પરણન કરી ના શકું કદા;

—

સ્થિતિનું કયું છે અને આ સ્થિતી કોઈપણ સમજાવતું હલ્લ પીગાળાના વગર રહેતી નથી. આજે હિન્દના ૭૫૦૦૦૦૦૦ પુત્રો બિખારીઓની સંસારી ઓળખાય છે, ૧૬૦૦૦૦૦૦૦ થી અધિક મનુષ્યોને મુખે મુખ પડે છે. ધન-ધાન્ય આપનાર ખેતીવાડીનો ઉત્તમ ધર્મો દુર પંકિતમાં મૂકાયો છે, હવેનાં ખેતુનો, કૌલસ વિચારવાળા જમીનદારોનો કરજ નીચે મુશામી સેવતા કાલે છોકરાઓ સું ખાસે તેની ચિંતામાં દિવસોનાં દિવસો અને વર્ષોના વર્ષો ગાળતા નજરે પડે છે. આનું કારણ શું ? જ્યારે જગતના અન્ય દેશો જેવા કે યુરોપ, અમેરિકા, ઓસ્ટ્રેલીયા વગેરે ખેતીના ધર્માને ઉત્તમમાં ઉત્તમ ગણી, રસકમ વગરની જમીનને પણ વંચો અને ખાતરથી રસાળ બનાવવા પ્રયત્નો કરે છે, ત્યાંના નિર્જન સોલ્લીઓ પાકને હરકત કરતા જતુઓના હરકોઈ રીતે ફરકો આણવા મથે છે, ત્યાંના સોલ્લી નરકથી ખેતુને લેછતી મદદ વિના સંકાપે મલે છે, ત્યારે ભારત દેશના ખેતુ-તોને મદદ આપવાની વાત તો ગાળુ રહી પણ તેઓને મૂર્ખ માની કનડગત કરવામાં આવે છે. મને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો કે હવેથીના સ્તંભ સળી જઈ તુટી પડવાની બુધ્ધી પર આવ્યો છે. હિન્દની આજે એજ દશા છે. હિન્દના ખેતુનો મધ્યાન કાળના બીવણ તોપમાં રક્તનું ખાણી કરી સુખી અને રૂખો સોટલી ખાઈ દીવસ કાઢે છે.

હિન્દના પ્રત્યેક ખેતુની પેદાશ દૈનિક ત્રણ પૈસા જેટલી ગણવામાં આવે છે. કેટલી ગોરી રકમ ! ધનદાન એક વિદેશી મુદર સીમારેલો મુમાળો કરવામાં તે રકમ ખરચી દે છે. પણ તે રકમ ખેતુનો સ્થિતિ કાઢી છે તે તો અનુભવીઓ જાણે છે. ખેતુનો મુખ જોનાં આખો ફાટી જાય છે, લેજુદારોના ત્રાસથી અને અજાણ અભાવથી સદૈવ તેમનાં મહેરા પર શોક છવાઈ રહ્યો છે. જતાં તે રકમ નિસ્તેજ મુખથી ધાન્ય ઉત્પન્ન કરે છે. તેમનેજ અન્નનો અભાવ ! ફવી મહિર સ્થિતિ ? તેમની અંતરોડ સખત મહેનતથી જે અન્ન ઉત્પન્ન થાય છે તે અન્ય દેશમાં જાય છે. કહેવા મ્હો કે "ધર આળી તીર્થ થાય છે" જે દેશની ખેતી આ દશાને પ્રાપ્ત થયેલી હોય તે દેશનો ફવી રીતે ઉદય થાય ? અન્ન ખાવાના વાધા હોવાથી રોગરૂપી રાક્ષસ મનુષ્ય આઘરે કરવા તૈયારજ હોય છે. તેનાં બળીદાનમાં ક્રિંક-આજે મોટી સંખ્યામાં ચેતના રત્નોને આપી રહ્યું છે, આ સંકેતોનું મૂળ જોશો તો ખેતીની અવશલા છે. શ્રીમતો તરફથી જુદા જુદા ધર્મના મતાવલંબી સાધુઓને પુરતું દ્રવ્ય મળે છે પરંતુ ખેતુને વગર આજે ધન ધીરવા-અન્ય રીતે સહાય કરવા કોઈ વીરલાજ દેખાય છે. હવેથીના સ્તંભ સળી જઈ તુટી પડવાની બુધ્ધી પર આવ્યા છે એ વાત એકસ છે, પરંતુ હવે કરવું શું ? શું તેજ સ્થિતિમાં રહેવા દઈ હવેથીને નટ કરી દેવો ? વિચારથીજ પુરૂષ તેને તેજ સ્થિતિમાં કહી પણ રહેવા કહેશે નહિ ! તેને મજબૂત કરવા નવા સ્તંભ ગોઠવી અને તેને ટકાવી રાખવાજ કહેશે. તેનું આયુષ્ય વધારવામાંજ શ્રેય છે. ખેતુને દ્રવ્યની પુરતી મદદ કરો, ખેતી કમે કમે વેદાનિક બનાવો. તેમાંજ શ્રેય છે.

ખેતુને મદદ કરવાથી ખેતીની કનની યથે અને તેથી જીવનમાં મહી જઈ દેશ આજાદ થશે. ધન માટે ખેતુને તરફથી વેચતી ગોંઘાતાઓ કસાઈવાડે જતી અટકશે અને તેથી ભારત વર્ષમાં સ્વચ્છ દુધ, લી અને માખણ પુરંકે મળી શકશે. જ્યારે ૧૬૦૦૦૦૦૦૦૦ જીવ્યા માણસો પુરતું અન્ન પ્રાપ્ત કરશે ત્યારેજ સરદેશ, સ્વદેશાભિમાન અને સ્વરાજ્યનો રહસ્ય તેમના ક્ષેત્રમાં મધુર નાદ કરી સુન્દરજ કરશે. આજે આજે સાંજુ છું કે હવે ભારત વોસી આંખથી ખેતીવાડીને સુધારવા માટે ખેતુને પોતાથી ખનતી સહાય આપશે અને તેમનાં દુઃખે દુઃખી અને મુખે મુખી થઈ રહેશે તો આ ભારત વર્ષનો ઉજાળો ભવિષ્યને લાંબાં વખતની વાર નથી.

નીચેના ચિત્ર માટે રૂ. ૫૦૦ નું 'ચોર લેન્ડ કમીટી' દ્વારા છઠ્ઠી વર્ણના
 વ્યાપ્તિના ચિત્રકાર મી. ગુરુરામ શેઠરાજી.

અમા.
 મોર કદર
 માં કુશળ
 અભરમી
 અમા.

કચ્છી લેન મિત્ર

A CALL TO DUTY

SUBSCRIBING SOUND INVESTMENT.

PROFIT AND VICTORY
COMBINED.

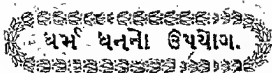

[ચિત્રકાર:]

દ્વાર લેન પોસ્ટર

[મી. એમ. વી. મુરંધર.]

મુંબાદેવીનો પોતાના પુત્રે પ્રતિ દ્વાર બિન્ડસ અને લેનમાં પૈસા રોકવાનો ઉપદેશ.

ધર્મ ધનનો ઉપયોગ.

(લેખક: શ્રીયુત હરજીવન કાલીદાસ મહેતા.)

આત્માનો માર્ગ બતાવે તે ધર્મ અને દેહભાવનાને દૂર કરે તે અધર્મ, આત્મસુખ-આત્માનુભવની પ્રાપ્તિ કરાવે તે અને સર્વ પ્રાણીઓની દુઃખની નિવૃત્તિ કરવી એ દરેક ધર્મનું કર્તવ્ય જગતમાં જોઈલા મહાપુરુષો, તીર્થંકરો, ઋષિઓ પેયગંધરો ઘણ ગયા છે. તેઓએ આજ દુષ્ટિથી કાર્ય કરેલું છે અને આજ હેતુથી ધર્મકલ્પો, મંડો, આશ્રમો અને મંદીરોની સ્થાપના કરી છે-અર્થે અને સંપ્રદાયો પ્રવર્તાવ્યા છે. આવા ધર્મના રક્ષણ માટે સાધુ, સંન્યાસી, ફકીરોના ટોળાં આ ભારત-મુગિષર ફરતાં રહ્યાં છે. જ્યાં સુધી ધર્મનો ખરો અર્થ લોકોનાં જ્ઞાનમાં હતો, ખરો મમ સમજનારા સાધુ, સંન્યાસી અને યતીઓ હતા ત્યાં સુધી આપાર્વત સુખી, સ્વાચક્ષી, સંતુષ્ટ અને સ્વતંત્ર હતા.

સ્થિતિ ખલસાઈ:—વખત જતાં જગતના મહાન આત્માઓ પોતાના શિષ્યો રૂપ ધર્મ શાસ્ત્રો જગતજનને આપી ગદસ્ય થયાં. મનુષ્ય જાતીને પોતાના પગ ઉપર ઉભો રહેતો કરવા માટે આ લોકની મુશાઓમાં અથવા પરલોકની સિદ્ધ લક્ષ્યાએ જઈ બેઠા. સંપ્રદાયો પરબ્રાહ્મ પ્રાપ્તિના માર્ગો મરી, જુદા જુદા વાઝા ઘણ ગયા, આચાર્યો અગ્રાની થયા, પાખંડી બની આરિષ્ટ બન્યું થયા. ધર્મ-મંદીરો અને તીર્થો ધન મંદીરો અને ધવાદારીની ડુંકા-નો બની ગયાં. જનને સ્થળોમાં ધર્મને બદલે ધનની સ્થાપના થઈ, ધર્મ ધનનો પૂજારી બન્યો. બાળદૃષ્ટિ અને વૈચવ દેવાલયો, મંડો અને આશ્રમોના બે મુખ્ય સ્થળો થયા. “ગ્યાનમ્, એકી અને આકાશના આધિપત્ય” એક સાધુ, સંન્યાસી, મુનિમહારાજ અને ફકીર થવા લાગ્યા. તેઓએ પોતાના પક્ષો અને નવા સંપ્રદાયો ઉત્પન્ન કરી ધર્મસ્થાનમાં કુસંપ અને કલહનું આધાદન કર્યું, અન્ન લેવો અને છોડેમાં અન્ન અને સીધામાં બળ્લરમાં વિક્રય થવા માંડ્યો. મનુષી પ્રસાદીની દુકનો મંડાઈ અને પ્રમાદના પડીયા વેચાવાં માંડ્યા. અનીતિ, અધ બદા અને અજ્ઞાન કેટલાક આચાર્યો, સાધુઓ સંન્યાસીઓ, યતીઓ, મહા-સંતા અને તેમાં અદા સખનાર બેઠા કાકોમાં વંખાં, રાન અને મુક્તિદીવ રીતિઓ કેટલાક સંપ્રદાયોમાં હાંખાય ઘણ અને ધર્મને નામે વહેંચ, દિસા, કુસંપ અને મારામારીએ જંગ મથાવી પ્રપિત સ્થાનને અપવિત્ર કર્યા. આમ થતાં દેહમાં અને જગતમાં જડવાદનું વાદળ ચડી ગાઝુ અને ધર્મ આવતાની જોટ ઘણ ઘણ.

પાછાં વગતો પાણી થયાં:—વિશ્વમાં જનતા અવનવા બતાવે પછી જગતની સ્થિતિ બદલી. જુદા જુદા ભાગર રોંગે, દુષ્કાએ મુશ્કેલીઓએ અને હમણાના મહાભારતનું પુદે તારિતક વાદનો પરબ્રમ કર્યો. નવા સુખ અને મુગ પ્રધાનની નિશાનીઓએ દેખાવ દીધો. લોકોની આંખ કલકવા માંડી મનુષ્ય જાતીની મહા પરીસીનો અંત આવ્યો. ધર્મ બાવના પાછી પોતાના રાક જવડમાં ડેરીયાં કરવા માંડી અને માર્ગ તેનાં વગતો પાણી થયાં.

એક નવીન પ્રકાર:—જગતની દુઃખી સ્થિતિએ અને ધર્મ આવતાની જગતિએ એક નવિન પ્રકાર જન્મ આવ્યો. આ ભારતજુમિમાં જ્યારે ધણ લોકો જુએ મરે છે, લાગો

બાળજી અચાનકધારમાં રખડે છે, લાખો વિધવાઓ, અપંગો, અનાથો દુઃખમાં કુબ્ધા છે, મરીભીનો પકકા ઝોને પડે છે, પશુઓ કપાંતો બાંધે છે, વિદેશમાં દિંદી મજુરોનું અપમાન થાય છે, દિંદી બાળાઓને ત્યાં માત્ર પશુવૃત્તિની તુષિને અર્થે વાપરવા માટે લઈ જવાય છે ત્યારે ધર્મ મંદીરોમાં ધનનો દગલો ચાય છે. ધર્મથી દુઃખનો અને કારખાનાના લાભોના પૈસા એકઠા થઈ સડે છે, અથવા વ્યાજથી ધનની રક્ષિ કરે છે, અને ધર્મશુરોનાં મોજા શોખમાં વપરાય છે અને દેવ મંદીરોમાં કીમતી આસ્ત્રપદાર્થો, પાથરવામાં આવ્યા. જામની મિત્ર બનાવવામાં અથવા તેને માટે લાખો રૂપીયાના દાગીના બનાવવામાં વપરાય છે આને ભવકે પ્રસંગે ધર્મ ધનનો આવો ઉપયોગ શોખ શક નહિ. ત્યારે ધર્મધનનો ઉપયોગ શું? આ નવિન પ્રશ્ન આના જેટલાક નવીન માસિકમાં ઉત્પન્ન થયો છે. અને એ પ્રશ્ન પોતાના ઉત્તરની મોખમાં અહીં તહીં ભટકે છે અને નવીન કાવનાઓ દેરે છે.

થોડી મુશ્કેલીઓ:—આ પ્રશ્ન ઇ.સ. ૧૯૧૬ ના ફેબ્રુઆરી માસથી મારા મગજને એવેન કરવા માંડ્યો છે અને દિંદીના ધર્મધનના સંપ્રયોગ માટે થોડા રસ્તા શોધી કાઢવા હવે પાડી છે જે જે રસ્તા જણાય છે તે અને વાચક વર્ગનો આગમ થોડી મુશ્કેલીને બ્રહ્મા પ્રયત્ન થયો છે.

(૧) દિંદીમાં લાખો બાળજો વિદ્યા દેવીથી ગર્હિષ્ઠ પડે છે, તેઓને માટે શિક્ષકોનાં સાધનો નથી. દિંદીનું શિક્ષણ પ્રમાણ ઇ. સ. ૧૯૧૧ ના વસ્તી પત્રક પ્રમાણે માત્ર ક્ષેત્રે ૧૨ ટકાનું છે. અગ્રીઓર પુરુષો અને એકજ સ્ત્રી વાંચી લખી શકે છે, આને સમયે ધર્મ ધનથી પ્રવૃત્તિ શાળાઓ, મુખ્યમિક શાળાઓ અને પ્રાંતેને પ્રાર્થિત ધર્મ શુરોનાં સાધક ઉધાડી રાકાય અને શાળા માટે મંદીરોની જગ્યા, શિક્ષક તરીકે બુદ્ધિશાળી સાધુ-સંન્યાસીઓ અને ધર્મીઓ, અને ઉચ્ચ શિક્ષકોના પગાર માટે મંદીરોનું ધન ખુબ સંક્રાંતિથી વાપરી રાકાય.

(૨) સત્ય ધર્મનો પ્રચાર અને ઉપદેશક શાળા:—આજકાલ સત્ય ધર્મના વિદ્યાર્થી દુકાળ પડેલા છે માટે સારા ધર્મ શિક્ષક ઉત્પન્ન કરવા માટે, ખાસ ધર્મપ્રદેશો ઉત્પન્ન કરવા માટે, એક શાળા રચાવી નવા ઉપદેશક તૈયાર કરી દેવામાં તથા વિદેશમાં મોકલી દેવાય અને આ શાળામાં સર્વધર્મનું સ્વરૂપ ઉપદેશકોને સમજાવી ધર્મધનથી સખગા કરીને આવજાર સાધી રાકાય.

પુસ્તકાલયો અને પત્રો:—વેતોળાં યુનના પ્રચાર માટે માસોગામ અથવા મંદીર મંદીરે નાનાં પુસ્તકાલયો ઠાડી રાકાય. ધર્મનું સ્વરૂપ સખજવામાં પડે, માસિકો આંધ્રગોષ્ટી કે હૈનમે ચાલી રાકાય.

(૪) ધવાસઓ અને સ્ત્રી શિક્ષકો:—સ્ત્રી વર્ગનો ઉદ્ધાર કરવો એ ખૂબ ધર્મ ધનથી થઈ શકે તેમ છે. દુઃખી વિધવાઓનાં દુઃખ દૂર કરવા અને તેઓને અનીનિર્માથી બચાવવા માટે વિવાહનો સ્થાપી ત્યાં તેઓને ધર્મનું, નીતિનું, દેશી આંધ્રવાનું, સુવાચનું, સમાજ મેળનું વિવલ આપી દિંદી સંવિદ્યાઓ, ધર્મ બચીરીઓ તૈયાર કરી રાકાય.

(૫) દિંદીક વર્ગના ઉદ્ધાર:—જેટલાક ધર્મિક લોકોએ હવે દિંદી બંધ કરવા માટે દિંદી વર્ગને જે ધન આપવામાં આવે છે તે ધનનો ઉપયોગ દિંદી માટે પશુઓ તૈયાર કરવા અથવા માછલાં પકડવાની જગા ખરીદવામાં જ ચાય છે. પશુને તે પૈસા

ધર્મ ધનનો ઉપયોગ.

અથવા ધર્મનો પૈસા દિસક વર્ગ (ખાટકી, મદાર, દેહ, બગી, બીજ, વસ્તી) નાં આગ્રહને શિક્ષણ આપવામાં અને શિક્ષણ આપી તેઓને કોઈ સારે ધંધે લગાડવામાં વપરાય તો એજ ધનથી દિસક વર્ગને સુધારી રક્ષણ ને દિસા હમેશને માટે ઓછી કરી રાકાય.

(૬) દુષ્કાળનાં વખતમાં સ્થાયી:—જ્યારે મેલિયારી વધી જાય છે ત્યારે સેંકડો અને હજારો લોકોને અન્ન વસ્ત્ર મળતાં નથી. આવે વખતે ધર્મ ધનથી ઓછે ભાવે અન્ન વસ્ત્ર વેચવાની દુકાનો ખોલી રાકાય, અને તંદુન મરીઓને અન્ન વસ્ત્ર વહેંચી રાકાય, દુષ્કાળનું દુઃખ દૂર કરી રાકાય, અને ખેતને ખાતર પરંપરામાં વેટલતા લોકોનું રક્ષણ પણ યથા રીતે.

(૭) અપંગોશ્રમો અને અનાયાશ્રમો:—લુધા, લંગડાં અને અસક્ત, લોકો માટે અપંગોશ્રમો, ગાંધાપ વગરનાં દુઃખી અને રખડતાં આળોશ માટે અનાયાશ્રમો સ્થાપી માનવ બંધુઓ પ્રત્યે ખરા બ્રાતૃભાવ-ધાર્મિકભાવ ધર્મધનથી ખતાવી રાકાય, દરિદ્ર નારાયણને પૂજા રાકાય, અને દેહમંદીરોમાં રહેલા વિષ્ણુ, મહાદેવ, મહાવીર, શુદ્ધ, વિગેરેની સેવા કરી રાકાય.

(૮) ગૌશાળો અને પાંજરાયોગ:—પશુનું રક્ષણ કરવું, પશુનાં દુઃખ ઓળાં કરવાં તે પણ ધર્મનું કર્તવ્ય છે. પાંજરાયોગ સ્થાપી ખેડાં અને જલ પશુઓનું દુઃખ દૂર કરવાંમાં ધર્મ ધન વાપરી રાકાય. દેશનું ખર્ચ ધન ઓળાં રક્ષણ કરવા, દેશનાં બાળકોને સાફ દુધ દેવા બેકુતોને સારા અને સસ્તા જગદ આપવા માટે ગૌશાળોમાં ધર્મ ધનથી ભુદે-ભુદે સ્થળે નિભાવી રાકાય. (આ કામમાં દેશ સેવા અને શ્રી સેવા બંનેનો અભાવેશ થાય છે.)

(૯) અન્નદોષો અને વિદ્યાશુદ્ધો:—ધર્મને નામે આલતાં છત્રો, અન્નદોષો અને સદાજીવોનું અન્ન આજે ઘણાં લોકોને આળસુ ખતાવે છે અને પાણું અન્નરમાં વેચાય છે. આને બદલે જો અન્નદોષો, છત્રો અને રાજાઓને મરીબ વિદ્યાર્થીઓ માટે વિદ્યાર્થીશુદ્ધોમાં બદલી નાંખવામાં આવે તો તેનો વધારે સારો ઉપયોગ થઈ શકે તેમ છે. આ જાનના ધર્મ ધનને આ દિશામાં વાપરવાની હાથ વધારે જરૂર છે.

(૧૦) રૂઝી ઔપધો અને રૂઝી ઔપધો:—વિદેશી જ્વાઓમાં તેનાં ટીકથરો અને રાનીઓને સર્વ અન્નપૂજા શાકનો આદાર કરનારા, અદિસાના ધર્મ પાળનારા લોકોને મલખાન અને પશુના મસિનું સત્ત્વ પાછ વડાળ કરી રવાં છે. આવી આડકતરી દિસા અને વડાળમાંથી ધાર્મિક લોકોને બચાવવા માટે આખળું પ્રાચીન ઔપધોને પ્રતિકાર કરવામાં ધર્મધન બહુ ઉપયોગી થઈ શકે તેમ છે. દરેક મોટું મંદીર પોતાની બાજુમાં દેશી ઔપ-પાસવ ખુશીથી નભાવી શકે તેમ છે. આથી દુનિયાં અરીઓનાં દુઃખ દૂર કરી રાકાય તેમ છે.

(૧૧) અન્નદોષ રાકનાં આદારના ઉપદેશકો:—અન્નદોષ શાકનો આદાર લોકોમાં વધારે માન પામે અને માંસાદાર ઓછો થાય તેટલા માટે તેમ ઉપદેશકો તૈયાર કરવાની જરૂર છે. આ કામ માટે પણ મુમ ધન ઉપયોગી થઈ પડે તેમ છે. માંસાદાર કરનારા દેશોમાં કેટલાક લોકોએ આ કામ પોતાને માથે લેવાની લીધું છે તો પછી ધર્મ સંસ્થાઓએ તે કામ ઉપાડી લેવું, તે તો તેની જરૂર જ છે.

(૧૨) ન્યાય અને લોક સ્વાર્થનું રક્ષણ:—સમગ્ર પ્રજા પરમાત્માની જ છે. પરમાત્માના સત્ત્વમાં રૂપ, રંગ, રુચિ, સ્થિતિ, દેહ, અંક, ધર્મ કે સમઘવનો બેદ નથી. સમજા કરનાં આત્મ સ્વાર્થ અને જોડાને માટે સમર્થિતા છે. માટે જ્યારે જ્યારે અને

જૈન મિત્ર" એક બાળક માસિક છે, એક બાળકના જેટલું સરળ, નિર્દોષ અને પ્રેમપાત્ર છે; હું ખોલે મારી બાળક તપઃઆનંદમાં, સુખમાં અને આદિત્ય-વિદ્યાવિજ્ઞાસમાં પસંદ કરી આજે કુચાન વયમાં પ્રવેશી ચૂકો છું. શ્રી. વાડીલાલના કહેવા મુજબ બાળક હોવાના પ્રરજેજ મી. અભયના બાળબાળી અવસોદનને સ્થાન આપવામાં મેં જુદ કરી છે; પણ મારે જણાવવું જોઈએ કે મી. વાડીલાલ પોતે એવી જુઓની પરંપરામાં મારા કરતાં દબાર થશે. આગળ વધી જાય તેમ છે. આ બાળક જો તે જુલી મર્યા હોય તો મહેરબાની કરી તેણે પોતાના દેવદંડે મર્યા આગવીકના છુતા પૂજા ઉપસાદી જ્યા અને અત્યારે પૌદ અનેકા પત્રકાર મી. વાડીલાલે આજ ત્રીજી લેખકના લેખોને સ્થાન આપવાના પાપ બદલ માન્યિત અને પચાતાપ કરવો એજ દિવાલ છે. રવનન લેખમાં અને અવસોદન-શરના બાળબાળી લખાણોને માસિકમાં સ્થાન આપવું એજ જો જુલ મણાટી દોષ તો હું જાણી દોષોને કહું છું કે મેં તેની જુલ કરી છે, પરંતુ જગતના વર્તમાનપત્રોમાં પ્રતિદાસ એને જુલ કહેવો દોષ એમ મી. વાડીલાલ સિદ્ધ કરી શકો ખરો? "જૈન દિનેશ્ચુ" ના પર્વદ (1) અનાવતા મુખ્ય લેખક આ વાત ન સમજી શકે એવા મૂર્ખ હોય એમ કં માની શકતો નથી. છતાં તે પોતાના વિચાર વિરુદ્ધ અથવા ગોઠવણ વિરુદ્ધ અભિપ્રાય પ્રકાશ્ય તે એના જેટલી પણ સમતા ન પરાવતો હોવાથી નિર્દોષતાને મણું મદાન જુલ-મુદ્દો દસવાની વ્યર્થ કરીશ કરે છે. તે જોઈ મને તેવા ઉપર દયા છુટે છે. પ્રસિદ્ધ અલેખ અવસોદનમાં લેખક તરીકે મી. અભયનું તખલ્લુસ નામ છતાં "જૈન દિનેશ્ચુ" નું મુખ્ય લેખક તે નામ પ્રકટ કર્યા સિવાય પ્રમુખના અવસોદન ઉપર જે ચુચકા ચુચિ છે તેમાં છુલાસો મી. અભય પોતેજ કરશે એમ માની હું એ વિષે લંબાણ કરવા છુંકરો નથી. છતાં એટલું કહ્યા વિના પણ રહી શકતો નથી. કે જેવી રીતે દેહાકાં છોડીના ચુલાગો પોતાના પુરુષોના અવસોદનો પોતાના હાથે લખી જાડે અનેકો વિશ્વાસપાત્ર કરે છે અને એ રીતે પોતાના વિચારો પ્રમાણે પોતાના લાંબજ લખેલ ભાવજુ ઉપર પોતાના જ અર્થ વાર્ષિક માસિકમાં પોતાના જ હાથે "વાદ 1 વાંક 1" નો જે મુદ્રાગાર વર્ષદ લરસાવ્યો છે એ હું બાળબાળી કરી શકાય કે? બહારથી પોતાને નિરંજિતોની, રવન-લેખક અને દિનેશ્ચુ બતાવનાર મી. વાડીલાલના બીજામાં દેહજુ ઉમ અભિમાન, અને મહાવાક્યા છુલાએલાં છે તે આ ઉપરથી રપષ્ટ જણાઈ આવે છે.

જનસમાજના માતીનાં મણુતા પ્રરોમાં. "મામાન્ય અકલ્પની બાની માની લોકીનું પોણી કરનાર, દેસવ દેવચરિત પ્રરો પણું બાળક છે એમ માની લખ પોતાનું "હું" ૫૮ દરોદર, અને નર્મો જ્યાં છાછમા-લેખ છતાં જગતમાં કંવાય પણું છુદ્ધ કે અકલ્પનો અંલ પુરાતાહાએ ચોખ્ખો નથી એમ કહી અંદોસીઆ નાગની માફક ફેલું ખજાણાર મી. વાડીલાલ મારા જેવા એક મામાન્ય બાળક માસિકકરને (પોતાની નર-કની અન્યતા પ્રમાણે) છુદ્ધ વગરનો, સમજા સમજની મંચ વગરનો, વિષ્ણોદારની લાંબા વિનાનો, મોટી મોટી વાતો કરવાની શક્તિ વગરનો તથા આકાશમાં મહેલો બિના-વાની તાકાત વગરનો કહી મળક કરે એમાં મને બહુ નવાઈ લાગતી નથી. તેવા તેવા બોલ-કોર બાણેઓ અને અમાનુષી ગણો સામે મારી મૌન સેવા મારે પધારે રક્ષક કરશે એવી મારી બાની છે.

કર્તા ઉદયથી તેઓ થોડું થયાં લક્ષ્યવંત થતાં આખામાં કંઈક નવું નર આપું.

હોય અથવા તેમણે પ્રજાને બદલું હોય તેમ હવે તે બધાં બધાં કાંઈ પવકાર-માસિકા
જુએ છે ત્યાં ત્યાં તે આનંદસ્વરૂપ તેની નજરે પડે છે । જે મનુષ્યો જે આદર્શ
નિરંતર ધ્યાન કરે છે તેજ આદર્શ તેમની દ્રષ્ટિ સમુપજ અડા થાય છે એવ
શાસ્ત્રવાતા છે ! કેટલાક કૃષ્ણ ભક્તોને પોતાની આત્મિક લાક્ષણિકતા પ્રતાપે સર્વત્ર દૃષ્ટ
નામ દર્શન થયાનું સાંભળ્યું છે । કેટલાક મહાવીર લોકોને બહુનિંદ્ય બાનેના પ્રતા
પવત્ર મહાવીરની જ મૂર્તિનાં દર્શન થયાનું સાંભળ્યું છે । તેવીજ રીતે વાડીલાલને ધ્યાન
વૃત્તિના નિત્યના અનુભવ અને સંસ્કારના પ્રતાપે સર્વત્ર ધ્યાનોત્ક્રમ દર્શન થત
હોયે તો તે બનવા લાગે છે.

મી. વાડીલાલ એક માલદાર શ્રીમંતને સાંચાર છાપાવાળા ધ્યાન લાળવાને સંકિત
આન થયા છે । એ ચાર આન ક્રમાં દત્તા તેનો સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ કરવાની તેઓ (નમ-
સત્યના લેખક વાડીલાલ) દ્વિગત કરી સુધ્ધા નથી. અસ્તુ. તેઓ ગમે તે હોય પણ
એમ પુરવાર કરવાને તૈયાર છું કે વાડીલાલે શ્રમપણે મારાપર કરેલ આરોપ તેને પોતા
નેજ આબાદ સાચુ પડે છે. હું કાંઈને આન હોવાનું કહેતાં ચરચર છું. પ્રજાનાં મંદિરસમ
મજુતા મનુષ્યને આન કહેવાનું સાદસ કરવું એ નૈતિક અધઃપતનની પરિસ્થિતિ છે । જે
વખતે શ્રીમાન ખેતશી શેઠની નિમણૂક કચકા કાન્દર-સના પ્રમુખ તરીકે થઈ, તે અર-
મામાં ઉક્ત શેઠશ્રીના ભગીજ સ. રા. વિચનજીભાઈને ત્યાં મારે સાંજ સવાર જમવા અર્થે
જાવું પડતું. તેઓ શેઠશ્રીના ખાજામાં મોજે દાદરે રહે છે. શેઠશ્રીના પોતાના મરે-ચોથા
માંજે કાજા કપોરે આવતું જતું અને કેટલો વખત રોકાતું તેની માહિતી સ્વાભાવિકરીતે
નીચેના માળાવાળાઓને રહે. હું તે પ્રસંગની મી. વાડીલાલની શેઠશ્રી સાથેની દીર્ઘ મુલાકાતો
જુદી ગણે નથી. શેઠશ્રી ખેતશીભાઈના અને વાડીલાલ ગ્રામીણલાલના આ નવા આદરસ્થિત
સંબંધમાં વાડીલાલ આનવૃત્તિની તમિથો કેટલા વેગવા રહ્યા છે તે પોતાના અંતરાત્માને
પૂછી જુએ તો વધારે ઠીક. મી. વાડીલાલ અને શેઠશ્રી વચ્ચે મરો લાંબો વખત મસમતો
આલતી. કવિત્ત શ્રીમાન હીરજી શેઠની સાથે પણ વાતચીતનો લાગ શોધવાના પ્રયત્નમાં
હું તેમને નિહાળતો. કમનડીમે અમો કેટલાક તદન પદ્યપદારની ખતિરપે વાડીલાલને
જોતા નહોતા અને તેથી કરીને ખમોને લંકા રણ કરતો કેન્દ્રને તેની જગમાં કાંઈ
ફસાય । અમારી જે ચંક્ર આખરે સત્ય ફરી. મી. વાડીલાલે પોતાના શુદ્ધ માટે શેઠશ્રી
પાશેથી કટકે કટકે મળી એકંદરે રૂપીઆ ૩૫૦૦) મેળવ્યા અને તે ઉપરાંત પ્રમુખ તરી-
કના ભાષણમાં શેઠશ્રી આદિ ન સમજી શકે એવી રીતે પોતાના આપમુદી વિચારો છુટાડી
લોધા તે તો વળી જુદુંજ લાંબી પુચામતે અને વક્ષાઓ ખાધા પછી મજુ દળાર
પાંચસો રૂપીઆ મેળવવા લગ્નચાળી ચંદાર “ જીન કિતેમજી ” નો મુખ્ય લેખક બીજો
ઓને શું જોઈને આન કહેતો હશે તેનો જવાબ મારું ચકતો નથી । મી. વાડીલાલ મોલી-
લાલ દ્વાર્ય એવો ખ્યાલ કરશે કેન્દ્રે રૂપીઆ ૩૦૦ અંગત સ્વાર્થ માટે નથી લોધા
પરંતુ મોરા શુદ્ધ માટે લોધા છે અને તેથી તે જર્નલ કાંતબ મળાવું નિમિત્તે. હું પૂછ-
વાની રજા લઉં છું કેન્દ્રે પછી “ કેન્દ્રી જીન મિત્ર ” નેવા એક શુદ્ધ સ્વતંત્ર પ્રિય
સંસિદ્ધને (અમો હું અને મી. જેઠાભાઈ સાધારણ પૈસાદાર મજુતા સુધા દર્ષે પણ
અંગત સ્વાર્થ વધાર જોતરરી રહીને, અમારી કામના આનવત-આમેવાન શુદ્ધચેતના
સંયુક્ત આશ્રય નીચે કેવળ કામ, દેસ અને સામાજી સેવા અર્થે સલાવી રહ્યા દત્તા તેવા

ઉત્તમ કાર્યને) રૂપીઆ ૫૦૦) કોમી અગ્રેસર તરફથી વિના યુગામતે અને વિના લાંબી મસંકલે ઉત્તરનાથે પદા આપા કરાર મળે તેમાં આન વૃત્તિનો આભાસ સરખો પણ ક્યાં છે ? મી. વાડીલાલ નો પોતાના શુદ્ધ માટે અભિમાન લઈ એક સ્વેતાગર કચ્છી જૈન શુદ્ધસ્થ પાસેથી લીધેલા રૂપીઆનો વ્યાવ કરવા ઇચ્છતા હોય તો હું અતિ નમ્ર ભાવે એટલું જ કહીશ કે તેણે પોતાના શુદ્ધ માટે એક વાર પૂરતો વિદ્યાસં એસાંકયો ને પોતાના શુદ્ધ સંખ્યાથી આશાકાઓ અને અરવાઓ પ્રમાણિકપણે ખોટી કરાવવાનો પ્રયત્ન કરવો.

" જૈન દિવેચ્છુ " ના મુખ્ય લેખક વાડીલાલે મારી સામે એક એવો પણ આરોપ મુક્યો છે કે-આપણી મને રૂપીઆ નહોતા મળ્યા ત્યાંસુધી મેં માસિકમાં શેઠશીના ચુકુ મળે ગાવાનું ચાહુ રાખ્યું અને રૂપીઆ મળ્યા પછી મેં માસિકમાં તેમની વિરૂદ્ધના લેખો લખવાનું શરૂ કર્યું. હું ધારું છું કે માસિકનો નાયકવર્ગ ખરી નહોતો બૂઝી, નહિન ગયો. શ્રેય, જે વખતે શેઠશી ખેતશીભાઈ ૧૧ મી જૈન સ્વેતાગર દાનરંજના પ્રમુખ તરીકે ચુંટાયો એવું મારી કચ્છી જૈન મંમળ કામપણુ મનુષ્યને સ્વમ શુદ્ધ પણ નહોતું આવ્યું, જે વખતે મહાજનતા શિરે રહેલું કર્મ દૂર કરવાની ઉદ્દેશતા શેઠશી ખેતશીભાઈએ દાખરી હતી અને જે વખતે વિવિધ સંસ્થાઓને કેટલી રકમો આપવી બેઠકે, તેની ગેરવજે પતી હતી તે વખતે આ કોમી માસિકના સહાયક થવા માટે અને ચાર માસ અગાઉ માસિકના કાર્યને સહાય આપવા: આપણે વચનને પાળવા માટે શેઠશીએ બાહેર મેળાવામાં (૨૬ ૫૦૦) આપવાનું બાહેર કર્યું હતું. મારા કહેવાને આશય એ છે કે-મી. વાડીલાલ પોતે જે આનવૃત્તિના દોષથી કેલકિત થયેલ છે તેને એક અંશ સરખો પણ મને સ્પર્શી શક્યો નથી. મી. વાડીલાલ કોષ અને પૂર્વાની જવાબમાં નહુ-કુતકતુનો નિર્ણય કરવાનું બૂઝી ભય એ તેના માટે બંનવાળો છે. પ્રમુખનાં મોંઘાંદ વખાણ કરવાનો અને પાછળથી નિંદા કરવાનો આસેષ પણ તેરલેજ બીનજવાદાર છે.

શેઠશી ખેતશીભાઈની પ્રમુખ તરીકેની નિમલકથી મને જેટલો આનંદ થાય અને હું જેટલો અભિમાન લઈ ચૂકું તેનો સહજમે ભાગ પણ મી. વાડીલાલ જેવો એક અમદાવાદી સ્થાનકવાસી ન લઈ શકે એ દેખીતું છે. મને પુત્ર પુત્ર: કહેવાની ફરજ પડે છે કે-મારી દૃષ્ટિએ માસિકમાં પ્રગટ થયેલ મી. અભયના અપમાનમાં બહુવેલ વાંધો બ્યકિતગત કિંવા પ્રમુખ સંખ્યા હોય એમ મને બીજકલ લાગતું નથી. જે કે મતજોડ અને વાંધો છે તે કેવળ પ્રમુખ તરીકેના તેમના ભાવણ સંખ્યા છે. આ વાંધો મી. વાડીલાલથી સહન નથી થઈ શક્યો તેનું કારણ બહુ દૂર શોધવા જવું પડે શકે નથી, કારણ કે હવે એ તો જાણીતી બીના થઈ ચૂકી છે કે પ્રમુખનું ભાવણ મી. વાડીલાલે લાવતું પોતાનું ભાવણ હતું, અને હું ધારું છું કે નમ-સત્યના લેખક મી. વાડીલાલ એ વાતનો ઇન્કાર કરવા જેટલી દિમંત નહિ-જતાવી શકે. મેં એમ અભયના હાથે લખેલ શેઠશી ખેતશીભાઈનું તદ્દન હું કે છવનવૃત્તિત પ્રગટ કર્યું તેમાં એક કોમી પત્ર કારની પવિત્ર ફરજ બજાવવા કરતાં વિશેષ કાઈ કર્યું નથી. હજુ પણ મને એ પુરષ (શ્રીમાન ખેતશી શેઠ) ની ઉદારતા અને બલિકતાને માટે માન છે અને ભવિષ્યમાં સહેલ મી. વાડીલાલ, શેઠશી ખેતશીભાઈના નામને પોતાના ખોટા લખાણમાં સંકળી મને અને

રૂપી તલવાર નીચે તમારું મસ્તક ચુકાવે ” । “જૈન દિતેચ્છુ ” ના મુખ્ય લેખક વા. મો. શાહનો આ કથું કઠોર દુર ધટિા સંબંધતા અને સ્વામી સમતીયતા એક ગંભીર વાક્યનું સ્મરણ થાય છે. તેઓ એક સ્થળે કહે છે કે— “દયામાંથીજ સંખ્યા બુદ્ધિએ ઉદભવે છે ” કુલ્લક અભિમાની અને ઉન્મત્ત પુરુષોની દયામાંથી જે બુદ્ધિએ ઉદભવે છે તેની ઝાંખી “જૈન દિતેચ્છુ ” કરાવે છે. “હું ” પદના પુનરાવર્તન દયા કટલી કઠોર અસહ્ય અને ઉત્પાત કરનારી હોય છે તેની સાખીતી “જૈન દિતેચ્છુ ” ના મુખ્ય લેખકનું અત્યેક વાક્ય અરે પ્રત્યેક શબ્દ આખી રહ્યું છે । સમાજને કે જગતને એવી દયાની જરૂર હોય એમ હું માનતો નથી.

જગતના અનેક જીવોને વિચારના, ધનના અને વસ્તુના દાનની જરૂર છે એની કાષ્ઠનાથી પશુ ના પાડી શકાય તેમ નથી. પણ તે દાન નિરભિમાન પંજે યશુ નોંધાયે, અદાદાર, અચવા “હું ” પદથી ફેંકાયેલી એક દંગડી પણ મોર્ગના ભીખારી સ્વીકારતાં સરમામ છે ! આટલા આટલા ઉપદેશો અને પ્રવચનોની મૂલગણના વરસાદ થયા છતાં સંસારીઓના અંતઃકરણો પીગસાતા નથી તેનું માત્ર એકજ કારણ છે અને તે એજ કે ઉપદેશોમાં મિથ્યાભિમાન, સામાન્ય જિજ્ઞાસુ વર્ગ સદાન કરી શકતો નથી અને તેથી ઉપદેશોના ઉપદેશો, લેખકના લેખો અને ધર્મગુરુઓની દેશનાઓ નિષ્ફળ નામ છે । “જૈન દિતેચ્છુ ” ના મુખ્ય લેખક પોતે આગમી જળતા અને પોતાની વાણીમાં અગ્રાદિવ હોવાનું અભિમાન લે છે, તે ઉપરાંત “અમે ” ને બદલે “હું ” પદનું અંગીકાર કરવાનું જણાવી પોતાની વિશિષ્ટતા પ્રતિપાદન કરે છે, પરંતુ તેણે એટલું જણાવું નોંધાયે કે જગતને આગમી જેટલી જરૂર છે તેના કરતાં ચિત્તજતાની સાતિની, શિષ્ટિની અને અમૃતની વિશિષ્ટ જરૂર છે । આધિ, વ્યાધિ અને હાપિએથી જળા રહેલા મનુષ્યોને આસ્વાસનની, ઉત્સાહની અને નિરભિમાની પુરુષોની ઘણી જ જરૂર છે. ત્રિવિધ તાપોથી તપેલો આત્માએને સર્વનો કિરણો, જેટલી સાતિ અને સુખ નદિ આપી શકે તેટલી ચંદ્રના ચિત્તજ કિરણો આપી શકશે । ચાતક રૂપી વૃષાહાર જિજ્ઞાસુઓ, આગના ગોળા ગમગમવાથી જેટલા સુખી નદિ થાય તેટલા મધુર અને પ્રિય દિતોપદેશથી યદ શકશે । “જૈન દિતેચ્છુ ” ના મુખ્ય લેખક એક નવો નમ્રતા સચક મિત્રાંત શોધી કાઢ્યો છે. વધે મુધીના પત્રકર તરીકેના જીવનમાં “અમે ” લખી લખીને કરાળી ગચ્છેલા એ મુખ્ય લેખક હવે “હું ” પદથી લખાણો લખવાને પ્રેરાયા છે, પત્રકાર કે વક્તા તરીકેના “અમે ” પદમાં જે પ્રતિનિધિત્વ સ્વસ્વાય છે તે પ્રતિનિધિત્વનો એ મુખ્ય લેખક જણી નોંધને ત્યાગ કર્યો છે કે—તેમ કરવાની તેમના સમાજના પાડી છે એ પ્રમત્ત નિરાકરણ રજી ચર્ચ શક્ય નથી. “હું ” પદમાં તેઓ હવે કંઈક અનેરી ખૂબી અને છટા નિહાળવા લાગ્યા છે । મારી તેમને સલાહ છે કે જો “હું ” પદ ઉપર એટલો નધો મોઢ હોય તો હજી એ કમરો, આગળ વધી શકાય એમ છે । અમેજીમાં જેમ “I ” લખાય છે તેવાજ મોઢ અને જરા વધારે કાળા બ્લેક ટાઇપમાં “હું ” લખવાનો અભ્યાસ કરવો । આથી “હું ” પદની નમ્રતા, સરળતા અને મધુરતા સવિશેષ દીપ્તી નીકળશે ।

“જૈન દિતેચ્છુ ” ના મુખ્ય લેખક અગ્રાદિવની સાધના કરી, નમ્ર—સત્યદેવની લેખસના કરી અવનવું પત્રાકમ પ્રાપ્ત કર્યું હોય એમ જણાય છે । હું માનું છું કે હજી પણ અગ્રાદિવ અને નમ્ર—સત્યદેવની વિશેષ કૃપા મેળવી શકાય એમ છે । તેમણે “આ દરામ-

(૨)

આરંભમાં જાણવવાની જરૂર છે કે આ ચર્ચામાં મેં કોઈ જાતનો ગંભીર વિષય સંગળવવાનો કે ચર્ચવાનો ઉદ્દેશ સમજ્યો નથી. વાચક વર્ગને તે સ્વીકાર અથવા ઉપકારક યશો એવી આશાથી લેખિની ધારણા કરી નથી, માત્ર “જૈન દિનેચ્છુ” (૧) પત્રના મુખ્ય લેખક વા. મો. શાહ, ગ્રામ્ય જૈન પત્રકાર તથા જૈન પ્રમુખો વિશે પોતાના અર્થ વાંચક પત્રમાં જે દીકાઓ કરી છે, તે સંબંધી ચર્ચા કરવાનો, સંવાદ કરવાનો અને વિવાદ અસ્તં લખાણ સંબંધી સ્પષ્ટીકરણ કરવાનો ઉદ્દેશ સમજ્યો છે. હું સારી રીતે સમજું છું કે વિવાદિલાસી વાચક વર્ગ આવી ચર્ચા તરફ એટલી બધી મમતાથી કે આદરની દ્રષ્ટિથી નીહાણશે નહિ. સંવાદ-વિવાદના કડવા અને તીખા ઘુટકાઓ જળવા નેમને કદાચ પસંદ નહિ પડે. એટલું છતાં જાતી સકલું છે ત્યાં સુધી એ કડવા અને તીખા ખોરાકમાં મિષ્ટતા આણવાનો મેં પ્રયત્ન કર્યો છે. હું ખાતરી કરું છું કે જ્યોત્સના સંવાદ-વિવાદ વાંચક જેટલો શ્રમ હાવશે તેમનો ને શ્રમ છેક નિષ્ફળ નહિ જાય. જ્ઞાન નહિ મળે તો, ગમત તો મળશેજ અને ગમત નહિ મળે તો એક જાતનું કુતુહલ તો અપીજી રહેશે.

“જૈન દિનેચ્છુ” ના ઉલ્લાસ ગોષ્ઠના સરખાતના ઘોડા પાનાઓ વાંચનાં અને ગ્રામ્ય ઉચ્ચતાવનાં મને શું ભાસ થયો અને પ્રથમ એવા પ્રત્યેક પ્રસંગે કેવો ભાસ થાય છે તે વાંચક વર્ગ સન્મુખ રજુ કરવાની મને જરૂર જણાય છે. મુખ્યત્વે દૈનિક પત્રમાં થયેલા ચાર એવા સમગ્રચાર પ્રકટ થએલા ગાસ વાંચકમાં આવેલા છે કે-અશુદ્ધ એક પુસ્તક માને ગમવા પડાણે આવેલાં આવી જઈ અનેક સદ્ગુણીઓને, પોતાની છુરી વગી, અખમી કર્યાં કરતા, પરંતુ પાછલથી પોલીસની મદદ આપી પહોંચતાં તેને પુલ્લી છુરી સાથે પકડવામાં આવ્યો હતો. મુખ્યત્વે પ્રસિદ્ધ ચતુ “જૈન દિનેચ્છુ” પૃથ્વી અને કોઈક એવો જ ભાસ આપે છે? તેના મુખ્ય લેખકના લેખિની નામના કૂર-ચત્રથી વિના ફોકડ જળખી સએલા અને લોહિથી ખરડાએલા અનેક જાહેર તથા ખાનગી આસામીઓને હું મારી માનસિક દ્રષ્ટીથી નોંધ ચકું છું. છરીથી ચએલા અખમોને અનેક ઉપાયો વડે સારા કરી શકાય છે, પણ વાણી કે લેખિનીના અખમો કદીપણ રજતા નથી. “જૈન દિનેચ્છુ” ના મુખ્ય લેખક વા. મો. શાહના કેટલાક નિરંકુશ લખાણો વાંચતાં, અંકિતી પરંપીતાસ માંથી નાસી છુટેલા અને પ્રત્યેક સદ્ગુણી તરફ ડોળા ધુરંકાવના તથા માણે ભાંગતા દિવા નાનું મને સ્મરણ થઈ આવે છે.

“જૈન દિનેચ્છુ” ના મુખ્ય લેખક બહુ ઉમ્મ ભાષાવિદ, પ્રમુખના દગ્ધશીળ અને દેવ દુર્લભ ઉદાર ચરિત છે, જે વાત છતર મનુષ્યોના મુખથી ઉચારાશે તો કોઈ નહિ માને એમ સારી તે પોતેજ પ્રથમ ગુણતા પુનઃ પુનઃ કહી દેવાની દૃષ્ટા દાખવે છે. એ કહર જૈન-સમગ્રજને અથવા દુનિયાને નેતી કરી કહર નથી, એ નેંધે તે ઉચ્ચ નિષ્કાસ નામે છે, હાથ-પગ-માથું આપણે છે, અને બની ચકે-એટલા-જેરથી ધણિ પાડી અંગેધે છે કે-“જો દેશકોહી, ધર્મકોહી સંસારીઓ! આવો, મારે સરણે આવો, હું તમને મર્યાદાથી બચાવી લઉં”. પ્રાચીન પ્રસલામ પ્રચારકની ખાસક વા. મો. શાહ એક હાથમાં લેખિની રૂપી ભવંકર તલવાર અને ધીખ હાથમાં “જૈન દિનેચ્છુ” સહ કરે છે કે-“જો શુદ્ધિશુન્ય પામર પ્રાણીઓ! મારા શીરસ્તા પહોંચી જીકર કરો અને નહિ તો આ લેખિની

કે નિરસાદિ ચંદ્ર ખુલે બેઠેલો મનુષ્ય - પોતાનું જીવન મહત્ત્વ ખનાવવા માટે બીજાઓ ઉપર દોષારોપણ કરવા સ્વભાવતઃ પ્રેરણ છે. x. x. x વળી તે પોતાની અશક્તિને લીધે સર્વત્ર ભયજન બુદ્ધિ છે અને તેથી તેના મુખમાંથી કંઈ સ્વચ્છ કથન સ્વભાવતઃ નીકળે છે. હુનીઆ હુખી અને મરવાની અહીં ઉપર છે; આશા જેવું કાંઈજ નથી જેમ તે બોલે છે અને તેનાથી હુદો અભિપ્રાય બ્યારે તેના કાને પડે છે ત્યારે તેનું મિથ્યાભિમાન ઉરકરાઈ જાય છે. અને કોઈની લાગણી પ્રદર્શિત થાય છે.”*

ભારત વર્ષના નેતાઓમાં મીડાની તાણુ માનનાર, ભારતવાસીઓને જીવનના અધિ-કાર વિનાના કરાવનાર, એક મંગળી બે શાક કરવાને સલાહ તત્પર રહેનાર મી. વા. મો. શાહના વ્યક્તિત્વને આ કથનો કરના-માત્રા-અક્ષર-મીડીના ફરફાર વિના આશુ પાડી શકાય એમ છે. છતાં અભ્યારે વિષયોત્તર કપો સિવાય એમ કરવું અશક્ય હોવાથી તેમનાં વ્યક્તિ-ત્વને વિચારવાનું કામ અન્ય કાંઈ પ્રસંગને માટે સખીય.

સર્વાંશ એ છે કે “તાત્રાપત્ર” લેખ ઉપર ઉદાપોહ કરવાને ખલે મી. વા. મો. શાહ શા માટે મી. મનમુખલાલ મહેતાનું વ્યક્તિત્વ વ્યભારવાને પ્રેરણા ? કારણ સ્પષ્ટ છે. વ્યક્તિનાં વચ્ચેના શાયે વ્યક્તિનું જીવન સરખાવ્યા સિવાય, વચ્ચેની સાસ સારતા યજ્ઞરાખૂર સમન્વતી નથી. પ્રસિદ્ધ ગ્રંથકાર, કવિઓ અને દર્શનિકાના જીવન ચરિત્રને અસંગત સમન્વ્યા વિના તેમના વિચારો ઉડી બસર ઉપગમી શકતા નથી, એજ કારણે ઇતિહાસમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં વીર પુરુષો, મહાત્માઓ અને રસિકના જન્મ સ્થાનને શોધવા અને તેમના જીવનની ચળી સકે એટલી વિગતો મેળવવા ઇતિહાસ સાહ્યોગો સમગ્ર જીવનનો મોગ આપતા અચકાતા નથી. હું પાશું છું કે મી. વા. મો. શાહ આ મદત્વની દલીલનો અસ્વીકાર કરી શકશે નહીં. વ્યક્તિત્વ અને વ્યક્તિના વિચારોને એટલો અધો ભાદ સંબંધ છે કે અમુક વક્ષના ફળ-ફુલ કે મૂળનો-કાનો પછી વિચાર નહિ કરતાં વક્ષોજન કેવળ વિચારકમાં કરી એમ કહેવું વ્યર્થ પ્રલાપમાત્ર છે. મતલબ કે જીવન અને જીવન-ભાવનાઓ એ બેને પૃથક પાડી શકાય નહિ. એમ કરવાનું કહેવું એ માનસ શાસ્ત્ર આપમાન કરશે જેવું છે.

શકમી. મેતશી ખીખશી જે. પી. ના પ્રમુખ તરીકેના કહેવાતા લાપણમાં મી. વા. મો. શાહની વિચાર-સામગ્રી, પોતાની દૈર્ઘ્ય કથા; પોતાને અસંતોષ, ક્રોધ અને અ. (તિ) માનુષતા સમાએલા છે એમ કહેવું એ રૂઝુ-હો છે ? નાટકના તપ્તા ઉપર રાજસિંહા-સને બેઠેલો અને વિવિધ પસાલકારોથી શોભતો નટરાજ એ કેવળ રાત્રીનો અને નાટકનો રાજ્ય છે, પરંતુ અરો સત્તા તો બીજેજ છે એમ કહેવું અને વિચારવું એ રૂઝુ અક્ષર્ય અપરાધ છે ? મી. વાડીલાલ શું અંતઃકરણ પૂરકે એને અપરાધ ગણે છે ? નો એમજ હોય તો મારે સંખેદ કહેવું પડશે કે-“અરેરે! જન સમાચાર” વાળા પેલો સામાન્ય

* સરખાવો:-મી. વા. મો. શાહનો પોતાના જીવનચરિત્રનો થોડો ભાગ-“હું કુટુંબીઓની આજ વગરનો, નાતિઓની દિલસોજ વગરનો, માધુર્ય અને આગેવાનો-ની મોટી દુશ્મન ટાળીઓથી ઘેરાયેલો, આર્થિક મુશ્કેલીઓથી નિરંતર વીંટાયેલો; ઉપરા અપરી મુશ્કેલીઓથી સતાવાયેલો ઇત્યાદિ.” જે. દિ. પૃષ્ઠ ૫૫૭.

સ્થિતિનો, સ્વતંત્રતા પ્રિય વાડીલાલ દેહાંતર ખાખી મથો ! તેને બદલે એ વાડીલાલને શરમાવે એવો બીરુ અને શ્રીમંતોના રમકડાંરૂપ, સાધનરૂપ અર્થ સંપત્તિ વાડીલાલ તેનું સ્થાન પથારી બેઠો છે !

*

*

*

*

*

ભાષણ કોણે લખેલું છે એ પ્રશ્નની સાથે સમાજને કાંઈ પણ લેવા દેવા નથી કહી જાણ-હાનિ નથી એમ મી. વાડીલાલ શું મોઢું લઈને કહેતા હશે ? હું કહું છું કે ને મી. વા. મો. પોતે પોતાના તરફથી આ ભાષણ આપે છે એવી જન ગંભીરતા આવી આપવામાં આવે તો તેઓ મી. વા. મો. ને હાથમાં રાખી તે ઉપર વિચાર કરે, અને ખાસ પ્રમંશકો અને છતાંમુઓ, સ્પષ્ટ વકૃતતા બદલ મુશરકાણા આપી ઉપદેશોને છપનમાં ઉતારવાનો પ્રયત્ન પણ કરે. આ લાલ શું નાના શૂનો છે ? હવે હાનિની વાત કહું. જેમણે છપનમાં એક પણ સ્વયં સેવક ઉભો કર્યો નથી, અને એવા વિચારને ખરું જેમણે પોતાની પાસે ફરક્યા દીધો નથી, જેમણે પોતાની ન્યાતમાં વિધેઓની સંખ્યા કટલી છે તેની તપાસ કરવા જેટલી પણ દુરસદ મળતી નથી, જેમણે સામિદ્યવિદ્યા સિવાય બહા “ એ પ્રાસ વીડીએમ તામ હૈ ” એ પણ વિચાર્યું નથી તેમના મુખમાંથી આવતા ભેમના નામે ન્યારે સ્વયંસેવકોનું કૈન્ય લાલું કરવાનો, વિધવાઓનું વસ્તીપત્રક રજુ કરવાનો અને છપતી બહાનો મહિમા વર્ણવવાનો દેખાવ ધામ ત્યારે આત્મચર્ચ અને પાંચકર્મ આશર્વમાં મરદાવ થઈ કાચા વિદ્યાસવા સિવાય બીજું કંઈ કરે એમ હું માનતો નથી. તેમને એમનાં લાગે કે અરેબર આ કૌન્દરન્સ નહિ પણ એક ભવનું દારમજ છે ! આ પ્રમુખ નહિ પણ પરમુખજ છે ! જન સમાજ-આત્મચર્ચ આમ વિચારવા જેવી સ્થિતિમાં મુકાય એ શું ઓછી હાનિ છે ? આવેવાનો તો માત્ર “ આમના ઉજીના ગોળા ” અગ્રવનાર છે, એવી માન્યતાનો ચોપ દેશવ એ શું ઓછું હાનિકારક છે ! મી. વા. મો. શાહ આ લાલ-હાનિનો વિચાર કરવા જેટલું સામર્થ્ય પણ શું રાખતો બેઠો છે કે ! બાહ્ય. અભય.

તા. ૨૮-૧-૧૮.

મી. વાડીલાલ મોંઠીલાલના સંબંધમાં મી. ચૈતેરી, મી. લોડાવા તથા મી. લોહના લગભગ ઉપરના સારાંમને મળતાજ નાના-મોટા, ડંડા-મરમ ચર્ચાપત્રો અપાસા ઉપર આવેલ છે. મી. વાડીલાલના બોટા અજુબાજતા હમવાઓ સામે ઉપેક્ષા ખુલાસો પૂરતો દોષાથી અમે તે ચર્ચાપત્રોને સ્થાન આપવાનું આજ્ઞાવી ધારતા નથી. આ ખુલાસો “ જન ” એને “ જન શાસન ” પત્રમાં પ્રગટ થવા પડી મી. વાડીલાલને “ કમજી જન મિત્ર ” અને તેના ઓળખ માણ તેઓ મી. હાચજીભાઈ સંબંધી કંઈ પણ સંખચાનું રજું હોય તેમ અમે ધારતા ન હતાં, છતાં મી. વાડીલાલે પોતાના વાણંત “ જન દિવેન્દ્ર ” ના આ માસના અંકમાં આડકતરી અને બોટી રીતે ગાળો લાંડી આ માયિ-કને ઉતારી પાડવાનો તથા પોતાની દંડગી ઉંચી સંખચાનો જે અર્થ સાદસ બેડયો છે તે મી. વાડીલાલ માટે એક શરૂઆત પાંત છે. મી. અભયને અમારી લાલામણ છે કે નોગાની સમી નાંચો ધવા કરતાં વિવેકની દદે ભંગવીને લંબાનું એ વિધી સેવકર-છે.

તા. ૧૧-૨-૧૮.

આતે. નેત્રી.

તેણું હાલનું સ્વરૂપ.

ધના જોડતા મુદારા.

(લેખક — ની સીતારામ જે ગામ)

પ્રસ્તાવ

ધણી વખત એવું મને છે કે અત્યુક પ્રસન્નો વિચાર કરવા મેસનાં, તટસ્થ હૃદયે તેના મારાસારનો વિચાર નહિ કરતાં એક તરફની અગાધી બાંધી લીધેના વિચારો પ્રમાણેજ તેનો વિચાર કરવામાં આવે છે એટલે તે અત્યુક એક વર્ગને માત્ર અને બીજાને અમાન્ય ધર્મ પડે છે અને એમ થાય તે સ્વાભાવિકજ છે

બગાળાના વિશ્વ વિખ્યાત ફરિશ્તર સુવિન્દનાથ ટાગોરે સવત ૧૯૫૮ માં લખેલાં 'આલ્પજી' વિષય ઉપરના પોતાના નિબંધમાં વાજળી રીતે લખ્યું છે કે — " જીનેન્ડને ન્યારે આપણે ધનચાન દેરા ફરીએ જીએ સારે ત્યાંના અસખ્ય તરીઓની ગણતરી કરતા નથી, હુરોપને ન્યારે આપણે ત્રાધીન કહીએ છીએ ત્યારે તે દેશના અસખ્ય સાધારણ માણસોની પરાધીનતા તરફ ધ્યાન આપતા નથી " તેવીજ રીતે દરેક વિષયને બે બાજુ દોષ છે મારી અને માફી પડતું આપણે છૂટી વખત માત્ર એકજ બાજુ તરફ હજો રાખી જીનને અન્યાય આપીએ જીએ છતાં પ્રસ્તુત લેખમાં જ્ઞાતિમંડળોની તટસ્થ દ્રષ્ટીએ જીનના કારી બતાવી, તેના સારાસારનું વાચકો સમક્ષ વર્ણન કરી, તે ગાંધીમાં યુગસતતા અને દેશના જાતીના પુરોષો શો મત આપે છે તે જણાવી અતે તેમાં કેના ફેરફાર થવા હિતકર છે તે નહીં કરાનો પ્રયત્ન કરનામાં આવશે તે માટે આ માસિકના પ્રત્યેક વાચકે દોષ દર્શાવી આ લેખનું મનન કરી સારાસારનો વિચાર કરવો તે પહેલાં આધુરો નેમ વાંચી ઉતાવળીએ મત બાંધી નહિ દેવો એવી મ્હારી ખાસ બતામણું છે. કારણકે આજકાલ મમય દેશમાં નરજીવન વર્ષો રહ્યું છે, સંપળી સરકારો અતુક છે કે નહિ તેના વિચાર ચાલી રહ્યો છે, તેને મમયે આપણે પણ જે સર્વ મતે પ્રશ્ન ચર્ચવા માસિકનો જન્મ થયો છે તે પ્રશ્ન ઉપર વિચાર ચલાવીએ તે સ્વાભાવિકજ છે તે અંદરશકરે યથાર્થજ ગાણું છે કે —

નવું જીવન વર્ષે છે, બનીને માત્ર શીલજો,
શીલો દિગ્ધ સુધી ધાણ, ફાણું સર્વત્ર જોયજો

વજુશ્રિમની ઉત્પત્તિ:

મધુ સચિત સ્મૃતિના સર્વ જીવો-મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી, આદિ-જાને વનસ્પતિ સુદા માટે અમુક મર્યાદાઓ હોવાની જરૂર છે. સૌથી પહેલી આ જરૂરીયાત આપણા પૂર્વ સમજ્યા છે. જગતના હિંસની ખાતર આ જરૂરીયાત આવશ્યક છે; મર્યાદા વિના કોઈ પણ સમાજ કે દેશ અસ્થિરિયત રહી શકે નહિ; એનો પૂર્ણ વિચાર કરીને ભારતવાસી એના પૂર્વ મુશ્કેલીએ સૌથી પહેલાં આ સંજોગે મોજબતાઓ લઈ હતી. અને એ મોજ નાઓ લગભગ કે લાખો વર્ષો પહેલાં પડેલી હોવા છતાં હજુ પણ તેજ મોજનાએ પ્રમાણે ચાલવામાં આપણી ઉભતિ ચમ્પાવલી છે. આપણા પૂર્વજો એવા સમર્થ વિચારી હતા કે જેમની શિખામણો આપણને નહિ પણ સમગ્ર જગતને ઉપકારક નિવડી છે જેનજી રચેલા માર્ગે આજતાં આજકાલ સિદ્ધ ગણાતા દેસો સિદ્ધતા પ્રાપ્ત કરી ચૂક્યા છે; અને તેને માટે સાચા મનુષ્યો ભારતમાતાનો ઉપકાર બૂલતા નથી, આ માન ભારતવાસીઓ માટે નહાતું. છતાં નથી આપણા એ મહા સમર્થ પૂર્વજોએ સમાજમાં સુષ્ટિત વ્યવસ્થા સાથે તે માટેજ લાલચ, દાનિય વૈશ્ય અને શુદ્ર એમ ચાર વર્ણની યોજના કરી, બાહ્યોને જગતના ગરબે રચાવી, દાનિયોને સંરક્ષણનું કાર્ય સોંપી, વૈશ્યોને આવશ્યક વસ્તુઓ ઉત્પન્ન કરવાનું, વ્યાપાર કરવાનું અને આર્થિક ઉભતિ કરવાનું કામ બંધાવી શુદ્ર વર્ગને ત્રણ વર્ગનાં જરૂરનાં કાર્ય કરવાનું કામ આપ્યું હતું. આથી આખો સંસ્કૃત કાર્ય મુખ્યસ્થાપૂર્વક ચાલતું. આ શિષ્ટાચ આપણા ચતુર વરીશોએ કોઈ વિચારપૂર્વક માનવ-જીવનના પજુ ચારે સરખા લાભ પાડી પ્રત્યેક વિભાગમાં કરવાનાં કાર્યો પણ નિયત કર્યા હતાં. તેથી રીસમી સદીમાં પશ્ચિમના પ્રદેશોમાંના વધારે લોકોમાં સાચા અવસ્થાપક મંડળ કરતાં પણ આખા ભારતવર્ષની પ્રજાનો જીવન કામ વધારે સરળતાથી જતાં વધારે સારી વ્યવસ્થા પૂર્વક ચાલતો હતો.

વજુશ્રિમનું વિકૃત સ્વરૂપ:

જ્યાં સુધી આર્થાવર્તમાં પ્રાચીન વેદ ધર્મનું - અથવા સંપૂર્ણ રીતે પ્રવર્તી રહ્યું હતું ત્યાં સુધી ચારે વજુશ્રિમનું નામ નોંધા, કોઈ જોઈ જણાવવાના પ્રમણાએ, પરંતુ સમગ્ર ભજી મહોમાં કુસંપ થતાં મતભેદો પડ્યાં રચાતાં આજસુધી આજની તરી આરંભાઈ, જુદા જુદા મંત્ર પાંચ સરૂ થયા અને આજના પંચમાં પ્રવર થયા પછી તેથી સરૂચાત થઈ. જ્યાં સુધી વજુશ્રિમની વ્યવસ્થા નિયત માણ નેત્રી મી. સમજાવતા સુધી આર્થાવર્તના અસર બંધારેલા દેશમાં વિચારકર્તા હતાં, જ્યાં મી. વાલીસારેલી હતી, કવિઓ, વિચારકો, પંડિતો, વૈજ્ઞાનિકો, અગ્રણીઓ, આકાશવૈદ્યો અને જોડી, પ્રજાના યાત્રા અને સંસ્કારથી હિસરાઈ જતો હતો. પ્રાચીન આજના પ્રજાના યાત્રા અને સંસ્કારથી સુધરતી જતી હતી દેશમાં અલગ દેશ રહી રહ્યું હતું. કુળાજ કે એમનું નામ નોંધા. અર્થાત દેશ સર્વોચ્ચ ઉભતિના શિખરે વિરાજતો હતો, પરંતુ જ્યારથી કુસંપ પડી ઉભતિ સમાજને લાગી ત્યારથી, સર્વે અને સર્વે ભાષાનો નાશ થવા માંડ્યો. પ્રાચીન કુળ સેવામાં અને એવી બીજી પ્રજાના દલો-સરૂ થયાં; પરંતુ આર્થાવર્તની આજો ન

છેવડી. સડો એવા મંદ પ્રકારનો હતો કે સર્વ પ્રકારના વૈભવોમાં આગાહતી મહા પ્રગ્નનું સ્વાભાવિક રીતે તે તરફ જલદી લક્ષ્ય નજ ખેંચાઈ શકે ! ગરેરે ! પણ એજ દીણ સડાએ ધીરે ધીરે ઉગ્ર સ્વરૂપ પકડ્યું અને પવિત્ર આર્યાવર્ત જે હિનતિના શિખરે ઝાલતો હતો તેને ટળેની ખીણમાં ગમડી પડાતો સમય પ્રાપ્ત થયો ! પ્રારંભમાં દિંદ દિંદ ઉપર ધનના લોભે ચડી આવતી પ્રગ્નઓ, દિંદનો વૈભવ અને વ્યવસ્થા જોઈ અન્યથ ગઈ, દિંદની પવિત્રતા આગળ પોતાને ઝાંખી માનવા લાગી, દિંદને ચરણે નખી પડી અને દિંદનાં કળા કાલત્વ અને ધાર્મિક વિચારોનો શેષ પ્રસાદ સાથે લેતી ગઈ. બલ્લનું યુરોપ ગ્રીસ અને રોમ પાસેથી સારા સરકારો શિખ્યું છે; તેજ ગ્રીમ અને રોમનાં પારણાની દોરીઓ પ્રાચીન ભારતવર્ષના હાથમાં હતી, ગ્રીસ અને રોમની પ્રાચીન મહા પ્રગ્નઓ ન્યાયદાન, કળા કૌશલ્ય અને ધર્મના ધણાખરા મિદ્ધિતા દિંદના ચર્ચુ પાસે મેસીને શિખી હતી. રા. ન્હાનાલાલ કવિએ વાજળી રીતેજ ખાતુ છે કે—

મડાયાં ગ્રીસ કે રોમ, આજનાં કે મહાપુર,
તે પહેલાં કાળને બોળે, મડાચુ દસ્તિનાપુર.

હજી પણ દિંદને એટલી તો મગફરી લેનાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત છે કે, આખા જગતના મહાન ધર્મશૂર્યો દિંદેજ નિપજળ્યા છે. જ્યુસસ ધી કાષ્ટટ એશિયામાં ઉત્પન્ન થવા લેવા છતાં મેસોને દિક્ષા આપનાર પવિત્ર ભારતવર્ષજ હતો રા. ન્હાનાલાલે આપણા તત્ત્વજ્ઞાન તત્ત્વદ રાજકુમાર તરીકે દિંદમાં પવાયા ત્યારે સ્વાગત ગીતમાં સ્પષ્ટ રીતે કહ્યું હતું કે, “મહા સુવરણ ખ્રિસ્તના શૂંદ્રની કુમાર ! પુણ્ય પુરાણ બૃમિમા પધાર્યા છે. ધાત્રામાં શ્યાં શ્યાં પૂણ્ય કરશો ?” અને ૧૯૧૧ ના ડિસેમ્બરમાં રાજ્યાભિષેક રખતે તેમની ચરેચી પધ-રામણી વખતે પણ જણાવ્યું હતું કે.—

પૂર્વે દીધો ધર્મ પશ્ચિમનેજ,
પૂર્વે દીધો જ્ઞાન વિજ્ઞાન લક્ષ્મી,
પૂર્વે કે છે ભાર્ગવ ભર્ગ નિત્યે

x x x x

આર્યાવર્તની પ્રાચીન મહત્તા માટે વધારે કહેવું એ સોનાપર ઢોળ મઢાવના જેવું છે, છતાં પણ નીચેની લીંડીઓ મૂકવાની લાલચને હું ચોભાવી શકતો નથી —

૧ પ્રગ્નઓ ખીલી મૂરોપે,
અમેરિક મહા પ્રગ્ન,
અમારા દેશગ્રા, રાજન !
ખીલે છે ઝાંનવી પ્રગ્ન.

એવા આર્પાવર્તના યાત્રાળુઓ તથા સામાજીક પ્રવાસીઓ એ આર્પાવર્તની જાહેર જવાલી માટે મહત્ત્વ સંપન્ન છે, અને એક યુરોપવાસી સંતજનનો સંકુચી એ આગળ, ૫૫ આર્પાવર્તના ખૂનકળને યુરોપના વર્તમાનમાં ઉતારવા-હિન્દ માતાને પ્રાર્થના કરે છે આ સંપૂર્ણ દીર્ઘ વિચાર પછી હિન્દમાં રચાયેલી વર્ણવ્યવસ્થાને આજારી છે.

જ્ઞાતિની ઉત્પત્તિ:

ભારતવર્ષમાં જ્ઞાતિની ઉત્પત્તિ ક્યારે થઈ તેની સંપૂર્ણ ખીખાંસ નો કે દેહ સંધી થઈ નથી, તોપણ વર્ણવ્યવસ્થાનું વિકૃત દેવર એ હાલની જ્ઞાતિઓ છે. જૂના જૂના ધંધાના અંગે બંધાવલાં રોળાં ઉપરથી જ્ઞાતિઓની વ્યવસ્થા થઈ હોય એમ લાગે છે, છતાં પણ આ વ્યવસ્થા ધર્મી જૂની નથી. ગૌદ ધર્મની જાહેરજાણીના સમયમાં હિન્દમાં આવેલા ચીના મુસાફરોએ લખેલા વર્ણનોમાં વેકે આ સંબંધે કંઈક ઉલ્લેખ છે, તોપણ શાલમાં હિન્દુસ્થાનમાં ૨૩૭૮ જ્ઞાતિઓ અને પેશા જ્ઞાતિઓ થઈ ગઈ છે તેનું તે સમયે કશુંએ નહોતું, ગીતાના રાજ નિર્ણય વિષે વિચાર કરતાં સ્વ, સાક્ષર માનનીય ડા. કાશીનાથ ત્ર્યંબક તેમજ 'સેકેડ છુક્સ ઓફ ધી ઇસ્ટ' (પૂર્વના ધાર્મિક પ્રશ્નો) એ માળામાં ઇ. સ. ૩૦૦ પહેલાંના વિચાર કરતી વખતે લખ્યું છે કે: "જ્ઞાતિએ પરંતુ ગીતાના ઉદ્ભવ નેપછી તે પછી આપણને એનું એજ જણાઈ કે ચાર વર્ણની વ્યવસ્થા હતી તે સમય ગીતાનો સમય છે. ચાર કરતાં વધિક જ્ઞાતિની ગીતામાં સ્થાવર નથી." આ ઉપરથી તથા ગીતામાં જણાવેલી વ્યવસ્થા જણી છે તેથી તેજ જણાય છે કે જ્ઞાતિની ઉત્પત્તિ મહા લાંબા ગાળાથી થઈ નથી.

જ્ઞાતિ મંડળોમાં થયેલ વૃદ્ધિ:

આટલું સિદ્ધ થવા પછી હવે આપણે એ જોઈએ કે જ્ઞાતિમંડળોનું હાલનું વિસ્તરણ ક્યારથી થયું? એ સંબંધમાં ઠાંઠ પ્રતિષ્ઠિત પુણે વિખરાનોવ ઇતિહાસ લખેલો જણાવે નથી, પરંતુ યજ્ઞરાતમાં મુસલમાનોની ચક્રાવળો થઈ તે પહેલાં ધીરે ધીરે તેમાં વધારો થયો હોય. તેનું જૂના પાટણના વર્ણનોમાં ગણુવેલ જ્ઞાતિઓ ઉપરથી લાગે છે: એટલે આપણમાં મુસેલી કેટલીક કુટુંબોનો દોષ જેમ મુસલમાનોના દેશ ઉપર મૂળી એ છીએ તેમ મૂળી ચક્રાવળે તેનું નથી તોપણ કદાચ તેમની સ્ત્રીઓને લીધે પ્રમાણમાં નવાનાં મંડળો બન્યાં હોય અને તે વધારે દદ થયાં હોય એમ માની શકાય. અર્કે કારણે ધર્મમાથુ હિન્દુ પ્રજા પોતાના ધર્મના રક્ષણને સારૂ ધર્મધર્મ હલવાઓથી અચળ જ્ઞાતિઓના નવાના નવાના વર્તુલો બનાવે એ સંસ્થાપિત છે. અને દશા-નિશા વગેરે બેરો એવા સમયે જન્ય પામ્યા હોય તે કંઈ નવાઈ નથી. આ સંબંધમાં ઠાંઠ ઐતિહાસિક પુરાવાનો આધાર નહોવાથી તેના નિરાકરણ માટે આજી જાતના રાઈ વિવા ખીજુ કશું સંભવતું નથી.

જ્ઞાતિ વ્યવસ્થા:

હિન્દુસ્થાનમાં જ્ઞાતિ વ્યવસ્થા આપણે જોઈ તેમ જણાવેલી હાલમાં આવી

છે, અને અત્યારે તેનાં ડાળાં પાંખડાં વધીને રૂઝડટ ની ગંખ્યાએ પહોંચી છે. એટલે એ મોટી ગંખ્યા તરફ ગેવાથીજ ગમે તે કઢી શકે, કે દિન્દુરયાનમાં પછી નાતો છે; પરંતુ તેમાંએ ગુજરાતમાં જેટલી નાતો છે તેટલી દેશના બીજા કાષ્ટ પણ ભાગમાં નથી. ગુજરાતમાં લગભગ ૨૦૦ નાતો છે, અને તેની પેટા નાતો અને નડોની ગણતરી કાઢવા જઈએ તો આકાશ વિપર મહેલાઈથી એક મીડું વધી શકે તેમ છે. કયા હેતુએ સિદ્ધ કરવા આ વ્યવસ્થાએ મધ્ય હશે તે કંઈ જણાયું નથી, તો પણ જ્ઞાતિ મંડળને ઉત્તમ મંડળો તરીકે ગણનાર વર્ગ તેના જે લાભો મેળાવે છે તે ખરા છે કે ખોરા તેની આપણે ટુલના કરીશું. પરંતુ મોટા નાણુસો જ્ઞાતિમંડળોના સંબંધમાં શું કહે છે તે આપણે પહેલાં તપાસી જઈશું.

જ્ઞાતિમંડળો હિતકર છે કે કેમ ?

હાલનાં જ્ઞાતિમંડળો હિતકર છે કે કેમ ? તે પ્રશ્ન વિશે દરેક સૂચી દેશના મહાપુરુષો અને સમર્થ વિચારકો એક મત યથા સંકષ્ટ નથી; તો પણ જ્ઞાતિમંડળોના વખાણનારા ગુદરશો પણ હાલના સ્વરૂપને સુધારવા તરફજ ખેતાનો મત આપે છે. મહાત્મા ગાંધીજી અને સ્વામી વિવેકાનંદ જ્ઞાતિ વ્યવસ્થાના વખાણનાર હોવા છતાં પણ એ સંસ્થાને અપૂર્ણ જણાવે છે. સ. રણછંદરામ જૂરા જૂરા દેશની મામાજિઠ વ્યવસ્થાની સરખામણીમાં આપણી જ્ઞાતિ વ્યવસ્થાને કાંઈપણ રીતે ઉત્તમી ગણના નહોતા; તોપણ કહી શકાય છે કે, “ગુજરાતમાં અસંખ્ય નાતો છે અને એમની જૂરી જૂરી દિશાસોને લીધે આપણે ત્યાં એકના નથી, ભેદ પ્રમેદ વૈમનઃવ-ઉપેક્ષા છે, મદકાગિતાનો અભાવ છે, રાષ્ટ્રીય એવન નહીં ભેદ છે.” કેટલાકોનું માનવું છે કે, આચાર અને વિચારની એક રેખાને અભાવ એ આ વિવિધતાનું કારણ છે. તેમ કહ્યું જણાવ્યોએ નાતની સંસ્થાના હાલની સ્વરૂપની વિરૂદ્ધ મત આપી વર્ણુ વ્યવસ્થાનાં વખાણ કર્યા છે. નાતની સંસ્થાનું હાલનું સ્વરૂપ વર્ણુ વ્યવસ્થામાંથીજ, વિવિધ રૂપો ધારણ કરીને બંધાયું છે. તેમાં અનિષ્ઠ અને હિતકર બંને જાતનાં તત્ત્વો દેખાય છે. કેટલીક જામતો એવી પણ છે કે જેમાં નાતોનું અભિવ્યક્ત વાહારન હોય છે, તેથી યજ્ઞકોને તેનો નાશ છોડવાજે છે, પરંતુ અનુભવાન્તે ને કામ આપ જ ચુકતો નથી. નાતોની સંસ્થા દિન્દુરયાનમાં એટલાં ખર્ચાં વર્ષોથી પ્રચલિત છે કે પ્રજાના આત્મા ઉપર પણ તેના સંસ્કાર પડી ગયા છે અને સીધી કે આડકતરી રીતે તે અસંખ્ય મનુષ્યોના વ્યવહાર અને વર્તન ઉપર અસર કરે છે, તેથી જલ્દી બાળે કલ્પા અભિમિ વિચારના સુધારકો પણ ખેતાનાં વર્તન અને વ્યવહારથી જ્ઞાતિ સંસ્થાને હલનર બનાવે છે. તો પણ એ સંસ્થાનું હાલનું સ્વરૂપ રાષ્ટ્રીય, મામાજિઠ અને ગંદ્રોષ દષ્ટિએ જોનાં મગી રીતે હાનિકારક છે, અને હાલના કરનાં કષ્ટક જૂહાજ પ્રકારના વાતાવરણમાં સંસ્કૃતિ પદ્ધતિ ઉપર રેચાયું છે તેથી કેળવણી શરૂઆતે તેમાં થોડા સુધારા કરાવવા મહેતા રીતસરના વલ્લો કરવાની જરૂર છે.

ડૉ. આણંદજીએ આપુઆપ ક્યૂં કહે છે કે: “વર્તમાન જ્ઞાતિમંડળો તે જગતના હર્ષિત્રય મત ચરીર સમાન છે.”

મીસીસ એનીબેઠક જણાવે છે કે “ હાલનું યાત્રિ બધારણુ બધું સખ્ત છે, અને હાલના સમયને એ તદ્દન બીન અનુકૂળ છે ” પ્રખ્યાત દેશ ભક્ત લાલા બાજપતરાય કહે છે કે “ હિંદુઓનું યાત્રિ બધારણુ એ એમને એક શાપ તેમજ આશીર્વાદ સમાન નિવડ્યું છે ” આવા પ્રશ્નો ઉપર પુષ્ટક વિચાર કરનાર વડોદરા નરેશ શ્રીમત સવાજી રાવ ગાયકવાડ કહે છે કે “ યાત્રિમુલની માફી અસરે સમાજમાં ભયાનક પ્રત્યક્ષ યાવ છે.” સર રવિન્દ્રનાથ ટાગોર પણ યાત્રિ સબંધમાં આ પ્રમાણે અભિપ્રાય આપે છે “ મહાત્મા મારવા પ્રમાણે હિન્દુઓ લોકોના પુનરુદ્ધારનો મુખ્ય આધાર આ યાત્રિ બધારણુના વિનાશ ઉપર છે ” પરંતુ બીજી દિશાએ ગુજરાતના જાણીતા સાક્ષર રા. રા. ઉત્તમલાલ કેશવ નીચેની જણાવે છે કે “ યાત્રિઓશ્રદ્ધા જીવનમાં સદા અને અસદ્ગતો વિવેક કરાવનારૂં, તેના વિવેકને રૂઢ કરનારૂં, ‘ સ્વ ’ની પરણતી મર્યાદિત કરનારૂં, અને તેના દિવ્ય અશને ઉત્તીર્ણ કરી વિકાસનારૂં, અમુક કુર્કુમ સમુદાયમાં સ્વતંત્રે ફેલાડનારૂં, એક ઉરોમી માધન છે. મ. ગાધીજી પ્રો. આણંદજી કરમણ અને રવ સ્વામિ વિવેકાનંદ પણ યાત્રિ સરચાને જડ ગ્રામી ઉમેરી નાખવાની નહિ પરંતુ તેમાં સુધારા કરવાનો સત્ત્વ આપે છે. રવ રજીન્દરાય પણ હી જવા છે કે “ યાત્રિઓની અવસ્થા માટે હાલ જે બધારણુ છે તેમાં ફેરફાર ચલાવી જરૂર છે. આટલા આપણા મત ભેદો પડી પરદેશી મતો ભેદો મિ. જોર્જ એવેઝ, મુખ્યની હાઈકોર્ટના જસ્ટીસ બીગન, પ્રિન્સીપાલ જ્જેટ કેડ અને સર મોનિયર વિલીઅમ્સે યાત્રિમંડળોથી થતા ફાવે હાઓનાં વખાણુ કર્યા છે એટલે એટલું નહીં થાય છે કે જે ગ્રામોમાં જે મોઝ મુખારા કરવામાં આવે તો તે હીતકર થઈ પડે. પરંતુ જ્યાં સુધી એવા સુધારા કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તે હાલને મદને આપણને ચેરનામક કરનારીજ નીવડે.

અપૂર્ણ.

ચેતવણી.

માસિક અને વર્તમાનપત્રોના માલિકોને જણાવવામાં આવે છે કે-તેઓએ બી. ડી. રામી, કે. “ લાગીકા સમાચાર ” કાર્યાલય, લાલકુવા, દિલ્હી. એ, ધણીની અંદ્રપ્રભા અગર બીજા કેષપણુ જાતની બાહર ખખર લેતાં પહેલાં પૂરેપૂરા પૈસા વસુલ કરવા. નહિ તો પૈસા મળશે નહિ એમ અગો અમારા ઉપરથી અમારા લાઈબ્રેરી પત્રકારોને ચેતવણી આપીએ છીએ.

(લખનાર - શ્રી. અક્ષય.)

પ્રોફેસર સાહેબ કતામમા પધાયા, જરા દાં છી...કરી એક હાથો ખાધો. હાક-
સઓ અને હોકરીઓ અને બૂલ્યો ! જેન્ટલમેન અને લેડીઝ પોત પોતાની જગ્યા પર
ઝાકવાઈ ગયા. આજે રજુવ રાત્રી વારો હોવાથી પ્રોફેસર સાહેબે હજો સર્ગ અર્થાત્ હંદુ-
મતી સ્વર્ગવર કાઢ્યુ, હજા મર્ગના બાળી રહેલ એક મે સ્ત્રીકો કરીને પ્રોફેસર સાહેબે
સાતમા મર્ગમા અપવાબુ વચ્ચેના માર્ગ પર ચઢેલી તૈયારીઓ...વરતમા નિરીક્ષણ
માટે સાતાપનોમાં ઉઠેલી કુતંગિનાઓનું વર્ણન, અજાનું તોરણ આવવુ, મેકાનું અજાનું
અજાનું લાંબુ ઇલાહી પ્રસંગો સીનેગોમાફની અડધે મરાઈ રજા પડી પ્રોફેસર
સાહેબ અજા હંદુમતી હસ્ત મેળાપનું નજીવ જરા વચાદે ઝીણવટની નનભાગ્યુ કોર્ને-
થી દૂરમા પડી એજ વિચારમા પ્રોફેસર સાહેબ એકા ખાતા ખાતા થેડ પહેલ્યા.
દજી કોટ ઉભાગીને ખીટીએ મૂકેલ ત્યા તે જાદારથી અચાજ આવ્યો કે "લક્ષ્મી
નરમાં છે કે ?" કાષ્ટ સ્વેનસ્થાં, પૂર્વેન્નિવાનના, શિતી અથુરી પર્વેર ફેશની મુર્જી
પ્રમાદિથી લેટિન પાગલી વત્તાએ ચારે તરફ મપાઈ દ્રષ્ટિ ફેરવતા માન અભ્યવસાયાનું
ud; room)મા પ્રવેશ કર્યો.

"શુક ઇન્ડીન મીમ ફીગીન ! સલિતા હમજાજ આવે છે " મે જવાબ તથો.
મીસ ફીગીન એક પુન્નિપ ગોઠવાઈ ગયા. વાતલાપની રાજમાત કરતાં મોઝ થીડીને
જણાવ્યું-"મી અ. િંઝ મામેમ ! તમુન મવચાના મારો ઘના લાના લાઈમી રિમાર
ઉનો, પન બાજેજ તમારો બેટો યપો તેથી હુ ઇન્ડીન ખુશી છઉં."

"અને આપના મેળાપની મ કે કનેનું પણ માઈનમ-ડક (39) ડીમી નેન્ડીશડ
યડુ મધ મધુ ?" પ્રોફેસર સાહેબે કાનલવા અને સ્કુનોના એકા કરેલા જાનવી
લેલટી કરવા માડી.

"આપજે કેવેકુન સર્ગી ઝકુનમા સાહે જાણેતા, તમને જવનમાં હોડો નદિ વડે ?"

"હુ દાં ! માન બેજમાથી તે દિવનોની ચાલસત આજ વેર તાડજ ?" આ
પ્રતરને બાનીતાર ચાવનો હવો ત્યાં પ્રોફેસર સાહેબના ખડેન લલિતા આપા.

"શુક ઇન્ડીન ! આજે તો કેમ તમને નવરાજ મળી ?" એમ તીગીન પ્રતો
હકી ખાસેલી ખુસ્તીપર બેસી ગઈ.

વીસમી મહીમાં રહેલુ અને એડીફટથી મીનવર ફેર હોવુ એ નિર્વિઘ પુતપુરી વિરહ
તે કાષ્ટ મુદ્દગ્ય લા બાનુ મગજ અથવે નને મેર અને નાંદાં ! પણ મલ બાયા નિવાવ
ખાજા મોહકવો એ જમથીમતલી નિરાની ? સમો દેવના નુસા મુખી ગો. અને નર્મ
એ મેર-અદાં ને હલ્લ દરમા પધરાતી હોચી. ચઢનાં પ્રગથે તેજ યથેલા બેજમથી
વિજળીના વેગે નિચારો પચાર થના દેતા. હુ વાંચનમા મમે ઘપો. હુલિના અને સીરીન

to our marriage?" શીરીને નાક ઢાટના તો વિવાહતી ધુરીસેના નિયમથી ગુજરાતી માં Cause (કારણ) અને અગ્રેજીમાં Efflict (પરીણામ) નો અપૂર્વ મયોગ કરતા કહ્યું

હું ચીમીઆરી પાડી ઉઠ્યો "જો મીત્ર શીરીન, તમને આટલી આટલી ફીલનર્સ આફીને સમજાવ્યું કે-મીત્ર જાતિના કોઈ પુરુષ સાથે લગ્ન કરવા નહિ. જો દીકરી જરા નાક પકડીને વાત કરે. શુદ્ધિમાં તો છે કે નહિ? વળી તારી ચોપચ મારાપર ઉતરી એવું તે મારામાં તે શું બેયું?"

"તમારામાં શાની ખામી છે? તમે રૂપવાન, કુળવાન અને ધનવાન છે. તમારી લગ્નની ફીલનર્સી નવાનર છે પણ મારી પ્રતિજ્ઞા છે કે-જો કોઈ મને લગ્ન બાળનતો ચં-કાનું સમાધાન કરશે તેમ હું માફ દેહ અર્પીત અર્થાત પરણીશ. સાહે આત્માન હુડી જાયા, તે અદુરમત્ત મારો તેગાહ છે. હું માન અર્ચવદનજ પાળીશ." શીરીને હા મને નિર્દોષ હાથે જણાવી પોતાના કામચ કર્યા પ્રેરિમર સાહેબનો જમણો હાથ દમ્બો પ્રેરિસર માહેમના શરીરમાં એક નિવિત પ્રકારનો સચાર રચો અને "હરત મેગાપ" તે ચ એ હમણા મમળયુ

x x x x x

બાલા વાચક! જરા સત્તાહ તો લખી મોકલજો હું કાસામાં ફસાયો છું.

લેખકો તથા આલોકોને નમ્ર વિનંતિ.

૧. લેખકોએ પોતાના ખરાં નામ કામ (તે પ્રકટ કરવાની મરજી ન હોય તો પણ) અમારી જણુ માટે લેખના મથાળા ઉપર જરૂર લખવું. નામ કામ પ્રકટ કરવા કે-જો હોય તો તેમ અમર ન હોય તો તેમ શુ-ની રીતે લખી જણાવવું. નામકો તથા રદ કરેલા લેખ પ્રકટ કરવા કે પાછા મોકલવા અથવા તેવું કારણ દર્શાવવા અમે બંધાયલા નથી (જો પોષ્ટલ ખર્ચ માટે ટાકાટ મોકલી હશે તો પાછું મોકલી આપવામાં આવશે.) લેખ જેમ જાને તેમ હુકામા, કુલસર અને સરળ સાદી બાષામાં કામળની એક બાલુએ સાદીથી ફવત્ત ગીતે લખવા રીવાજ તામવો. કયો લેખ કયે વખતે પ્રસિદ્ધ કરશે તે અમારી સમજ ઉપર આધાર રાખે છે.

૨. આલોકોએ પોતાના શરનામની ફેર બદલી કરોવતી વખતે છુટું શરનામું અને જો નામે પત્ર મગાવતા હોય તેજ નામ તથા હવે કયા નામે માસિક મગાવવું છે તથા નવું શરનામું આલોક નબર સાથે લખી જણાવવું. ફેરબદલી ઓછામ ઓછી ત્રણ માસ સુધાની હોવી જોઈએ. નહિતર ખ્યાન આપવામાં આવશે નહિ. ચોક્કસ વખત માટે ફેરબદલી કાવનાર આલોકોએ પોતાની પાસેની પોષ્ટ ઓફિસ અથવા તો મિત્ર માંદફતેજ સમજ કરી લેવી. આલોકોને વખતસર માસિક નહિ મળ્યું હોય તો તેઓએ તે પછી માસિક નહિ મળ્યાની ફરિયાદ એક પોષ્ટમાફ મળ્યું હોય તો તેઓએ તે પછી માસિક નહિ મળ્યાની ફરિયાદ એક પોષ્ટમાફ લખી દુરત જણાવવી. ફરિયાદ કરનાર આલોક પોતાનું નામ, કામ, ઠેકાણું પોતાના આલોક નબર સાથે સાફ અક્ષરે લખવું અમાસ ધણીક આલોકો અમને પોષ્ટ ઓફિસ તરફથી મળેલ રજીસ્ટર નબર-૧૩૦૫, પોતાનો આલોક નબર જાની પત્ર બવદાર કરતી વખતે તે નબર લખે છે તો તેઓએ તે નબર (૧૩૦૫) નહિ લખતાં તે ઉપરાંત આવશે નબર લખવો. ટીકીટ. મોકલ્યા વગર જવાબ આપવામાં આવશે નહિ.

અ. બક્ષવાપક-શ્રી 'કમ્પી જૈન મિત્ર' માસિક, માંડવી-સુબક.

मन्त्रोक्तं हि हिन्दुसु रक्षितं सर्वम्

[illegible]

यतिभिः सिद्धमतिरिचयत इति निरूपयति,

શ્રીમદ્ મ. પ્રસાદ. (સનાતન.)

ਸ੍ਰੀਮਤਿ ਜਗਦੀਸ਼ ਮਹਿਤਾ

भाद्रपद दशम कार्त्तिकमासि

કચ્છી જૈન મિત્ર

૧૫-૨૫૨૦૧૫

જય-સ્વરાજ્ય.

(લેખક:—રા. અશોક, ખી. એ.)

૧.

પ્રક.

મારા મિત્ર રાજાજીકરાર સ્વદેશ પ્રેમી અને સ્વાતંત્ર્યના ઉપાસક તો ખરા, પણ તે ઉપરાંત સ્વાર્થ તેમના મનોરાજ્યમાં પ્રાધાન્ય પદ ભોગવતો હતો. ત્યારે ત્યારે તેમના હૃદયમાં દેશ અને સ્વાર્થનું તુલ્ય સુદ મચી રહેતું ત્યારે ત્યારે એ મંત્રાલયમાં છેવટે સ્વાર્થનો જ વિજય ડોકો પામતો. આપું સુદ મચવાના અનેક પ્રમંથો તેમના વીર, વરસ ના હુંક જીવનમાં આવી ગયા હતા. ત્યારે તે બી. એ. ની પરિક્ષામાં માનસદ ઉત્તીર્ણ થયા ત્યારે પણ તેમનું હૃદય આવા એક સુદ પ્રમંથને માટે મમરૂમિ બની ગયું હતું. સ્વદેશ પ્રેમે તેમના અંતઃકરણમાં અદ્ય મમંથ માટે એ જીવંત નયોત પ્રકટાવી હતી, એક ઉત્કટ હૃદયને તેમના હૃદયમાં થોડીક પળો માટે ધ્યાન અપાવ્યું હતું. બારત-સેવક-મહાજમાં જીવન અર્પી માતૃભૂમિનું કષ્ટ દેશવાતી અભિલાષા રમણીકરારને યથ આવી પણ રાજા દેશ ઉપર વિજય મેળવ્યો. તેમણે એલએલ. બી. ની પરિક્ષાને માટે તૈયારીઓ કરવા માંડી અને ગવર્નમેન્ટ-નો-રકલમાં 'ટર્મ' બરતી શરૂ કરી દીધી. શાળામાં દાખલ થી આપવાનો સમય આવ માંડ્યો એક દલાકનો, એટલે રમણીકરારને આઝો દિવસ નિવૃત્તિ હતી, એક 'ટર્મ' ના નિબંધાસનું પ્રથમવારનું વાચન તો શાળા ખૂલ્યા પહેલાં જ થઈ ગયું. નિવૃત્તિના સમયમાં એમના પ્રતિભાશાળી મગજને કંઈને કંઈ કામ તો અવશ્ય જોઈએ, તે વિના એમને એવ પણ પડ્યું મુશ્કેલ. વાચના થોડી એ દેહલી વાર વાંચે આખરે મગજને રોકવાને એક કાર્ય તેમણે જોઈ કાઢ્યું. નવરાજનો સમય વર્તમાનપત્રો અને સમર્થ લેખકોના મર્યા વાંચવામાં તેમણે વ્યતિત કરવા માંડ્યો. દેશમાં ખૂણે ખૂણે પ્રસરી ગયેલી દોમરૂલ-સ્વરાજ્ય-ચળવળના તાલ્ય સમાચારોથી તેમનું મગજ તર થવા લાગ્યું, કંઈક અંશે ઉત્તેજન પણ થતુ ચાલ્યુ. સમર્થ લોકના પદો, દેશમેવકાના વચનાઓ તેમના જીવનમાં રેઝા લાગ્યા હતાહતા, મુઝમન્ય, જોખલો, ગાંધી, તિલક, શીરોડકર, ચાલવીઆ, જીમેન્ટ આદિ અનેક વીર વ્યક્તિઓના આત્મવૃત્તો તેમને સાક્ષાત્કાર થવા લાગ્યો-તેમના આંખમાં યુવાના લાગ્યા.

એમ કરતાં એ વર્ષ ગમડી ગયાં. રાજાજીકરાર એલ.એલ. બી. ની પરિક્ષામાં પહેલા વર્ગમાં ઉત્તીર્ણ થયાં અને જીવનમાં વહીલાત કરવાની સનંદ મેળવી પોતાના વતન...પુરમાં વસવાટ કરતી શરૂ કરી દીધી. વહીલાતના પથોનો પ્રારંભ કરતી વખત પણ એકવાર પુનઃ પેલા મંત્રાલય સંગમી ઉઠ્યો હતો. દેશાનુસંગ તેમને કહેતો હતો કે નિર્બંધોની મેલા કરો; માતૃભૂમિને ઉન્નત સ્થાને લઈ જવાના પ્રયાસ કરો. સ્વાર્થે કરેતો હતો કે પન અને કૃતિ સંપાદન કરો, જગતની ચોટાઈ ગ્રાસ કરો. એકવાર પુનઃ દેશની દાર યથ-

કચ્છી જૈન મિત્ર.

ને ધન પ્રતિ આકર્ષ્યા. સેવાસાધન-આત્મલોગ ધનની : સાધનાની નીચે દુષાઈ ગયા; એ
જોના અભ્યાસનું મુંદરે પરિણામ તાત્કાલિકે તે નજ આપ્યું પેણુ જેમ અગ્નિ રાખની
નીચે દુષાઈ હત્ય છે તેમ આ સેવાસાધન પણુ થયું; રાખની નીચે દુષાઈએ અગ્નિ નિ-
રંતરે પ્રગ્વલિત રહે છે તેમ આ સેવાસાધન પણ અંતરમાં પ્રગ્વગતો રહ્યો, બીજાં જ
માસ પણ પીટી ગયા; અને તેમજાં જાને અને અલ્પતાની એટલી બધી પ્રશંસા થય઼ હાગી
કે 'સરદારી વજાલ' ની ખાલી પહેલી જગ્યા માટે તેમનું નામ બોલાવવા લાગ્યું.

આ અરસામાં તેમના વતનમાં પણ હોમરૂલના અગિલનો પ્રસરવા લાગ્યા હતાં.
હિંસાહી વક્તાઓના નાના નાના 'ઉધુટેયનો' અચારતવાર આવતા અને નાની નાની
સભાઓમાં 'સ્વરાજ્ય' વિષય ઉપર જુરસાદાર ભાષણો થતાં, પ્રજાજનો આ સભાઓમાં
હિંસાદૂર્વચક દાબરી આપતા અને ચાતક લખો વક્તવ્યો ખ્યાનપૂર્વક અને રસથી
અભિગતા. ચર્ચા ધેર ધેર ચર્ચા માંડી હતી. હોમરૂલ લીમની સાખા બોલાવાની વાતો
ચર્ચાની હતી. પ્રજા ઉત્સાહી તો હતી પરંતુ તેને એકાદ અમમયમ અને એકાદાર
ચહેરીની તામક તરીકે આપરક્રમતા હતી. લીમનું મંત્રીપદ શોભાવે અને તે પદના
મર્જ કર્તવ્યોનું કુશળતાથી પરિપાલન કરે એવા જુરસાદાર અને કાર્યકુશલ નરની પ્રજાને
જોઈ પડી હતી. રમણીકરાય આ પદને માટે સર્વ રીતે લાયક મણાતા. તેઓ પરિશ્રમ-
શીલ હતા, ચતુર હતા તેમજ કાર્યકુશલ પણ હતા. એક અસરકારક વંશના તરીકે અને
આદેશ બેખક તરીકે પણ તેમની પ્રશંસા કાંઈ ઓછી થતી નહોતી. માત્ર અસાધ હતા
માહસનો. રમણીકરાય સાહસ કરીને અંપણાવે તો સર્વ રૂંડા વાનાં હતાં. પ્રજાને એમ
નેતા મક્કી રહે અને 'હોમરૂલ' નું સ્વલ્પ કાર્ય ઉત્સાહથી આગળ વધે. રમણીકરાયના
મિત્રો આ પરિસ્થિતિ પામી ગયા. તેમજે તેમને સમગ્રવર્ણના યાદુ પ્રપત્તે કરવા માંડ્યા.
સ્વાર્થ ત્યાગી દેશસેવાનો મંડો ઉઘાડવા માટે તેમને પ્રોત્સાહિત કરવા લાગ્યા.

અંકુશ.

મુમય જનાં મિત્રોના સહકર્યના પ્રપત્તેને તોડળના પ્રાત થઇ. અનેક પ્રકારની પર-
સ્પર હતીશિ થઇ, અનેક પ્રમત્તની ચર્ચાઓ પણ ચાલી, રમણીકરાયનું સ્વાર્થ તરજ
નિરંતર હળતું હલ્ય દેખાનુરામ તરફ ધીરે ધીરે વળવા લાગ્યું. ધનપ્રતિની તેમની સાહસાને
લખને જીતલેખ ગ્યાધિ લાગ્ય પડ્યો ધીમે ધીમે તે લીમન થતી ચાલી અને અંધ સમયમાં
પ્રયત્નકર થઇ. વર્ષોથી ચાલી-રહેલો સગામ આજે પૂરો થયો. દેશસેવાએ અપ્રતિમ વિજય
મેળવ્યો. તેજ આગળી હવે તેમના હલ્ય-રાજ્યમાં સ્વતંત્ર સંતા બોવવા લાગી. નિમિષ
માત્રને માટે પણ હવે સ્વાર્થની દાબરી ત્યાં અસલ થઇ પડી; હરોણને માટે તેને મનો
રાજ્યમાંથી દેશવરો મળ્યો. મમયથી જે કાર્ય ન કરી શકાયું તે મિત્રોનાં પ્રોત્સાહ-
કરું. રમણીકરાય હવે સાહસિક બન્યા, દેશ સેવાનાં મહાસાગરમાં હવે બીજાં પલાવવા તૈયાર થયાં.

એક રમણીય સંખ્યા સમયે... પૂરના ચહેરીઓની એક જાહેર સભા હોમરૂલ લીમન
આખા સ્થાપિત કરવાને બોલાવવામાં આવી. પૂરજોએ અત્યંત ઉત્સાહનું પ્રદર્શન કર્યું
લીમની સાખા ખૂશી મૂકાવતી જાહેર થઇ અને જાહેરમતથી કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી.

મર્થે સલાજનોએ એકમતે મંત્રીપદનો બાર રમણીકરાયના શિર પર મૂક્યો. રમણીકરાય નહોતા ખાસ્તા કે વાત આટલે સુધી વધી જશે તે કાર્ય કરવા ઇચ્છતા હતા પણ તે માત્ર યુગ રીતથી, એક સાધારણ સલામત તરીકેજ. એનું કારણ એ નહોતું કે તે બીરુ દતા, ભયને તો તેમના હૃદયમાં કહી પણ ચોપણ મળ્યું નહોતું. અત્યાર સુધી માન જે કંઈ આડખેલી હતી તે સ્વાયંત્રીજ હતી. તે તો હવે તેમણે દૂર કરી હતી અને સાદસ-નેજ સળ્યો હતો. યુગ રીતથી કાર્ય કરવાની ઇચ્છા થવાનું કારણ એ હતું કે તે પોતાના પિતાને નારાજ કરવા ઇચ્છતા નહોતા. તેમના પિતા સદજ જુના વિચારના હોઈ અમ-લદાર વર્ગની મહેબાની-તેમના સારા અભિગ્રામ માટે તલસતા. હોમરૂલની ચગવગમાં તેમનો ન પુત્ર આગેવાન થાય એ તેમને ન ફોંચે એ રાજાવાદિક હતું. તે ઇચ્છતા હતા કે પોતાની જેમ અમલદાર વર્ગના કૃપા મેળવીને પુત્ર મન્કારી વધીવ બની જાય બની ગયેલી પ્રતનાથી તે આગત હતા. સભા વિસરજત ચતા રમણીકરાય મૂઢે આવ્યા અને કપડાં ઉતારવા પોતાના ઓરડામાં ચાલ્યા ગયા. હજી તો તે કપડાં ઉતારવામાંજ રોકાયા હતા એટલામાં તો શહેરના સીટી ફોજદાર'એ 'ઇન્સ્પેક્ટર' અને ફક્ત બાર 'ફાન્સ્ટેબલ' સાથે તેમના મુહૂર્તા અગિયારમાં આવીને ચોખ્ખા તેમને જોઈ રમણીકરાયના પિતા અમૂલખરાય ગજરાયા અને હાફલા ફાફલા બહાર આવ્યા. કંઈ કંઈ અમગલ શકાઓ તેમના મનમાંથી પમાડ મઘ ગઘ, અને મોહું પણ લેવાઈ ગયું તેમ છતાં વેશઈ ગયેલી દિમ્મતને ભેગી કરી મોથેરા મહેબાનોને અદર સત્કાર કર્યો. "આવો, આવો, સાહેબ ! અરે મોતીઆ પાનની પેટી લાવ "

ફોજદાર સાહેબને આ આદર સત્કાર સ્વીકારવાનો અવકાશ નહોતો. રૂઆબથીજ તેમણે હાથ લેવા માંડ્યું "મુશ્કે કરો મહેરબાન મને આદર સત્કારની જરૂર નથી. હું એક સરકારી કામને માટે આવ્યો છું. માત્ર તમારે પણા વખતની સારા સારી છે, પણ શ કહે, લાચાર છું. માટે મારી ફરજ જબરની જોઈએ રમણીકરાય બરમાં છે ?"

"હાજી ! છે, તો ધરમાળ. હમણાંજ કચેરીમાંથી ચાલ્યા આવે છે. " અમૂલખરાયે નાપતાં કોપતા જવાબ દીધો "ઇન્સેક્ટર તો થોડા દિવસોમાંજ હવે સરકારી વગીલ બની જશે. જરૂર માહેમે મને તે માટે ક્યું પણ છે " પાછળથી આસ્તે રહીને તેમણે ઉમેર્યું

ફોજદારે આ વાત સાંભળી ન સાંભળી કહી તે અમૂલખરાયના મનોભાવ કમી ગયા. રૂઆબમાંજ તેમણે બાંહેધ દીધી, "એમને જરા બહાર મોડાવો મારે એમનું વર્જન લખી લેવું છે. " એમ કહી તેણે એક નોટલુક અને પેન્સીલ ગજવામાંથી બહાર કાઢ્યા

આ બધો પ્રકાર જોતા અમૂલખરાય તો ઉજળા પૂણી જેવાજ મઘ ગયા. તેમના શરીરની નાડીઓમાં અત્યારે રક્ત વહેતું હશે કે કેમ ? તેની પણ કામને સદજ શંકા લેવાયે એવું તેમનું વર્તન દેખાતું હતું. રમણીકરાયે કાજી જાણે કેવોએ લખાંજર અપરાધ કર્યો હશે ? તેમણે અત્યંત લાયથી તેમજ વિસ્મયતાથી પૂછ્યું, "શું કાંઈ ખાત કામ છે ?"

"હાજી ! ખાત કામ છે " ફોજદારે દમામમાંજ જવાબ આપ્યો, "આને લોકોએ હોમરૂલની સલામતી બરી બહુજ ગડમડ કરી ચૂકી છે. સરકારની" વિરૂદ્ધ તેમની ખામીઓ ખતાવવામાં આવી છે, અને રમણીકરાય તેના મેન્ટરી ચલા છે. સલામત હાજર રહેવાના

નામો તેમની પાસેથી મેળવવાં છે, અને દોરત તરીકે તેમને એક સલાહ પણ આપતો છે કે-કુચીવાર થઈ જાય; એવું ન થાય કે નથી અને તેની ઉપર જાપતો, રાખવાની ફરજ પડે.”

અમૂલપરાયને તો મણે ઉપરથી આજેજ રૂપી પડ્યું. દોડતા ચૂદમાં જ્યાં અને ઘરસે થઈ રમણીકરાયને ધમકી આપવા મોકી ગયા. આ તે મુંઝાટો મુશ્કેલ છે ? નોતો પડે. બારણામાં ફાજલાર આવીને ઉભો છે તે ! જે જ-આરામાં નહીં જોયેલું તે તે આને દેખાડ્યું.”

રમણીકરાયે પિતાની ધમકી પર આંખ આડા કાન કર્યાં; અને બહાર આવ્યા. ફાજલારે આયનાજ તેમને વધાવી લીધા. “તમે આને હોમરેસની સલામો ગણો દતા !”

“હા ગણો હતો.”

“તમે તેના સેક્રેટરી ગયા છો ?”

“હા છ.”

“સલામો ફોલુ ફોલુ ફાજલાર દતું ?”

“મને યાદ નથી.”

“મુખ્ય મુખ્ય આણુસોના નામ કહી શકો ?”

“લીજના દરતરમાંથી નમને સભાસદોના નામો મળી શકશે.”

ફાજલાર એથી વધારે પ્રશ્નો પૂછી શક્યો નહિ, કામ ખતાસ મધ્યુ દરજ અલગ ગઈ. પોતાના માણુમો સાથે તે મુદ્દા ઊઠી ચાલ્યો ગયો.*

(આણુ.)

જમાનો બદલાયો છે.

તેમજ

— અમારો ધંધો —

હીરા અને અવેરાતતા વેપાર ઘણી જોવા મળે છે. બાગલા જમાનોના જોડો નકાઓનો વખત પહોં મળે છે. દરેક તરફ તેમજ ગરીબ અર્થે એક સરખો લાભ લઈ શકે તેવા જુજ નકાના રોલપર ધંધો ચાલે છે.

બહાર આમના જોડોને ઉપર મળ્યાં આજના આજના આવે છે.

આવો ! જુઓ ! લખો અને ખાતી કરો !

મુરજમદા મહુભાઈની ફાં.

હીરા-તથા અવેરાતતા વેપારોએ.

૨૨૫, કાલજાદેવી રોડ, — ગુજાઈ.

નવલ-રજની.

(લેખક--ન. મ. ગલમ.)

(પુસ્તક ૧ નાના પાઠશાળા કથા નાનું)

પ્રકરણ ૬ હું.

નવલનો પરિચય.

સાદ્યેની પ્રાપ્ત પરિપક્વ પ્રસાદી પામેલી નીમતી, ધીમતી, વિનયની, અંતર પાને પાયાત્વ સમૃદ્ધિથી સમૃતા અને પોતાના સમૃદ્ધિથી મહતા અને નદનુસાર ઉભય સમૃદ્ધિના દ્વયુદ્ધથી કદા કદા વિચાર સંકુચિત પશુ આર્થ રમણીઓના આદર્શ ચિત્રિતાનુશાસિની, પવિત્ર ચિત્રિતાઓની ગિરોમણી થવા આશાના અનુરોધ ઉઠે તો, નનનના

અનરપાને નુસમાયુધ પીડાતુલ્ય લોક રોકા નિવાન્યુયે સયમ ધામિણી, તમ છુ વતાત નૂતન અને વિચેત હકયા નિમ્ન ભાનના અને નદ પ્રાપ્ત કપોત લાલી નનની અનરથા હમણા વાંકિ સિચને પોષિતા પશુ રથગ સકાયે ઉન્માગ રોધિતા લતિકાના જેવીજ છે

નનના પિતા તેની નાની વયમાળ પુત્રી નાનનમુખ પામ્યાવિનજ દેવલોક પામ્યા હતા તેની માતા અને બાળ્યે પ્રાપ્ત પુનેજ રહતા દતા અન્યાયાન નન અને મનુજ માન મોહમની પુત્રીમા નિરાસ કરી રહ્યા હતા કદા કદા નનની માતા મુખપ આવી જતા અને પોતાની બાની પુત્રીના મુખદર્શનને લાભ લઇ જતા પ્રથમતો આશ્ચર્ય જાણીને કે કમ્પી ક્ષિપ્ત કેમમા મનુ, અલકનદા, અન નન એ પામેતો સભવ ઓછો છે, પગુ થયા જમાનો સુધગતો નય છે, આચાર વિચારમા ફેર પડતો નય છે, શ્રીમાનો માન પોતાના આચાર, વિચાર વિલાસાર્થ વસ્તુઓમા અનિવર્તન ર્થ શિખાય । અલાની શકે તેમ છે તો પછી નામ પશુ ગા માટે નવી દળના ન રાખે ? સમૃદ્ધિને તિપમ છે સાદ્યેને સાદ્યે સાચજાને ક, તો પછી ધન, ધન, વિનય, વ્યવસ્થા પ્રવાદિ સુ ન મળીમહોવાઓ શા માટે કણકેટું નામે ધમવે ? અનુ રજનીમત જલુધા પોતાની નાની મ્હનને મળવા "ધી એયેકમાન્ડા નેગીન મર્ એ કન લીત હન્સીટ્યુ" મર્ આવતો નવલની અને જ્ઞાનીની ઘણીકવાગ આપો મમેલી નહોતુ રજનીને પ્થાન કે જનને એકજ જાતિના છે, કે ન જાણતી'તી નન કે તેમની સન્નને અપુત્રાવ પશુ સભવ હતો દેવનસાત મનુએ જાહેર અખર આપવી પોતાના પમપર્ક ઉજા ન્દેસાની દરેક કોષ્ટે અનને મ્હજ છે અમ માનતા રજનીનુ" લા ઉમેદવાર તરીકે, આપુ હતાદિ ધનઓ ગતપ્રકરણોમા આવી ગઇ છે, -

આપાદી તીરે નવલ રજની,

કેણ કુમારીકા રજની ની પાલે ચમ આસી ગમ,
રજની ના મુખ મંડપ પર કપડાનો રપલે ચમો તે ચમક્યો.

અર્થ દસક સ્વામીન.]

[ચિત્રાણ સ્વામીન.]

“રજનીકાંત ક્યાં ? હું ક્યાં ? શી રીતે અમારો સબંધ થાય ? મોટા લાઇને બેઠા હશેવી કે નહીં ? મોટાં લાઇ હા પાડે તોપણ રજની પણ મહેલી લગ્નની દરખાસ્ત મારાથી કેમ મોકલે ? હું તો માફ છું પણ રજનીનું હૃદય એવાં અંકુરો ઉછેરવા શુધ્ધ અને વંચ્ય હશે તો ?” ઇત્યાદિ વિચારોના બેઠકોએ ચડેલી નવલ બહાર જવા માટે પૂછેપછે તૈયારી કરી રહી ડાહ્યાની આર્થિકતીક્ષ્ણ કરેલી હોય તેમ લાગી હતી.

“આવ માલતી, મોડું કેમ થયું ?” એક ૧૨-૧૩ વર્ષની કુમારીએ રમમાં દાખલ થતાં જ નવલકિશોરીએ પૂછ્યું “વારૂ, આલો મોડું તો થયું છે તો પણ અલપસમયના કરી આવ્યો.”

માલતી અને નવલ બગલાપરથી નીચે આવી. વાંચકને યાદ હશે કે નવલનું પર મોપાટી માથેજ આવેલ હતું. ખન્ને બેઠેનપણીએ મમુદ કિનારે ફટપાથપર યજ્ઞને આવી.

પ્રકરણ ૭ મું.

ચોપાટી તીર.

ભારતનું પારીક્ષ માને પૌર્વાત્ય લગ્નના ઉપનામે સુપ્રસિદ્ધ મોહમયી નગરીની હવે આજે મોટાના સુશોભિત અને પથોષિ સગીપરચ સ્થાનોથી મુખ્યથવાએ સંપૂર્ણ જાણીતા છે. મહાકાતી, હાલકાતી, અલમ્બેલી મુખ્ય નગરીનાં નાગરીકો દિંદના અન્ય રહેવાસીઓ કરતાં હવાખાવાની વ્યાખતમાં વધારે શોખીન છે. ઉત્તર દિંદના રહેવાસીઓ ગુલુધા રાય રમમાં સુવતાન હોઇ મોડુંક આબપુજ્યાનાં પૂજારી છે, દક્ષિણના દિંદીઓ લાંબા સૂરીયા સંગોપર મરીશીટતા હોઇ ઇટલી, ટોસા (મલખાર, ત્રાવલુકારના આજે પદાર્થો) ખાવામાં મોજ માને છે, પણ મુખ્યથવાએને ખાવાને દવા અને પીવાને ભગલતી (1) ચદા હોય તો અન્ય વસ્તુઓ વિના ચાલી શકે ખરૂં. અસ્નાયન પથે ગમન કરતા રક્તવર્ણપર ભગવાન અંશુમાલીની પડતી માટે બાજે કે દવાખાતી હોય એવી રહતી સુસ્તીમાં સન્દ્યાના સમયે મોહમયી પુરીની ચોપાટી પર દરેક વર્ણના, દરેક પદવીનાં ત્રીપુરપો પ્રાણુવાણ (oxygen) થી ફેક્સા સાફ કરવા અને સૌદર્ભ નિરીક્ષણથી ચલુપુતીત કરવા અંશુનિધિ સમીપે ફટપાથપર અતતત્ર લટાર ખાંડે છે. એન્ડરેન્ડ, પાલવા, મહાલક્ષ્મી, હેમીચ-ગાર્ટન ઇત્યાદિ રમણીય સ્થળો હવાખાવા માટે છે, હતા લોકરુઝ જેન્ટલમેન લોકર, અને જેન્ટલમેન એ ત્રિગુણાત્મક પ્રકૃતિનાં મનુષ્યો તો ચોપાટીપરજ જળાય છે. સેન્ડરર્ટ પુલ પરથી ઉતરતી, પેટ્રોલ બનિત વેગ મોટરકારો, કુશળ શોકરો (motor)—ગેરા અ-મલદાર પાસે નાવાતેરી ગૌ બની નીચી સુડીએ હાંકનાર, પણ સીપાઇ દાદા સામે જલકાતીએ માત્ર તેના પગ પાસે અર્ધાક્રાંતે અંતરે દોડાવનાર-થી દંકાતી, બાજેકે જેવોક-માથી વિમાનો ઉડી આવનાં ન હોય! એવો લામ ધારણ કરતી હતી. મોટરમાં બેઠેલી માનવચોક્તી અખમરા જેવી પાસેની પ્રમદાઓના ઇજાબીયન કેશુનનાં ‘હેડકવરિંગ (2) થી રૂદ પછે પવનના પ્રમળ આવેગથી ફરફરતી, ચેલકરતી વાળુની વડે “સ્વાતંત્ર્યમાંજ જીવન છે, પરતંત્ર જીવન નહાય છે.” એમ પ્રતિજ્ઞા કરાવતી હતી. ફટપાથપર, સેન્ડરર્ટ

શ્રીમુરૂષો આમતેમ સદાર મારી રહ્યા છે. કોઈ નેકદાર્મનો દુસો હીક કરતો, તો કોઈ માડીની પીન સ્વચ્છને લાવતી, કોઈ અરમા બરાબર સુકતો તો કોઈ રમાલથી લાલપરનાં સ્વેદખીંદુ લુછતી; કોઈ ખમીમનાં કદને અંદર દડમેલતો યા વધુ બદાર ક્ષાડનો, તો કોઈ લગના પોલકાની આંધાપરની ઝાલર હીકમક કરતી, એવી 'રીતે' દેહન દેહીના પરમ ભક્ત લાલ લલનાઓનાં વિચિત્ર ચરિત્ર ચાલી રહ્યાં છે. અર્ધ પ્રેમીયુગલ તારા-નૈવેદ્ય કરતાં ગાલમા દસતાં અને ગાલમાં સૂરખી પડતા લોકલગ્નનાં ભવથી શરમનાં માર્યા અવાકપણે પમાર ચનાં દતાં. કોઈ વિષય લુબ્ધ મનુષ્યો, કોઈ સુવતી તેમની તરફ નજર પછું ન કરે, છતાં તે તરફ ગચ્છું વિદ્યારી અનિમેષ નયને જોઈ રહેતાં. ય તો કોઈ મામે આવની સુવતી માથે જાણી જોઈને અથગાઇ પમાર ચતો દતો. કવચિત્ કવચિત્ ગડેએએએરી અને નાગીએ પાણીચાલાના પોદારો ચંભગીતા દના. કોઈ કોઈ મુમત્સાન ફેરીઆઓ, રોક આપુ કે ખારા પીરતા ? બાઇ જોઈએ કે ખારા પીરતા ? કહી વગર બોલાવે લાવણ્ય પુજ સમણીઓની મોટાર સુધી ચાલ્યા જતા અને શ્રીમતીઓ તેમને નેવપદતરીથી યા કામળ અણાસિની દુડ જોવા દરતવતી થણું કરી ના કહેતી; મોટેથી બોલતી તો'તી કાર જોકે મોઢે બોલવાથી મોઢમખીની મોઢમખાઓની આપુખ્ય ઓછી થાય. મુવતીએ ને નિરખી કાસીમાઓ અને મુલનોને જોઈ શુદાળાપાઓ, તેમની ઉન્મતતા અને રૂઢ પુષ્ટ શરીર પર દષ્ટિ કરતો " તેહિનો દિયસા ગતા " નું લવજ્જિતું વાક્ય અમરજી કરતાં.

રવિચારનો દિવસ હતો, તેથી કામની પરવાગલા બાટીઓ અને પડાજો દેતીમાં જગ મગ ખીલવવા કુસ્તી કરતાં જણાતાં દતાં. કોઈ ઇશ્વર ભક્તો દેતીમાં બેસી મનુષ્યોને મદુપદેશ આપી પોતાનો જન્મ ફેરા મફત કરતા દેખાતા દતા. અસ્તુ

'સૌંદર્ય' એ જાણે અગળજી પણ પૂન્ય છે (Beauty is the nearest step to divinity) એ નિયમનુસાર ચદિ નિલ્લ સમ સ્વેત સ્નાત્રીય મહાકવિ કાલિદાસ આ પીમખી સદીમાં જીવતા હોય અને ઉપરાંત્ય દેડકવરીય રૂઢ ઉડતી કેરાકવરી વાળી, રમાલથી લાલપરના સ્વેદખીંદુ લુછતી અને નખ કરેડતાં દીરાની પોંદીના કોરજો જોમની દાંત પ્રભામા મળી જાય છે, એવી સુવતાઓને જુએ તો મેલદૂતમાં ઉત્તરવિની જોવા માટે જેમ ખામ મેલને આમક કપોં દતો કે —

' ઉત્તર પન્ધી જુજ પચિકને તાંકી છે વાટ તોયે,
ઉત્તરવિનીનાં પ્રીતિ ધવલે જૂનમાં ધામ જોળા '

તેમ મુખાઈ માટે પણ લખતે.—

ઉત્તર પન્ધી જુજ પચિકને વાંચ છે વાટ તોયે,
એડેલી કંઈ જલધિ સમીપે ધોવનાં વિગિતાનાં,
મુંદર અગો અવિરૂણદતો દેન મુખેયુ ફેરાં,
પ્રેક્ષતો ત્યહિ ધન વિચરજો મોહમખી આનિતીમાં.

ઉપર મુજબ દશ્ય ચોપાદોપર ચાલો રહ્યું છે. સમમ લારત બનેને ગરીબી, મગ-ગીબી, અને નુલામીતી અંજીર છાયામાં રૂમેલું દોષ ચોપજી દેહની કુદૈસા તરફ નજર ફોં

ખચારા કંબુચી અને પુરુષો-ફેશન દેવીના પરમ ભક્ત લાલલલનાઓનાં પ્રતાપે ચો-
પાટી લાશતને સંપત્તિમાન દર્શાવવા પુરતી છે.

નવલેક્ષિણી અને માલતી ફટપાથપદથી ચાંદને ફરવા લાગ્યાં. થોડેક દૂર એક બ્રાંક
ખાલી જોતાં જન્ને 'બ્લેનપણીએ' તે પર ભેસી ગઈ. અરે જલ્દીવરનું આવરમક 'એ' કે
નવલ અને માલતી એકજ સ્કુલમાં ભણતી હતી. મૈત્રીના દાવા મિલાય તેમને અન્ય
સંમધ ન્હોતો.

માલતીએ બેઠા પછી ગળવાસારી એક પત્ર કાઢ્યો, અને નવલના હાથમાં આપ્યો.
વાચતી વખતની નવલની આકૃતિમાં ચતા ફેરફારો માલતી ઝીણી નજરે જોઈ રહી હતી.
કુચળને અતે કિશોરી એકદમ હસી પડી-હમરું ન મોઝાય.

માલતી:—જોયું બ્લેન! ટ્રેલ્સએટ યમને આવાં નવાં નવાં અર્થકાર મોઢી કાઢે છે.

૧. નવલ:—અરે પછું આ શિખબુ કાણે ? " તમારા પ્રેમના તેલમાં તળાઈું ભજ્યું ? ",
મહત્તર્યક પછુ હવે આકલનો ઉપયોગ કરતા જણાય છે.

વાંચીને અરે જલ્દીવરના અગત્ય નથી કે, આં તેજ કામગી હતો કે નો મહત્તર્યક
પોતાની જાણિ મિલાને લખેલો.

માલતી:—જો એ એવી રીતે સમાજશાસ્ત્ર (sociology) પછુ અર્થકાર શા-
સ્ત્રું રસામણ કરતું આણુ રાખશે તો પિતાજીને આરે ના કહેતી પડશે, કારણ નો હમણું
મારા પિતાજીનો વિચાર મહત્તર્યક તરફ તવારે હોય છે.

નવલ:—જોયું બ્લેન! આ મોઢાંમાં મોટી જોષમદારી. માળકો ન્દાતા દોમ, અને
આર માણસો વચ્ચે હંધ ગાંડું 'રેડુ' જોને અને મા મા બાપ નટે તો છોકરાંઓ સમજે
કે અમારે અપમાન કર્યું પછુ ખૂબી તો એ છે કે છોકરાંઓની ગોરાઈ માખાપના વદ-
વામાં આવી જાય છે, બેઠેલા મોટાં જાણુઓ એકી વાનો તરફ જ્ઞાન દેતાં નથી, અને
છોકરાંઓની લવિષ્ય માટે આબરૂ જળસ્રષ્ટ રહે છે. પછુ મોટપછુમાં જ્યારે તેઓ પો-
તાના જોષમે કામ કરે છે અને થઈ ગાંડું 'રેડુ' જોલાઈ અથવા લખાઈ જાય તો વટ-
નાર કોઈ હોતું નથી પછુ તેમની પોતાની અક્ષતું પ્રદર્શન થઈ જાય છે-લવિષ્યને માટે
ધન્યકર ગણાઈ જાય છે.

માલતીની સાધારણતઃ એવી ટેન હતી કે નવલેક્ષિણીને અત્યંત પૂજ્ય-બહાલી ગણતી
હોવાથી તેને પ્રત્યે પૂજવાજ કરતી અને નવલ પછુ અસ્ખલિતપણે ઉતાર આપવામાં જરા
પછુ રીકાય કરતી નહતી. પોતાના જ્ઞાન જાંઝરથી કાઢને પછુ સફુપદેશ મળે એ ઇચ્છા-
એ નવલ હમેશાં મિષ્ટ સ્વરે સર્વ સાધારણ લાખામાં સમજાવવાની તકે જોતી નહિ.

માલતી:—બ્લેન ! આજે મિસ મસાણીએ કુઓગ્રાફી (geography) માં મારી ટન
લગભગ રાઈટ હોવા છતાં મને રેડિ આપી અને મારો ક્યાસની ખીસ ચોકસીએ ગપ
લખાવેલ છતાં તેને રાઈટ આપી, હવે એ આપન (ગુરુલો) પાસ્પોલિટિ (પક્ષપાત) ખરી
કે નહિ ! મને પૂછ્યું કે-મેન્સેટર અને માટે પ્રખ્યાત છે તે વખતે હું જરા અર્થગેટથી
જમની ટેનના કામગીરી જોતી જાઉં કે બાઈબલના અગત્ય માં? એવી જાવ માટે

“સમન મરતપદી”

અનુક્રમ.

- “સમનપદી કરે ત્યારે, કન્યાએ એમ મોલવું.
- “સુખને દુખમાં લાગે, તારી જ્યેષ્ઠ નવડ ૧
- “કુદુમને પ્યારથી માહીશ, માદથી જલા સુખો
- ‘જોલણ મધુ છે ને જાણુ જરી જે જરી, ૨
- ભાગીની ભક્તિયાતિયે, આ રજા પોથી મરી
- મિય ભાખી સવચ્છ, રમેલના શબ્દે પરી ૩
- આપત્તિ ને વિપત્તિના, નાચ દુ સમવાગિની
- ‘તારી આગ મહા પાળીશ શીર સાટે વા ૪
- અનુચરના પિતા જેના, મદારે ચિત્તથી મદુ,
- ‘જાનુના પય દિનામાં, ફિડા નહીં કરવા દઉ ૫
- ‘રિસે માફી થયા માસ, વગનને મધ્યે પ્રમમાં,
- ‘નથી દોષો દગો આજે, જુલુ એવું કલનમાં ૬
- ‘હોમ ચઘદિ ૩ શીમાં, મહાર ચર્ચા દુ,
- ‘ધર્મ ને અર્થના કામો, ઓ કર્તવ્ય સવી ગણુ ૭

‘અમન લોઝ’ ભાવનગર

તા ૧૪ ૭-૧૮

“કુમર”

• હાનકિયાવખને, કન્યા પતિના હરત પાળીને જે સગ પ્રતિજ્ઞાઓ લઈને સાત પગલા બેરે છે તે સગ અનુક્રમના ચર્ચાઓ છે

મહાત્મા ગાંધી.

(અખંતાર:—રા. માવજી ગોવિંદજી શેઠ.)

ચોક્કસ વરસની વાતપર એક દિવસે “હિન્દ દેવીનો અધુષાત” નામનું એક કાવ્ય લખ્યું હતું. તેમાંની નીચેની લીટીઓ મને હજી બરાબર યાદ છે:—

“શિશી ઉચીકું લાખને સુનારા,
વીણે કહો પાપણ પામનારા;
અન્ન તણું કોય નિશિંત નારા,
તે ક્યાં ગયા રૂપી પુત્ર મ્હારા ?”

પણ દીવસ સુધી હું પણ કહિતો કે “ક્યાં ગયા ?” પરંતુ આજે હું હૃદયબેર કહી શકું છું કે “આ રજા-પ્રકટણ છે અને હજીએ પ્રકટશે.” લોકોને હજીએ અન્નદાનર ભાગ્યે છે. હજીએ નિસસા દેખાય છે, આપણે શું કરી શકીએ ? આપણમાં સંપ નથી, ધર્મ મર્યાદા દેવે રહી નથી, આપણા અન્નદાન લેવાંદ ગયા, પશિમની પ્રજાઓ કેટલી આગળ પધી ગઈ, આપણે કેટલા પાછળ છીએ, આપણા શી શું થઈ શકે ? માટે શરિ છે તેમ આવનાં છો. પરંતુ મળ એ છે કે આપણું વિચારનારા લોકો પણ નિસ ગીતાનો પાઠ કરે છે, ઉપનિષદો વાંચે છે, વેદાન્ત મવાંચુ કરે છે, ગાયત્રી મંત્રો જપ કરે છે, સમાધક કરે છે, જીતવાર કરે છે, દાઝુ તપ પણ કરે છે, સંગત થઈ બેઠા છે, ધર્માચાર્યની પદવી મોગને છે, વેપાર ચલાવે છે અને કડાપણની વાતો પણ ચર્ચાવે છે ! પણ કોણ જાણે શું થઈ ગયું છે કે આટલું ગર્થ છતાં એ નિસસા ?

શ્રીમદ્ ભગવદગીતાનું પ્રથમ વાંચન કર્યું ત્યારે મને પણ એમ લાગ્યું હતું કે આવા ઉત્તમ બોધને પારસો છતાં જે પ્રાણ તદન નિસ્તેજ છે તે પ્રજાના લાચરી હૃદયને માટે બીજું એક સાધન નથી. પરંતુ ત્યારથી ગાંધીજી દિનંદમાં આવ્યા, અને તેમની દર્શન યથા તથા કંઈક અંગત પરિચય થયો ત્યારથી મને આજ્ઞાનાં કિરણો પ્રકટતાં દ્રશી મોચર આવે છે. ગીતા જીવન અને અભિગતિત લાગતું, આજે મૂર્તિમંત બેઠ શકું છું.

ગાંધીજી દક્ષિણ આફ્રિકામાં હતા ત્યારે એમની કીર્તી આપણે સાંભળતાં અને એક ચોક્કસ જનતા આપણને જ્ઞાનદં વતો. પણ આજ આપણી વચ્ચે, આપણા પ્રજાકીય જીવનમાં, એમની જીવનકાળો વિદાસ ત્યારે આપણે અનુભવીએ છીએ ત્યારે જ એમની મહાન યુક્તિનું આપણને જ્ઞાન કંઈક અંશે થાય છે. અદલિત, અમાનિત, નિષ્કાર, કર્મ, અભય, આ સંબંધોનો અર્થ હંમે પ્રમળ્ય છે. જાણ શાસ્ત્રો વાંચવાની જરૂર નથી, પણ જેટલું શીખ્યા હોઈએ, જેટલું જણ્યા હોઈએ, જે બોધ મળેલો હોય તે જીવનમાં સંપૂર્ણ રીતે ઉતારી સમાય તોજ તે જોખનું, તે લાજુતરનું સાદસ છે.

એક વખત વાર્તાપ્રાપ્ત ગાંધીજીએ કહ્યું હતું કે હૈંવી પ્રકૃતિનાં ગીતામાં વર્ણવેલાં અનેક લક્ષણોમાંથી એમણે તો હજી એક “અભય” જ લીધું હતું. કાષ્ઠનાથી કંચુ : નદિ, અને કાષ્ઠને કાંચવું નદિ, પ્રજાકીય જીવનમાં અભય એ એક મહાન શસ્ત્ર છે, અને એ શસ્ત્રના ઉપયોગમાં જે સિદ્ધી ગાંધીજીની છે તે બીજા કાષ્ઠને જ નહીં. આંધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિનાં અનેક સ્વરૂપો પ્રજાકીય જીવનમાં અતિશય રૂપે આવીને ઉભાં રહે અને બીજાને તે વખતે દંડતાથી ચાલવું અને આગળ વધવું એ કંઈ જેવું વેવું કામ નથી.

જન મંડળે વિષમાન છે. આ મંડળનો આંતરિક ઉદ્દેશ જ્ઞાતિમાંના અન્યારો અને અના-
ચારો દૂર કરવાનો, દીન દુર્લભપુત્રોને સહાય કરવાનો, તથા જ્ઞાતીના જાળવવાને આગળ
વધારવાનો છે. નીચેસંચ આ હેતુઓ પ્રજા ઉચ્ચ અને પવિત્ર છે. જો આ હેતુઓ પ્રમાણે
મહાજન મંડળ પોતાનો કાર્યભાર ચલાવતું હોય તો અમે આત્મીયૃક કહીએ છીએ
કે મહાજન મંડળ ઉપરાંત અન્ય એક પણ મંડળ જન્મ પામ્યું નહીં, પરંતુ કમનસીમે
એવું બન્યું કે જ્ઞાતિના આગેવાનો કરાવેલા ઘડવા અને પડેલા ઘડાકે એ કરાવેને તોડવા
સિવાય બીજું કાંઈ કાર્ય કરી શક્યા નથી એમ સુચિત્તિન વર્ગના મોટા ભાગનાં માનવ
છે. જ્ઞાતીનો દરેક મજબૂત મહાજનના આગેવાનોના મોળવાણ દોરથી વાકેફ છે, કેટલી
આપબુદ્ધિથી અને સ્વચ્છંદતાથી કામ લેવાય છે તેનો કડવો અનુભવ અનેકાને રાષ્ટ્ર ગુરુઓ
છે અને એટલાજ માટે મહાજન મંડળથી નાપુર્ય ઘણ પોતાના અવાજને આવાકારદાયક
રૂપે રજૂ કરવા ન્હાના મોટા અનેક મંડળો રચાયા છે. મહાજન મંડળ એ પોતેજ
એક મંડળ છે પણ જ્યારે તે મંડળે પોતાના કરાવેલાં પોતેજ મૂળ કરવા માંડ્યું,
પોતાના વિચારો અને નિષ્ણેષો વિરુદ્ધ પોતેજ કાર્ય કરવા લાગ્યું અને વિરુદ્ધ વર્તનારા-
ઓને આશ્રય આપવા માંડ્યું ત્યારે એ મંડળની સામે હવે ચલાવવાને પ્રતિસ્પર્ધિ બન
એકમ કરવાનો તબક્કો આવે છે. આ પ્રતિસ્પર્ધિ બની સામે થવું એ મહાજન
મંડળને માટે રમત વાનું નથી. અંગેને અન્યાર સુધીમા ક. દ. જો. સેવક સમાજના
મંડળમાં જે મહાજનો મળી છે તે ઉપરથી અમને લખ રહે છે કે આ નવું મંડળ
વખત જતા મહાજન મંડળના હ યથા એક સાધનરૂપ થવા સિવાય રહે શકે નહીં.
બીજા શરોઆ કહીએ તો નવા જુરમ ને દાખી દેવા માટેજ સેવક સમાજના સભ્યોએ
આ નવા રૂપમા ઉપ્પદ્ય હીલો છે. જો અમરો આ કર્પના સત્ય નીવડે તો અમે માત્ર
એટલુંજ કહીશું કે એથી એકઠરે જ્ઞાતિને કાર્પફલ જનતા લાલ થાય એવી આશા નથી.
ઉલટું કુર્ષપ અને કારામોદોથી જિજ્ઞાસુ ઘણ પડેથી એ જ્ઞાતિમાં શ્રદ્ધાવિરુદ્ધના નવા
વિષમય બીજે રેપાશે.

સેવક સમાજના સહામદોની નામઘરો ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે જણાઈ આવે છે કે
મિત્ર સમાજ એ બીજું કાંઈજ નહીં પણ મહાજન મંડળનો એક મુતજન્મ છે.
મહાજનના જુલાતા આગેવાનોજ આ સેવક સમાજના મુળો બની બેઠા છે. જો તેમને
જ્ઞાતીની સેવક કરવી હતે અને એ રીતે સેવક પડતું યાયક કરવું હતે તો તેમને માટે
મહાજન મંડળના નેહએ તરતે અવકાશ હતો, તે આગેવાનો પોતાના પુરાણા મંડળમાં
કામને કાંઈ રીતે ઉપયોગી થઈ શક્યા નથી તેઓ આ નવી સંસ્થામાં નવો વેશ ધરી
નવી કાંઈ સેવા બજાવે એમ અમે માનતા નથી, અને એટલા માટે આ સેવક સમાજને
અમે સપૂર્ણ આદરભાવથી સત્કાર કરી શકતા નથી. સમાજના ઉદ્દેશ તથા કાર્યાવધી
સબંધે આ કાંઈ પ્રવંચે મેલાયું, દાલ ટુરવ તો એટલું કહેવું જત ઘણ પડે છે કે રૂ.
૭૨૦૦૦ ના બેઝી યમેલ રકમ તથા રૂ. ૭૫૦૦૦ ની રકમ માટે મળેલ વચન અમારા
અન્ય પત્રકર બંધુઓની જોમ અંધારો આંખોને આંજી રહ છે તેમ નથી. મારજુ
સમાજની આંતરિક રીતિ અમારાથી અલગ નથી.

“ હવે આપણે કેવી રીતે નબી શકીશું ? ” એ પ્રશ્ન આજમાલ ગંભીર સ્વરૂપ
 પકડ્યું છે. મેંધવારી, દુષ્કાળ, અને મહા મુશ્કેલી બોળને કેવી રીતે
 સરતા લાડાની મદદ બનાવવો એ તરફ સૌ ધાધનું ધ્યાન ખેંચાવા લાગ્યું છે.
 ચાલી. શ્રીમંતો અને નેતાઓ પોતપોતાની ફરજો સમજવા લાગ્યા છે કેટ-
 લેકે સ્થળે સરતા અનાજની તથા મરતા મૃદાની યોજનાઓ અમ-
 લમાં મૂકવા લાગી છે. શ્રી ક. દ. એ. જન પ્રતિનિધિ એવક સમાજે પણ મુંઝવણ
 સામાન્ય સ્થિતિવાળા બંધુઓને માટે મરતા લાડાની ચાલી ઉઘી કરવાનું કાર્ય હાથ ધર્યું
 છે. ખરેખર આવા પરાપક્ષરો કાર્ય બદલ તેમને અંતઃકરણપૂર્વક મુઆરકયાદી આપવી
 એ અમારી ફરજ છે. પરંતુ કેવળ એકાદ બે મરતા લાડાની ચાલીઓ બનાવવાથી અશક
 તે સરતા અનાજની દુકાનો ખુલ્લી મુકવાથી આપણે આપણી દરિદ્રતાનો નાશ કરી
 સકીશું નહીં. જ્યાં મૂળમંજ નહીં ત્યાં ત્યાં હોય ત્યાં માત્ર ડાળી ડાળીથી માવજત કર-
 કરવાથી કશું લાભવાયક પરિણામ મળતું નથી. આપણા નવયુવકો, છંવનની જરૂરીયાતો
 ને પહેલો શકિ એવા મનજ, સુદિમાન અને હુનરી બને એવા પ્રકારના ઉપાયો લેવાની
 સૌથી અધિક અગત્ય છે. જ્યાં સુધી એવો કાંઈ મચોટ પ્રયત્ન કરવામાં ન આવે અને
 કેવળ સાગર-ચીંગડી મામાણક દરિદ્રતાને ઠંડી દેવાની વ્યર્થ કોશિશ કરવામાં આવે
 ત્યાં સુધી કાંઈપણ જાતનો ચિરસ્થાયી લાભ થવાની વહી નથી. ગરીબ વર્ગ ધર્મીદા સખા
 વતોએ લાભ લઈ પોતાના છંવનને નસાવે એના કરતાં આપણે આનંદપૂર્વક રહી શકે
 એ શું ઇચ્છ્યાએ નથી ? આપણામાં કેમચાલુની બે ચાર જે જાદેર મંદ્યાઓ છે તેને
 વિશેષ હિન્નત અને કાર્યસાધક બનાવવા તરફ વિશેષ સક્તિ આપવાની જરૂર છે તેની
 માથે શ્રીમંત મૃદરથો પોતાના ગોદર વર્ગ તથા આશ્રિત વર્ગને ધંધા-રોજગારમાં આમન-
 વધારવાનું અને તેમની માસિક આવકમાં મહેજસાજ વધારો કરી આપવાનું ઐશ્વર્ય
 હાંસિ તે આપણા અનેક ગરીબ લાઇઓની મુશ્કેલીઓ દૂર થવા પામે એવો અમારો
 દ્રઢ વિશ્વાસ છે. રૂપીઆ પાંચ દસ હજાર સખાવત કરી વાદવાદ મેળવવાનો લાભ આપ-
 લામાં એક અસાધ્ય રોગ જેવો થઈ પડ્યો છે. એ કર્તવ્યના બોળને કાણુમાં રાખી જે
 ઉપાર પુરો નવયુવકોને કેળવવા, ઉત્તેજવા અને પોતાના બંધુવત મજા જેવી સહૃદયતા
 બતાવશે તેઓજ કામના ઉદ્ધારક મણુશી. મમજનો કે દેવનો ઉદ્ધાર સખાવતોની મહોદી
 રકમેથી કદાપિ થયો હોય એમ જણાતું નથી. રૂપીઆની મહોદી રકમેની પાછળ બંધુ-
 લાપથી-આત્મલાપથી ધ્રુવનું હૃદય હોયું જોઈએ. આપણા ઉપાર મણુતા પુરોમાં આવી
 સહૃદયતા આવે, અને પોતાના પ્રતિબંધુઓને છંવન મંજામમાં વિજ્યી બનાવવા પોતાનો
 સમરેત ભોગ આપે એવો દૈવી કુલ નીરજવા અમે ક્યારે લાગ્યલાગી થઈ સકીશું ?

x x x x x

સરતા લાડાની ચાલીઓ નિમિત્તે જો એ આપણી સખાવતોના સંમંધમાં બે બેલ
 કલા સિવાય રહી શકતા નથી મદલાએ આપણી કામમાં સાહસિક
 મુલ્યવરિધત અને સખાવતી પુરોનો છેક અભાવ નથી, પરંતુ તે સખાવતોનો
 સખાવત. પ્રવાદ વિવિધ માર્ગોદારા એવી રીતે અદસ્ત ચર્ચ અથ છે કે તેનું
 કાંઈ પણ જાતનું સુદળ દ્રષ્ટિએયર થતું નથી. આપણી કામને જે
 અનેક જાતના રોગો લાગુ પડ્યા છે, તે રોગો આ સખાવતોના પ્રતાપે જે દૂર થઈ ન

એકે નો તે સમાવતો અર્થજ નીવડી છે એમ કહેવામાં હરકત નથી. ચરીર શાસ્ત્રીએ કહે છે કે ત્યારે અંગમાં કોઈ પણ પ્રકારની નમગ્રાહક જેવેની પ્રવેશો છે ત્યારે એક સુખ્ય દર્દની આથે બીજા પક્ષ અનેકાનેક દર્દો ઉભરાઈ નીકળે છે. આરો વૈધ અથવા ડોક્ટર આનુષંગિક દર્દોને એક બાજુ રહેવા દઈ સુખ્ય રોગની ચિકિત્સા કરવાનું હાથ મરે છે. અંગે ઉપર કહી ગયા તેમ આપણા સમાજમાં આજે અનેક પ્રકારના તોના-મોટા દર્દો ઉભરાઈ આવ્યા છે. કોઈ સ્થળે પુરતાં અને વસ્ત્ર મળવાનાં સાંસા છે, તે કોઈ સ્થળે બાળ લૂમ, વદ લૂમ કે કન્યા વિધવા બેઠી કબાલિત થઈ રહ્યાં છે ! સર્વ રોગનું પૃથક પૃથક આપણ કરવાનું દિત્યિનોકાને નમ થઈ આવે એ કુદરતી છે પરંતુ આત્માર સુધીના આપણા પ્રતિદાસે જતાવી આપ્યું છે કે જેવા ઉપર ચોગીયા અને હાથ રચાવી ઉપાયો ગ્રહ દર્દને કોઈ રીતે દૂર કરી શકતા નથી અમને ને રજાઈ ચમ્પોમાં મળ દર્દની ચિકિત્સા કરવાનું કહેવામાં આવે તો અંગે કહીશું કે અગાનતા અને દરિદ્રતા એજ આપણી સમાજનો સુખ્ય અને ન્યાયિક વ્યાધી છે. આ વ્યાધી દૂર કરવા માટે સમાવતોના પ્રયત્નને ચોક્કસ પ્રકારનું બચરિયત રૂપ મળવું જોઈએ કામમાં જગવણીને પ્રચાર થાય, સૌ કોઈ પોતાના ઇચ્છિત ઉદ્યોગ દુનનમાં ફોલેમદ માપ એવા પ્રકારના વહેવાર ઉપાયો ચોજવા જોઈએ ત્યારે ગામ યત્રો અને શાળામાં જગવણીની, ધનની તથા સુખ પત્ની વદિ યત્રો ત્યારેજ ન્હાની મ્હોટી અનેક ફારીનો અત-આવજે-ત્યારેજ નાવણી કામ જાસમી સહીમા અને તે પછીના કુઝામાં જીવત ગણાશે !

૪. સ. ૧૯૧૮ ના ઓગસ્ટ માસનું જેલુ અકવાડીનું હિંદના નાજદારી પ્રતિદાસના અગત્યનું સ્થાન રોકશે. મુંબાઈની સ્વાગત સભાના અંમેશીઓને

પ્રજ્ઞના હૃદયના આસ કોઈમ સગવી તૈયારીએ કરવામાં અને કોઈમનું નાવ રેફે- પ્રતિદર્શની. મહાધી કીનારે લઈ જવામાં ને મુદ્યામત્રમ અને ઔદ્યાર્ હાથપુ

એગ માનવમા આપણું હતું કે ધી ઝાંત સર હીનશાદ વાગ્યા અને ધી ઝાંત થી શુરેદનાય બેનરજની ચેરદાજરી કોન્સેસરી ફોલેમદીમાં વિખમ્બત નીવરો એટલુંજ નહિ પણ એઓ ઇન્ડીઅન પત્રો જેવા સ્વાભાવિક વિશાષીઓને મદ્રા તદ્દા બકવાનું નિમિત્ત પુરે પાડ્યો. વિરોધીઓના કમલાઓ અને હિંદી પ્રજ્ઞના સદલાએ આ આસ કોઈસમાં કરવાસોને લેશમાર આગ્રાસ આવવા પામ્યા નથી, એટલુંજ નહીં પણ જાણી સમમ દિદી પ્રજ્ઞ એકી અવાજે અતરના ઉઠા બાગમાથી પોતાની ઇચ્છાઓ અને અભિલાષાઓ દર્શાવતી હોય તેથી, દરેક પ્રયત્ન જની શકે તેટલી મળીરતાથી કરવામાં આવ્યો છે. આ પખતે લચલમ ૧૫ હાનર પ્રતિનિધિઓ અને પ્રેક્ષકોએ હાજરી આપ્યાનું સામાન્યન અનુમાન મ્હાકવામાં નાવે છે. કોન્સેસરી વિચાળનમ ૫ મકપ, પ્રેક્ષકો અને પ્રતિનિધિઓની આગુ રતા, લોકનાયકો પ્રત્યેના તેમજ પ્રેક્ષકાર એ સર્વ દ્રશ્ય ખરેખર સ્વાર્ના દેવોને પણ હાથગર વિરમય વિમુગ્ધ કરે તેવા હતા. ને લોકો એમ કહે છે કે “હિંદ હજી સ્વારાજ્યને મોખ નથી, સ્વરાજ્યની માગણી કરવાસ તો ગવવા ગઈયા મનુષ્યોજ છે”, તેમને આવા કેવ દુર્લભ દ્રશ્યો, પ્રજ્ઞનું હૃદય પરખવામાં વજા અચલતા થઈ પડે તેમ છે કામેમનું કમ જવામર ચાર દિવસ સુધી ચાલ્યું હતું, પરંતુ લોકોને ઉત્તમદ સદેજપણ મિથિય મુવા પામ્યો નહોતો. જાણે કયાક અગાઉથી પ્રેક્ષકો પોતાના મદાસપર નેતાઓની અ-

છા જેન મિત્ર.

હિન્દી રાષ્ટ્રીય પરિષદની ખાસ બેઠકના
અધ્યક્ષ સાહેબ.

મી કૈયદ હુમન ઇમામ

કલકત્તા હાર્મ કોર્ટના માણ જરૂર.

“ હું મારા અદેશ બંધુઓને કહું છું કે—તમારી માગણીઓ માટે જોશ્યો
અને આમદથી દબાણ કરે, અને જે દાવમાં તમને કાદ સાબીતો નહીં તેપણ
તમારો પક્ષ મત્ત હોવાથી આખર તમારી કષ્ટેલ થશે. ”

૨૬ મી ઓગસ્ટ, ૧૯૧૮.

હિન્દી રાષ્ટ્રીય પરિષદની ખાસ બેઠકની સન્માનકારિણી

સલાના પ્રમુખ સાહેબ.

ધી ઝોન. મી વિહુલભાઈ ઝવેરભાઈ પટેલ

“હિન્દી સરકારના રાજ તત્ત્વમાં જોખમદાર સરકારની સગીન ચરખાત એકદમ થવી જોઈએ અને સરકાર કાબાજોન્ટની બદલાઈ સાથે ફરી વર્ષ કરતા એકથી મુક્તના સ્વીકારના સામાયિક કમિશનેની તપાસ હેઠળ આવી જોઈએ હિન્દને સપૂર્ણ જોખમદાર સરકાર આપવા સમયની મુદત બાધથી જોઈએ અને તે મુદત ૨૫ થી ૨૦ વર્ષ કરતા વધવી ન જોઈએ હિન્દને સપૂર્ણ જમાતી સ્વતંત્રતા એકદમ આપવી જોઈએ જે આ અને બીજા દેશકારો કે જે કોમેસ વિના શકે સુચવશે તેનો સ્વીકાર કરશે તે હિન્દ જોખમદાર સરકારની પ્રતિષ્ઠાન સિદ્ધિ અર્થેનું એક સગીન પગલું લેવાનું ગણાશે”

પુરતાથી સેક જોતા ખેસતા હતા, અને ચોક્કસ તિવેક મહાસજ, વિદુષી એનીએસટ, શીમાન્ પ્રમુખ આદેશ આદિના મંડળ પ્રવેશ પેજા દર્શના નાદો અને તાળીઓની ગુન્નાથી મંડપ ગર્જવી દેતા હતા । દિલ્લો પ્રજામત કપી દિશામાં વહે છે, અને દિલ્લી પ્રજા પોતાના નાયકો પ્રત્યે કેટલી શ્રદ્ધા અને માનની લાગણીથી નીકળે છે તેના સમજાવસર કારક પુરાવા શીજ કયા હોઈ શકે ! જાણુ સુરેન્દ્રનાથ અને મર વાચ્છા આતું અપ્રતિમ માન મેળવવામાં આ વખતે જાણી જુનીને વર્ણિત રહી ગયા છે તે જોઈ અમને ખેદ થાય છે । ત્રીસ ત્રીસ વર્ષ સુધી દિલ્લી પ્રજાની મેવા અભગ્યા છતાં તેઓ પોતાના વ્યક્તિગત વિચાર અને અભિમાનનો બોજ ન આપી સક્યા એ દીલ્લીની ઉપખવનાર છે. અમને સંપૂર્ણ આશા છે કે વખત જતાં કહેવાતા મોડરોટો ટ્રાન્સેમમાં સામેવ થયા વિના રહી શકશે નહીં, કારણ કે તેમણે કદાપી લીધેલા લખો છેક નિર્મળ અને ક્ષાતિજન્ય હતા એમ જણાવે તેઓ જોઈ શકશે ત્યારે તેઓ પોતાની જૂન સુધારવામાં દિલ્લી ગેરસમજ દૂર કરવામાં દિલ્લા નિશાળ સ્વાર્થના ભોગે પોતાના મનુષ્યને વગળી ગ્દે એવા તદ્દન અનિવેશી અને અદુરદર્શી હોય એમ અમે એક જાણુને માટે પણ માની શકતા નથી, પરમાત્મા તેમને તથા લેખુ દુરનીત પક્ષી દિલ્લી પ્રજા માત્રને નીરખનારા મતા પિહારીઓને જોઈ અને તેમ જોઈ સુદ્યુદિ અર્થે એમ અમે અંતઃકરણથી પ્રાર્થાએ છીએ.

કેમિસના પ્રમુખના ભાષણો પ્રજામતનો પડથો પાડનારા હોવા જોઈએ. આ કસોટીની કસી જોતાં પ્રમુખ શી. સેયદ હુસન હમમ અને ધી જોન. મી. વી. જે પટેલનાં ભાષણો શુદ્ધ સુવર્ણમય જાણુયા વિના રહેશે નહીં. સ્વામત કારિણી સમાના પ્રમુખની જોજસ્વી વાણી, મુમ્મ-મુમ્મકાતી નવી નજૂત અને જુરસો દર્શાવી આપે છે. કેટલાક માધ્યમિકનાના અભિમાનીઓને આ ભાષણ ન રૂમે અને તેથી તેને આકાશપણાનું વિશેષણ આપે એ કુદરતી છે, પરંતુ હેલા થોડા વર્ષો થયાં પ્રજાનીય માગણીઓએ હુનું મંતીર સ્વરૂપ પકડ્યું છે, પ્રજાના અંતઃકરણે કેટલા જથા આતુર અને વમઝ યદ્દ રણા છે તેનો ને જમાલ કરવામાં આવે તો અમને ખાતી છે કે શી. પટેલે પ્રજાના મનોભાવનું કિંગદર્શન કરાવવામાં કિચિત માત્ર પણ અતિશયોક્તિ કરી નથી શી. પટેલ પધાર્થજ કહે છે કે “આજે પંડેવીનાર અવસ્થિતિ ખટલાઈ છે. આજે કેમિસ, (તમે લોકોના પ્રતિનિધિઓ) દિલ્લી વજર અને વાઇમરોએ મંજુકત રીને તૈયાર કરેલા દિલ્લી સમદશીર સુધારાઓના રીપોર્ટમાં દર્શાવેલા મુદ્દાના મુજુદોપ ઉપર મુકારો આપવાને ન્યાયાધીશની પુરશીમાં બેદા છે, તેટલા માટે હું કહું છું કે આપણામાં દરેક જાણુની ઉપર સુધારાઓ સંબંધમાં યોગ્ય નિર્ણય હપર આપવાની જંબીર જવાબદારી રહેલી છે.” ખાં જોતા એક માત્ર દિલ્લીના નહીં પરંતુ સમગ્ર વિશ્વની અવસ્થિતિ આજે ખટલાઈ ગઈ છે ! ઈંગ્લાંડનો વડે પ્રધાન શી. સોલ્ડ જોજાઈ મણુ કહે છે કે “લગાઈને ધીધે સૂદાઓનો અનુભવ માત્ર ત્રણ વર્ષમાં વિશ્વને મળી ચૂક્યો છે !” ભારતવાર્ષ વિશ્વથી વિજિત નથી. તો પછી તે પણ સૂદાઓની નિદાને તિત્રાજતી દષ્ટ સ્વાતમનિર્ણયનો જન્મ સિદ્ધ દક્ષ ખાપ્ત કરવા કમર ખેંચે એમાં અસ્વાભાવિકતાકે આશ્ચર્ય જોવું રાં રુ છે ! પ્રમુખ આદેશ શીમાન્ સેયદ દસન હમામ પર્ણ આ પરિવર્તન પામેથી પરિસ્થિતિનું જસાવર નિદીપ્તજ કરી મંબીર સ્વરોમાં કહે છે કે—“We ought to make it clear to Government that a whole fifth of the human race can not be kept loyal to foreign rule by

mere promises. The days of fine phrases and hollow promises have equally passed and if we are to be kept with in the great British Empire our confidence must be won, our affection must be secured."

આપણે સરકારને ખુબી રીતે જાણવી હેતુ જોઈએ કે મુદરવાકયો અને ખાલી વચનો દ્વે દિહી પ્રજાને વફાદાર રાખી શકશે નહીં. મહાન બ્રીટીશ સરકારના કામને આપણા સંબંધ વધારે દ્રઢ અને ચિરસ્થાય બને એટલા માટે આપણા વિશ્વાસ અને આપણી પ્રીતિ તેમજ મેળવવા જોઈએ. "હિંદની વિશાળ પ્રજાના અંતર્ધર્મીના સ્વદેશ ઉદ્દેશ્ય આથી વિશેષ સ્પષ્ટ સમજાવા કેવી રીતે થઈ શકે તે અમે જાણતા નથી. રાષ્ટ્ર એવા પ્રજાને એક સિદ્ધાંત ઉપર આધારમાં આવે છે. ત્યાં સુધી ત્યાં સિદ્ધિ સુધે દેશ કે અથવા તે તે આત્મ વિશ્વસ બંધો હોય છે ત્યાં સુધી તે મુજે મોટે સપ્ત સહ કરી લે છે. પરંતુ ત્યારે તે જાણતી થાય છે અને પોતાની આમવાસની પરિસ્થિતિથી વેદના પામવા લાગે છે ત્યારે તે ઉપર સ્વસ્થ ધારણ કરે છે. તેવીજ રીતે એક રાષ્ટ્ર જાણતી થાય પછી તેની માથે કેવળ વચનો અને મુદરવાકયોથી રમત નથી. તે ધર્મજન્ય જોગ નથી જે વખતે કરોડો મનુષ્યો પોતાના જન્મસિદ્ધ હક્કોને માટે લડતા મજાથી રજા હોય, જે વખતે મનુષ્યોના પ્રકાશ પામવા પતા. આત્માઓને પ્રજાવાચના પ્રવલો થતા હોય, જે વખતે સમગ્ર રાષ્ટ્ર દારિદ્ર્ય અને નિરંકુશ દુઃખથી રીંધાઈ રહ્યું હોય તે વખતે તેની કેવળ ઉપેક્ષા કરવી, તેના આર્તનાદને બાજકું ફેલ મજાવાની દિમાખ કરવી એ ખરેખર શાસ્ત્રિક, શાસિત અને સમગ્ર વિશ્વની એકવાનતામાં વિશેષ પેદા કરવા જેવું છે. મુદ્દાઓ દિહી વજર તથા વાઈસરોય હિંદની પરિસ્થિતિનું નિરીક્ષણ કરી શક્ય છે. તેમની ઉદાર હુદિ દિહી માગણીઓની વધાર્થતા સમજાવા પ્રવલ કરી રહી છે. માત્ર સત્તાધિકારીઓના અને હિંદના પરસ્પરતા સ્વાર્થો સામે આવતા હોય તે પ્રમંજ તેઓ મુદ્દાજન્યમાં માર્ગ કરી શકતા નથી. આ વખતની ખાસ કોમિટી મી મોટરબુ અતે મેમ્બર હોર્ડના નવા રાજકીય સુધારા ઉપર પોતાના સતત વિચારો બોધાવતે જાહેર કર્યો છે. પ્રમુખ સાહેબે પોતાના વિનુ બ્યાખ્યાનમાં એ વિષે વિસ્તારથી ચર્ચા કરી છે. સ્થાન સંક્રાંતિને લીધે અમે તે વિષે વિગતવાર ચોક્કસ શકતા નથી. અમે માત્ર એટલું જ કહી શકીએ છીએ કે મહારાજાની અદિસવામી અર્થે, વિશ્વની સત્તાવાચની સમતોચના અર્થે અને વિશ્વની પ્રજાના હિં બાજના કમલજ્યે હિંદના શાસકોએ દિહી પ્રજા પ્રતિ વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધાની સામગ્રીથી જોતા રહીશુ જોઈએ. મંદોલે જે હિંમતે પરમ સદાચરને દિવસ માને છે તે દિવસ આવી પહોંચતા હિંદને પોતાની સમજમાં સુધી બ્રીટીશ પ્રજાએ "જ્ઞાની પ્રજાઓના હક્ક, આત્મનિશ્ચય અને સ્વાતંત્ર્યના ઉદાર મુદ્દોની વધાર્થતા જનારી આપણી જોઈએ. એક તરફ પોતાના હેતુઓની મહત્તાના જાણના પ્રકાર અને બીજી તરફ વારસાના વિસ્તાર જનારી તેજ હાથે રાજમંત્ર મંડળની મારફતે આપણું પકારી લેવાની માણ જોયવી એ કાંઈ રીતે ધર્મજન્ય જોય નથી. આજની મો વર્ષ પછીનો ધર્મજન્ય બ્રીટીશ પ્રજાને માટે ગૌરવપૂર્ણ સમરોમાં લખવા એમ જો તેઓ અંતઃકરણપૂર્વક ધર્મજન્ય હોય, મહારાજાના કલ્યાણને માટે જો તેઓ લલચી આતુરતા ધરાવતા હોય તે દિહી પ્રજાની માગણીઓને માત્ર આપવામાં, શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસથી કામ લેવાની સાદી-સીધી અને પ્રમાણિક યોજીસીને અગ્રય કરવામાં એક ધર્મીના પ્રમાદ પણ કરવો પડતો નથી. ભારત વર્ષ પોતાના શાસકો તરફથી પ્રીતિ અને વિશ્વાસ માગે છે. એક વખત પ્રીતિ અને

વિશ્વાસપૂર્વક હિંદની સાથે વ્યવહાર કરે અને પછી જુઓ કે મહારાજ્ય સાથેના હિંદનો સંબંધ કેવા અપૂર્વ પ્રકારથી ઝળહળે છે ! હિંદને મહારાજ્યના સુકુટમાં યથાર્થ ઢાલી નુર બનવા લો !

વચનો અને આશાઓને વખત હવે વહી ગયો છે ! હિંદનો વર્તમાન યુગ સંક્રાંતિ ની ક્ષણોમાંથી પસાર થાય છે. તે ધીટીશ રાજ નૈતિકતાના ઉદાર વચનો ઉપર વિશ્વાસ મૂકી પૂછે છે કે “આજે કંઈ યશ્ન થકે તેય છે ?” આજે સ્પષ્ટ ઉત્તર મળવો જોઈએ. સ્મરણમાં રહે કે સંપૂર્ણ એ કાંઈ વિચાર્યોઆની યુનીવર્સીટી નથી. કોઈપણ સંસ્કૃતી શક્તિની પરીક્ષા કરવી એ સહિષ્ણુભાવ નથી. દોઢસો વર્ષના અમલ દરમિયાન પણ જે પ્રગતીય જળની પરીક્ષા કરવાની થી. મેટિયુ અને લોર્ડ ચેમ્સફોર્ડને જરૂર જણાતી હોય તો પછી ધીટીશોના આટલા લાંબા સમયના અયોગે હિંદી પ્રજાનું શું કલ્યાણ કર્યું તે પ્રશ્ન ઉભો થાય છે. જે અમલદારી રાજતંત્ર નિષ્ફળ નિવડ્યું હોય તો તેવું સ્થાન લોકમ શાસન તંત્રને મળવું જોઈએ. ધીરે ધીરે હિંદી પ્રજાને તે દિશામાં લઇ જવી જોઈએ. હિંદની જમીનમાં શેપાયેલા પ્રીતિ અને વિશ્વાસના બીજ, કેવા સ્વર્ગીય ફળો આપે છે તે ઇતિહાસના પૃષ્ઠે જણાવી આપે છે. ધીટીશ પ્રજા એવા બીજે શેપાઈ શક્તિમાન થાય એજ અમારી એક માત્ર અભિલાષા છે.

શ્રી જૈન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ધના ઉત્સાહી કાર્યવાહકોના પરિશ્રમથી સ્વપાએજુ આ બાળાશ્રમ યથાશક્તિ પોતાનું કાર્ય બજાવી રહ્યું છે તેની નોંધ શ્રી કમ્પ્લી જૈન લેતાં અને આનંદ પામીએ છીએ, પરંતુ તેજ વખતે ઉદાર બાળાશ્રમને જુતા કમ્પ્લી જૈન શ્રીમંતો તરફથી આ સંસ્થાને કેવો અને કેટલો રીપોર્ટ આશ્ચર્ય મેળવે તે જોના અને અમારી આતુર દ્રષ્ટિ રીપોર્ટના પાના ઉપર નાંખીએ છીએ ત્યારે અમને દુઃખ અને નિરાશા સિવાય બીજું કાંઈ મળતું નથી. રીપોર્ટ એક પૃષ્ઠાની જ વર્ષની આર્થિક પરિસ્થિતિના મંત્રધમા, કહે છે કે—“પ્રથમ વર્ષમાં આવક કરતાં ખર્ચ ઠારી કલપત વધારે થયો. ત્રીજા ચોથા અને પાંચમા વર્ષમાં આવકને આંક વધવા લાગ્યો પરંતુ છેલ્લા વર્ષમાં આવક કરી ઘટવા પામી છે.” આપણી કમ્પ્લી જૈન કોમની કળવણીની આવી એક સર્વોપયોગી સંસ્થા પણ અકલ્પ દલાવરના આશ્ચર્યચક્ર લે એ શું સૂચવે છે ? વિવાદ-મહોત્સવ અને ઉજમણાએ જેવા પ્રસંગે લખલુટ ખર્ચ કરનારી કોમ પોતાના બાળકોને અલ-વલ અને વિદ્યાના સાધને પુરા પાડવામાં આવે સંકેત જતાવે તે પોતાને બાલ્ય આડંબર ક્યાં સુધી નહાવી શકશે ? વિદ્યા અને ચારિત્ર્યુક્ત પ્રજા એજ આપણી યથાર્થ સંપત્તિ છે, એજ સંસ્કૃત યથાર્થ બળ છે; એ વાત જો આપણે ન સમજી શકીએ તો ધર્મ કે યાત્રિકિતની ચીતો કરવાનો આપણને કાંઈ જાતનો હક મળતો નથી. કોમના સલ્લાએ આ બાળાશ્રમને કેટલાક ઉત્સાહી અને ઉદારચરિત્ર સહાયકો મળી ગયા છે અને તેઓ પોતાનાથી જાને તે રીતે બલિષ્ઠની પ્રજાનું કલ્યાણ સાધવા તન-મન અને ધનનો ભોગ આપી રહ્યાં છે. જે કોમમાં રોક ખેતરની ખીચસી, જે. પી. જેવા દાનવીરનો દાવો કરનારા કરોડધીપતિ શ્રીમંતો વિદ્યમાન હોય અને જે કોમની સાહસિકતા તથા ઉદારનાના ગીતો સર્વજન ગવાતાં હોય તેજ કોમ કમ્પ્લી જૈન બાળાશ્રમ જેવા એક ખાતાને પગભર ન કરી શકે તો પછી કોમનું મહાન દુર્દેવ-એથી બીજું કશું હોઈ શકે ? સંસ્થાના

દર્શાવી છે તે બેસક આનકાર દાખ છે. મુંગા જનવરો ઉપરાંત જુએ મરતા મહેતાજી (મહેતાજીઓ-આળકાના આચાર્યો જુએ મરે એ પ્રસંગ કેટલો બધો ગ્રસદાયક છે.) મહાય આપવાનું કાર્ય આ સરચાએ ઉપાડીલીધું છે તે યોગ્ય જ થયું છે એમ નિમ્ન-કાચપણે અમારે કહેવું જોઈએ. બ્યાજદાલ મોંધારી તથા હુકમગને લીધે દેશનો મોટો ભાગ એવી દયાજનક સ્થિતિમાં આવી પડ્યો છે કે લોકોને પુરતા ગલ-વસ્ત્ર પણ મળી શકતા નથી. આવા મયોગોમાં જો આ મરચાએ કેવળ મુંગા પ્રાણીઓની રક્ષાએ જ દરવાની દિલચાલ ચાલુ રાખી દને અને માનવ-મધુએ પ્રતિ ઉત્તરીન રહી હતે તો જૈન સરચા-ઓને શિર સદુચિત્વરિતિનું કલક મોટત એ નિર્વિવાદ છે. નવા ઉદ્દેશ પ્રમાણે આ સં-સ્થાની આગળ વિશાળ કાર્યક્ષેત્ર ખુલ્લું થયું છે અને એ વિશાળ કાર્યક્ષેત્રને પહોંચી શ-કાય એટલા માટે સ્વદેશ પ્રેમીઓ અને દયાળુ ભાઈઓ તરફની ઉદાર સહાયની આવ-સ્થકતા છે સ્વદેશ ખદુઓ માટે લાગણી ધરાવનાર તથા મુંગા પ્રાણીઓ પ્રતિ અનુકંપા ધરાવનાર સર્વ ભાઈઓએ આ જીવદયા યાન પ્રમારક સરચાને સંપૂર્ણ મહાય આપવી જોઈએ અને આ સરચાનો દરેક રીતે લાભ ઇચ્છી ઊઠે.

આ ઉપરાંત અમને અપલોકનાથે અનેક સાહિત્ય આવેલું છે જેનું અવલોકન અમે દ્વે પછી અમારી સગવડે કરશું.

મુજરાત, કાઠીઆવાડ અને કચ્છમાં લેખકોની સંખ્યા નજીવી છે. જેઓ છે તેમાં પ્રતિભા અથવા ઉદ્દભાવિની શક્તિવાળા તો કાંઈ વીરલ જ છે માસિક લેખકોને આમ વ્રજુ અને સાપ્તાહિક પત્રોમાં જે લેખકો દેખાવ કે છે તેમની નામાવલી ખુલી વિસ્તૃત થવા જાય છે પરંતુ તેમાં પણ સમાજની આંતરિક સ્થિતિ જાણનારા અને ધર્મ તથા દેશ પ્રતી અત કરજીની સહાનુભૂતી ધરાવનારા લેખકો એ આગળના ટેરવા ઉપર ગણાય એટલા પણ લાગેજ દરેકે અપારામાં રહેના મુયોગ્ય બેજ કાને ઉત્તમન મળે એટલું જ નહીં પણ તેઓ સમાજ કે દેશ મળ્યાં અભ્યાસ કરવાને લલચાય એવા હેતુથી આ અકમા અન્ય સ્થળે અમે એક ઈનામી યોજના રજુ કરી છે. આશા છે કે આ યોજનાનો લાભ લેતા કેવા લેખકોમાં કટિબદ્ધ થશે.

આ માસિકને એક વર્ષ પુરે થઈ ચૂક્યું છે તે દરમિયાન તેને જૈન કચ્છી મેન્યુએટ તથા વિદ્યાનો તરફથી જેવી જોડણી તેવી પ્રમાદો મળી નથી એ જાણનીય છે. આપણી કામમાં જે થોડા-ધણા જૈન્યુઓટો અને વિદ્વાનો છે તેઓ જો ધારે તો આ માસિક મારી પોતાની વિદ્વાતાને લાભ કામને થયી સારી રીતે આપી શકે એવી વાત એટલી જ છે કે તેઓ પોતાના વિચારોનો લાભ સમાજને આપવા જેટલા ઉદાર થઈ શકતા નથી. મહાત્મા ગાંધીજી કહે છે તેજ તેઓ લોકોની વિદ્વાતાને અભિમાનમાં મુજબ થઈ સમાજની અગ્રણી રહેવામાં પોતાની જહાકુરી અને છે. સુચિર્ણિત વર્ગ જો પ્રત્યેક પ્રમુખે નીસ-કાચપણે બહાર આવી, સામાન્ય મમાજમાં જણી જઈ લોકમત કેળવવાની કાળજી દર્શાવે તો આપણું કાલીપ્થ સુધર્મા વિના રહે નહીં.

અમે પુનઃ એવી આશા આ પ્રમુખે જાહેર કરીએ છીએ કે જેઓ આ યોજનાનો લાભ લેવાને શક્તિમાન હોય તેઓ નિર્વંધ સખે સામગ્રી એકઠી કરી પોતાના યાનનો લાભ વાચકધર્મને આપવામાં લેઈપણુ આગસ કરશે નહિ.

આન. વ્યવસ્થાપક.

“કચ્છી જૈન મિત્ર”ના લુદ્ધિશોળી ગ્રાહકો માટે અપૂર્વ લાભ.
ઈનામી પ્રશ્નો.

(રચનાર:-શ્રીકૃત રવિ, બી એ., એલ એવ. બી.)

હું ચાર અક્ષરનું નામ છું. ધર્મના સ્થળ તરીકે ઓળખાઉં છું. માફ ૧૫૨ જુ અક્ષર સાથે કરતાં ઘણું એવો અર્થ થાય છે અને ત્રીજી યોથું અક્ષર સાથે કરતાં ઉડીલાઇ એવો અર્થ થાય છે. તો હું કોણ ?

હું સાત અક્ષરનું નામ છું-હું દરેક માસે નિવશીત-અનિવશીત તમારા હસ્તક્રમમાં બીરાજી છું. મારા અક્ષરોને છુટા પાડતાં તેના નીચે પ્રમાણે અર્થો થાય છે.

૧, = હાથથી

૧-૨-૩ = એક દેશના વતની.

૪ = પાદ.

૭-૫ = ૨.

૬+૭ = સૂર્ય

૭-૧ = રેડીઆમા કામ આવતું ઓગર.

આ પ્રશ્નો જોડાક્ષરો આવે છે. જોડાક્ષરોને જુદા અક્ષર તરીકે જણવામાં આવેલ છે તે ધ્યાનમાં રાખીશું.

૩ મારા નીચેના અક્ષરોમાં એક ઉત્તમ કહેવત સમાવળી છે તો તે કઈ હશે તે શોધી કાઢો.

“ પછુ ભેજા માળેધધ મધર માસ ને ધજી ગોરા લાજે. ”

૪ ‘ માનવ પ્રગતિને અટકાવનાર વિદ્વા અને તે વિદ્વાને દૂર કરવા યોગ્ય જોઈતા ઉપાયો, વિષે આ માસિકના જે થો આઠ પેજ માથ તેટલું નિર્ણય લખી મોકલો.

અગર

‘સમાજસેવા કયા પ્રકારે બની શકે ? ’ તે ઉપર એક સચોટ કાવ્ય લખી મોકલો.

ઈનામી પ્રશ્નોના નિયમો.

આ માસિકમાં આ વર્ષથી આવતા પ્રશ્નોમાં લાભ લેનારાઓ અને હરિદ્વાસ કરનારાઓને નિચેના નિયમો પ્રમાણે વર્તવું પડશે તથા આ નિયમો પ્રમાણેજ ઇનામ આપવામાં આવશે.

૧ દર વખતે જેટલા પ્રશ્નો પ્રગટ થશે તે બધાના યોગ્ય જવાબ લખી મોકલનારાઓમાંથી જેને નંબર લાગશે તેને એકને દર પ્રશ્ન દીઠ રોકડા રૂપિયા ૧) ના હિસાબે ઇનામ આપવામાં આવશે.

૨ ઇનામનો હક “ કચ્છી જૈન મિત્ર ”ના ગ્રાહકોનેજ રહેશે.

૩ માસિક બહાર પડી ગયા પછી ૨૦ દીવસની અંદર પ્રશ્નોના જવાબ નીચેના સરનામે મતી જવા જોઈએ. આ મુદતમાં જેટલાઓના યોગ્ય-અથવા જવાબો આવશે તેઓના નામની ચિઠ્ઠીઓ કરી તેમાંથી એક ચિઠ્ઠી ઉપાડવામાં આવશે જેના નામની ચિઠ્ઠી નીકળશે અને તે ધણી સામિકનો ગ્રાહક હશે તો તે ઇનામ મેળવવા લાયકશાળી થશે અને આવી રીતે કરતાં જો તે માસિકનો ગ્રાહક ન હશે તો બીજાવાર-ત્રીજા વાર એમ આગળ આગળ ચિઠ્ઠીઓ ઉપાડવામાં આવશે અને જ્યારે માસિકના ગ્રાહકનું નામ આવશે સારે બંધ કરવામાં આવશે.

૪ પ્રશ્નોના આવેલ યોગ્ય જવાબો માસિકમાં યોગ્ય સમયે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે. આ સર્વ ઉપર માસિક ઓફિસનો અધિકાર રહેશે.

૫ જુદા જુદા પ્રકારના ઇનામી પ્રશ્નો જો લેખકો આ ઓફિસ ઉપર લખી મોકલશે પ્રશ્નોની તપાસણી માટે અને છેવટેના જવાબ આપવા માટે પાંચ શુદ્ધરોની કમીટી નીમવામાં આવી છે. આથી કાંઈને પણ અન્યાય મળવાનો બીજકુલ સંભવ નથી.

કચ્છી જૈન મિત્ર

ધનામી નિબંધો.

- ૧ આપણી (કચ્છી જૈનોની) (નૈતિક, માનસિક, આર્થિક અને સામાજિક) ઉત્તરિ અર્થે શા ઉપાયો ચોજવા લેખકે ?
- ૨ આપણી (કચ્છી જૈન) કામના વર્તમાન શા શૂનકાળના કાષ્ઠપણ આદર્શ પ્રશ્નનું સ્પષ્ટ છાનન ચરિત્ર.
- ૩ કચ્છના આધુનિક કુચર ઉલોચોની સ્થિતિ અને તેની ખીવવણી અર્થે શા કરવું લેખકે ?
- ૪ જૈન મહાજની આધુનિક સ્થિતિ-સડો કયા ભાગમાં છે ?
- ૫ યાત્રિ મહાજન અને તેનું મધ્યસ્થ (કેવુ દલ, કેવુ છે અને કેવુ લેખકે ?)

નિબંધો

- ૧ દરેક નિબંધ જોઈતામાં જોઈએ આ માસિકના બે ફાઈ એટલે જોળ નેટનો ધવો લેખકે
- ૨ દરેક નિબંધ માટે રોકડા રૂપીઆ પીસતું ધનામ નીચેની સરતોએ મરી શકશે.
 - (૧) પહેલા બે નિબંધોનું ધનામ કાષ્ઠપણ કચ્છી જૈન (વીશા જોશવાળ દશા જોશવાળ અને શુચર)નેજ આપવામાં આવશે
 - (૨) ત્રીજા નિબંધનું ધનામ કાષ્ઠપણ કચ્છીને આપવામાં આવશે.
 - (૩) ચોથા નિબંધનું ધનામ કાષ્ઠપણ જૈનને આપવામાં આવશે
 - (૪) પાંચમા નિબંધનું ધનામ કાષ્ઠપણ દિન્દુને આપવામાં આવશે.
 - (૫) જે નિબંધને માટે ધનામ જાહેર થશે તે નિબંધ ઉપરનો દક્ષ અમારો રહેશે
 - (૬) નિબંધ સાફ અક્ષરે કાગળની એકજ ચાલુએ શાહીથી લખેલો હોવો લેખકે
 - (૭) આ સર્વ નિબંધો અમને જોડામાં જોડા સને ૧૯૧૬ ના માસે માસની આખર સુધીમાં મની જવા લેખકે
 - (૮) આવેલ તમામ નિબંધોમાંથી પશ્ચિમ કચ્છી જે નિબંધોને પહેલા નંબર પાસ કરશે તેને રૂપીઆ ૨૦) રોકડાનું ધનામ આપવામાં આવશે

પશ્ચિમ કચ્છીના સંબોના નામ હવે પછીના અકર્માં જાહેર કરવામાં આવશે વધુ વિગત તથા ન સમજાય તેવી જાણ માટે નીચેના મરનામે પત્ર વ્યવહાર કરવો જવાબ માટે રીકોટ મોકલવા શૂંચુ નહિ.

જોના વ્યવસ્થાપક, શ્રી “ કચ્છી જૈન મિત્ર ” માસિક,
મોડવી-મુખર્ષી

“जे हिन्दी अरु तोरी पङ्क वपत यातु राजलगाई
 ११५० अने ते भाटे लात यातु दहेरी ते तेतु परिवाग म
 ११५० ते धारतु पङ्क करवा मोग नही.”

३१ भी जोगरद, १९१८.

“देशना लोका तरश्या जगततु धारतु नको नदि
 वाप त्मा सुधी असे तेवा डीमती राजलगाई सुभाराज्या केछली
 रीते कामना धर पङ्क नदि.”

३१ भी जोगरद, १९१८.

કચ્છ અબડાસા તાલુકાના લાલા ગામમાં થયેલ સાધુ મહારાજના
પુત્ર સંબંધી વધુ ચોંકાવનારી ખબરો.

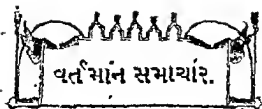
સુંબઈના કહેવાતા લાલા મહાજનનું આપણુદ પગલું.

ખારીક તપાસ ચલાવી સત્ય હકીકત જાહેરમાં લાવવા સુંબઈના
શ્રી ક. ક. એ. જૈન જ્ઞાતિ મહાજનની ફરજ.

માનવંતા 'જૈન' પત્રના અધિપતિ સાહેબ, મવિનય જણાવાતું કે—

ઉક્ત ગામમાં અન્ય વર્ણની વસ્તી માથે શ્રી ક. ક. એ. જૈન જ્ઞાતિના કમ-
બગ ૧૬૦ માણસોની વસ્તી છે. આ ગામમાં મેં મારા અગાઉ તપસ્વીજના નામથી એક
આતા કમબગ ૬૦ વાર્ષી વધુ ઉમરના મુનિ મહારાજ 'મિરાજના' હતા. તેમની પુત્ર
સંબંધી ખમર આપના પત્રમાં વાંચી ગયા છીએ. આ બેદ અને કહ્યાજનક બનાવ
સંબંધી અનેક હોરોસાદાર શૂદ્રસૌ તરફથી અનેક બનના ચોંકાવનામ ખમર ઉડી રહ્યા
છે તથા આ કહેવાતી સત્ય હકીકતને ખોટી ફરાવવા લાલા ગામના કેટલાક વતનીઓ
પ્રયત્ન કરે છે. આના ઉડતા સમયાર જણવામાં આવ્યા છે તો તે સંબંધી નીચેની
હકીકત આપના પ્રસિદ્ધ પત્રમાં પ્રગટ કરી આભારી કરીશ.

આ મુનિ મહાજનને ખારી નાંખવામાં આવ્યા અથવા પુત્ર કરવામાં આવે
તે પહેલાં બે દિવસ મહારાજશ્રીની તળીયત અસ્પર્શ હતી. ખોરાક પાત્ર નહિ યજ્ઞ
વાને લોધે અથવા તો એવા બીજા કાંઈ કારણને લોધે મહારાજશ્રીને જાણતા સંપત્તિ
રોગ લગ્ય પડ્યો. આ રોગથી મહારાજશ્રી પાસેના તમામ, કપડાઓ પગડી ગયા હતા.
(મહાગર્જ નહત નિષ્પૃષ્ઠી હોવાથી કપડા વગેરે વધુ રાખવા નહિ) તેથી મહારાજ સમયે
તેઓ મનના ખારીયારણા બંધકરી તદન નાગા ઘઈ કપડા યોગ્ય બેઠા. એ તો ખુબી
વાત છે કે અમારા સ્ત્રી ગર્ભ અંધશ્રદ્ધાજી તથા મમય જાણવા વગર ગમે તે વખતે સારું
સાધુ સાધવીના દર્શને જાય તેઓ છે. આ સમયે પણ એકાદ બે સ્ત્રી સાધુ મહારાજ
દર્શનાર્થે આવી ચડી. દરવાજા ખંત જોઈ ખારીઓ, જોવાવા તરફ તેઓનું જ્ઞાન ગયું.
એકાદ ખારીમા માંકળ વગેરે ન હોવાથી અથવા તો મહારાજશ્રીની નંજરસુક કે એવા
બીજા કાંઈ કારણથી એકથી ખુબી રહી ગઈ હતી. આ સ્ત્રીઓએ ખારીમાંથી જોયું તો
મહારાજશ્રી તદન નમાવરથામાં નજર પડ્યા અને તેની આ માંકળોએ આખા ગામમાં
મહારાજ વ્યક્તિય રી છે એવો જુમટો ફેલાવ્યો. ગામમાં મેં આર માથા ફરેલ શૂદ્રસૌના
કાને આ વાત ગઈ, તેઓએ મહારાજશ્રીને ધમકીઓ આપી અજાતતી વતણક બતાવી.
મહારાજશ્રીએ તેઓને વિવેકપૂર્વક સર્વ હકીકત જણાવી છતાં તેઓ ન સમજ્યા અને
પોતાની હુલમુલ અથવા તો એમ સ્વાદે મહારાજશ્રીને રડાઈ કડકાઈથી જવાબ આપવાની
અફેર પડી. આથી આ શૂદ્રસૌને પિત્તો ઉજળો અને તેઓ જનની બન્યા.

ના. મોન્ટેગ્યુ-ચેમ્સફર્ડ યોજનાની એક ચરખામણી:—“ દિન્દુરયાન ” જનમાં આવી ગયેલ “ મોઠા હુઆ સાહ ” વાળી કહેવન આ યોજનાને આગાદ લાગુ પડતી હોવાથી અમે તે વાયકવર્ગના જાણુવા માટે કંઈક સુધારા વધારા સાથે રજૂ કરીએ છીએ. “ સો હા હુઆ સાહ, આધા ગયા નાહ, બાકી રહ્યા તીસ દર દિસેગે, હાં દિલાયગે, હસમે લેનાલી કયા ઝ્યાર દેનાલી કયા ? ”

જેમ જેમ ના. મોન્ટેગ્યુ-ચેમ્સફર્ડ યોજના વધારે નિષ્પક્ષ ગીતે તપ્પરીએ છીએ તેમ તેમ તેમાં વાણીવાણી ખૂબીએ વાપરેલી વધારે જણાઈ આવે છે. એમાં વાણીયાની જેમ નર્મનાં ગળ માપવામાં આખાં છે પણ તણુ ઠાકનાં જીવ આંશો નથી.

સોહાહુઆ સાહ-ગર્હ તા. ૨૦ મી ઑગસ્ટે ના. મોન્ટેગ્યુ-ચેમ્સફર્ડ તાહેબોએ કહ્યું કે—“ હટ્ટી કટ્ટી જોખમદાર રાજતંત્ર મળશે ” આધા ગયા નાહ-યોજના કહે છે કે—“ દિન્દી સરકાર કે જે દિન્દી માત્રના અને પ્રાંત માત્રના કમમાં કમ અર્ધાં દિસ્તાની માનતીને કૃત્યથી સર્વે વિષયોપર શાસુ પતવે છે તેમાં અવહારિક રીતે હસ્તાક્ષેપ કરવાને હજી દિન્દીએ થોડું થયુંજ નથી, હજી દિલેગે-ખારામભાની રૂદ્ધિ યને તથા અર્જન, બીરુદો તથા મદદનીશ સંકેટરીઓ નામશે. હજી દિલાયગે-લાલના ‘ મીઝર્વડ વિષયો ’ માંના પેટાક ‘ જાનસાહક ’ ને હાર્ટમાં ૧૦ વા રહીને જે તમે (દિન્દીએ) લખ્યા થશે તે કદાચ મુકતમાં આવશે. હવેને લેનાલી કયા ઝ્યાર દેનાલી કયા ?—રેલ્વે, પોસ્ટ, ટેલીગ્રાફ વગેરે ખાતાઓમાં હજી ફેળવણી, અનુભવ અને ચરિત્ર રહીત એવા એગેમાં ફન્ડીમન તથા દિન્દી યુવાપીઅન હોદ્દાઓને, લલમવા અનુભવી મેન્ચુએટ દિન્દીઓના ઉપરી તરીકે ચોડવી કે નહીં ચાલુ ગણવુ, લાખો અને કરોડોના મરકરી કંત્રાકોટો મોરી ચામ-દીવાળાઓને આપવા, દિન્દના આર્થિક તથા જાગૃતતા વિષયોમાં છોડેડને પંતેજ સખુજું, આધ. સી. ઝીમ. માં વધારે મોટો જામ તો યુવાપીઅનોનેજ રાખવો, કૃત્યાદિ આપવો તે “ રીઝર્વડ ” ની પણ ‘ રીઝર્વડ ’ દેવાથી તેને તે આપવા લેવાની વાતચિત કરવા જેવી પણ માંતી નથી !

આખી યોજનામાં જાણે ઘણા, રહતા છેકરને જાનો સર્ખવા તેને બાજામાં નેમા-દીને જે મોટી મોટી આદાઓ આપે છે તેના જેવી છે. “ રીકરા મોટે. થા, પરજુતીય ! ” એ યોજનાનો સાર છે.

પ્રમુખ શ્રીમદ્ આચાર્યશ્રી આજીંદમાગર સુરીચરણએ જણાવ્યું હતું કે-આવા અનિ
મદત્વના પ્રમો આપણા દાનવીર મણાલા જૈન શ્રીમતાની દાનગી દેખાતી નથી એ ભેષ
મને યજ્ઞોજ્ઞ એક યાચ છે, એટલું જ નહિ 'પણ આ કિપગથી મને એમ થયું કહેવાની' જરૂર
પડે છે કે તેઓમાં ફાની લાગણી નથી. એર તેઓ ભલે પોતાના ઘરે ભોળ રહે પણ
આપણે આપણા દુકાળ પીડિત ભાઈઓ તરફ આપણી ફરજ બજાવવા તૈયાર થવું
જોઈએ. અન્વ વક્તાઓના કટવાક વિવેચનો પછી નીચલો કરાવ પસાર થયો હતો.
" મુખ્ય જૈન મંત્રની આ સભા ભાદેર કરે છે કે વરસાદ નહિ હોવાને બીધે જરીય
મન્યુઓને મદદ કરવા માટે એક ટીપ આણુ કરવી આ ટીપની અંતે મદદ કરવાની મર્
બવરસા માટે એક કમીગી, સમામદો વધારવાની મત્તા સાથે મેરે છે. " આ વખતે
વચબા રૂ ૧૦૦૦ નું નિરાશા ઉપભવે તેવું નજરુ રૂંડ થયું હતું.

શ્રી રંચુન કચ્છી વીગા ઓગવાળ જૈન જ્ઞાતિ મંડળ—રંચુનથી એક ખખ
પત્રી જણાવે છે કે-“ અત્રેના હાલ યાતિયા રહીશોની એક આમાન્ય સભા રૂંડ રવજો
ભાઈ એચરના પ્રમુખપણા નીચે મંડળ તા ૭ મી જુલાઈ રવિવારે મળી હતી બાંધી મર્યા
અને મમતતા કરી ૧૩ી યાતિયા સુધારણા અર્થે એક મંડળની અગત્ય રહીચક હતી
અને તેથી મંડળમને ' ૧૩ી રંચુન કચ્છી વીસ એચવાળ જૈન જ્ઞાતિ મંડળ ' ની તેજ
વખતે સ્થાપના કરવામાં આવી હતી અને તેજ વખતે નિવાવ ખર્ચ માટે એક રૂ ૬૦
લવામાં આવ્યું હતું જેમાં રૂ ૧૦૦૦ પ્રેર રકમ અત્રાઇ હતી. સમામદોના વજવમ પાડ
વામાં આવ્યા છે વર્ષ ૧ લેા માસિક રૂ ૩ ૧, વર્ષ બીજો માસિક રૂ ૩ અર્થે
તથા વર્ષ ત્રીજો માસિક રૂ ૩ ૫ લગભગ સવાસા જેટલા ગ્રહરથો તેજ વખતે
પેલાડુ નામ નોંધવી મળાસદ થયા હતા એ મંડળની સ્થાપના થયા પછી પહેલી
સભા જેજ મુદરથના પ્રમુખપણા નીચે તા ૧૧ મી જુલાઈને રોજ મળી હતી. આ
સભામાં હાજરમારી કમીગીની સુટ્ટી કરવાનું મર્ દાખ પરવામાં આવ્યું હતું રૂંડ રૂ ૨૧
જીભાઈ એચર પ્રમુખ તરીકે, યીયુન પ્રેમજીભાઈ લખા ઉપ પ્રમુખ તરીકે, શ્રીયુન 'વીરજ
મલા તથા તથા શ્રીયુન પુલભાઈ આસુ જોન. જેન્ટર રેકટરીઓ તરીકે તેમજ મેમ્બર્
ઉમરશી રાવલીની રૂ ફેરર તરીકે વધુ મને એક વર્ષ માટે ચુટાયા હતા, તથા એ સિ
વાય બીન અધિકારીઓ તરીકે બીજા ૧૧ ગ્રહરથોની વધુ મને ચુટાડી કરવામાં આવી
હતી અને એકંદરે મોળ જણની હાજરમારી કમીગી થઇ હતી. બાદ યીયુન પુલભાઈ
આસુએ મંડળને જન્મ દિવસ ઉજવવા પોતાની પ્રિયજ જણાવી હતી આ પ્રમુખને
જીવર કરવામાં આવ્યો હતો બાદ સભા વરખાસત થઇ હતી. ” અંગે કચ્છીએ છીએ
કે આ મંડળના રૂ ૧ વાહકો બાદોલી અને કુસળનાથી પોતાના ઉદ્દેશને નિપજવાત અને
સ્વતંત્રપણે વળગી રહી ' આરએ શરા ' ની કહેવતને ઠેકરે મારી પોતાનું રૂ ૩૩
પણે કરવા ૧ પોતાની ફરજ અદા કરે તેમજ રંચુનવાસી દરેક કચ્છી જૈન, મતમેદને
આણુએ મૂખી આ મંડળ સાથે જોડાઈ જાતિ ઉન્નતિના કાર્યોમાં મદદ કરતા થશે.

નિમ્નવ્રણુ:—આપણા જાણીતા કચ્છી જૈન જ્ઞાતિ મો. કુંવરજીભાઈ દેવજી કલ્યાણજી,
હોવાળી નવા વર્ષની પુણ્યલીમાં જૈન મહીલા વર્ષને ઉપયોગી પુરવઠ ગદ્યાર પાડવા નિર્ણ

બેટ આપવા તૈયાર થયા છે. આ પુસ્તકમાં વિદ્વાન જી અને પુરુષોના લખેલા જી ઉપ-
યોગી વિષયો પ્રસિદ્ધ થશે; તેથી લખી-વાળી જાણનાર મર્ફ જી-પુરુષોને (જાદરના વરી
અમાસ સુધીમાં) ફેંક, માદા અને મુદ્દામર લેજો લખી નીચેના સારનામે મોકલવા આ-
મંત્રણ કરવામાં આવે છે. સરનામું:—સૌ. કુંવરજી દેવજી ક'વાજીજી, કરાચી વાલો બંગલો,
સાંતાક્રુઝ. (બી. બી. બી. આમ. રહેવે.)

લાલ ખાગના જેન જીવડાનો અંત:—મહુમ મહાન દાનવીર શેઠ મેલીશાહે
લાખો રૂપીઆ અર્થા મધાવેલ મીનકત કે જે લાલખાગના નામે યોજાયાય છે. આ
લાલખાગ માટે મુમઇના ગુજરાતી જૈન મંથમાં લગભગ ત્રણ વર્ષ થયા કુમ'પ આતુ દતો
અને કેસ કાદે અથો હતો તથા નેને પણ તરફથી દબારો રૂપીઆનો ધુમાડો કરવામાં
આવ્યો હતો. સદખાજે અથા માસમાં મહુમ જાણીના ઝવેરી રામમદીદાસજી
બહાદુરના સુપુત્ર રાવકુમાર સિદ્ધજીએ બને પણને સંતોષ થામ તેવો ફેસલો કરી આ
લાખા જરૂરનો અંત આપ્યો છે, જે માટે કુમારશ્રી રાવકુમારમિંદજીને ધન્યવાદ થતે છે.

૩૧ ૨૫૦૦) ની સખાવત:—ઉપવા જવડાનો અંત આવ્યો તેની ખુશાલીમાં
સહ જૈનશી ખી પસિંહ, જે. પી. એ ધી જાંડારકર ઓરીયન્ટલ રીયસે ઇન્વીટયુડને રા.
૨૫૦૦૦) ની ઉદાર ભેટ આપેલ છે.

ખસેડવામાં આવેલી ખંડગીરી પટ્ટની જેન મુર્તિઓ:—ગણ તા. ૫ થી સપ્ટે-
મ્બર નાંશજ કનકના ખાને ખાણુ જનકુજવાસના અખ્યક્ષપણ દેજા જેન કામની મજેલી
મલાએ નીચવા કગવો પસાર કર્યા છે.

(૧) બીદાર મરક દે ખંડગીરીની ટેકરીપટ્ટી જૈન મુનિઓ ખસેડવા સામે આ
સજા પેતાનો સખત વારો જાહેર રહે છે જેનો આ મુર્તિઓની વજા લાખા મમયથી
ઉપાસના કરના રજા છે. બીદાર મરકારનુ અન્યાથી અને અપખુદ પગલું મહારાણી
વીક્ટોરીઆના ૧૮૫૮ ના દહેરાથી તદ્દન ઉતરુ છે. જૈનોની ધાર્મિક લામણી વજૂ
હુપાઇ છે.

(૨) ખંડગીરીથી ખસેડવામા આવેલી જૈન મુર્તિઓની પુનઃ સ્થાપના કરવા માટે
બીદારની સરકારની તાર મારરતે કરવામા આવેલી અરજોમાની એકેનો જવાબ નહીં મ-
ળવા માટે આ સજા પેતાની અત્યંત દીવગીરી જાહેર કૃત છે.

(૩) આ મજા કરાવ કરે છે કે, બીદાર સરકારને આ રીવવના સંમધમાં કરવા-
માં આવેલ તારોમાલો એકેનો જવાબ ફરી નહીં મળવાથી આ ગાવતપર હીંદી સરકારનું
અન ખેંચવું.

ઉપાધ્યાય ઘયા:—આ માસિકના આઠ પ્રેરક અને માહિત્ય રસીક મુનિમહારાજશ્રી
રવિચંદ્રજી મહારાજને ગયા રૈલાખમોસની વદિ છે ને યનીયરના રોજ લાંકક (ભાવતી)
ત્રીથ મધે ઉપાધ્યાયની પદવી ખાનદેસ જિજ્ઞાસા સર્વે મેલી ધામધુમથી
અર્પણ કરી હતી. મુનિમહારાજશ્રી રવિચંદ્રજી આ પદવીને વર્ષો અગાઉ લાયક હતા.
ખાનદેસના સધે મુનિમહારાજશ્રીને ઉપાધ્યાયની પદવી આપી લાયકની લાયક કરર
શુકી છે.

કરવી જોઈએ અહીં દીવમના વરસાદનો રગ દેખાય છે પણ સન્નિતા કડો પવન વાય છે વરસાદની ટુરતમાં 'ધણીજી જરૂર છે.'

“ જૈન ગેઝેટ ”ની શૃંગ—અમારે સંજેદ જણાવવું પડે છે કે “ જૈન મિત્ર ” ના લેખ “ જૈન ગેઝેટ ”ના અધિપતિ શ્રી. અછનપ્રસાદે પણ આમાન કરોડાધીપતિ-શ્રેષ્ઠ દુકમીયદંડને મળેલ ‘સર’ના ખિતાબથી જૈન કામના પહેના ‘સર નાઇટ’ તરીકે શ્રેષ્ઠ દુકમીયદંડને ગણનાની જૂર કરી કે માનિષ અને વર્તમાનપત્રે ચનાનનારાઓને પોતાની ૧૨ આખ નખી વાળી કામમાં માત્ર ગણ્યા ગાડ્યા પદવીકામમાં પ્રથમ ‘સર’ મળ્યો થયો અને પછી કોણે યશ તેનું વેશ પણ જાન નથી સખતા એ જોઇ તેમના માટે જેટલી નીચીની દર્શાવીએ તેટલી ઓછી છે અંગેને આ બીજી વખત જણાવવાની જરૂર, પડે છે કે ભારત વસેલી આખી જૈન કામમાં પ્રથમ ‘સર નાઇટ’ તરીકે માન મેળવનાર શ્રીમાન રાવનાહેવ શેઠ નિરનજી ત્રીકમજી મૂનજી જે. પી છે જ્યારે બીજી માન મેળવનાર શ્રીમાન શેઠ દુકમીયદંડ છે.

શ્રી. નાદીલાલ મોતીલાલ ગાદની એલેન્જમેન્ટ ઉત્તર—ના માસિકના માલ્ય જાન તરી રા. ન દામજી ત્રીકમજી આપના ચર્ચ તા ૨૦-૮-૧૮ ના /પત્રમાં નીચેની પ્રિન્ટ પ્રગટ કરના જણારે છે—“ જૈન-હિતેશ્વરના મુખ્ય લેખક તથા નાણુકો જૈન વિદ્યાર્થી શુદ્ધના સ્થાપકમાના એક શ્રી વાડીલાલ મોતીલાલ ગાદ આ મામમાં બહાર પડેન પોતાના વાઈન ‘જૈન-હિતેશ્વર’ ના કડ મે પાને જણાવે છે કે—” જો મહત્તે માફ કામ દેવિનજી કામગીર હોય અથવા રાકા રહેલી હોય તો સમાજને નધાઓ વગરે લાભ થાય એવું થયું કેમકે મારી ઇચ્છા હોવાથી હું જાહેર છું કે, મર્યાદાને અંગે જે નાણુની જરૂર છે તેટલાં નાણા પોતે કાઢીને અનર બીજાઓ પામેથી મેળવીન પણ તેડુ દરેક કરવાની કસ્ટોડીત માથે બહાર આવવું એટલે હું આ નર્યા તેને મોપવા તૈયાર થઇશ ” આ એલેન્જમેન્ટ જવાબ આપતાં મને આનંદ થાય છે કે જેવા રીતે શ્રી. નાદીલાલ સમુક્ત જૈન વિદ્યાર્થી શુદ્ધના ચાલુ ખચ માટે કાઢ પણ રકમડું દરેક ક્યાં સિવાય પોતાની આવકમાંથી સરચાડું ખર્ચ આપે છે અને આપખુદીયો સરચાડો મંગલાર આપ છે તેવા રીતે એક સદ્ગુરુસ્થે પાય વર્ષ સુધી સરચાડું જે ખર્ચ થાય તેટલી રકમ દરેક દીવ કરી આપવાને મને પોતાની ઇચ્છા જણાવી છે, તેમજ મર્યાદાને કારણે આપણી દીધી નહિ ચનાવતાં જૈન કામના આજેવાન અને વિદ્વાન ગુરુશ્રેણી અનેલ કારોબારી કમીગદારો ચનાવવાને કબજુ છે હું આશા રાખું છું કે શ્રી વાડીલાલ એ સરચા આ કિદા ગુરુસ્થને વગર આનાકાનીએ સોંપી દેરા તૈયાર થશે. શ્રી. વાડીલાલ આ હકીકતનો જુલારો રૂપમાં અથવા પત્રવ્યવહાર તા. ૨૦ મી ઓક્ટોબર સુધીમાં નીચેના સરનામે કરવા મહેરબાની કરશે

દામજી ત્રીકમજી સાયલા.

ગમનવમી બીહારિ-કાયાખજર-માંડવી—મુખ્ય.

કુચનવીઆથી એક ખચર પત્રી જણાવે છે કે—અયેના જણીતા શ્રી ક. દ. કો

૧૦ સંતિના અગ્રસર શેઠ ભીમશી પશાવાના વિધવા નેણમાં, ૭૫ વર્ષની મોટી વયે

ભામ નગરને પ્રોરથી ને ઝોડલન રાજ,
 ગુલ કાફે પ્રીતને અથે કચ્છકેશ મહારાજ,
 ઉન ઝોડે ભૂમિકે નમન. ૧૦.

મરદ બચ્ચા રંગે મેશ્વણા ભડેલ છવન,
 રજુરુત વક્ષ વાગડીના દુશ્મન હી અથકકને,
 ઉન નરો ભૂમિકે નમન. ૧૧

શુદ્ધાને આસદ, સોઢા હોટ્થા વગાર હાથ,
 ખોળ, મેમચ, આવક છાટી, લવકુન લાથ વેપાર,
 ઉન મહાભૂમિકે નમન. ૧૨

કુથો ગણાઈ રા કાગે પથુ મરચતિ કુવશોસન,
 સુદર સોદામર જ્યરતિ દિવાન દેવ-રજુ,
 ઉન ખીન ભૂમિકે નમન. ૧૩

સ્થમિલકિન ઇજુરજ નિ અકકન રો કીન કમ,
 આમ આમજે સીમતે મતિ સરે જ સમરજ,
 ઉન સત્ય ભૂમિકે નમન. ૧૪

કવિ ઉગર, કેશર, રવડીપક રાવનને છવન,
 વેદાતી પડિત પાનાનર, ઝોવિદાં ચીણક મન,
 ઉન છુદ્ધ ભૂમિકે નમન. ૧૫

રવારીની રેતુસિહ, વેનાવક, ઝોડુન વિદ્યા વર્દન,
 શેત્ર મિદન પ્રામજ મૂનસજ દેશ ગોળન,
 ઉન કચ્છ-ભૂમિકે નમન. ૧૬

સિધ્ધ સિદ્ધ નાગેદળ છન ભૂમિજતે વિચરન,
 ઝોપધ ભૂમિ છવ નનુપમ રોગ ન હોરે રખન,
 ઉન સિદ્ધ ભૂમિકે નમન. ૧૭

છન, હોડુ, મેતમેન ને છત પરમ અકક દર્શન,
 નીપજન નર વા. નામડ ને પાણી ક-ક પીળન,
 ઉન ઝોડે ભૂમિકે નમન. ૧૮

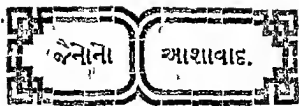
હિમા કુર્ગે દેશમે વિતા, કચ-મૂન,
 જ ખોલ્યો મરચતિ અને દેશ મતે યુગસન,
 ઉન આરુ ભૂમિકે નમન. ૧૯

પ્રજા રલકમી ને પડમ થતે કડર કીયા રજાન,
 જવાન ઉનજા જગ છવીધા કચ્છ કેધા બાપાન,
 ઉન ભાગ્ય ભૂમિકે નમન. ૨૦

માસ્તર લાવજી નાનજ સારસ્વત.

૧ ગોવિંદજી મુલજ મેવાળી ૨ નાસિદ નાથા ૩ દેશવજ નાથ ૪ કિયુ

અથવા સરસ્વતિ વિદ્યા ૫ આશાની-આરા

Jain Optimism.

લેખક—યૂરોપીય જૈન હ. વોરન.

(અનુવાદક—પંડિત લાલન.)

કેટલાક કપ્પે આપણે પોતે ઉપાસન કરીએ છીએ, ચાલતી ગાડીએ વગર સંભાળે
 હતરી પડી એકરે ધુંટણ ભાંચું—એમાં જે દુઃખ આપ્યું તે મ્હારી પોતાનીજ ક્રિયાથી.
 આ પ્રકારે આપણને ચતાં સર્વ દુઃખો આપણે પોતેજ શું પેદા કર્યા છે ! જે એમ ન
 હોય તો આપણને અવરજ એવું અનુમાન કરવું પડે કે દુઃખ આવવાનો સંભવ વગર
 કારણે પણ હોય, પરંતુ આ અનુમાન સમજાણ ગણાય તથાપિ એ તો લોકોની સામા-
 ન્ય ઉક્તિ યાદ પડી છે કે અમને વગર કારણે આ દુઃખો આવ્યાં, આ પ્રકારના લોક-
 વિચાર ખરેખર નિરાશાવાદ (Pessimism) ના કારણરૂપ છે. પરંતુ ‘વગર કારણે
 દુઃખ આવે’ એ વાત વિચારક જનને શુદ્ધિમય થાય તેવી નથી. કારણ કે એમ હોય
 તો જગતમાં ન્યાયના ઘોરજીની વિપરિતતાનુંજ સ્વભાવ બાપેસ હોય. એટલે કે આપણે
 અર્થે ત્યારે ગમે તે પ્રકારે દુઃખ આવે તેનું કાંઈ પણ ચોક્કસ કારણ હોવાનું નહિ અને જે
 જે સંજોગોમાં આવીએ તેમાં આપણે જોગવવુંજ પડે તથાપિ વિચાર કરતાં સમજાય છે
 કે આપણે ‘ઉતરતાં સંભાળ રાખી હોય’ તો આપણે પોતાનો પગ ભગિતાં અટકાવે
 ને તેમ કરી આપણા પર કંટને આવતાં અટકાવી શકીએ એટલે કે જે કામમાં આપણો
 હાથ ન હોય અથવા સંભાળ ભરેલ હોય તેમાં આપણે દુઃખ જોગવવું એવો સંભવ ન
 હોઈ શકે. આ પરથી આપણે એવો વિચાર બાંધવાની જરૂર છે કે આપણાં સર્વ દુઃખોનું
 કારણ આપણે પોતેજ હોવાથી આપણે તેઓને આવતાં કેવાં કે અટકાવતાં એ આપણા
 પોતાનાજ હાથમાં છે. તથાપિ આટલું સ્મર્ત્તમા રાખવું આવશ્યક છે કે કાંઈ પણ કાર્ય
 (પરિણામ) ના જે કારણો હોય છે એટલે કે ઉપાસન (Substantial) કારણ અને નિમિત્ત
 (Instrumental) કારણ. હવે જ્યારે આપણે એમ કહીએ કે આપણા દુઃખો આપણે
 પોતેજ પેદા કર્યા છે એનો ભાવાર્થ એવો કે એ દુઃખ આવવામાં—લાંબવામાં આપણે પોતેજ
 ઉપાસન (ઉપાસન) કારણ છીએ. પરંતુ આપણા દુઃખના આપણે નિમિત્ત (Instrumental)
 નથી, કાંઈ પણ વેદના યજમાન આપણા વિના બીલું કંઈ હોવું જોઈએ અને જે બીજાની
 આપણા પર ક્રિયા-અસર થતી જોઈએ. આ પરથી એવું ધર્મશાસ્ત્રના અસામર્થ્યથી ધર્મશાસ્ત્ર
 પણે પોતેજ (ઉપાસન) કારણ હોવા છતાં ખરું કારણ શોધવાના અસામર્થ્યથી ધર્મશાસ્ત્ર
 ન મત કારણ પર આવી પડેલા દુઃખનો આરોપ ચડાવી દઈએ છીએ. એમાં પણ કાંઈ

બીજા માણસપર કે કોઈ બીજા જીવપર તો અવશ્ય આરોપ ચડાવી દેવાને આપણે તૈયારજ દોષએ છીએ. ગાડી પરથી ઝટ લેઈને ઉતરી પડતાં જમીનપર પડી-જમણ ને પગ જાને તો તે જમીનનો દોષ કાઢવો એ તો જેવકુશીજ મગ્ગાય, અને શ્રીશાહીને ખીજવતાં તે નખોરીયાં બરાવે તો તેને પણ દોષ આપવો એ વ્યજાગ્રી ન હોયું જોઈએ, કારણ કે આપણે સંભાળ રાખી દોષ તો જમીન કંઈ દુઃખ ન આપી શકત, તેમજ બીવાડીને ન ચીડી દોષ તો તે નખોરીયાં પણ ન સરાવવે.

આ પરથી આપણે હવે એમ માનીએ કે આપણાં સર્વ દુઃખોનું કારણ આપણે પોતેજ છીએ, તો આપણે આપણા વર્તમાન જીવનની દોરી બૂતકાળા મૂંઠી લંબાઈ છે એમ મણવું જોઈએ, કારણ કે આપણે આ જીવનમાં ધણાંક એવાં દુઃખો ખમીએ છીએ કે તેના કારણ તરીકે આપણે આપણા દાવના જીવનમાં એવું કંઈ શોધી શકતા નથી. આપું. (વિશેષ કરી બાલવયમાં ધણું બને છે. ઉદાહરણ તરીકે-બિલી બીવાડીને રોટ ખમ્યાને જન્મ લેવો પડે કે તેને દુધજ ન હોય એટલે તેના બચ્ચાં બૂખથી મરણ પામે. આ દાખલામાં એ બચ્ચાંઓએ દાહના જન્મમાં એવું કંઈ પણ કર્યું હોય કે જેને પરિણામે તેમને બૂખના દુઃખથી મરણ ચરણ થવું પડે એવું શોધી શકવું નથી શકે નહિ. આથી આપણે વગર કારણે દુઃખ આવે છે એવી માન્યતા કરતાં પૂવ જન્મે પણ ઉત્પન્ન કરેલ કારણોને લીધે દુઃખ આવે છે એ માન્યતા ઈશ છે. તથાપિ કેટલાક એવો પણ વાંધો લેતા માંડે છે કે અમે પોતેજ દુઃખો ઉપભવ્યાં હોય તો તેનું અમને રમણ કેમ નથી થતું ? પરંતુ આ પ્રશ્ન કંઈ પ્રમાણ પુરુષાર તેમનો નથી કારણ કે આપણે નિદામાં પણ રમણ તો નથી રહેતું કે ગદ્ય કાલે આપણે જીવતા દતા કે નહિ.

દુઃખતા કારણથી શોધ અને તેનું જ્ઞાન એ તત્ત્વવિદ્યાનો એક મૂખ્ય વિષય છે, અને ન્યારે આપણે એમ માનીએ છીએ કે આપણાં દુઃખ તા ઉત્પાદક આપણે પોતેજ છીએ, ત્યારેજ આપણને એ કારણનું જ્ઞાન-જ્ઞાન-સમજ પણ છે. કારણ જાણવાની સાથે સમજ હોય છેજ. દાખલા તરીકે આપણે પડી જવાથી ધુંટણ લાંચો ને તે ધૂંટી મચે તો સમજાય કે આપણે વગર સભાળે પડી જવાથી તે ધાગુ ને ધુંટણ સૂઝવો આમ જાતી સંતોષ પકડીશું. પરંતુ આપણે એવા પ્રશ્ન પૂછવા નહિ મડી પડીએ કે અમે આ દુઃખ ભોગવવાને શા માટે જન્મ્યા ? ક્યારે એવો તે નિર્દય શામાટે થયો કે આપણો પગ સૂચી આવે એવું આપણાપર દુઃખ આવે ? નથાપિ આપણે એમ ન માનીએ કે આપણું દુઃખ આપણે પોને ઉત્પન્ન કર્યું છે તો આપણને દુઃખ આવવા સંગઘે સંતોષ વળે એવી સમજ-પુલાલી નહિ બની શકે. હવે જો આપણે આપણા પોતાના દુઃખના આપણે પોતેજ કારણ છીએ, તો હવે પડી આપણે દુઃખના કારણ ન બનવું કે દુઃખ ભોગવવું પડે આ અપેક્ષાએ જોઈએ એ મને તો જૈન તત્ત્વવિદ્યાનો આશવાદ (Optimism) કે તેની સુદૃઢિ લાગે છે.

ન્યારે જગત્ કું પર્માં જગત્ વામ્યુ હોય તારે મું આશવાદનો સંભવ છે ? કદાપિ આ મુદ્દો કોઈને યોગ્ય ન લાગે ના પણ આ સ્થળે તેનો સફલિપયોગ થઈ શકે એવું છે. કાંઈ માણસ દુઃખ ભોગવતું હોય ત્યારે તેને જ્યાં સુધી જોયા કરવું પડે ત્યાં સુધી તે જોનાર માણસ સુખી હોઈ શકે ? ન્યારે બીજાઓ નરકની માતનામાં બગીચાની રચા હોય

ત્યારે કોઈ આત્માએ સ્વર્ગના આનંદમાં મહાલલુ એ શું આત્માને સંભવિત છે ? ત્યારે આપણે આપણા પોતાના દુઃખના કારણ છીએ એટલુંજ નહિ પરંતુ આપણે ધણીક વેળા અન્યના દુઃખના પણ નિમિત્ત કારણ બનીએ છીએ. પરંતુ જે જોનાર છે તે કોઈને દુઃખ આપતો નથી. બીજાને દુઃખવાના નિમિત્તરૂપ પણ થતો નથી, તેમને કાંઈ દુઃખ આપતો હોય તો તેમાં સમિત પણ રહેતો નથી તે મદારા વિચાર પ્રમાણે ખરેખર આશાવાદી (Optimist) હોઈ શકે. કારણ કે તે એવું તો જાણતોજ રહેશે કે જગતના દુઃખનું કારણ હું હોય નથી, તેમ હવે પછી ચનાર પણ નથી. એટલુંજ નહિ પરંતુ એવા દુઃખો જેનું કારણ હું નથી તેને મટાળવા હું મંડી પડીશ. આમ યથાશક્તિ દુઃખો મટાળવાને જાતે અપત્ત કર્યા કરશે. જે અન્યને દુઃખ આપવાના નિમિત્તરૂપ બનતો હતો તે દુઃખ મટાળવાનો નિમિત્તરૂપ થવા લાગશે. વળી અહિં એટલું ઉમેરાવું જોઈએ કે દુઃખ મટાડવાની દયા આવવી, અનુકંપા કરવી, પ્રેમથી ઉપાય ચોજના એ સુદષ્ટિ કે આશવાદ (Optimism)નું વિરોધી નથી અનુકંપાની રિયલિટી એ કંઈ દુઃખની રિયલિટી નથી.

હવે જે આપણે દુઃખના કારણ ધ્યાનમાં મંડી લાગીએ, તો આપણે દુઃખી પણ નહિ થઈશું. ત્યારે આપણા જીવન આપણે પોતાનેજ તદ્દન સુખી અને આનંદમય પ્રતિત્ત થશે. પ્રથમ તો દુઃખના મૂળ્ય કારણો જાણવાને પ્રયત્ન કરવો પડે, તે કારણો મૂળ્ય આ છે. હિંસા અથવા બીજાને દુઃખ ઉપજાવવા આપણે નિમિત્ત થવું, સામાન્યતઃ એવું જાણાય છે કે અમુક પ્રકારની ક્રિયા આપણને દુઃખ આપે છે તો તેવી ક્રિયા અન્ય પ્રતિ કરવાથી આપણે અટકીએ છીએ. જગતમાં ધણી મહાત્માઓએ એવું શોધી કાઢ્યું છે કે જે ક્રિયાઓ જગતમાં દુઃખ ઉપજાવે છે, તે તે ક્રિયાઓ કરતાં પોતે અટકી બીજાને અટકાવવાને બાબતજરૂર પોતાની શોધનો લાભ આપ્યો છે. આટલું તો આપણે સામાન્ય નીતિ સ્વેચ્છા તરીકે જાણીએ છીએ કે દયા, સત્ય, પ્રમાણિકતા, શીલ, ને સંતોષ પાળવાથી આપણે જગતમાં દુઃખોના કારણ થતાં અટકીએ છીએ.

પરંતુ કેટલાંક દુઃખો જે આપણને આવે છે તેના કારણો એવાં હોય કે આપણે સુખો જોગવતાં અન્યને દુઃખ યાય છે, ને તેથી આપણાં સુખ જોગવવાના અર્થતંત્રમાં અન્યના દુઃખનું નિમિત્ત (કારણ) થઈએ છીએ કે કેમ તેનું જ્ઞાન સરખું પણ આપણે રાખતા નથી. આમ હોવાથી કેટલીક ક્રિયાઓ જે આપણે અન્યનો વિચાર કર્યા વિના સસતર થઈ કરીએ છીએ તે રગ ન થવું પડે પરંતુ આમ કહિયું છે છતાં અશક્ય તો નથીજ અને તે પ્રકારે—

જે ક્રિયાઓથી દુઃખ ઉદભવે તેવી ક્રિયાઓને હવેથી કરવાનું-આચરવાનું છોડી દીધા પછી આપણે ત્યાં સુધી પૂર્વની ક્રિયાના પરિણામ જ્ઞાપ પામી જાય ત્યાં સુધી ધૈર્ય ધરવું જોઈએ. પરંતુ જે પરિણામો કુદરતી જ્ઞાપ પામે તેના કરતાં ધણી ઝડપથી પણ જ્ઞાપ પમાડી શકાય.

* જ્ઞાન આત્મા સ્વાભાવિક રીતે સુખી છે, પરંતુ ત્યારે પોતે દુઃખ જોગવતો હોય છે અથવા પરને દુઃખ આપવાનું નિમિત્ત બને છે ત્યારે એને પોતાના સ્વાભાવિક સુખનું જ્ઞાન નથી રહેતું એમ અનુભવથી જાણાય છે. અનુવાદક

આ વાતના સંબંધ તરીકે કોઈ સ્થળે એવો દ્રષ્ટાંત આપવામાં આવ્યો છે કે એક પુરુષ એક સ્ત્રીને માથું કાપી તેને હાથમાં લઈ જનમાં ફેરવે છે. આથી જાણ થાય છે કે તેની નજર એક જાનરથી મુનિપર પડે છે. તેની જાણ થાય છે કે “દુર્વે મ્હારો જો ધર્મ (Duty) છે. મ્હને દમણીજી આ દત્તા કરી છે, એ તું મને જવાબ નહિ આપે તો તારાં મરતક પછી હોદી નાખીશ.”

મુનિને હતાના જોગ થવાની ઇચ્છા નહતી તથાપિ તેણે ધર્મ (Duty) વજુ વચનોમાં કહ્યો એટલે કે વિવેક, ઉપરામ, ને સંવર. ત્યાર બાદ અત્યંત યથાની ચેતાને લક્ષિ હોવાથી તે મુનિ અદ્ભુત થઈ ગયા. આ વચનો હતાવાને તેની તરફ-પરવામાં પ્રાપ્ત થયા. તે જાત થઈ ને સ્થળે ઉભો સ્ત્રી ને શ્રવણ કરેલ વચન પર વિચાર કરવા લાગ્યો. એવું બદન થયું ખરું જોડી લોહણ થઈ ગયું હતું. છાત્રીએ યદીને તેના શરીરમાં પળ પ્રવેશી. ને તો જાનમાં જ મરન રહેા એટલે લગભગ અર્ધા કલાકમાં તેના સર્વ કર્મો દાપ થઈ ગયા. ને તે અતિમ અવસ્થાના આનંદને એટલે મેલ સુખને અનુભવવા લાગ્યો. આ કદાચ અપવાદ એવું લાગે તથાપિ તે સંભવિત છે એવું તો આપણને જાણવું છે. આ વાતનું જે વિચાર પર બધારણ છે ને આત્મા પ્રત્યેક મંસારી જીવમાં સ્થિત હોય છે, તે પૂર્ણ પશુ દાન છે, દેવે તે કાલને નથી પરંતુ તે મગથી બરાબ છે. અને એવો તે મગ દૂર થયો કે તુરંતજ-પડી તે એક મિનિટવા કે લાગે વર્ષમાં-ને આત્મા નિર્મળ-પવિત્ર બની રહે છે. અને તે પશુ ચેતાના સર્વ શુભોની પૂર્ણ સુકિા (સ્તંભતા) હોય તેમ તેમાં અત્યંત કે બુનનો અંશ પણ નથી રહેતો.

હવે જો આપણા સર્વ દુઃખ-કષ્ટ-પીડાઓ વગેરે આપણે જે કંઈ કરીએ છીએ, કે કંઈ છે તેને લીધે છે, અને આપણે કંઈની ચર્યાવાત ન કરી હોય તો કંઈ બે ગવચનું પણ નથી. તો હવે જો આપણે કંઈના કંગળા થવાનું મન કરીએ તો આપણા પૂર્વના કુષ્ટ કર્મના પરિણામોના દાપ થવાના આપણું જીવન એ આપણા અનુભવનો વિષય નથી તથાપિ આપણને અનુમાન, શ્રદ્ધા, આરા, માન્યતા ચાલે છે અને એ શ્રદ્ધા તે સત્યનો આધાર છે. પ્રથમ તો વર્તમાન કાળનું જીવન કંઈ પૂર્વપણે દુઃખરૂપ નથી, તેના કાંઈ અંશ સુખકારક પણ છે, અને તે કંઈથી આપણે અનુમાન કરીએ છીએ કે જીવન પૂર્ણપણે પણ આનંદમય હોઈ શકે. બીજી દુઃખ સદા સર્વ જાણને અગ્રગામી છે, ને તેને દૂર કરવાને સર્વ કાંઈ મધે છે. જાણે કે તે વગર ગોલાબો, નેકરે આતીને ધુમી ન મળું હોય તેમ તેને પાછું હાથેની દેવા આપણે મદા ચલ કરતા રહીએ છીએ એટલું જ નહિ પણ આપણાં અંતરમાં જોતાં તેમાં સદા કાંઈ એવી જાનની નહિ જોગખાતી પણ પ્રતિતિક્ષ અવિચિત્રદ્વારા જોવામાં આવે છે કે જીવન પૂર્ણપણે દુઃખ કે પીડા રહિતજ હોય જોઈએ. આપણી સ્વાભાવિક માન્યતા એવી છે કે દુઃખ એ જોડું છે. તે દૂર કરવા રૂપ છે, અને તેમ કરતાં જૈન ધર્મ પ્રમાણે આપણે જીવન રહિત થવું એમ નથી

વળી અહીં એટલું જાણવી લેવું ઉચિત છે કે આપણાં વર્તમાન કાળના કર્મો તે આપણાં જૂનકાળના કર્મોના પરિણામે નથી. એ તો આપણા હાલના દુઃખો તે આપણા

પરંતુ આપણા હાલના કાર્યો તો પ્રત્યેક મમરે મુકનજ છે. આપણું હાલનું જીવન એ આપણા પૂર્વના જીવન કે જીવનોનું પરિણામ હોય, અને તે હવે પછીના જીવનનું કારણજ અને તો પછી આપણા હૃદયકારના ચારાજ નથી- એ આશાજ વ્યર્થ છે. પરંતુ સુખાચરે કારણને કાર્યનો સંબંધ દાલના કાર્યને હવે પછીના કાર્યની વચ્ચેનો નથી. પણ તેનો કાર્યને તેના અનુભવનો વેદનો છે અને વેદનરૂપે આપણાપર પ્રતિબાત કરે છે. માટે કાર્ય થોડે તો સદા મુકનજ (Free) છે.

ત્યારે હવે જો આપણે એવું સત્ય રીતે માનીએ કે કાર્યને તેના પરિણામરૂપ દુઃખ સુખનું વેદન વળી દુઃખ ઉલ્લસવાના કારણરૂપ આપણે ન ચાહીએ તો આપણા આનંદમય જીવન પાળી શકીએ આવી માન્યતા (શ્રદ્ધાથી)ને તદ્દનુભાર વર્તન (ચારિત્ર)ના જીવનમાં જો તેનાં દુઃખો દાન હોય તે જનાં પણ આપણને સુશ્રુષ્ટિ કે સત્ય આશાવાદી (optimism) રહેવું સંભવિત થઈ શકે છે.

ગરુ.

દૂરતે 'હવે' દપકતે આસિડે જીવું મરુ,
જ્યોતથી જીવું જીવનની હાં મરુ એ એ મરુ;
બાલાં બોલાણાં બાલથી લઈ પ્રાણુ પાણી મરુ,
જીવું સહાદર સાધથી જીવું કરી આવી મરુ.
કેદ જાણો વજેરતજ્યો દેહને વિરહનાં,
હાય રખડ્યાનો જીવે રજકાર મરુપો જાનમાં;
બહુ બાલથી બહુ મરુને આસિડાં જીવું મરુ,
દેહનાં સ્વિકારી બાલથી એ આસિડાં અણુમોલ બહુ.
અણુમોલ છે ટોપે નવે દયારતજ્યો એ આસિડાં,
બાલાં બહુ આસિડને એ બાલ મિનાં આસિડાં;
થાનાં જીવું જીવણ જીવું જો દિવે જીવું મરુ,
ભરે જાવનાંઓ અવનવી 'નિસ્કીન' મરુતો એ નરુ.

ટેલીફોન.

(અનુવાદક:-રા. ચંદ્રકાન્ત મંગળજી ઝોઝા.)

"ટન ટન ટન ટન"

"બાલી શારદા ! એક વાગ્યાનો સમય છે. ભોજન કર્યું કે નહિ ?"

"જમવાને માટે ઉઠતી હતી ત્યાંજ ટેલિફોનની ધંટડી વાગી."

"અરેરે ! દલ સુધી ભોજન કર્યું નથી ! કેવી વાત કહેવાય ! મોઢું જમવાનું કંઈ કરશું ? ઝિમે ! આમ કરવાથી તારી પ્રતિ જમડી જશે."

નલિનીકાન્ત લગભગ આખો દિવસ શારદા પાસેજ રહેતો. આખાં દિવસમાં ફક્ત ત્રણ કલાક દુકાન ઉપર જતો. ત્યાં જઈ મુનિમ વિગેરની સાથે ચપ સપ ચલાવતો. આ ત્રણ કલાકની અંદર તો નલિની શારદા સામે ચાર પાંચ વાર ટેલિફોન દ્વારા વાતચિત કરતો. ઉપર લખેલી વાતચિત પણ ટેલિફોન દ્વારાજ થઈ.

એક દિવસ બપોરના બે વાગે શારદા 'કચ્છી જૈન મિત્ર' માસિક વાંચતી બેઠી હતી; ત્યાં એક મનુષ્ય દાંડતો દાંડતો આવ્યો. અને બોલ્યો "નલિનીકાન્ત શેઠ છે કે ?"

"શેઠ દુકાને ગયા છે." શારદાએ પ્રતુત્તર વાળો.

"શું શેઠ સાહેબ ધરમાં નથી ?" "શું કામ છે ? શેઠનો મેગાપ દુકાનમાં થયો."

દુકાન સુધી જવાનો વખત ક્યાં છે દેવીજી ? થઈજ જોખમ ભરેલું કામ છે."

"સાંઘાતજી અથવા ચાર વાગે તેઓ અહિં આવશે."

"દુકાન સુધી જાવનો વખત નથી, તો ચાર વાગ્યાની વાનજી ક્યાં કરરી ?"

"જે એમ હોય, તો શેઠની સાથે ટેલિફોનદ્વારા વાતચિત કરી ચકશે."

"આપને ત્યાં ટેલિફોન છે એમકે ? વાહ વાહ ! ઠીક થયું. ક્યાં છે ટેલિફોન ?"

શારદાદેવી ઉભી થઈ અને તેને ટેલિફોનવાળી ઝાટડી પાસે લઈ ગઈ. તે આમણે

માથસ બોલ્યો "લુઓ દેવીજી ! ટેલિફોનથી કેટલો જાણ લાભ છે !

શારદાદેવીએ ટેલિફોનની ઝાટડીનું દાર ઉઘાડ્યું. તે માથસ અંદર ગયો અને,

ઝાટડીનું દાર જપ કરી દીધું. તેણે જોયું ધંટડી વગારી.

"શારદા શું છે ?"

"શેઠ ! સર્વ નાચ ! ! જલ્દી ઘેર આવો. દેવીજી મરણોન્મુખ થઈ રહ્યાં છે.

જમવાની આશા નથી. જલ્દી આવો. ડૉક્ટરને પણ સાથે લેતા આવશે."

"પણ તું શેજી છે ? કહેતો ખરો કે શારદાને શું થયું છે ?"

"હું આપનો સેવક રામો છું. ડૉક્ટર સાહેબને તેડીને જલ્દી આવો !"

નલિનીકાન્ત ગાંધને કંઈ કલા ગિલાય ગાડીમાં બેસી ચાલી નીકળ્યો. તેના મથા

પછી રેઈ વારે એક મનુષ્ય દુકાનમાં આવ્યો ! તેના મ્હેરા ઉપર ચિંતા સ્પષ્ટ રીતે

દૃષ્ટિગોચર થતી હતી.

તેણે એક તોફાને પૂછ્યું "નલિનીશેઠ ક્યાં છે ?" "શેઠ સાહેબ હમણાજ ઘેર

ગયા." "શું ઘેર ગયા ? હાથ ! દબે હું શું કરું ?"

“ આ શું મહત્ત્વ ? શેઠનું આપને શું કામ છે ? ”

“ શું કામ ? જીવનું જોખમ છે । આરે લેમની સાથે યોડી જરૂરી વાતચિત કરવી હતી. પણપણમાં જોખમ વધતું જાય છે । હાય ! ! ! ”

“ આપ લેમની સાથે ટેલિફોનદ્વારા વાતચિત કરી શકશો. ”

“ વાહ ! વાહ ! ! બતાવો ટેલિફોન જરૂરી બતાવો ! ! ! ” મુનિમ લેને ટેલિફોન રૂમમાં લાઇ ગયો । તે અગવડા માણસે મુનિમને બહાર ઉભો રાખી અંદરનું દાર બંધ કરી દીધું. લેમની ધંટડી વગાડી.

“ શારદા ! શારદા ! દિવાળું નીકળવાનો સમય ઉપસ્થિત થયો છે. પચાસ દબારની હુંડી આવી છે. લેને સ્વિકારવાને માટે પૈસા નથી. ”

“ પ્રાણનાથ ! મલરાઓ છે કેમ ? મલરાવાથી કાંઈ સાર્થક થતું નથી. ”

“ પ્રિયે શારદા ! જલગઈ નહિ તો શું કરું ! હમણાંજ એક નોકરને તારી પાસે મોકલ્યું છે. લેમની સાથે યોડી નોંધે તથા તારાં થોડા ધરેણાં ગાંઠાં પેગીમા જમ કરીને એકદમ મોઢકી દેજે. એ માણસ રસ્તામાં પેગી ન ઉઘાડે એમ કહેજે. તે જ્યાં સુધી નુકિત આવે ત્યાં સુધી મારા હોશિયાર હડી મથેલાંજ સમજવા. ”

નસિનીકાન્તા ધર પાસે એક ગાડી આવીને ઉભી રહી. એક મનુષ્ય સત્વર અંદરથી ઉતર્યો અને નોકરને પૂછ્યું કે “ દેવીજી ક્યાં છે ? ” તરતજ શારદા ત્યાં આવી. “ દેવીજી શોજી સંજેમે અને આપની પાસે મોકલ્યો છે. શા કારણથી મોકલ્યો છે એ હું જાણતો નથી. ” તે અગવડા માણસે કહ્યું.

“ હા ! શા માટે તકમને મોકલ્યા છે એ હું જાણું છું. જરા અદિં બેમો ; ” આટલું કહી શારદા ધરનાં ગથ અને નોટ તથા અર્થકારા ભરેલી પેડી વાળને તે મનુષ્યને સુખન કરતાં શેઠનું સ નાજપૂર્વક આપવા જલામણ કરી તરત રવાના થયો તે મનુષ્ય ત્યાંથી ઉઠી બહાર આવી ગાંઠામાં બેસીને પલાયન કરી ગયો ।

લેને ગયાને પાંચ પિનિટ થઈ હતો ત્યાં તો નાસિનીકાન્તા શેઠ ઘઠતરને ભેડીને ઘેર આવ્યા. આ વખતે શારદા ચિન્તાયુક્ત મહેરે પવન ઉપર બેઠી હતી. “ કેમ છે શારદા ! ”

“ આપ અત્યંત મલરાઓછા શા કારણ ? ”

“ પ્યારી શારદા ! તારી માંદગીના ભયંકર સમાચાર સાંભળીને. ”

“ ઠીક ! બાપારમાં દિવાળું જતું હતું તેનું શું થયું ? ”

“ અરે ! અત્યારે બાપારની વાત ક્યાં છે ? કહે કે તારી તબિયત કેવી છે ? ”

“ તારી તબિયત તો બહુ સારી છે ; પણ પછી પેલી હંડીનું શું થયું ? દિવાળું તો કાઢ્યું નહિ પડેને ? ” “ શું દિવાળું ને શા વાત ? ”

“ આપે માણસ મોકલીને નોટ ને ધરેણાં મગાવ્યાં હતાં ને ? ”

“ કાં નોટ ? ! ક્યાં ધરેણાં ? કાંઈ સમજ્યા આવતું નથી. ”

શારદાએ નસિનીને બધી વાતથી જાત કર્યો. એ વખતે નસિનીનો તથા શારદાનો મહેરો એકદમ પડી ગયો. પોલિસને બહેર કરવામાં આવ્યું. પણ પતો લાગ્યો નહિ.

શેઠ સાહેબ નસિનીકાન્તા અથે હાથ દબ ટેલિફોનની તારીરે કરતા, ફરી આવે તો જોવાતો ન બને તે માટે ઘેરની ટેલીફોનને સદાં અંદર રાખ આપો.

જૈન સમાજના સંચાલકો પ્રત્યે વિજ્ઞપ્તિ.

સાંપ્રત સમયમાં પ્રત્યેક સમાજના સચાલકો સમાજ ઉન્નતિ માટે અનેક પ્રયત્નો પ્રયત્નો સેવતા જણાય છે. જે આવી રીતે સમાજના સંચાલકો પોતાના કાર્યમાં શુદ્ધ રીતે પ્રયત્નશીલ રહેશે તો હાલ આપણે જે સ્થિતિમાં છીએ તે કરતાં ઘણી ઉચ્ચ સ્થિતિએ પહોંચ્યા વગર રહીશું નહિ.

આરતવર્ષમાં આપણી સમાજ સાફ સ્થાન ધરાવે છે એ નિર્વોચક છે, છતાં પણ ખેદની વાત છે કે જાજના પ્રગતિ પ્રિય જમાનામાં અન્ય અનેક સમાજો જેટલી પ્રગતિમાં આવી રહી છે તેના પ્રમાણમાં આપણી સમાજની પ્રગતિ તદ્દન નહિ જેનીજ કહી શકાયે અલગત આપણી સમાજના સંચાલકો પોતાની કાર્ય પ્રમાણે ઉન્નતિ અર્થે મંથન કરી રહ્યા છે તેનો મ સંધી ના કદી સહાય તેમ નથી છતાં પણ શા માટે આપણે આપણી સાધારણ ઉન્નતિ ખજુ સ્પર્ધી સહતા નથી ? કારણ તરફ તપાસ કરશુ તો અનેક કારણો આવી દ્રષ્ટિએ છે, છતાં પણ હાલ તરત તો મને જે ખાસ કારણ જણાય છે તેનોજ અંગે હું ઉદનખ કરીશ-તદન હુંકર્માજ કરીશ.

એક સમય એવો હતો કે સમસ્ત દિનમાં જૈન ધર્મની વિજય પનાહ કરતી રહી હતી, આરે તરફ “આદંસા પરમે ધર્મ” ના સ્તવનો પવિત્ર ખંટ વાગી રહ્યો હતો. આ માન જો કાઢતે પણ આપણમાં આવે તો તે જૈન-યતિઓને આભારી છે. પ્રાચીન વખતમાં જૈન સમાજ અને યતિ મમાજ સાથે નિકટનો મંપમ હતો, તે વખત જૈન સમાજના સંચાલકો તરફ યતિઓજ હતા. સમાજને સીવે વા આડે મારે દોરવાતુ હાથ ધરે મમાજના હાથમાં હતું, અને હજુ પણ જૈન મમાજ અને ધર્મનું અસ્તીત્વ યતિ-મુનિઓ ઉપર અવલંબી રહેલ છે, પણ ખેદજનક વાત એ કે આજે જૈન સમાજના શુદ્ધરથી સચાલકો યતિ સમુદાયથી ભુદા પડી ગયા છે નન મમાજને આડે મારે દોરતા ગયા છે. અલગત પ્રાચીન યતિ સમુદાય જેવો વિદ્વાન સમુદાય અભારે નવા જતાં પણ જો તેઓને જરૂરજર ફળવચમાં આવે અને તેઓ તરફ માનની દ્રષ્ટિએ નિહાળવામાં આવે તો સાધુ અને આવક વર્ગ કરતાં યતિ વર્ગ વિશેષ સાફ કાર્ય કરી શકે એમ માફ માનતુ છે. હાલમાં “જૈન મ્વેતામ્મર કોન્કર-સ ઓફિસ” તરફથી મોટા પમારે રૂઢરથ ઉપદેશો રાખી ઉન્નતિ અર્થે જે ઉપારો યોજવામાં આવે છે તે અર્થના પ્રમાણમાં નહિ જેવાજ કદી સમાજ. જાતું કારણ એજ કે તેઓ જે ઉપદેશ આપે છે તે આચારમાં શુદ્ધ પહેલાં આપે છે અને તેથી તેઓ જોઇએ તેટલા ફોલ્દમંદ થઇ શકતા નથી. આના ટેકાણે જો યતિ-મુનિઓની ગોઠવણ કરવામાં આવે તો હું ખાતરી કરીશ કે શુદ્ધરથ ઉપદેશો કરતાં યતિ-મુનિ ઉપદેશો ઘણી મારી અસર કરાવી શકશે. જે કોન્કર-સના કાર્યવાહકો અને સમાજના સંચાલકો એ સંખી મધુર્થ વિચાર કરી યોગ્ય હકો બાવશે તો “એક પથ ઔર દો કોજ” થશે. તથાસ્તુ !

યતિશ્રી હિમ્મત વિજયજી.

નવ કરશે કો દિ' એનો વિશ્વાસ નો !

(ઓધવછ સદિશે કરેલો સ્વામી.....એ રાહ.)

બહાલી ! આવો, વાત કરું કંઈ બેઠી,
સાચવળે 'જરવળે હૈયા માંથી નો;
મીઠું બોલે મુખથી, ઝેર દો બહુ,
નવ કરશે કો દિ' એનો વિશ્વાસ નો !

છુપાં ને વરચો પેટના રૂપમાં,
સ્વાર્થે ને રસમસતા રાત્રિ દિન નો !
સ્વાર્થ સર્વો કે વેલ થયો વેરી ગણે
નવ કરશે કો દિ' એનો વિશ્વાસ નો !

છુપાવા નિજ ગુન્દો જૂઠાં ને વડે,
બીજને માથે ઓઢાડે આળ નો;
પરત્રિપાને માટ પ્રપચો ને રમે,
નવ કરશે કો દિ' એનો વિશ્વાસ નો !

'તકદત' નો શિરખાવ સદાય મજેસ છે,
દંભ પ્રપચ ગયા દુર્ગુણનો મિત્ર નો;
તોથે સાત્તિકતા જાતશાવા ને મથે,
નવ કરશે કો દિ' એનો વિશ્વાસ નો !

બદમાયે બોળાં જન મિષ્ટ મદી વદી,
સત્ય તણો અંકુર જસન ન જણાય નો;
નિર્ધનજતા અંબે ના જૂઠું બોલતા,
નવ કરશે કો દિ' એનો વિશ્વાસ નો !

સર્પ તણે વિશ્વાસ કદાપિ ને કરો,
રહેલો ઘણા દુરમતને વિશ્વાસ નો;
દિનુ દુર્ગુણ, જેનામાં આવી વસ્ત્રા,
નવ કરશે કો દિ' એનો વિશ્વાસ નો !
બહાલી આવો, વાત કરું કંઈ બેઠી.

વીર ઉઠો !

(રચનાર — શ્રીમુત રાયદા.)

લાવણી.

વીર ઉઠો ગર્જના કરો દેશ દિત કરવા
પડી વિપત્તિ તે બળવીર દિગ્ભયે દરવા.

વીરો

ને દેશ તજા મુજ માન ચતાતાં જગમાં
પડી પરતજ બેડી બાજ તેડના પગમાં
બહુ પડ્યા કષ્ટ તે સાથ આવી મારગમાં
ને દેખી રહતા દેવ સહુ સ્વર્ગમાં
એ કરો નીકળન કષ્ટ મુજના ગરવા
વીર ઉઠો ગર્જના કરો દેશ દિત કરવા

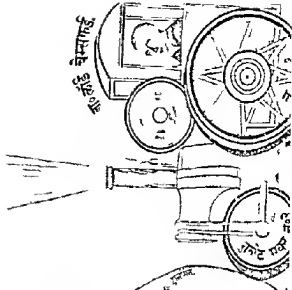
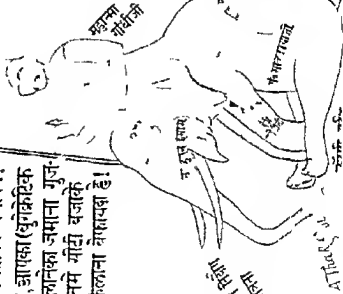
ર જુવો ધસાતી જાય આપણી શક્તિ
ર જુવો જુઝાર્ષ દેશ જ્યોત ઝગકિત
શુ ! બેસી રહેશે તમે બોધને શક્તિ
શુ ! જુલી જાશે જાગરતીમાં ની ભક્તિ
તત્ત કેસરી ના શુ ! તાજા લાજે ચરવા
વીર ઉઠો ગર્જના કરો દેશ દિત કરવા.

નિજ દેશ ઝરવો જાને કરવી યશ
બળ વીર તમે બહાદુર ખરા હો બહા
વિપત્તિ ચોળા બપમ ચોળાણીતી લંછ
અજમાવી શક્તિને કરો વિજયના કંછ
જો પ્રાણુ નય તો કહી નથી કષ્ટ પરવા
વીર ઉઠો ગર્જના કરો દેશ દિત કરવા.

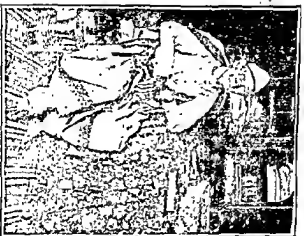

जडवाड़ विरुद्ध चैतन्यवाद
सर विन्सेंट:- मेरे लॉर्ड, एन्जिनको आने दो।
मा० गांधीजी:- खबरदार। ऐसा होने न देंगे,
हम मरेंगे पर स्वतंत्रताको वचावेंगे।
एक हिंदी-लॉर्ड गृहव, आपका (युगेक्रेटिक
स्वतारा) गाड़ा चलानेका जमाना गुजर
र गया, अब मुफ्तमें मीठी बजकें
आभाति ज्यादा फैलाना बेफायदा है।

सत्याग्रह

କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ

ଶ୍ରୀମତୀ ଦୀନାବତୀ ଦୀନାବତୀ

ପୁରୀ ମହାପାତ୍ର

ପୁରୀ, ଯୁଗ୍ମାଦିନୀନୀ ଶ୍ରୀମତୀ
ବିଜୟ ମହାପାତ୍ର ଦେବୀ ଆଦିକାରୀ

ଶ୍ରୀମତୀ ଦେବୀ ଦେବୀ

ଶ୍ରୀ ଦେବୀ ଦେବୀ ଦେବୀ

ଶ୍ରୀମତୀ ଦେବୀ ଦେବୀ

ଶ୍ରୀମତୀ ଦେବୀ ଦେବୀ

ગ્વાલિયરમાં પ્રાચિનજેનોનું શિક્ષકામ.

(સીયુત જાની, બી. એ.)

પ્રાચિનાત્મ દેશની સુધરેલી પ્રજા જ્યારે પોતાનું પ્રાચીન ગૌરવ સાચવવાના પ્રયત્નો કર્યા ઉપરાંત આપણને, આપણા દેશમાં આવી શિક્ષકજાનું જ્ઞાન કરાવે છે, ત્યારે આપણે કે જેના પૂર્વજોએજ આ શિક્ષણજ્ઞને જન્મ આપેલ છે તેના સંતાનો, આજે તેવા દુનસ્થી અર્થાત અવસ્થામાં હોઇએ એ કેટલું શોચનીય ! ગ્રીસ, મિસર વગેરે દેશોમાં જઇ વસી, શિક્ષકજાનો પોતાનું અદ્વિજીત સંભારણું રાખી જનાર આપણા આર્થોજ દતા.

પશ્ચિમવાસીઓ જેમ જેમ આ કળાનો આસ્વાદ આપતા આવ્યા તેમ તેમ તેમનું મન આ દુનંદના જન્મસ્થાન તરફ આકર્ષાયું. તેઓ દર વર્ષે આપણા આર્ષવર્તમાં આવી પહાડોમાં આવેલ જુની ગુફાઓ, મંદિરો વગેરેનું કોતરકામ જોઇ સ્નાનદાર્થે યથા વિના રહેતા નથી. હમણા આપણને કોઇ અમેરિકાના રાક્ષસી ઉત્સાહના પ્રખ્યાત નોશીગટનના પુતળાની વાત જણાવશે તો આપણે અજાણ્યતામાં તદન ગરક થઈ જઈશું. પરંતુ આપણે કંબજતા નથી કે એવાજ પુતળો બધે એથી પણ વિશેષ જહોજહાલી સાથ કૌશલ્ય પરિચિત કોતર કામ આ કારતવર્ષમાં કાંઈ ઉતરે એવા નથી. માત્ર શોધ અને પ્રાચીન વડવાઓ માટેનું અવિમાન જોઇએ.

આપણા દેશની શિક્ષક વિદ્યાનું સૂક્ષ્મ અવલોકન કરનારને તુરંતજ જણાઇ આવશે કે પ્રખ્યાત પહાડો, મંદિરો વગેરેની અંદર જે જે આદર્શ કોતરકામ કરેલ છે તે માત્ર ધાર્મિક હોડી લાગણીથીજ પ્રેરાઇને થયેલ છે. જે ગુફામાં જોશો ત્યાં માત્ર પરમાત્માની ભવ્ય મૂર્તિઓ ઉપરાંત કેટલાક મહાત્માઓ દબરો વર્ગો યથા અચળ રહેલા જોવામાં આવશે.

આખા દેશના કોતરકામવાળા કુચરો, ગુફાઓ વગેરેના નિરિક્ષણથી ચોક્કસ માય છે કે અસંખ્ય ત્રણ મહોટા ધાર્મિક મતવાળાઓ-જૈન, હિંદુ અને બૌદ્ધનાજ આ સ્થાનક છે. તેમા પણ મેંકડે પચાસ ટકા જેટલું કાર્ય ફક્ત જૈનોનુંજ જણાય છે. કેટલેક ઠેકાણે ઉપર સુચવેલ ત્રણ મત વાળાઓએ સાથે મૂર્તિઓ કોતરાયેલ છે. જેમકે ઇલોરાની ગુફાઓમાં જૈન તીર્થંકર, ગૌતમશુદ્ધ અને સંકર પાવતી એકજ સ્થળે ઉપસ્થિત છે. કોઇ ઠેકાણે માત્ર એક મતવાળાથીજ કાર્ય થયેલું હોય એમ દેખાય છે હાખલા તરિકે દારાપુરીમા આવેલી ગુફાઓમાં એકલા શૈવી ધર્મના મહાત્માઓનીજ મૂર્તિઓ છે.

સૌથી ઉત્તમ કામ જૈનોએ ગુફાઓમાં અને કેટલાક ધાર્મિક સ્થાનોમાં પોતાના તીર્થંકરોની વિશાળ આકર્ષક મૂર્તિઓમા દર્શાવેલ છે. આવી મૂર્તિઓનું ગ્વાલિયરના કિલ્લાના કુંગરોમાંનું કોતરકામ ઘણું ભવ્ય અને સુંદર હોવાથી સુસાદરોને અજાણ્યી પગાડવા વિના રહેતુંજ નથી.

ગ્વાલિયરના કિલ્લામા નાખલ મતાંની સાથેજ મનસિંદના મહેલની દિવાલો પરનું મનોરંજક શિક્ષકામ દરિયે પડે છે. કિલ્લાની નૈઋત્ય કોણમાં કેટલીક સુંદર મૂર્તિઓ કોતરેલ છે પરંતુ ત્યાં જ્યાંનો માર્ગ જ્યાંના મહારાજા સાહેબ તરફથી બંધ થયેલ છે.

તદુપરાંત ધણે સ્થળે આવા સંખ્યાબંધ કોતરલાભ છે. સૌથી શ્રેષ્ઠ અને જોનારને લાપક કહીએ તો તે ઉરવાદી ખીણમાં જ છે. એક પ્રાચીન ઇતિહાસ ગ્રાહનાર અને ગિરનાર મનુષ્ય પૂર્ણ લક્ષ્યથી જોવા ચૂકતો નથી. કિશાના મધ્ય ભાગમાંથી પસાર થતી સડકને રસ્તે યહ ઉરવાદી ખીણમાં જવાય છે. જ્યાંથી આગળ જતાં હરકર અને ખાસ ગ્વાલિયર શહેરમાં જઈ પહોંચાય છે. દાળના રસ્તાની બન્ને બાજુએપર તીર્થંકરોની વિશાળ મૂર્તિઓ જોઈને જોનારને કેમ અન્યબીધી નિદ્રાળવા પડિતમદ્દ ઉપરિથત થએલ હોય તેમ ભાસે છે. આ રસ્તેથી એકલા જતા હોઈએ તોપણ એકાંત સામુદ્ર નથી કારણ કે જ્યાં જોઈએ ત્યાં પાયાણી મૂર્તિઓ તો ખરેખર સજીવ મનુષ્યો હોય એમ દીસે છે. આખા મધ્યમાં જોતાં ખાવોશ તીર્થંકરોની અસંખ્ય મૂર્તિઓ છે.

આ મૂર્તિઓ લુપ્તાર વંશના સજ્જનોના વખતમાં કોતરેલી છે એ ત્યાંના શિલાલેખો પરથી સાબીત થાય છે. મજકુર લેખોમાં સંવત ૧૪૬૭ અને ૧૫૧૦ નો વખત દર્શાવેલ છે. આ સર્વ પાયાણી મૂર્તિઓ કેટલેક ઠેકાણે ખડિત થએલ છે, જે અસંખ્ય મુસલમાની બાદશહોના અન્ય ધર્મલાગોઓ પરના દેપર્તુ પરિણામ છે. પહેલો મોગલ બાદશાહ ખાજર પોતાના લખેય છવન ચરિત્રમાં જૈનોની મૂર્તિઓ પોતે તોડાવેની જણાવે છે. અને માથે સાથે જૈનોના શિષ્ય કોસલ્યની પ્રશંસા કરવા ચૂકતો નથી.

કિશામાંથી બહાર નીકળના ઝખ્ખા હાથપર શ્રી આદિનાથની ભખ્ખ અને તેજોમય મૂર્તિ જોનારનું ખ્યાન આકર્ષે છે. આ પ્રતિમા બહુજ વિશાળ હોતાં લગભગ સાઠ ફીટ ઉંચાઈની છે. સુખર્વિદ વિચક્ષણુ શાંતિ અને વિરક્તતા દર્શાવે છે. આવી મૂર્તિ બનાવનારની શક્તિ, આતુર અને પૈર્વ માટે જોનારના મનમાં મનની ઉડી લાગણી ઉત્પન્ન થાય છે. આવા શિષ્ય કાર્યમાં જો કેષ દોષ દોષ તો તે માત્ર મૂર્તિના પૃથક પૃથક ભાગના માપની પ્રમાણુમાં જ છે. દાખલા તરીકે શ્રી આદિનાથનો મૂર્તિ લગભગ સાઠેક ફીટ ઉંચો છે અને તેમની કમરથી તે 'ખગ સુધીની લંબાઈ માત્ર દશેક ફીટની છે. આખી મૂર્તિનું નિરિદાલુ વચમાં આવતા કોતરેલા પત્થરોને લીધે થઈ ચૂકતું નથી.

પશ્ચિમ તરફ સુખ કરતા ઓતિખીનાથની પ્રતિમા નજરે પડે છે. ધણે ખરે સ્થલે મૂર્તિઓ ઉભેની કોતરવામાં આવેલ છે અને કર્વાક ખ્યાનરથ બેઠેલ કોતરેલ છે. દરેક મૂર્તિ નીચે તિર્થંકર નામ સચક ચિન્હ (લાળ) જોવામાં આવે છે. ખનતાં સુધી મૂર્તિઓ ત્રણ ત્રણ અથવા ચાર ચારના સમુદ્ધમાં જ કોતરેલ છે. ઉપરના ભાગમાં તથા મૂર્તિઓની બાજુબાજુ ન્હાના ન્હાના સુંદર ધણુજ દરથો કોતરેલ છે. મૂર્તિઓથી કંઈક દૂર ભક્ત જોતોને જોડવા માટે માઠવા જેવુંજ પત્થરનું કોતરેલ હોય છે.

ઉરવાદી ખીણમાં જ દૂર જતાં ફક્ત એકાદ બે જોવા લાપક દરથો છે. એક આઠ ફીટ લંબાઈની નિદ્રાળુત વનિતાની મૂર્તિ છે. તેની બાજુમાં ત્રણ મૂર્તિઓ છે. જે એક બાળક, તેની માતા તથા પિતા હોય એમ જણાય છે. આ ત્રેવિસમાં તીર્થંકર શ્રી મહાવીર, ત્રિસલા દેવી તથા વિખ્યાત સિદ્ધાર્થ સજ્જ છે.

ઉપરોક્ત સ્થળ આપણા મદાન ભારત દેશમાંના અનેક પ્રાચીનકળા દર્શક ભખ્ખ ઐતિહાસિક સ્થાનોમાંનું એક છે. આવા અનેક પ્રાચીન રખ્ખ સ્થળોનું અસ્તિત્વ છતાં

શાયનીય એજ છે કે આપણા આર્ય બંધુઓએ એકજે તેટલા પ્રમાણમાં અવાધિ પયેત સંશોધનાર્યે કંઈ પણ પ્રયાસ કરેલ નથી. એનું પરિણામ એજ આવે છે કે એ સ્થાનો અસંભના આર્યોની મહત્વતા અને તે સમજની ઈચ્છતા ને આજે હજારો વર્ષો યથા ભજવતા આવ્યા છે તેનું દિગ્દર્શન શોધને કરાવી શકતા નથી. આર્યબંધુઓ હજી પણ ને આવા સ્થળોનું સંશોધન કરવા તત્પર થાય, તેઓની ઈચ્છતા સમજના ભાષ્યસાળી થાય, શિક્ષકગણાદિ ભેવાથી પ્રાચીન આર્યોવર્તની ગૌરવતા સમજી શકે અને આર્યોવર્તને ફરી નવું બનાવવા ઉત્કૃષ્ટ ઇચ્છાના ખી તેઓના શ્રમજી અંતઃકરણમાં વધાય તે નિશ્ચય આ શાનું પરિવર્તન થયું સમજવું. આધુનિક પ્રજા ને આવા સ્થળોનું ફક્ત સંશોધન કરવા જ તત્પર થશે તે! અવશ્ય ભવિષ્યની પ્રજા ફક્ત શોધન નહિં કિંતુ તેની શિક્ષકગણાદિનું અનુકરણ કરવા પણ શક્તિમાન થશે. હજાર એકે સમય તરિત લાવે એજ પૂર્ણ પ્રેમથી પરમેશ્વર પાસે પ્રાર્થના છે. x

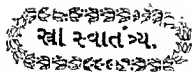
સુધા.

(લેખક:—ડૉ. જગન્નાથી.)

જનલ.

સુધાની અંજલિ ભરને, જાનાચૂત ઝરણમાંથી,
કરીને પાન મીતેથી, સફલ કરે દેહ માનુષનો.
સત્યતા, એકપ ને શાંતી, શૈર્ષ્ય, નિઃસ્વાર્થતા, ભક્તિ,
ભર્મી ભરપૂર ભારતીમાં, ઉતારી લે કંઈક કરમાં.
કર્ચોર પલ્લવાય કાચનમાં, મણીનો સ્પર્શ કરવાથી,
વિશ્વ જડ રોજ દેખાતું, દિવ્ય એતન્નમય થાયો.
વિકસતાં વારિ વર્વલો, પડવાથી કાંકરો સરમાં,
તદ્વત્તુ કુદ દિલ ત્લારે, વિકસશે વિશ્વના સરમાં.
તરતું, ગેલ બહુ કરતું, તુચ્છ ને મત્સ્ય સાગરનું,
સમાવી આત્મમાં દેશે, અમિત ગંભીર સાગરને.
બેદો અજ્ઞાનની ભાંતિ, પ્રકાશે પ્રેમની પ્રજ્વળતા,
હૃદયમાં તેજમય શાંતિ, અદી પુરુષાય સિદ્ધિ પા.

x આવા ઐતિહાસીક લેખો ફોટો સાથે છપાવવાની પદ્ધતિ જરૂર છે. એમ અમારે માનવું છે. લેખકો ને ફોટો મેળવવા પાછળ પ્રયાસ કરે તે ખર્ચ આપવા અમે તૈયાર છીએ.

લેખક:—ડૉ. રણછોડાદાસ દયારામ પારેખ.

મનુષ્ય ક્રિયા સી ઉભયને પોતપોતાના શારીરિક-માનસિક અને આત્મિક વિકાસ માટે સ્વતંત્રતાની આવશ્યકતા છે. કોઇપણ પ્રણી બંધનમાં રહીને વિકાસ પામી શકતું નથી. જો આપણે દીર્ઘદ્રષ્ટિથી-લાંબો વિચાર કરીશું તો સહેજે માલમ પડશે કે, કુદરત પણ કોઇ પ્રાણીને બંધનાવસ્થામાં રાખીને તેનો વિકાસક્રમ યતો અટકાવવા સજી થતી નથી અને તેથીજ જગતના પ્રત્યેક પ્રાણી-જીવ માત્રતે, પોતાનું જીવન નિભાવવા જેવી જેવી યોગ્યતા તેને તે પ્રમાણમાં સ્વતંત્રતાની અમુક દદ, ને દયાળુએ યોગ્ય આપેલી છે, આમ જતાં જેઓ પ્રજાના કાયદાને માન આપતા નથી અને તેની પ્રેરણાથી ઘણું વર્તન કરે છે તેઓને પોતાની જૂલોના બદન પ્રાપચિત અવસ્થા ભોગવવાં પડે છે. જગતની ઉન્નતિ તથા અવનન્નિતો આધાર ઉપર્યુક્ત સિદ્ધાંત ઉપરજ અવગંભીત રહેલો છે; આમ છતાં પુરૂષોના આશ્રય નીચે-પરતંત્રતામાં રહી પોતાનું જીવન વ્યતિત કરતી આધુનિક ભારતીય મહિલાઓને પણ શુ સ્વતંત્રતાની આવશ્યકતા નથી ! એવો કોણ દરો કે જો સ્ત્રીમતિને સ્વતંત્રતાના દક્ષ આપીને-તેઓની દરેક શક્તિઓતે પરિપૂર્ણ રીતે ખિરરેલો-સજી ન હોય ! દરેક મનુષ્યતે ઉત્તમ-કેળવણીથી શુદ્ધિથી પ્રાપ્ત કરવાનો તીવ્ર ઉત્સાહ હોય છે; અને તેવી શુદ્ધિ કેળવણી માટે ખાસ કાળજી રખાતી પણ જાણીય છે, તથા પે દેવભોગે જો તેવી અનુકૂળ પાત્ર મળી અથ તો પછી નને સ્વતંત્રતામાં રાખવી કે કેમ ! અને જેવી સ્વતંત્રતા તેને માટે યોગ્ય છે, તેમ લામો વિચાર-માધ્યમપૂર્વક કરવાને ખાસ કોઇ વ્યક્ત આપતું નથી. એ અતત દિલગીરી હોય છે.

સ્ત્રીમતિ રત્નાગર સાગર જેવી છે. કુદરતની કૃતિના સંતાનો રૂપી મોંઘા રત્નો એ માગરમાંજ પાકે છે અને તેથી તે પુત્ર્ય છે; તથાપિ સાગરતે પણ જેવી રીતે મર્ચાંદાનું પાલન કરવાનું કાર્ય કરજ તરીકે મોંઘાવણ છે તેવીજ રીતે સ્ત્રીમતિને પણ મર્ચાંદાનું સ્વચમનું રક્ષણ કરવાનું, દીર્ઘદર્શી શાણા સત્વરોએ દક્ષ, કરજ તરીકે નિર્માણ કરેલું છે. યદ્યેવાની જરૂર નથી કે, જો સાગર અને સી ઉભય પોતાની મર્ચાંદાનું ઉલ્લંઘન કરીને યદ્યેજ્ઞ વર્તણુક આદરે તો પગિણુએ શુદ્ધિનો પ્રવયકાજ નજદીકજ આવી લાગે !

વિદેશીઓનું અંધ અમુકવશુ.

ભારતવર્ષમાં પ્રચિત કાળથી ધર્મતે અને સ્ત્રીઓના પાનિશતપણાતે ખાસ પ્રાધાન્ય વધે અપાએલું છે; જ્યારે અન્ય દેશોમાં તેમ નથી. તે દેશોમાં, ક્રાંતિપાત્તર્જન કરીને એમ બતે તેમ વધુ સુખસ્વચ્છતા ભોગવવાં એ સ્વ સ્વિકારાયું છે. અને અથ સુખશુદ્ધિ જેમ વધારે તેમ તે પ્રાણુસ વધારે સભ્ય આવી ખોટી સભ્યતા કાબજ થવાથી લોકોમાં કુરુણો વધતા જાય છે. પણ સ્ત્રીઓ માટે પણ ત્યાં સવ દરવાજા ખુલા છે. જેવા દક્ષ, જેવી વર્તણુક અને જેવી સ્વતંત્રતા પુરૂષો, ભોગવે તેવીજ સ્ત્રીઓ માટે પણ ત્યાં સ્વિકારવામાં આવી છે. આનું કજ એ આગ્યું છે કે અનાચારોનું પ્રાપ્ત્ય તે દેશોમાં ધર્મધોકાર વર્ધતું જાય છે. સ્વમી વિવેકાનંદજી તેમજ સ્વમી સત્યદેવજી જેવા મહાત્મા પુરૂષો લાંબો સમય

પશ્ચિમાંત્ય દેશોમાં રહી આવી તે લોકોની સમાજ વ્યવસ્થાનું આરિકાઈથી નિરક્ષણ કરી આવ્યો છે. તે ઉલ્લેખ વધારેના કહે છે કે, “યુરોપમાં સ્ત્રીસ્વાર્તન્યનો જુરસો એટલો બધો વહે છે કે, ‘મોટી મોટી એકાદમી અને બહાર ખાતરોમાં સ્ત્રીઓને મોકલી કરવાનું’—પાર્લામેન્ટમાં હકો આપવાનું—પરીક્ષાત કરવાનું તેમજ દરેક દરેક વિષયમાં માયુ’ મારવાનું’ એક જનનું જૂત બરાબરું છે. પોતાના પતિની હાજરી કે ગેરહાજરીમાં પરાયા પુરુષ સાથે એકાંતમાં બેસી વાતચીત કરવાનો સિવાજ :તે સાં માધારજી થઈ પડ્યો છે. સ્ત્રીઓને માથે કાંઈનો માઠ નથી. આ કારણથી ત્યાંની સ્ત્રીઓમાં દિનપરદિન બલિયારો વધતા જાય છે, શિષ્ય ધર્મની કિમત તો ત્યાંની સ્ત્રીઓ બજો છે કે કેમ ? તે એક વિચારણીય પ્રશ્ન છે. આવો સુધારો યુરોપની રિહીસિદી અને ક્રીર્તિને કષ્ટ દોષે લઈ જશે તે અશુભ જોઈ.” આપણા દેશના આ વિદ્વાનોનું કથન ક્રાંતિને રાંકા બરેહું લાગે તો તે માટે ખુદ તેજ દેશના એક જાણીતા વિદ્વાન મીનોર. એ બી. આરમાન્ડો, કે જે ત્યાંની સ્ત્રીઓનું રક્ષણ અને ખદ્દ કરનાર મંડળીનો સલાસદ છે તે લખે છે કે—“યુરોપના ઘણા દેશોના ખાખાપોને પોતાની ફિકરીઓ ક્યાં ગઈ છે, તેમની તેમને ખબર હોતી નથી. તેઓ જીવે છે કે મરે છે; તે સુદાં તેઓ જાણતાં નથી.....એ હાકરીઓમાંની ઘણી પોતાનું જીવન બહાઈ માથે છે. કેવી રીતે જીંદગી પસાર કરે છે તે જોવું હોય તો “કાલવાવેષ” નામના રચનાર્થ જઈ જુઓ આ લેખને “આંસુ અને લોહી” નો મહોલો કહેવાર્થ આવે છે. અહીં તેઓ ખરીદાય છે અને પુનઃ વેચાય છે. પોતાના અનોનિમય જીવનથી પેદા કરેલા પૈમા ગાલેકને આપી દેવા પડે છે.....ત્યારે તેમનું ચાલન નષ્ટ થાય છે, તદુસ્તી જતી રહે છે, શક્તિહીન બને છે, ત્યારે તેઓને દાંષ્ટી મેલે છે. કાલ હોસ્પીટલ અથવા આશ્રમ તેમને સ્થાન આપે છે; નહિતર તેમની માઠી સ્થા થાય છે. આખરે રવડી રજીની તેઓ મૃત્યુને વશ થાય છે.”

ભારતની પ્રાચિન વ્યવસ્થા.

આર્યોના તત્વજ્ઞ શાસ્ત્રકર્તાએ મૂર્ધને અને સ્ત્રીઓના પાનિજનપણને પ્રાધાન્ય માનીને તેજ પ્રમાણે આપણે વર્તન કરીએ એવી રીતની વ્યવસ્થા, નિષ્પક્ષવાતપણે લખી ગયેલા છે. તેઓએ કાર્યું હતું કે “દૈવયોગે ભારતવર્ષની—હિન્દુસમાજની અવનતિ થવાનો પ્રમંચ આવશે; પરંતુ અમારા ઉપદેશલા સહ માર્ગનું બહેને અંધશ્રદ્ધા રાખીને પણ જો અદર્શ શેવન કરશે તો પુનઃ તેમની ઉન્નતિને જાણે વિલંબ લાગશે નહિ; તેમજ અમાજ ઇન્તિમિન્ત થઈને વર્ણકરતાને પ્રાપ્ત થશે નહિ.” અમારા ઋષિમુનિઓની આવી માનના આજે નષ્ટપ્રાયઃ થઈ ગઈ. તેમના સુપુત્રો ધર્મશાસ્ત્રોને ઢોંગ અને તેના અવર્તકને ધૂતારા કરીને મંજોર છે. આ દેશમાં હિન્દુશાસ્ત્રોનું અને તેમાં જતાવેલા આચાર વિચારોનું બ્યારે આવી રીતે ખંડન થાય છે ત્યારે પાશ્ચાત્ય દેશમાં એ શાસ્ત્રોનું વિધિપૂર્વક પૂજન થાય છે. કારણ કે રાત્રિ દિવસ ત્યાંના વિદ્વાન શોધકો અસંત કષ્ટ વેડીને વિજ્ઞાન દ્વારા જે નવીન શોધો બહાર પાડતા જાય છે તે બધી આપણા દેશમાં હજારો વર્ષ થયાં પગાલી આવેલી છે. આ અમરશોધો જોઈને જે લોકો પોતાની જાદી કરતાં હિન્દુઓના ઋષિમુનિઓની કથનને વિશેષ ધન્યવાદ આપતા જાય છે. આ

તે વખતમાં લોકોની રૂચિ પ્રવિત્ર હતી. સમાજમાં નૈતિક અને ધાર્મિક બળ હિતમ હતું વળી પોતાની પત્નિ સિવાય બીજી બધી સ્ત્રીઓને મા, જેન તરીકે મણ્ડીને કાંઈ પણ મનુષ્ય પાપશુદ્ધિથી-વિકારમય દ્રષ્ટિથી તેમના સામુ જોતો નહોતો. સ્ત્રીઓમાં પણ તેવુંજ થતું, નૈતિક અને ધાર્મિક ચારિત્ર્ય બળ હતું અને આ સુદોને લીધે તે તેણીઓ પોતાનો દેહ સિંચળને સારી પેઠે સાચવતી હતી. મોટા મોટા યાત્રિ-મુનિઓ પણ સ્ત્રીઓના પ્રભાવ આગળ ચરચર કંપિત થતા અર્થાત્ કાંઈપણ મનુષ્ય તેણે પછે દેવોની જે મતા નહોતી કે તેઓની સ્ત્રીઓની સામે રહેજ પણ વિકારમય દ્રષ્ટિથી જોઈ શકે ! યુ આજે આ દેશની સ્ત્રીઓ પ્રસંગ ઉપરિચિત થતાં તે પ્રમાણેનું વર્તન અગ્રાણીને પોતાના દેહનું અને ધર્મનું રક્ષણ કરવા સમર્થ છે કે ? આખો દિલ્હીની સાથે માથું ખજવાળીને નહારમાંજ એનો ઉત્તર આપીશું; અને જો એમજ છે તો પત્ની તે જમાનાની સ્ત્રીઓના જેવી છૂટ-સ્વતંત્રતા હમણાંતી સ્ત્રીઓને આપવાથી પરિણામ સાફ આવશે ? ધારો કે કદાચ તેના સ્વતંત્રતા આપીએ, પરંતુ હાલના જમાનાની લોકકલ્પિત યુ પહેલા જમાના જેવી વિશુદ્ધ છે ? સમાજમાંથી ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાન કે જેઓ પારખી અને મા, જેન સમાન ગણનારાઓ કેટલી સખ્યા અસ્તિત્વ પાત્તે છે ? આ માટે એકજ દ્રષ્ટાંત દેશની ? યોગ વર્ષ ઉપર મુખબંધ સેવાસદનના અમરવય પુરુષ સ્ત્રીવૃત્ત દ્વારાયમ ગીડમન, જેઓ હિતમ ચારિત્ર્યથી વિભુષિત હતા-પરમદાની હતા અને ઉમ્મર પણ પ્રાય સાઠેકે વર્ષની હતી ! તેઓ ઉર્મિલા નામની તેજ સેવાસદનમાં રહેતી વિધવા બાઈ જોડે (જેને લગ્ન પહેલાં શ્રીકૃત્ત દ્વારાયમ ' પુત્રી ' સ્ત્રીનેજ સમોપતા !) કામ પણ માર્ગ ન જડશે ત્યારે જતે શીખ ધર્મ પ્રમાણે લગ્ન ગીડમી નેડાયા અને તે વાત પ્રાપ્ત કરેક માણસોના જાણવામાં પણ દશેજ. હવે વિચાર કરો કે ચારિત્ર્યવાન પરમદાની જદ પુરુષોને પણ હાલને કાંઈ યુગી જમાનો કામિત કરીને વિકારવશ બનાવી દે છે, તે જેઓમાં જાનનો અને શુદ્ધ ચારિત્ર્યનો અભાવ છે એવા સ્ત્રીપુરુષોને વિના સમજવેજ પહેલાના જમાના જેવી સ્વતંત્રતા આપવામાં આવે તો, પાતંત્ર-સિંચળ ધર્મનું વચેચિત પાલન હાલની અણણ-સારા સારનો વિવેક ન સમજનારી દિનુ અમળાઓ થી રીતે કરી શકશે, તેને સુદ દેસદિતેશ્વરોએ વિચાર કરવો પડે છે. હા ! સ્ત્રી અને પુરુષો હિતમ ચારિત્ર્યવાળા થાય તેમજ પ્રસંગ આવતા પોતાના ધર્મનું-દેહનું રક્ષણ કરવામાં ખુદ વિશુદ્ધ અજવાનને પણ પરાજય કરવાની ચોખ્ખતાવાળા થાય તો જરૂર તેવી સ્વતંત્રતા આપો, પરંતુ ત્યાં સુધી તેણે ઉત્તમ જીવન અને ચોખ્ખતા પ્રાપ્ત કરવામાં અસમર્થ છીએ ત્યાં સુધી સ્ત્રીઓને પોતાના અને આખા સમાજના હિતને ખાતર ગિલકુલ અમર્યાદ સ્વતંત્રતાનો સ્પર્શ સ્પર્શ ન કરવા દેવો.

સેંકડો વર્ષે થયાં સ્વાર્થાધ મનુષ્યોના અધર્મિત બંધનમાં રિપાતી અને જે જે વારતવિક દહકો યોગ્ય છે તે પૂરતા પ્રમાણમાં ન મળવાથી—આધુનિક નિર્દોષ અબળા જાતિને જે અસહ્ય દુઃખમાંથી પસાર થવું પડે છે તે બીના કોઇનાથી પણ અબળાથી નથી. તેવા અક્ષમ્ય બંધનમાં રાખવાને આર્થ શાસ્ત્રોએ કદી પણ ફરમાવ્યું નથીજ. આ લેખક પણ તે સમિ સખ્ત પ્રહાર કરવાને વારંવાર પ્રયત્ન કરે છે. આ માસિકના ગતાર્કમાં પણ મ્હારા તરફથી તે અયોગ્ય રૂઢિ સામે લખવામાં આવેલું છે. ‘આ છતાં કાલની પરિસ્થિતિમાં સ્ત્રીઓ માટે કેવી સ્વતંત્રતા યોગ્ય છે? તેમજ તેઓ સ્ત્રી રીતે પોતાની ધર તરફથી મળેલી ફરજોનું આરિયને કલંક ન લાગે એવી રીતે પાલન કરીને તેમની ઉન્નતિમાં અગત્યની મદદ કરી શકે? એ જાણવું’ અતિ અગત્યનું છે એમ મને લાગવાથી, ધર્મશાસ્ત્રોની આજ્ઞા, આ દેશનું હાલનું વાતાવરણ વગેરેનો નિષ્પક્ષવૃત્તિથી નિર્ણય કરીને જે સત્ય લાગ્યું તે જનસમાજ આગળ રજૂ કર્યું છે. એમાં કાંઇ પણ પ્રકારની સ્વાર્થ શુદ્ધિ રાખવામાં આવી નથી, આ લેખના આરંભમાંજ જણાવ્યું તેમ કાંઇ પણ પ્રાણી સ્વતંત્રતામાં રજા સિવાય વિકાસ પામી શકતું નથી. અને જો ‘એમ બાબત છે’ તો પછી સ્ત્રીઓ માટે પણ સ્વતંત્રતાની પ્રજ્ઞાપ્તિ થા માટે રાખવામાં ન આવી હોય? સ્ત્રીઓ માટે સ્વતંત્રતા તો જોઇએજ પરંતુ કેવી સ્વતંત્રતામાં તેઓને ઉછેરવો તે માટે મનુ ભગવાન કહે છે કે:—

“સ્ત્રીઓને તેમનું પાલન કરનારે રાત્રિ દિવસ પોતાને વશ રાખવી; પરંતુ શાસ્ત્રમાં મના ન કરેલી એવી સહજ મોજ મજામાં લાગેલી હોય તો તેમાં તેઓને મુજબ કરવા દેવું.” હિન્દુશાસ્ત્ર સ્ત્રી સ્વતંત્રતાનું વિરોધી છે, એવું કહેનારોએ, મનુભગવાનના ઉચ્ચકન શબ્દો ધ્યાનમાં રાખવાની બહામણ કરવામાં આવી છે. તે પ્રમાણેજ પહેલાંની નાઈ રમણીઓ, સતીઓ વર્તન કરતી હતી. અંતમાં સવિનય પ્રાર્થના કે, આ લેખમાંથી જે જે વિચારો આપને માથા કરવા યોગ્ય જણાય તે તે વિકાસનો સ્વિકાર કરીને, તે પ્રાણી આપણી માતાઓ—મ્હેનો તેમજ પત્નિઓને કર્તવ્યશીલ જનાવવા પ્રયત્ન એવરેજ તો ભારત દેશને અવનનિરૂપી દુર દેલના પંજમાંથી મુક્ત કરવાના—રેણુદારના કાર્યમાં અગત્યની મદદ કરીને તે સાથે એક ‘મોહન’ પુણ્ય બેઠેલી દેશે. સ્ત્રી જન્મ નિર્ધાર પરમેશ્વર અમાગ ભારત વાસીઓને સત્યા સત્યનો નિર્ણય કરવાની અને જે ખર્ચ લાગે તે વર્તનમાં આજવાની સફળ શર્ત; તેમજ આ દેશ આરિયજન, ધર્મજન, અને એવાજની સદગુણથી અલંકૃત થઇને સત્વર ઉન્નતિને પામે એવી અંતઃકરણની સ્ત્રી અભ્યર્થના પૂર્વક લેખક વિરમે છે.

ફાર્બસ ગુજરાતી સભા
તરફથી સન્નિધિ બેઠ

હિન્દની દુર્બળ દશાના કારણો.

હરિગીત.

સભજન તણા શુભ કાર્યને સન્માન કે દેવું નથી,
કાલ શુકન કરખાઇને દલતાપી કે કેવું નથી,
ખરચે નહિ પાઈ છતાં ધનવાન તે કહેવાય છે,
તેથીજ આ દુર્બળ દશા આ હિન્દની દેખાય છે.

ભારત તણા સંતાન ચર્ષ ભકનો તમે તેના નથી,
પરદેશના ભકનો ચલા નિજ દેશની પરવા નથી,
દેશી છતાં દરદમ વિદેશીના વખાણુ મવાય છે,
તેથીજ આ દુર્બળ દશા આ હિન્દની દેખાય છે.

નથી જ્ઞાન નિજ ભાષા તણું ભાષા અપર સિખાય છે,
અભિમાન વિષુ સરકુત અને શુર્જરિગરા ગુચવાય છે,
આડખરે કકો સિખી વિદ્વાન ચાલુ જાય છે,
તેથીજ આ દુર્બળ દશા આ હિન્દની દેખાય છે.

જીવચર્ચ બળ હાથે હવણ કંઈ પાપ તેમાં ના મળ્યુ,
અઘાપુથી દુષ્ટદિ જન્મ્યા બાળ બળ ત્યાંથી રમ્યું,
પૂર્ણાક્રાંતમાં બાળલક્ષ વધી વધારો ચાપ છે,
તેથીજ આ દુર્બળ દશા આ હિન્દની દેખાય છે.

જોગી છતાં જોગી બની દગલ ઉપાયો આદરે,
કલાણુ આ કારત તણું ભટકાવલાથી ચું સરે,
આડખરે દોભાઇને આખરે રખડતા ચાપ છે,
તેથીજ આ દુર્બળ દશા આ હિન્દની દેખાય છે.

વેપારીઓ વેપારમાં 'બસ બ્યાન' જોજ કમાણી છે,
નહુ તો યશે 'એજન્ટ' વાતો એટલેજ સમાણી છે,
કુલર હજારો છે છતાં આજસ વિવેજ મુંડાય છે,
તેથીજ આ દુર્બળ દશા આ હિન્દની દેખાય છે.

પર સા સુ વહુ તણુ ન્યાં સુદ નિત જામ્યુ રહે,
એવા કુટુંબો દેશમાં શુ ઐક્ય બળ મેદા કરે,
રક્ષણ નથી ન્યાં સંપત્તિ લક્ષ્મી બધી લટાય છે,
તેથીજ આ દુર્બળ દશા આ હિન્દની દેખાય છે

કથની કથે નવરાં યજ્ઞ સી મડગો ભેગાં મળે,
નદિ વાત કેળવણી તણી કે દેશ દિલની કંઈ મળે,
ધર્મધતા વહેમીપત્તુ આખર સુધીજ કુટામ છે,
તેથીજ આ દુર્બળ દશા આ હિન્દની દેખાય છે,

ધર્મોપદેશક ધર્મનો ઉપદેશ ન્યાં દેતા નથી,
લક્ષ્મી તણા ભોભે કરી શિક્ષા ખરી કરતા નથી,
વંદેસ કૃપામાં પછી 'કચુતર' વચ્ચાની નવાઈ છે,
તેથીજ આ દુર્બળ દશા આ હિન્દની દેખાઈ છે.

નિઘાજમાં બાળક તણુ શિક્ષણ બહુ પરદેશીનું,
વળી ઘેર રહે કે બહાર નામ પણ છળીયનું,
ભારત તણી મહ ભારતી પરદેશમાં પુગાય છે,
તેથીજ આ દુર્બળ દશા આ હિન્દની દેખાય છે.

ખેતી કરે કૃષિકર પણ છે લાભ સૌ પરદેશને,
રખડે મિયાણ દેશીઓ એ ધન્ય (!) જા જોઈને,
તેની નથી દરકાર ન્યાં કાને કરે દેવાય છે,
તેથીજ આ દુર્બળ દશા આ હિન્દની દેખાય છે,

કરને કૃષા સિંધુ દયા આગસ તણ બહાર ચડે,
કુભાંગી આ અમ હિન્દ માટે વિદ્યુત પર સ્વારી કરે,
મહિવ, સખ, ગદા ગૃહી ઝટ આવ સુ જમાડવા,
મોહન કરે તુજ પ્રાચના સુત દિન્દનાજ જમાડવા.

મોહનલાલ શ પંડ્યા.

હૃદય ભાવના.

સો સો દુઃખો શિરે પર પડે જન્મ-મૃત્યુ સહેયુ સખ યશી;
કદિ મર્જુ આવે આજ કે ચિરં જીવી ચાહિ પદિ. (૧)

સ્મૃદિ અને વૈભવ તણા કંઈ લહાવ પામું કે નહિ;
વળી અન્ય કો આસા મલો કે ના મલો અવધિ લગી. (૨)

સજ્જન સહુ નરનારને પ્રત ફરજનું દાણું વૈધિ;
તો દેશના બધુતવને ના છોડવું કદિએ ભૂતી. (૩)

સત કાર્ય કર્તા મરને આપદ શિરે આ લગી;
કાળ્યા જનો સત્યામી હે આત્મજલા એ યજી. (૪)

જગન્નાદાસ પુરાણદાસ બ્રહ્મભટ્ટ.

ખેવડા આશાકને

ગાંધીજી,

અમે દીક્ષમર દીવાના તું યજ્ઞ તુજ વરલખાં મશયુલઃ
કાર નહિ તું જરા જાણે બને શું બેવશ કરદમ.
દીધા કહ્યો મેલ આ દિલને અજ્ઞાન ખાદેશ બર સખીઃ
નાહ ઉમેશ બર આણે મને તું બેવશ કરદમ.
સીતમગારી કરી જાલીમ અયે તુજ મોહમને ખજારઃ
યજ્ઞ બેજન છતાં જાને મને શું બેવશ કરદમ
બલ્યો મારીશ મુસાફરે તું તજી રાહે સનમ છગરઃ
ચક્રને મસ્ત મસ્તાને બને તું બેવશ કરદમ.
શુભાબ્ધો નેપીનો શમન બદીની આન્દગાનીમાઃ
હુકમીયું સર તે હુકાને બને શું બેવશ કરદમ.
જહાના એશી અરવતને ક્યાં રૂખસત હમે દીનયીઃ
ના આસાયશ દિલે માને બને તું બેવશ કરદમ.
ગમીરીની ફરામેશી કરી મે આ ફરાગીથીઃ
કહે તન્હા બીયા બાને બને શું બેવશ કરદમ.
સમાની રાણી ઉપર અઝીઝ બાને શું પરચનાઃ
કહે આ જાન કુત્તરને કરે હું બેવશ કરદમ
નહિ પરવા બેદરકારી કરી અખત્યાર અમે દિલબરઃ
કહે ક્યા આ શિકામને બને શું બેવશ કરદમ.
રહમદીલી કરી મુજ પર લાજ પેમામ આ દિલનોઃ
કરીમા કહે તું આસાને બને તું બેવશ કરદમ.

२५७.

કચ્છનો સંદેશ.

અથવા

મારું એક સ્વપ્ન.

(લખનાર:-રા. કોટવાડ.)

સનિતા અગ્નિઆર વાગી ગયા હતા કૃષ્ણપક્ષે હોવા છતાં આજે હજી દ્વિતીયા હોવાથી
 'અત્યારે ચંદ્ર-મહાસતી કપી -મુનતા નડોતી. હમણાં હું મુખ્ય આવાય માટે નીકળેલો
 હોવાથી BSN Co ની સ્ટીમર પર હતો. અંધારાત યથા છતાં નિદ્રાદેવીનું આગમન નહીં
 ચવાથી ચંદ્ર કરોલોની સાથે ગ્રેષ્ઠ કરતા-રમતા જળતરંગોને નીહાળતો હતો. દરેક તરંગ
 હિમ્મત હરિતની પંદે ઉછળાને સ્ટીમર સામે આક્રમણ કરતું હતું પરંતુ તેને પોતાના
 સ્વમર્થનું જ્ઞાન નહીં દોવાથી તે આવતાની સાથે અચાપ્ત ચૂરેચૂર થઈ જતું હતું. મને આ
 તરંગ-લીલા જોવામાં કેટલેક આનંદ આવવાથી બાલુએ પડેલા બાકડાપર મેસી તે જળ
 ક્રીડા જોવામાં નિમગ્ન થયો. જોતાં જોતાં નિદ્રાદેવીના મોહવશમાં પડી, અજૃત સહિને છોડી,
 સ્વપ્નસૃષ્ટિમાં વિચરવા લાગ્યો.

“મે સ્વપ્નમાં શું જોયું.”

એક અતિપુણ અર્ધનમન મનુષ્યાકૃતિ ! તેનાં શરીરમાંથી રક્ત માંસ યુસાર્ધ મયાં
 હતાં. માત્ર આશ્ચર્યનું અસ્તિત્વ હતું. તેણે આવતાં મને જ્ઞાન પકડી ઉભો કર્યો. હું તેને
 ‘તું કોણ છે ? અને આ શું કરે છે ?’ એમ પુછ્યાં એણે ઉચ્ચક્રોધે કહ્યું. એટલામાં
 તેણે એક તમાચો ખેંચી કાઢ્યો, અને મારા તરફ તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિપાત કરતાં તેણે પોતાની
 પૂઞ પલ કંઈક વાક્યારા પ્રવાહિત કરી. તેણે કહ્યું: “અરે હુકમ ! તું મારી આવી કુર્બાન
 અનેકવાર જોઈ જતા છતાં તારા વિરુદ્ધમાં વ્યભા દેશ બંધુઓને કહેતા નથી ? જો,
 સંજોગ ? અત્યારે હું તને જો દાર્ઢ કહું તે ત્યાં જઈ તારા દેશ બંધુઓને અવસ્થા કહેજો.”

‘મારા રસકો (કરકાંઠો)

હવે મારી રક્ષા કરવી જેવી રિયલિટી રહ્યા નથી. તેમણે અજ્ઞાનતાને લીધે આજસ
 અને બીજા અનેક વ્યક્તોને આધીન થઈ પોતાનું શારીરિક અને માનસિક બળ બહોળા
 પ્રમાણમાં ગુમ.વ્યુ છે એટલુંજ નહિ પણ જોતાની આશ્ચર્યનાં સાધન-ગામ-ગરાસ પણ
 મરાણે મૂકી દઈ અત્યારે તેઓ મહા પ્રમાણમાં રંક થઈ ગયા છે. તેમને આવા પૂરું
 અમ મળતું નથી. તેમની સ્ત્રીઓ ધરમાં સાત શુષ્ક સીતેર ધીમડાવાળાં વચ્ચેથી પોતાની
 લજ્જા નિવારણ કરે છે-તેમનામાં એકઠા-પડાની પ્રથા હોવાથી તેમની સ્ત્રીઓથી ધર
 બહાર નીકળાતું નથી તેથી તેઓ નિઃશ્ચરીઓ પોતાની હવિષતા નિવારવા શું કરે ! તેમ

કહેરો કે “ તેમણે ધરમાં બેઠાં દાણાં દળવાં, લુગડાં સીવવા, ભરત ભરવાં, કે મુંઝવું મુંઝવું ” આ વાત ખરી છે પણ આવાં ધરમાં બેઠાં/થાય એવાં કામો મુંઝવું-કરાવો કે કલકતા જેવાં મોટાં શહેરોમાં મળે કે જ્યાંની ગૃહસ્થ સ્ત્રીઓમાં કેટલીક આગમુ અને કેટલીક પોતાનાં એવાં અને તેમના સ્વામીઓ તેવાં કામ પેસા ખરચી કરાવવા સમર્થ હોય છે-ત્યાં તેમ ચાલ પણ ગામડામાં તેમ થઈ શકે નહીં, ત્યાં બધું ભાજે શીમંત કે મરીન સર્વ સ્ત્રીઓ આવાં કામ ચોતેજ કરે છે. કદાચ જો કોઈ આવાં કામ પૈયા ખરચી કરાવતું હશે ! તો તે પણ આ રજપુત વર્ગને તેવાં કામ સોંપવા પહેલાં તેમનાં તામસી જાતિય સ્વભાવથી તથા તેમની દીન-દીન-મલીન કંઠાળ દશાથી ડરે છે. તેને એમજ થાય છે કે જો એ ખાંધ જાય તો કરતું શું ? ” એમને આપણાથી પહોંચાય નહીં તેથી “ સર્વ જાતનો સંગ કરો પણ દીટાં મૂકો ટાળો ” એ મુતને અનુમરે છે. જ્યાં મારા રજુકા માટે આવા વિચાર હોય ત્યાં તેમની મહેનત-મજુરી કરવા છતાં પણ દરિદ્ર સ્થિતિ કેમ સુધરે ! તેઓ રાજવંશીઓ-રાજવંશુઓ જનાં અત્યારે અતિ કઠંગી સ્થિતિમાં છે. તેમની આ સ્થિતિ સુધારવા રાજ્ય તરફથી કોઈ પણ પ્રકારનાં ઉપાય લેવામાં આવતાં નથી. રાજ્યે જો તેમનાં કિતાવું કાંઈ કર્યું હોય તો તે માત્ર એજ છે કે તેમને દોકરીઓ મારવાનાં ધાતકથી અટકાવ્યા છે. વળી આ જાણ તેઓ ન કરી શકે તેના માટે પુરતી એકરોડી રૂપી છે. તઓ દોકરીઓ મારી નાખવા હતા તેનું મળ કારણ તેમનું કુળાભિમાન હતું પણ ત્યાર પછી તો મુખ્યત્વે દરિદ્ર જ હતું. તેઓ દરિદ્રતાને લીધે દોકરીને પરજીવીતે દાવજો આપવા અમમર્થ હતા તેથી મારી નાખવા હતા. હમણા તેમને દોકરીને પરજીવવા માટે રાજ્ય તરફથી એકલ રકમ અપામ છે પણ તે રકમથી તો ખડુ લઈ આવનારતું વાટ ખરમ પણ માંડ પૂં ધાય છે, રાજની આ મદદ, સહાયતા કે દાન તેમને રોટલી આપી જીભારી રાખવા જેવું છે. આ દાનથી તેમની દરિદ્રતા ટળતી નથી તેમને અત્યારે એવા પ્રકારનાં દાનની જરૂર છે કે જેથી તેઓ પોતાનાં ગમેલાં ગામ ગરાસ મેળવવા સમર્થ થાય અને પોતાનું “ રાજવંશી ” તરીકનું જોરવ કે કુળાભિમાન ક્યાં નુધી સાચવી રાકતે ? તેનો વિચાર તેની મનનિતા જાત્યાભિમાની સમર્થ અને મુઠ પુરોષોએ કરવો જોઈએ અત્યારે ચાર ચમાર દેડ જેવી જાતિઓમાં પણ પોતાની જાતિને ઉજત કરવા પ્રયત્ન કરનાર જહાર પડે છે પણ એમની જાતિમાં કોઈપણ પ્રયાસ કરનાર જોવામાં આવતો નથી. તેમનું રાજવંશીય માન જાગવનારી કોટનો પણ ખજા રોટલાને લાભ મળે છે. ખાડી મજુને તો ખાસમા કોટમાં તેમની અદાનતા અને દરિદ્રતાને લીધે ખાસકાં પાસે બેસતું પડે છે. અને ત્યાં પોતાનાં મુદા પુરવાર કરવા જેટલું દાન નહીં હોવાથી તથા તેમનાં વર્ણસંકર યુગરાતી લાવા ન્યાયાધેશના સમજાવામાં પુરી નહીં આવવાથી અનેક રીતે અપમાન અને હાહમ્કારો બોમવે છે. તેમણે પોતાનું સર્વ મુમાળ્યું છે, પણ સ્વાભિમાન મુમાળ્યું નથી. તેઓ પોતાનાં સન્માન કરનાર માટે પ્રાણ આપે અને અપમાન, કરનારનાં પ્રાણ લે એવા છે. તેઓ આવી દરિદ્ર સ્થિતિમાં પણ એવા ઉદાર છે કે તેમની પાસે કોઈ પણ હોય તો ચાચક નિરાશ જતો નથી. આવા આર્થિક સ્થિતિમાં દીન પણ અંજકરણના ઉદાર સોગાને ઉચ્ચમાં, લાવવાથી અવસ્થ લાભ છે. તેમણે કદાચ પરદેસથી આવેલા કોઈ ગર્વિષ્ઠ શ્રીમાનોનાં મન પોતાનું સ્વાભિમાન

જાળવવા ખાતર કુલાબ્યાં હશે ? પણ તેમનાં એ દોષ પ્રતિજ્ઞ દ્રષ્ટિ એ સત્જનનતા નથી.” દોષ પ્રતિ દ્રષ્ટિ કરવી એ કુર્જનતા છે.” તેમણે પૂર્વકાળમાં પોતાનાં આકૃષ્ણગથી તમારાં જનનમાલતું રક્ષણ કર્યું છે.” અને હજી પણ જો તેમનામાં બળ હશે તો કરશે. બીજાથી ચલતું નથી. માટે એમનાં સુજો પ્રત્યે દ્રષ્ટિ રાખી તેમની સ્થિતિ સુધારવા માટે ચલન કરવાનું મારા રક્ષકના કંઈપણ માટે અવશ્ય કહેજે. વળી:—

મારા પોષક (ખેડુનો).

હવે મારા પોષક પુરતું જન્ન ઉત્પન્ન કરી શકતા નથી. 'મને લગભગ અર્ધું ખાવાનું મારા મોટા ભાઈ સંવેદેશ આપે છે. પણ તે હવે અંધારા ધોર યુદ્ધના સમયમાં પોતાની પરાધીનતાને લીધે ક્યાં સુધી આપી શકશે એ કહેવું કઠણ છે. કારણ કે તેનાં રવામીને અત્યારે વિપુલ અમની અત્યંત જરૂર છે.' વળી મને પણ તેની પાસે વારંવાર આગવા જતાં શરમ થાય છે. તે મને હમણાં પૂછે છે કે:—“મારા આટલે બધા વિશાળ પ્રદેશ છતાં તું તારા પોષક પુરતું જન્ન કેમ મેળવી શકતો નથી ?” પણ તેને કેમ કહું કે મારા કૃષિકારો (ખેડુનો) પરદેશ જઈ પાછા આવતા નથી. તેમને મારી પાસે આવી સાકું જીવન ગાળવું મનતું ન હોવાથી તેઓ આવનાજ નથી અને જો કંઈક આવે છે તો તેમને માફ રાખી શરીર અને મારાં શરીર જેવાં હુમલાવાળાં, મહેનતુ આક્રમક વગરનું જીવન ગાળનાર, સ્વાભિમાની, ખોટી ખુશામદ નહીં કરના, પ્રુઓને ભેદ કંટાળા આવે છે. મારી પાસે આખા ભારતવર્ષનું કોણું ધન પૂર્વથી પશ્ચિમમાં અને ઉત્તરથી દક્ષિણમાં જેથી જઈ સમુદ્રપાર નાખી આવનારને સગવડ આપનારી રહેતી નથી. મારી પાસે બનાવટી મુખ્ય આપનારાં વિદેશીય કાષ્ટ પણ પ્રકારનાં સાધનો નથી. મારી સાધન સંપત્તિમાં માત્ર શુદ્ધ હવા અને પાણી છે નેથી તેમને સંતોષ થતો નથી. તેઓ મારી ખાતી ઉપર લોકોનાં પાટાં જડી મારાં શરીરમાં રહેતાં મત્સ્ય (ખનીજો) નો લાભ તેમને લેતાં આવડતું નથી નેથી બીજાઓને લેવા દેવા માટે શોર-નકાર કરે છે. મારા સિવાંમનાં દિનદુરયાનનાં અન્ય ભાગોમાં રહેતે ધવાથી અને ખનીજો પરદેશીઓને કાઢી લેવા દેવાથી શોલાભ થયો છે ? કરોડો ટન લોખંડ ખોવાઈ જવા છતાં એક સોય માટે પણ પરાધીન રહેવું પડે છે. તો પછી તે ખોદી કાઢવાથી લાભ કોને થયો છે ? મારા સત્તોનો બીજાઓ લાભ લે “તેમાં લાભ કે કાની કોને છે ને હું અને મારા સ્વામી સારી રીતે સમજીએ છીએ. પણ તે વિદેશમાં વસનારાઓ અનેક રીતે અત્યારે હાડમારી ભોગવે છે છતાં મમજતા નથી. તેઓ માત્ર મારા તેમની અજ્ઞાનતાથી દેખાતા દોષો માટે તિરસ્કાર બતાવવાનું સમજે છે. આ બધું મારે કેવી રીતે કહેતાં કરવું ? મારા દીને ખેડુનો એટલા અજ્ઞાન છે કે તેઓ પોતાને પક્ષાં સર્વ સંકરો સુજો ગોઠે સહન કરે છે. તેમને સંકટમાંથી કેમ છૂટવું તે મારા કાલ કહેવાતા દીકરાઓમાંથી કાષ્ટ પણ શીખવતું નથી. તેથી “એ નિશ્ચય અજ્ઞાનીઓની શી દશા ?” બધાં તેમનાં પોતાનાં બાળકોમાં અજ્ઞાતાં ધાન હોવા છતાં ખાવા મળતું નથી ત્યાં મને પૂરું પોષક-ખાવાનું ક્યાંથી મળે ? તેમને વર્ષની આખેરીએ ખાવા માટે ધાન હોતું નથી તેમ કેટલાક પામેલાં વાવવાં માટે બીજા પણ હોતું નથી તો પછી અજ્ઞાત તૈયાર થાય ત્યાં સુધી ખાવાનું

આથી હોય? તેમને પોતાનાં પોષણ માટે તથા બીજા માટે ધાન હોતું નથી ત્યારે તેઓ સાક્રકારેને ખજામાંથી નવું ધાન બમણું કે ત્રમણું આપવાનાં દસ્તાવેજ કરી આપી તે પોતાનાં પેટનો ખાડો પૂરવા તેમની પામેથી અન્ન મેળવે છે અને જ્યારે ખજામાં નવું ધાન તેવાર આવે છે ત્યારે તે લેણદાર છુટારાઓ તે મિત્રાશ્રમોનું સર્વસ્વ તેમની અજ્ઞાનતા અને સાધનહીનતાનેથી કાપેસર છુટી લે છે. વળી એ જુગરાઓ ખજા ભરાવામાં રિસંજ આવે તો મદુજ પૂજવે છે. તેમની પગલીમાંથી છુટવા બેકુનો ખજા વહેતાં બરાવવા માટે કાપેસર શા માર્ગ લેવા જોઈએ તે જાણતા ન હોવાથી “દામ કરે કામ” એ કહેવતને અનુસરી અમિસરી દેવ પાસે નૈવેદ્ય ધરે છે ત્યારેજ અનાજ શરીમાં આવે છે. ૬૫ આમા ગુન્હેગાર કોણી લાંચ આપનાર કે લેનાર? એ વિચારવાનું છે, એવાલોકોની પાસે બના-જુગની કપર નથી તેઓ એવા જાક કે કુંડાને બેંચ આપે અને બનને શાક માટે જાણ આપવા પણ હંદાર થતા નથી તેથીજ તેઓ આ જાતી દાકમાંથી મોગવે છે તેમનાં આ બધાં કુબોતુ કારણ તેમની અજ્ઞાનતા છે. તેમનાં એ કુબોતુ દરવા મારે કટલાક માત્ર પરદેશી પુત્રાં માત્ર સ્વામી ઉપર અને તેના ક્ષેત્રો ઉપર બજારો કરે છે? પણ તેમને તે બધાં એકો જાક દૂરથી તેમનાં કન્યાજ માલગણે, નેથી મારા પોતોનાં કુબો દૂર થશે નહીં તેમનાં કુબો દૂર કરવા તેમને જ્ઞાન અને સાધન આપવાની જરૂર છે તે આપવા માટે જરૂર કહેજે.

મારા શોધકો (કારીગરો).

૬૫ મારું ઓરવ વધારે એવી શોધ-બોજ કરી રાકતા નથી આનું કારણ તપાસતાં તેમની કારીગરીને ઉત્તેજન આપવાની અનાયતિ છે તમને ત્રણ વર્ષમાં કારી જીવ એવું જીનસ ધોષ કે ત્રોસ રૂપીએ લેવું સસ્તું લાગે અને તમારી અધો ઉમ્મર સધી આવે એવો મોખી ઉત્તેજ માલગણ (ખજો) વાંચ કે ત્રીસ કારીએ લેનાં મોથો માસે, એક વખત પાણીમાં પથળ્યા જાતી પહેરવામાં નાનાપક આવે એવાં જાવાની કે મીનાઇ રેશમી લુગડાં તમને ચાર રૂપીએ ગજ લેવા પરવડે અને અનેકવાર ધોવા છતાં કારી જાવા સુધી પહેરવા લાયક રહે એવાં ગાટપોત-ખાતર જેવા દેશી રેશમી લુગડાં ચાર કારીએ ગજ લેતા ન પરવડે એ તો તમારી દેશી કારીગરોને જુએ મારકની અને પરદેશી કારીગરોને ઉત્તેજન આપવાની ઇચ્છા તિચવ ગીતું યુ છે? મારા સ્વામીએ દેશી કારીગરીને ઉત્તેજન આપવા પરદેશી માલપર જગાત નાખી છે તે તેમને અત્યારે સમ્ય સમાન ખુંએ છે અને પરદેશી પકે-તેનાર માલ દેશમાં લાવવાનું પૂરે પૂરે રહે છે આ તમારી રીત મને કારીગરો વગરનો કરવાની છે. એજાન દેશી કારીગરોનું કામ સમાધાર મુંવાળું થતું નથી તે ખડમચકુ શરંગને ઊંચી નાખે એવું કહ્યું હોય છે આવી હરિવાઘ ઘણાં મુંવાળા કારીગરો કરે છે આ વાત ખતી છે. પણ તે કારીગરોનું કામ નરમ-મુંવાળું-શીખીતું સમાધાર થાય તેમ કરવા માટે કોઈ કારીગરને સંવચ કે સર્વવના આપી છે? તમને જેવાં રંગની, જેવી મુંવાળા, અને જેવી આગુતિરી વસ્તુઓ જોઈએ તે લાવી તેમને બતાવો અને તેવી કરવા માટે તેમને સમજાવો અને સમય તથા સંવચ આપે તો જરૂર તેઓ તેનું અનુકરણ કરી તેવી વસ્તુ બનાવી આપશે. તમે મુંવાળતા શીખી પાસે

તરેઠવાર દાગીનાં લખાવે છે. પણ તેવાં દાગીનાં દેશમાં ક્યારે લખાયાં છે ? તેને કાષ્ટ નંબે નચુનો, કરવા કહ્યું છે ? પરદેશમાં પાંચ-દસ લાખ રૂપીઆ ખર્ચી બંગલાઓ બાંધાવે છે. પણ એવા કેટલા બંગલા બાંધી દેશના કળીઆને પોતાની કળી-કુચળતા બતાવવાની તક આપી છે ! તમે સાચો કમાવી બીજા દેશને રૂપાણા અને સંમૃદ્ધ બનાવે છે. પણ મને તેવો કેમ કરતા નથી ! ને મને સંમૃદ્ધ અને રૂપાણા બેવા ઇચ્છા હોય મારા માટે તમારા અંતઃકરણમાં દેશાભિમાન હોય તો હવે મારા કારીગરોના કસ્યાણુ માટે કંઈક કાર્ય કરશે એટલું મારા શોભારૂપ કારીગરોનાં કસ્યાણુ માટે તેમને કહેજે.

હું ઉપર પ્રમાણે મારા રક્ષક-પોષક અને શોષક પુત્રોની હુદ્દસાથી દીન-દીન મળીન દેખાઉં છું. એ મારા દીકરાઓ દુઃખી થવડું કારણ તેમની અજાનતા છે. તેઓ પોતાનાં દુઃખો પોતાની મેળે નિવારી શકે એટલા જગવાખ તેટલા માટે તેમને સરઆતમાં જંગવણીની જરૂર છે. જો તેઓ જંગવાવલા-બલોલા દરે તો કંઠરાઈઓ પોતાનાં દુઃખ ન્યાયપૂર્વક લઈ તે માટેનું પોતાનું કર્તવ્ય બજાવશે, એકુતો પણ દીસાળ કીતાબમાં સમજતા થવાથી આમળથી લીધેલા ધન બમણુ ત્રમણુ લખી આપતાં વિચાર કરશે વળી 'ખર્ચા' મોઢાં બરાવાનું દુઃખ ફરવત આપીને રાજવાને બદલે ન્યાયપુરઃસર રાજશે, અને પોતાનાં દુઃખ દેશસિરસ્તાને અનુસરી લેશે અને લેશે. તેમ કારીગરો પણ પોતાના કુન્નર-કેળાના જાનમાં સુધારા અને વધારા કરી શકશે. તેમને જંગવણી ઉપરાંત ઉન્નેજનની બહુજ જરૂર છે. તે વધારવા માટે વિનંતી કરજે. આ કામ કરવા માટે નિદાનોની પિંઘાની, છુદિયાનોની છુદિતી અને ધનવાનોનાં ધનની બહુજ જરૂર છે. આ પ્રમાણે જંગવણી વધારવાનાં અને કારીગરોને ઉરોજન આપવાનાં કાર્યમાં રાજ વરૂંથી કરી અગમણુ થવા સંભવ નથી અને છતાં જો મારા મંદબોધ થાયતો તે વખતે બહુજ મોખાવાળા-મતિબિંદ આજુશોએ મોટી સંખ્યામાં દેશપતિને રૂપરમાં વિનંતી કરી ખુશારો તાત્કાલિક મેળવવા આમદો મનુષ્ય નેકરો. આ કામમાં વાચકાં મને તેવા ખીડા બલ આપનારા હાય તોપણ કયુલવા ન લેકરો. જો કામ નચૂતાથી ચામ છે તે-કહી પણ સાચી ઉદતાઈથી થવું નથી એ ધ્યાન રાખવાનું છે.

મારા ધનવાન પુત્રોને કહેજે કે જેમ પાશ્ચાત્ય લોકો જગતમાંથી પૈસા પેદા કરી પોતાનાં ઉત્પાદક દેશ જન્મસ્થાનને અર્પણ કરે છે. (ત્યાં જઈ વાપરે છે) તેમ તમે પણ અને અર્પણ કરો. જેમ તેઓ પરદેશમાં પરિશ્રમિત થયા પછી વિચારીત માટે રરદેશ જાય છે. તેમ તમે પણ તમારા ચાકેલા-મગજ અને ચરીરને શ્રમ સુકા કરવા માટે-શક્તિ સોમનવા માટે રરદેશ આવો. આપણે ઉત્તમના સમાગમથી પરસ્પર સુખ દુઃખ જણી જણી અને તેથી સુખ વધારવા અને દુઃખ ઓછાં કરવા ચલ કરી ચકીયું. આ બધું

અવિસ્તાર કહેજો. જો જીવતો નહીં ? નહીં તો આ જીવે છે કે ? તેણે મને પુનર્પિં તમારો હિમામી બતાવ્યો અને હું કંઈ ખોટું સાર પહેલાં જોઈશની મંજીર ગર્જના કરી જેથી મારી આંખ ઉઘડી ગઈ. 'સાર, પછી લખવાના સાહિત્ય વડે આ પૃથ્વીત લખી આ રાજ્ય અને પ્રજાના પ્રિય બાળ માસિકમાં સર્વનું ધ્યાન એવવા અર્થે પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. શું આ માત્ર સ્વપ્નનો પૃથ્વીત વાંચી મારા દેશખંડો પોતાના દેશનો સદેશ સાંભળશે ? નેની કુટુંબ લખવા કંઈ પ્રયત્ન કરશે કે ? x'

“આપણા કુટુંબનાં ચોડાં માણસો માટે આપણે રાત્રિ દિવસ જીવતાંક શ્રમ વેડીએ છીએ, તેમના મુખ માટે અધ્યામ મહેનત કરીએ છીએ; તેજ પ્રમાણે આપણે સર્વે એકજ દેશના એક મોટા કુટુંબના કુટુંબી જતો છીએ, એકજ છત્ર નીચે રહીએ છીએ, અને જીવન રથ ચળકાવીએ છીએ એમ દ્રઢપણે માની આપણી કામ અને આપણા દેશના દિત-આજ અને અમુદય માટે વશાશક્તિ ભોગ આપવા ચૂકવું ન જોઈએ. સર્વના દિતમાં આપણુ દિત છે, સર્વના લાભમાં આપણે લાભ છે અને સર્વની ઉન્નતિમાં આપણી ઉન્નતિ છે. માટે ધનવાનોએ ધનથી, વિદ્વાનોએ વિદ્યાથી અને સજ્જનોએ પોતાનામાં રહેલી મહાજનતાથી દેશ અને કામનું દિત કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.”

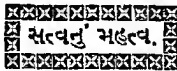
શ્રીમાન શેઠ જોશાભાઈ નરસિંહ નાયક.

“આ કટોકટીના સમયમાં—આ અસત્ય મોઘવારીના વખતમાં તમારી જરૂરીઆદે જળ ઉપરાંત ન વધારો. મર્યાદામાં રહી વર્તવામાંજ આનંદ છે. કહેવત છે કે ‘તમારી જરૂરીઆતો વધારો અને કુખનો ટોપલો ઉધારો.’ (Increase your wants and you are miserable in life *Marianne Carroll*) જરૂર કરતાં વધારે ખર્ચ કરવાથી—નવી હજારો પેદા કરવાથી, કુખનું વાદળ ચડી આવે છે, સંકટ તેમજ રોડકી અસહ્ય જીવિ યાચ છે, અને ચિતામાં સડી મરવું પડે છે.”

શ્રીમાન રતનચંદ તલકચંદ મસ્તર.

x આ સંબંધમાં શ્રીમાન કચ્છ—નેરસ સરે એંગારજી સાહેબ મલું કરી ચક્રે તેમ છે. જ્યાં સુધી પોતે દિવાનથી કરી માસ્તર સુધીના અધિકારીઓના દાયમાં રમ્યા કરવાનું ચાલુ રાખ્યો, અધિકારી કર્મ સુધારવા તરફ પૂરતું લક્ષ આપશે નહિ, પોતે પહેલ કરશે નહિ, ઉદાર મણાતા કચ્છી શ્રીમતોને દાયમાં લેશે નહિ, પ્રજાના મુખ-કુખમાં લાગ લેતાં શીખરો નહિ ત્યાં સુધી પરદેશમાં વસી રહેલી શ્રીમંત કચ્છી પ્રજા પોતાની જાનમૂંઝિ—કચ્છ દેશ માટે કંઈપણ કરવા અસમર્થ છે એમ અમારું માનવું છે.

તમી શ્રી “કચ્છી જૈનમિત્ર.”

[લખનાર:—શ. દામજી ત્રીકમજી સાયલા.]

“ ચલંતિ ગિરયઃ કાર્મ યુર્ગાતપવનાહતાઃ ।

કૂચ્છેઽપિ ન ચલત્યેવ ધીરાણાં નિશ્ચલં મનઃ ” ॥ ૧ ॥

‘ મહાકાળના પવનથી અત્યંત આધાત પામીને કદાચ પર્વિતો ચલાવમાન થાય, તથાપિ ધીર પુરુષોનું મન સંકટ પડતાં પણ કદી ચલાવમાન થતું નથી. ’

*

*

*

*

‘ પ્રિયતમા ! ’ જેમ તારું મન સાંભળવાને અધીરું થઇ રહ્યું છે તેમ મારું મન તે કહેવાને અધીરું થઇ રહ્યું છે. નીતિગ્રાહ્ય તો એવું છે કે— ‘ શુભ વાત સ્ત્રીઓને કહેવી નહિ ’ છતાં તારા માટે મને સંપૂર્ણ ખાતરી છે કે તેમ કદાં કંઈ પણ ખુર પરિણામ તો નહિજ આવે. વળા જે ધીના તને કહેવાની છે તે ધીનાથી મારું હૃદય તો ખળભળી રહ્યું છે. તેથી દુઃખદાયક વાત તને કહું તો તારું કામજ હૃદય ભયભીન થાય તેવી મને શંકા રહે છે. ’ મનમોહને પોતાના મનના ખળભળાટનું કિચિત દર્શન કરાવ્યું ।

‘ જહાલા ! એક સ્ત્રીપણને લઇને આપ મારા માટે કંઈ નિર્મળ વિચાર બાંધતા છો ’ તો તેમા કંઈ નવાઈ જેવું નથી. છતાં હું મારા હૃદયમગ્નથી અને કેમવડીના પ્રતાપથી કદી શકું છું કે-કદાચ મંદોનો વરસાદ તૂટી પડે, તથાપિ મારામાં કુદરતી ધીરજ અને દિમ્બનો ‘ લેશ માત્ર પણ લોપ થવાનો નથી. માત્રીન મદા શતીઓના પવિત્ર અદિત્રો મારા માલગવા સુધીમાજ હું અટકી રહી નથી, પરંતુ તેમનું અનુકરણ કરવાને પણ હું ઇતેમ્બર છું. સંકટ વખતે ધીરજ બોધને પોતાના પતિના અંનરને વધારે શોભા પમાડવો એ અગ્ર સ્ત્રીનું કામ છે. પોતાની ટેક અને હીમત બોલાઈ જતા સ્ત્રી કે પુરુષમાં પછી પોતાનું કુવીનપણું રહેતું નથી. માટે આપ નિઃશંક થઇને મને તે આપના અંતર દુઃખની બાગીચણ મનાવો. ’ શારદાએ પોતાનું હૃદયમગ્ન પ્રદર્શન કર્યું. ’

હવે શારદાના હૃદય માટે મનમોહને ગરાગર ખાતરી થઇ. પછી તે કુળદેવીનું કથન તેણે સંવિસ્તર કરી સંજળાવ્યું. તે સાંભળતાં પ્રથમ તો શારદા સાંભળ્યું પામી ભયભીત થઈ ગઇ. પરંતુ પછી તરતજ તેને વિચાર આવ્યો કે-હવે કાપર થઇને રૂઢન કરવાનો અવસર નથી. કોઇ વાર સ્ત્રીનાં વચનો સુઝાવ માણ્યમને પણ બદાદર બનાવી દે છે. તો અત્યારે મારા નાથને હિંમત અને ધીરજ આપું કે જેથી તેમનું અંતર બળ વધારે બલિષ્ઠ થાય. જેમ ધારી તેણે કહ્યું—“ પ્રાણનાથ ! હું આપની એક દીનદાસી છું અને તેથી હું આપને કંઈ બોધ આપવાને ચોચ નથી, તથાપિ મારા અતરંગમાની પ્રેરણાને હું રોકી શકતી નથી. નાથ ! જ્યાં સુધી મનુષ્ય પર દુઃખ ન આવે, ત્યાં સુધી તેની કસોટી થતી નથી. પોતાના હૃદયમગ્નની ત્યારેજ ખમર પડે કે ત્યારે તેને સંકટનો સમય આવે. પૂરું અનેક વીરો પર અચાનક કબ્રોની વૃષ્ટિ થઇ છે અને તેમણે બહુજ વૈયથી તે સહન કરી છે. જે દરિમંદ્રે સંકટની શ્રેણિ સહન

કરી ન હોત-તો અત્યારે એના યશોદ્યુતના કાષ્ઠ શુભગાન કરત! યશસ્વીપર અઘા પછીજ હીરાની કીમત વધે છે. જે મનુષ્યમાં કિંમત કે સર્વ વિવશાન નથી તે પોતાની સુખ-સંપત્તિને ખોઈ બેસે છે. સ્વામિન! આ જાનત માટે આપશીને હું વધારે કટાક્ષ આપવા માગતી નથી, પરંતુ સર્વનો મહત્ત્વ સંબંધમાં આજે એક રાજવીરનું દર્શાત મારા વાંચવામાં આવેલ છે-તે 'મહુજ-દસિક' અને આ પ્રસંગને કંઈક વધારે ઉપયોગી હોવાથી તે આપને હુંકમાં દેહી સંભાળાવવાની આજ્ઞા લઉં છું:—

‘એક નાના ગામડામાં કાંઈ દરિદ્ર બ્રાહ્મણ હતો. દરિદ્રાવસ્થામાં તેણે લગભગ પોતાની પોણી અવસ્થા બરગાદ કરી, છતાં બીજા દિવસે શિક્ષા મોઝ્યા વિના અપદેવી / તેના પર પ્રસન્ન થતી ન હતી. એક દિવસે કંઈ ક્રિશ્ના ન મળવાથી તેની સ્ત્રી બહુજ કાષાયમાન થઈ ગઈ અને પેલા વિપ્રને પાંચ પચાસ ગાગા સાથે બે ચાર હાત લગાવી દાદી, આપા તે બ્રાહ્મણને બહુજ માહું વાગુ. તે મળીર વિચારમાં પડી ગયો કે—જગતમાં દરિદ્રતા સમાન બીજી એક પશુ દુઃખ નથી. સ્વર્ગન સંબંધીએ તો રું, પરંતુ પોતાની સ્ત્રી પશુ ત્યાં અપમાન સાથે પાટુ મારે-સ્વાર્થ સંસારમાં ધન વિના બધા ધમા ખાય છે. એક કવિએ કહ્યું છે—“રાત્રી છે કે—” હે દરિદ્ર! તારા પ્રસાદથી હું સિદ્ધ જેવે બની ગયો છું—માટે તને નમસ્કર છે એ સિદ્ધ વિદ્યાના થોડે હું સંમરત જગતને જોઈ શકું છું, પરંતુ મને કાંઈ જોઈ શકું નથી.” અર્થાત્ દરિદ્રને સકુના મુખ સામે જોઈ પડે અને તેના સામેના જોઈ ન જ નથી. હવે બે આરી અવસ્થામાં હું રહીશ, તો એ રાક્ષસી રમણી કાંઈ વચન ના જોતે મારી નાખશે. એટલુંજ નહિ, પરંતુ પ્રતિદિન માં અનહદ અપમાન કર્યા કરશે આ બધું સકલ સહન કરવા કરે! યમરાજા! મેમાન થઈ જવું—તે હજાર દરજ્જે સાફ છે. કાગળ કે—“દરિદ્ર અને મરણ—એ બંનેમાં દરિદ્ર વધારે પસંદ કરવા લાયક છે. કારણ કે મરણથી અંધ કલેષ યાય છે, અને દરિદ્ર અનંત દુઃખને આપે છે.”

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે બ્રાહ્મણ પોતાની સ્ત્રીને કલા શિવાય મધ્ય રાત્રે પ્રભાતીથી ચાલી નીકળ્યો. અને આગળ જતાં ને કોઈ ચક્રેના પાદે એક દેવીના મંદિરમાં આવ્યો. દેવીની તેજસ્વી મૂર્તિ જોતા તેને વિશ્વામ આલ્ભો કે—અહા દેવી! પાને વખતસર મારી છઠ્ઠા સફળ થશે અને કદાચ દેવી સંતુષ્ટ થઈને કંઈ વરદાન નહિ આપે, તો દેવી નિમિત્તે આ દેહનો ભોગ દેવાશે. એમ વિચાર કરીને તે દેવીની પ્રભાતી પ્રતિમા સામે તે ઉપવાસી થઈને બેસી રહ્યો. અને પોતાના ગળામાંની માળા કઢાડીને તે ફેરવવા લાગ્યો. એમ કરતાં તેને લગભગ ચાર ઉપવાસ થયા. એટલે દેવીએ સાક્ષાત્ થઈને તેને કહ્યું કે—‘વિપ્ર! તું મારી આજગ બેસીને શા માટે દેહનું શોષણ કરે છે. વિધાતાએ તારા લલાટમાં જે લેખ લખ્યા હશે, તેમાં મીનમેષ ચનાર નથી. માટે હવે આ વૃથા કલ સહન કરવું રહેવા દે.’

‘મહા દેવી! મેં એવો નિશ્ચય કર્યો છે કે—‘દેહં પાતવામિ વા કાર્યં સાધવામિ’ આ દેહનું આપને જાણિદાન આપું છું અથવા તો કાર્યની સિદ્ધિ કરું છું. હે દેવી! મારા લક્ષ સોનામહોરની આપની પાસે મારી માગણી છે. ખસ, એ મારી છઠ્ઠા પૂર્ણ થતાં

હું મારા સૌહસથી નિષ્ઠા ચક્રણ. 'નહિ તો આ દેહ આપના મરણક્રમણમાં ફીણ ચક્રણે છે.' પેલા જોલાણે પોતાની માગણી અને દૃઢ નિર્મથ દેવી સમક્ષ પ્રગટ કરી બતાવ્યા.

તે સાંભળતાં દેવી વિચારના શાળી કે—'આ વિષ્ણુ દારિદ્રના તાપથી સખ્ત સંતાપ પામી મરણીયું ચક્રણેજ આદી આવેલ છે. તેથી પોતાની છત્તા પૂર્ણ કર્યા વિના તે અહીંથી જાય તેમ નથી.' એમ ધારીને દેવી તે વિષ્ણુને કંઈક ધીરજ આપનાં જોલી કે—'ભદ્ર ! કર્મની દેખા કાઠથી અન્યથા ચલી નથી' આ વાકિયથી તું અમરણે તો નહિજ હોય, છતાં પણ જ્યારે તારો આટલો જથ્થો આવડ છે, તો તારી દયાની ખાતર મારે કહેણ પડે છે કે—તે તારી લક્ષ સોનામહોરની માગણી હું સાક્ષાત્ રીતે પૂર્ણ કરી શકું તેમ નથી. પરંતુ તેને માટે હું તને ઉપાય બતાવી શકીશ, તે પ્રમાણે જો હું પ્રવળ કરીશ તો અવશ્ય તારી મારણા પાર પડશેજ.'

'મહાદેવી ! આપ તેથી ઉપાય બતાવશો, તો તે પ્રમાણે કરવાને આ દાસ તૈયાર છું.' જાણણે પોતાની હિંમત દર્શાવી. એટલે દેવીએ તેને ઉપાય બતાવતાં કહ્યું કે—'હે વિષ્ણુ ! આટલું એક સુંદર પૂતણું બનાવીને તેનું દાન્ત્રિ એણું નામ રાખ. પછી તેને માથે લાદને શહેરમાં વહેવવા જઈશ, તો કાંઈ પણ લાખ સોનામહોર દબને તેની ખરીદ કરી લેશે. આ ઉપાય બતાવ્યા શિવાય અન્ય કાંઈ રીતે મારાથી તેને મદદ કરી શકાય તેમ નથી.'

'દેવી ! આ શું ઉપાય બતાવીને મારી મરકરી કરવા માગો છો ? અથવા તો મને છેતરવા ધારો છો ? એક તો હું પોતે દરિદ્ર, અને વળી દારિદ્રનું પૂતણું બનાવીને નમરમાં તેને વહેવવા જાઉં. પરંતુ કેના દિવસ દુખો દુરો કે તે પૂતણાને ખરીદીને પોતાના ઘરમાં રાખશે અને મને લાખ સોનામહોર આપશે. માટે આપ કંઈ ઉચિત ઉપાય બતાવો કે જેથી મારા મનનું પણ સમાધાન થાય.' જાણણે આશ્ચર્યચકિત થઈને દેવીની પાસે પુનઃ આશ્ચર્ય કરી.

'હે ભદ્ર ! આ ઉપાયથીજ તારો ઉદાર થવાનો છે. માટે તેમાં તારે આશંકા કે વિચાર કરવાની જરૂર નથી. જા, હું તને વચન આપું છું કે—'જો આથી તારો મનોરથ ફળીભૂત ન થાય, તો પછી હું તને નગદ સોનામહોર આપીને પણ સંતુષ્ટ કરીશ.' એમ બોલતાં બોલતાં દેવી તરત અદરશ થઈ ગઈ. આ દેવીનાં જેમાં વચનથી જાણણને કંઈક ધીરજ મળી, અને તેણે માટીનું પૂતણું તૈયાર કર્યું. છેવટે ભિક્ષા માગીને 'જે રંગી ! વર્ષ પણ પડેરામાં આથી તેનો દેખાવ બહુજ વિચિત્ર પ્રકારનો લાગેનો હતો. પછી પેલા જાણણે તેને પોતાના મસ્તકપર ઉપોડીને નગરમાં ફરવા લાગ્યો—જે કાંઈ આ વિચિત્ર દેખાવ જોઈને તેને પૂછ્યું કે—'આ શું છે ?' ત્યારે તે જવાબ આપતો કે—'એ દારિદ્રનું પૂતણું છે, અને એ માત્ર એક લક્ષ સોનામહોરમાં વહેવણું છે.' આ પ્રમાણે સાંભળીને ઘણા નમરવાસીઓ તેની મરકરી કરતા. એટલુંજ નહિ પણ કેટલીક દારિદ્ર દશનના લાખથી તેને ગળા લાંડીને તરત ત્યાંથી ઢાંડા કઢાડતા હતા. એ રીતે તે વિષ્ણુ લગભગ આખો દિવસ શહેરમાં રખડ્યો, પરંતુ તે પૂનજાની ખરીદી કરનાર તેને કાંઈ ન મળ્યું. આથી હવે તેનું બેજી બહુજ તપી ગયું. એક તો પેટમાં

પ્રમાણ પડતા હતા અને ખીલું પોતાની ધારણા પાર ન પડી. આ વખતે ‘દેવીએ પોતાની સાથે હેતુરૂપિની કરી છે’ એમ તેને ખાતરી થઈ. તરત તેણે નિઃશ્વસ કરી લીધો કે-‘હવે આ પૂતળું દેવીનાજ ચરણમાં મુકું અને તેની પાસેથીજ હજી સોનામહેર લઈ લઉં. દુનીયામાં એવો મુખ કાણ હોય કે એક તો સાક્ષાત્ દારિદ્રને પોતાના ધરમાં પધરાવે અને વળી સાબ સોનામહેર પણ આપે.’ એમ વિચાર કરતાં કરતાં તે રાજમહેલ પાસે આવ્યો. એવામાં રાજની તેની ઉત્તર દિશિ પડી તેની વિચિત્રતા જોઈને રાજ આશ્ચર્યમગ્ન થઈ ગયો. તરત તેણે પોતાના નોકર મારફતે રાજમહેલમાં પોતાની પાસે બોલાવીને પૂછ્યું કે-‘ભદ્ર ! આ તારી પાસે શેવું પુતળું છે ? અને તેને શિરપર લખને શા માટે કરે છે ?’

‘રાજની આપને હું શું વિશેષ કહું ? આપના રાજ્યમાં એવો કોઈ દિશ્વર પુરુષ નથી કે જે હજી સોનામહેર આપીને મારી પામેથી આ દારિદ્ર પુતળું ખરીદે. સવારથી સાંજ સુધી લગભગ સમસ્ત નગરમાં શેરીએ શેરી હું રખડ્યો. તથાપિ એવો કોઈ બાલ્ય સાલ મને ન મળ્યો છેવટે હું આપ સાહેબ પાસે આવ્યો હતો, એવામાં આપની રત્નઃ અગ્નીનિષા મારાપર પડી. બસ, હવે આ પૂતળાને ખરીદીને મારા મંત્રમ ચિત્તને શાંત કરો. આપ વિના એવો કોઈ બહાદુર નર મારા જોવામાં આવતો નથી કે જે હિંમતથી આ કામ કરે’ એમ બોલીને તે વિષ્ણુ પેલા પૂતળાને ઉતારીને નિરાંતે નીચે બેઠો.

આદ્યજીવું આ અગ્નિપત્ની લેરેલું બાપણ સાંમગીને રાજ સ્તબ્ધ બની ગયો. વિષ્ણુને જો જવામ આપ્યો-‘તેને સુઝાય નહિ. હજીમર મૌન ધરીને છેવટે રાજ્યે કશું કે-’ ભદ્ર ! સાક્ષાત્ દારિદ્રને પોતાના ધરમાં રથાન આપવું-એ જોઈને મૂર્ખાઈજ છે. જનાં તને મેં આજ જાણ્યો અને તું મારી પાસે કંઈક આજ્ઞા બાંધીને આવ્યો છે તો હું આ તારી માગ્યોને કહ્યું ન રહ્યું છું.’ આ રાજના મીઠા બોલથી પેલા વિષ્ણુના હૃદયને પાર ન રહ્યો. પોતાની ધારણા પાર પડવાથી તે આનંદના કલ્પલસમાં નુચ કરવા લાગ્યો. છેવટે રાજગણથી તે વિષ્ણુને હજી સોનામહેર આપવામાં આવી અને તે તરત ત્યાંથી વિદાય થયો.

આદ્યજીવના ગયા પછી રાજ જિંતવવા લાગ્યો કે આ એક પૂતળાને લીધે હવે મારી સુખ-સંપત્તિને સુખ અરત થશે, બીજાના સમ્બંધી આતર મેં ‘મારી સાથાનીને તિર્થાંજલિ આપી, શું આ સામંત્ય સુખ વિના એક જણ દિવમ મારાથી બચીત થઈ શકશે ! મને તેમ થાયો. દુઃખથી કળીને પુરવે પોતાનો સારિત્તક શુભ જોઈ નાખ્યો-એ શું ઉચિત છે ?’ આવા વિચારમાં ને વિચારમાં રાજ પોતાના આરામ (એકાંત)-જીવનમાં આવ્યો.

સમગ્રમ દશ વાઆના મમયે રાજ કંઈક અધ નિદ્રાત અવસ્થામાં પડ્યો હતો. એવામાં તેના દિવ્ય વિમાન જેવા શયનમંચમાં અચાનક વોજગી જેવો દિવ્ય પ્રકાશ થયો. એટલે તરત રાજની અર્ધ નિદ્રાનો લોપ થઈ ગયો. તે ચક્ષિત થઈને સત્તર સાવ-ધાન ચર્ચ ગયો. જો કે પેલી દિવ્ય પ્રતીક સામે રાજ ખરાબર પોતાની આંખ ઉઘાડીને, જોઈ શકે નહોતો. તથાપિ આ કોઈ દિવ્ય શક્તિ છે, એટલે ‘તો’ તેને બરાબર જાણ થઈ ગયો હતો. છેવટે પોતાના પદ્મપરજ બેસી રહેવાની રાજને હિંમત ન રહી. તરત

ને નીચે લિતરોં અને ને દિવ્ય મૂર્તિ સામે અંજલિ જોડીને કહેવા લાગ્યો કે—‘દેવી ! આપ કોણ છો ? અને અહીં શા કારણે પધાર્યા છો ?’

રાજના ! હું લક્ષ્મીદેવી છું. જમ, હવે તારા, રાજભવનમાં રહેવાની મારી ઇચ્છા નથી, તેથી તારી રાજ લેવા આવી છું.’ દેવીએ, હુંકર્માં પોતાનો અભિપ્રાય પ્રદર્શિત કર્યો.

‘દેવી ! અમાનંક અહીંથી વિદાય થવાનું શું પ્રયોજન ? શું માસમાં કંઈ મહત્ત્વ જોવામાં આવી છે ? અથવા આપનો કોઈ એ અનાદર કર્યો છે ?’ રાજાએ ખાસ કારણ જણાવવા પ્રશ્ન કર્યો.

‘રાજના ! કારણ માત્ર એટલુંજ છે કે પેલું પૂતળું જે તે પરીણું છે ! ને પૂતળાનો જ્યાં વાસ હોય, ત્યાંથી મારે તરત ચલાવન કરવું પડે છે. કારણકે મારે તે જોને બારમેઝ, ચંદ્રમા છે. જ્યારે એ પૂતળુંજ તને મિલ યઈ પડ્યું, તો હવે, મારું અહીં શું પ્રયોજન છે ?’ દેવીએ સ્પષ્ટીકરણ કરીને સમજાવ્યું.

એ પ્રમાણે વધારે વાનચિન કરતાં જ્યારે કોઈ હવાપથી તે જતાં અટકી નહિ એટલે રાજાએ, તેને બહુજ ખુશીથી વિદાયગિરી આપી.

લક્ષ્મીના ગયા પછી રાજાએ વિચાર કર્યો કે—‘જેની મને બહુજ ચિંતા થવા કરતી અને જેને મારે નિદ્રાદેરીને ત્રણ લપકાક મારીને હું જહાર કઠાડી મૂકતો હતો—તે લક્ષ્મી તો આઘી ગઈ, ત્યારે હવે મારે ચિંતા કરવાનું શું પ્રયોજન છે ?’ એમ ધારીને રાજા નિશ્ચિંત યઈને સુષ ગયો.

એક બીજાવાર પછી પ્રથમના જેમ ત્યાં અમાનંક દિવ્ય જ્યોતિનો હમકાર થયેલ અને તેની માથે એક દિવ્ય પુરૂષ ત્યાં પ્રગટ થયો. આથી રાજાની નિદ્રાનો લાભ યઈ થયો. તરત તેણે અંજલિ જોડીને કહ્યું કે—‘દેવ ! આપ કોણ છો અને અહીં શા કારણે આપનું પધારણું થયું છે ?’

‘રાજના ! હું દાન છું. અહીં આવવાનો દેવ માત્ર એટલોજ કે હવે મારે વિદાય-ગિરીને લાધે તને હેલવા સજામ કરવા આવવું પડ્યું છે.’ તે દિવ્ય પુરૂષે (દાને) પણ પોતાની વિદાયગિરીનોજ હેતુ બ્યક્ત કર્યો.

‘દાન ! તારે અમાનંક અહીંથી વિદાય થવાની રી જરૂર પડી.’ શું હું તારૂં માન જાળવી શકતો નથી, કે જેથી તારે લાગવું પડે છે.’ રાજાએ ખાસ કારણ જણાવવા પ્રશ્ન કર્યો.

‘રાજના ! તને ખબર નથી કે જ્યાં લક્ષ્મીનો વાસ હોય ત્યાંજ હું સુને રહી શકું છું. જ્યારે લક્ષ્મીને તે રાજ આપી, એટલે મારે તેની પાછળ જવુંજ જોઈએ;’ દાને પોતાના ગમતનું અનિવાર્ય કારણ કહી જતાવ્યું.

રાજાને ખાતરી યઈ કે—‘આ દાન પણ કોઈ રીતે અટકે તેમ નથી.’ એમ સમજીને તેને પણ રાજ આપીને તેણે વિદાય કર્યો.

લક્ષ્મી ગયા પછી રાજા નિર્ભય અને નિશ્ચિંત યઈ ગયો હતો, તેથી હવે દાનના

જાતી રાજ્યને કરી પરવા ન હતી એટલે તે નિર્મિત થઇને કંઠી કુવામાં સુષ ગયેલ સમયમ પદર મિનીટ ગઇ હશે એવામાં વળી પણ એક દિવ્ય પુરુષ ત્યાં પ્રગમી જોય પ્રગટ થયો રાજ્યએ જાગૃત થઇ તેનો વિનય સાચાંને પ્રાપ્ત કર્યો કે—‘આપ કાણ છો ? અહીં આવવાની કેમ તરફી લેવી પડી ?’

‘રાજ્યનાં હું યસ છું અને તને હવે છેલ્લા સલામ કરવા આવ્યો છું લક્ષ્મી અને દાનના ગયા પછી એ પછ પછ રહેવું મને પાલવે તેમ નથી’ થશે પોતાના આગમનનું કારણ વધારે સ્પષ્ટનાથી સમજાવી દીધું

તેનો ગમનામદ જાણીને રાજ્યએ તરત તેને વિદાય કર્યો પરંતુ રાજ્યની હિંમત તો હજી તાજીજ હતી હવે એ બનાઓ જાણથી રાજ્ય વધારે નિશ્ચિત થઇને સુષ ગયેલ એવામાં ખૂન વિદ્યુતપ્રકાશ થયો અને એ દિવ્ય પુરુષ ત્યાં પ્રગટ થયો તરત રાજ્યએ તેનો હિંમત સહાર કર્યો, અને પૂછ્યું કે—‘મહાનુભાવ ! આપ કાણ છો ?’ અને અરે વધારવાની કેમ તકલીફ લેવી પડી ?’

‘રાજ્યનાં હું સત્ત્વ (હિંમત) છું હવે આજથી તને મારા છેલ્લા સલામ છે લક્ષ્મી, દાન, અને યસ—એ બધાને તે રાજ્યપુણીથી વિનય કર્યો તો પછી મારે હવે શા આધારે અહીં રહેવું ? જગતમાં બધા એક બીજાના આધારે રહી શકે છે લક્ષ્મી, દાન અને યસ—એ ત્રણેની તમારે તને પરવા કે ગરજ નથી તો પછી તને મારી તો ગરજ કે પરવા ક્યાંથીજ હોય ?’ સત્ત્વે બધું વિસ્તારથી વર્ણન સહજાગ્યું.

‘સત્ત્વ ! માત્ર તારી પ્રેરણાથીજ મેં જેલું ખૂનજી ખરીદવાની હિંમત (સાહસ) કરી છે જો તારી પ્રેરણા ન હોત અને મારા અતરથી અમગ હોત, તો આ કુખને કુમર માથે ઊંધાવાની હું કશાપિ હિંમત કરતજ નહિ પુરુષને બીજી કાંઈ પણ વસ્તુની કાલે પરવા ન હોય, તો પ્રશ્ન સત્ત્વ વિના તો તે એક કુટી બદામ જેવોજ છે વળી લક્ષ્મી, દાન કે યસ—સાથે તારે મેલ જાનનો સંબંધ નથી તે ન હોય તો પણ હું રહી શકે તેમ છે માત્ર તારી કૃપાનીજ હું તે બધાને બેધડક રાગ આપી છાંયો છું વળી તે બદામની વસ્તુ છે અને તું અત કરજીનો વખનાર છે માટે મને તેમ થાઓ પરંતુ તને હું પરવાનગી આપનાર તો નહીજ તને તો સદા મારા મનોમહિરમાં સ્થાપન કરીને પ્રેમ—પુષ્પથી તારી ખૂન કરીશ’ સત્ત્વને પોતાની પાસે રાખવા રાજ્યએ આમદ પૂર્વક પોતાનો મનોભાવ દર્શાવ્યો

રાજ્યના કથનથી સત્ત્વને ત્યાંજ રહેવું પડ્યું એટલુંજ નહિ પણ રાજ્યનો પોતાના તરફ પ્રિતિભાવ જોઈને તે યજ્ઞજ સહુષ્ટ થયે

હવે આ બાબુ લક્ષ્મી, દાન અને યસ—એ ત્રણે રાજ્યભવનથી કઈક દૂર જઈને મિતવવા લાગ્યા કે—‘હવે જો સત્ત્વ આવે, તો આપણે નિર્ભય થઈએ તે વિના આપણાથી કંઈ થનાર નથી તે શા કારણથી ન આવે ?’ બહુ વખત રાહ જોતાં પણ તે આવ્યો નહિ, એટલે લક્ષ્મીએ તેની તપાસ કરવા દાનને પાછો મોકલ્યો દાન આવીને જુએ છે તો સત્ત્વ રાજ્યની પાસે બેસીને જ્ઞાનદની વાતો કરે છે, તેને આવવાની કંઈ ફરકારજ નથી આથી દાન વિચાર કર્યો કે—‘જો સત્ત્વ પાસે રહીય, તોજ કે મન

મામીયા. માટે અહીં પુનઃ રાજભવનમાં સરવ પાસે રહેવું—તે સારું છે.' એમ ધારીને તે તરત સરવ પાસે આવીને બેસી ગયા. થોડીવાર પછી લક્ષ્મીએ વિચાર કર્યો કે—'હું જોયે પછી એકની ક્યાં જાઉં? સરવ કે દાન વિના મારાથી એક પગલું પણ કેમ ખસે? એમના વિના મારી રક્ષા પણ કોણ કરશે? અભારે અધારી રાતે મને અમળા ધારીને કાઢી જશે. તો પછી દાદ કે ફરીયાદ કોઈ સંભળનાર નથી. વળી તેમાં પણ જો કૃપણને હાથ આવી, તો પછી મારા પુરા ભોગ મળ્યા. ક્યાં ભોવરામાં કે જમીનમાં મને કોઈ અધારી કાટડીમાં મને પુરીને હેરાન કરી'મૂકશે; માટે મરવ અને દાને જો રાજભવન આશ્રય લેવા નિશ્ચય કર્યો હોય, તો મારે પણ તેના આશ્રય લેવો સર્વથા હિતિ છે.' એમ ધારીને વદ્યથી પાછી રાજભવનમાં આવી અને પોતાની અમનતા મારે તેણે ક્ષમા માગી લીધી. અહા! એક સરવ-દિગ્મતનો પ્રભાવ કેવો !'

પુરુષામિતાય! સરવના બળથી એ રાજાને જોમ લક્ષ્મી, દાન અને યશ સ્વતઃ પાછા મળ્યાં, તેમ આપે એક સરવને આપના અંતરમાંથી ક્યાં જવા દેશ નહિ. પોતાના મરવ બળથી હરિશ્ચંદ્ર રાજા પુનઃ પોતાનું રાજ્ય પામ્યો. પાંડવો તથા નળ રાજા પણ સરવથી જ પુનઃ પોતાની સુખ-મંપતિ પામ્યા. એ પ્રમાણે પોતાની પ્રાણપ્રિયાના વચનમુજબ, પાન કરી અને ધૈર્યમળાન્નેહને મનમોહન અતિશય સંતુષ્ટ થયો. તે પોતાના અંતરમાં ચિંતવતા લાગ્યો કે—ઓ શાહવાર શુર કરતાં પણ અધિક અંતરયજા આપે છે તે શુર નથી, એક સદ્ગુણી અને કેળવપેલ એ પોતાના પતિને આવા અણીના વખતે ધણીજ ધીરજ અને સહાય આપે છે. ધન્ય છે આય રમણીઓ, તમને હમણેવાર ધન્ય છે. પતિના સુખ-દુઃખમાં ભાગ લેનાર આર્ય બાળાઓ! તમારા એ સતીત્વથીજ આ આય શુભિ આજે પોતાની ધમનિષ્ઠ જાળવી રહી છે. એ પ્રમાણે ક્ષણભર પોતાના અંતઃકરણમાં આર્ય રમણીઓના ગૌરવનો વિચાર કરીને મનમોહન બોલ્યો કે—'સતી! તારાં વચનથી મારા ધૈર્યને મજબૂત પોષણ મળ્યું છે. શમે તેવા સંકટો આવી પડે તથાપિ શુર્ય પોતાના સરવથીજ વિજય પામે છે.

“હું એવો દીવસ નજીક જોવા માશું છું કે—જે દીવસ, સમસ્ત દિંદિવા ચહેરો, રસ્તાઓ અને દુકાનેમાં ફેકન દિંદિમાજ જાનેલી ચીન્ને-વેષાલી મલ્લો, એટલુંજ નહિ પણ બુદ્ધાલની મારફ પરદેશનાં બળદોમાં પણ દિંદિ જનાવટની ચીન્ને-મોલ પ્રમણમાં નીકાસ થતી રહેશે. હું એવા દીવસની આતુરતાથી ચક્ર જોઉં છું કે ભારે દિંદિ વેષારીઓ કમી-જન એજન્ડો મટી, સ્વદેશી માલસોના પાયોનીયર બની, સ્વદેશને ખીલવશે.”

મહાત્મા ગાંધી.

મિતાજ નહિ. આદારમાં પણ આ અવસ્થાએ મુનાન રમણીકાસને તેમનાથી, પશુ. તેમના સ્નાયુઓ નાનપણથી એવા કમ્બલવા હતા કે નનની-એવા જનો. રમણા-વિક રીતે તેમની સાથે બાથ શીડવાની દિમત કરના નહિ. હાથમાં જુની પૂરાઈ જતી લાકડો લઈ હમેશ જણ ચાર માઈલ ફરી આવવું એ તેમનો નિત્ય નિયમ હતો. રમણીક-સાથે વધારાના કાર્ય સંભાળી લીધું ત્યાર પછી તે એ કાર્યથી નિવૃત્ત થઈ ગયા હતા. અને પોતાનો સમય પરતોડના માથેનો તૈયાર કરવામાં જ ગાળના હતા છતા તે હેરમાંથી અધિકારી વર્ગની અપ્રસન્નતાનો ભય ધોરી લેવો પડે એવું કાર્ય કરવા તે કંપિયત તત્ત્વ થતા નહિ.

૪.

સીટી ફોજદાર પોતાના માથેને લઈ વિદાય થયો કે તરતજ તેમણે રમણીક-સાથની કડતી લેવી શરૂ કરી. “તને આ છ મુઝા” છે” તું એમ કહેલું. માનતો હતો કે તું માથાથી વધારે જુદિમાન છે, પણ તારી એ માન્યતા જૂન બરેલી છે. તેમાં તું જીજ્ઞાસા. લોહા મોની મોટી વાતો કરતા હશે પણ વખત આવશે ત્યારે કાંઈ થાશે પણ નહિ ઉભો રહે તે વાદ સામજી. મેં ક્રિયા લજા માથેનો લેવા છે જેમણે દેહને માટે પોતાના સર્વસ્વનો ત્યાગ કરી છે. પણ જ્યારે તેમની પર કેસ આવવાનો વખત આવ્યો ત્યારે માથાએ પણ તેમને ઠાઠાવાની પેરવી કરી નથી મે તને લખી વખત કહ્યું છે અને ફરી પણ કહ્યું છું કે એવા કસોમાં હાથ ન નાખ એથી લાજ નથી ખાટવાનો. હું પણ તારી જેમ તાંતો હતો ત્યારે ખૂબ કુદતો હતો પણ અનુભવી થાઈ પડાઈને ઠેકાણે આવ્યો છું. અમરા અનુભવ પાળી તો લીખ હું મરી ગઈ પછી મરણમાં આવે તેમ કરજે. હું ના કહેવા નહિ આવું. હું છલુછલુ ત્યાં સુધી તો એના કારણમાં નહિ પડવા દઉં.”

અમુવખસાય પાંચુ લાગતું કરી ગયા. રમણીકાસે મંત્રે મોટે સાંમજ્યા કર્યું તેમણે ‘જેમ’ કે મિતા ધરશે થઈ ગયા કે તેમના સ્વીકૃત હિંદોષ પર જરી ખૂન ની તેમના મનની નથી મનમાં જ લાકડો જાડો સમય આવ્યો હતો. પિતાને કહી દે તરત મને એ દેવથી તેમણે પોતાના રસો ફરજિયાત. “મને માસ મિત્રો જાવરહલીલી જેથીને લઈ ગયા અને ત્યા સેક્ટરી પનની દીકો, એકે સમગ્રે હું છું ફરી થકુ કે જે ના પાડી હોય તો લોહા દાવર છે” કરીને હસી મદન. હું એ આવું છું કે એમાં એટલો ગમેલ જલ સામવા જેવું કાંઈ પણ નથી આવ્યો દેશ આ બાબત સદમન છે તો પછી તને ગમ-સવું જોઈએ? તે હું સમજી રહ્યો નથી. આ કઈ ગેરમાર્ગદેશર ગમવળ નથી કે આપણે કરીને ચાલવું પડે.”

આ દલીલો અમુવખસાના મગજમાં કસે એમ નહોતું. તેમને તો જમ એકજવાલ હતી. “હોમરસ ગમવળમાં ભાગ લેવાથી અધિકારીઓની ફાપ ચાલી જાય, એમુંજ નહિ પરંતુ હિંદી ધનાઞ્ઞ થાય.” આ લેખક તે પોતાના ચિરપર ધોરી લેવાનો તદ્દન સ્વરૂપ હતા. દલાલો બાળુએ મુખી તેમણે પોતાનોજ કોઈ ખસો કરવા ધમક્યું. “એ તેમ દોષ-માર્ગદેશર હોય કે ગેરમાર્ગદેશર હોય તેની સાથે આપણે લેવા દેવા નથી. આપણે તેમાં કાંઈ પણ સ્વર્ણ નથી. મટે એક પત્ર લખી આજેજ મંત્રીપદન સંજ્ઞાપુ આવી દે.”

મુજબતી સમોલ ડોઝ ડોઝ ના પહેલા મુજબતી સીદ જગ

મી. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી,

અમ. જી., એલ એલ. બી.

કચ્છી જૈન મિત્ર

મુખર્જીના નવા મેરીફ

ચૌહાણ મહામહારાજ દાસબાઈ, ને ૧૧

દયા, શ્રદ્ધા, આંકડા, મેના, અમારા મ. એ ચારે,
ગતીરા ખુલે ખુલે, અદાયેક અમારા છે

પુસ્તક ૧ છં.]

જાન્યુઆરી-ફેબ્રુઆરી ૧૯૨૮.

[અંક ૮-૯ મો.]

પ્રભુ (વિષે અજ્ઞાન.

(રચના — ગ. ચાંપશી વિઠ્ઠલદાસ ઉદશી.)
(કવિત.)

અહુ પૂમયો ન તુમકો મરનાનિધાન !
આપની સે આપ મો પાપપૂર્ણ ઉરમે
આપલી એ ભગ મોયો નિદ્રાકો મેરી જાન-
શુદ્ધિલીન સુખ રમ મોદકે પ્રયુગમે,
જડતાની જાટિય જાન છિત્ત ફીટો આપલીસે,
ભયો કર્ને ઉપગાન રામિની મધુરમે
તબહુ મે શુદ્ધિલીન ચીન્યો તુમે ન નાથ !
પાસલી જો મંદા ને જાન્યો વદ દરમે

ભાવાર્થ — હે દયાળુ પ્રભુ ! મે તો તને કદી પણ જોનાવ્યો નહિ, પણ તું તારી મેળેજ
માગ પાપથી ભરેલા હૃદયમાં આવી બેસા ન્યારે હું મોહકથી મૂઢ સ્વપ્નામાં ભાન વિનાનો
મુતેસો દસો ત્યારે તેજ ભારી નિદ્રા તોડી, મનમાં ભરેલી જડતાથી અટપડી જળજતે તે તારી
મેળેજ તોડી, અને માગ કાનમાં ગઈ રાજે ઉપગાન એટલે ઉચા નિચારો તરફ દોરી
જનાઈ ગીત ભર્યું, તોપણ હે નાથ ! મે શુદ્ધિ મળવાયો તને જોળાયો નહિ અને જે સદા
પાસેજ મે તેને દૂર મળ્યો.

(અનુવાદક, તા મુશીક)

વિ

ધાર્થી અવસ્થામાં પ્રત્યર્થનું પાલન કરી નિયમ સયમ વડે જીવનને મુદ્દ અને બળવાન બનાવવું જોઈએ બાળત વર્ષનો આ ઉપદેશ પ્રાચીન નથી પણ જ્યારે તેનો અમમ કરનારો આમલક કામમાં આવે છે ત્યારે મિત્ર પદ્ધતિ એવો વાતો ઉઠાવે છે કે—“અભ્યર્થન-પાત્રી નિયમ સયમો સાચવવા એ સાધના વધુ કઠોર છે તેમ કંપાયા એમ મહા સંધુ પુર કદાચ તૈયાર થઈ શકે, વાસના વિનાનો, મોઢ રિનાનો એક મસ્ત અબધૂત તૈયાર કરી શકાય પરંતુ એ કઠોર સાધનામાં રસનું તો બિંદુ માન પણ નથી મનુષ્ય જીવનમાં જે રસ હોય તે કદાચ એક જોઈએ તે કયાથી સાવશે? જગતમાં જો એમ મસ્ત અનુભવ ઉભરાઈ નાથ તો પછી તમારી વસીલકળાઓ-સંગીત-ચિત્ર-સાહિત્ય વિગેરે કેવી રીતે કેળવી શકશે? સૌદર્યની ભાવના વિનાનું જીવન એવ નીરસ થઈ પડે છે કે તે જીવનનું નિર્ણયક છે એમ કહીએ તોપણ ચાલી શકે.”

આ ચર્ચા જરા વિચારના જેવી છે આત્મદયા એ સાધનાનો ઉદ્દેશ હોઈ શકે નહીં, આત્માનો વિકાસ એજ વસ્તુત સર્વ ધર્મક્રિયાઓનો અને આચારોનો ઉદ્દેશ છે વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં પ્રત્યર્થન-પાલન એ શુદ્ધતા પ્રાપ્ત કરવાની સાધના નથી જો નિયમ સયમ પ્રાદિથી જીવન શુદ્ધ કિંવા રસદીન બનતું હોય તો તે નિર્ણયક છે એમ નિશક પછે કહી શકાય પરંતુ ખરે જોતા તેમ નથી પોતાના ખેતરને રસદીન અને શુદ્ધ બનાવવા કાંઈ ખેડૂત તનતોડ મહેનત કરતો નથી કેઈ અનાડી જ્યારે એકાદ ખેડૂતને ખેતરમાં માગી પોદતો ટેકાએ ભાગતો, કાઠાળી વતી સાફ કરતો, નકામા ભાગા પ્રાપ્તો એને સુગી કાઢતો હોય ત્યારે તેને (અનાડીને) એમજ લાગે કે “અરે! આ જમીન ઉપર કેટલા બધા જાતના થાય છે? આ ખેડૂત કેટલો બધો દુર છે?” જે જમીન તેને દરવે હનરો રૂપીયાનો માલ આવે છે તેજ જમીન સાથે કેટલી કઠોરતાથી વર્તે છે? કાલો માણસો અનાડીની તે માન્યતાને ટેકા આપતા નથી તે તો તેમની આવી મૂર્ખાઈ ઉપર હસે છે કારણ કે તેઓ સારી રીતે સમજે છે કે કુલ પ્રાપ્ત કરવાને માટે એ સિવાય બીજો માર્ગ નથી ખેતીને આ સહ જોમ લાગુ પડે છે તેવીજ રીતે રસને પણ લાગુ પડે છે યથાર્થ ભાવે રસ મદલ કરવો હોય યથાર્થ રસના એકતા બનવું હોય તો મનુષ્યોએ પ્રાણમાં સખત ખેતી કરવીજ જોઈએ રસનો માર્ગ એવો વિકટ છે કે યથ ભટ યતાં વાર લાગતી નથી જોએ રસમાર્ગની વિકટતા એજાળી પરિપૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવાની ભાવના રાખતા હોય તેમને માટે નિયમ-સયમની જોઈએ જરૂર છે તેટલી ભાગ્યેજ અન્ય કોઈને માટે હશે સારાંશ એ છે કે રસને મારેજ મનુષ્યોએ નીરસતાનો સ્વીકાર કરી લેવો જોઈએ

મનુષ્યનું મોઢામાં મોઢું ફૂલોમ્ જોજ છે કે સાધનની દ્વારા સાધ્ય પ્રાપ્તિવાર બુદ્ધિ નય છે, સાધનનેજ સાધ્ય માની બેસી નય છે. ગાયન શીખવા જતાં માણસો ઉત્તાદી શીખી બેસે છે, ધનવાન બનવા જતાં પોતે ધનનેજ શુભામ બની નય છે. દેશનું કલ્યાણ કરવા જતાં કમીટીમાં કે કોન્ગ્રેસમાં કેવળ દંગલે પોસ કરાવીને પોતાને કૃતાર્થ માની લે છે.

તેનીજ રીતે અતિમ સધ્યાનું સમય સ્થાન કેવળ નિયમ—સંયમજ પચાવી પાડે છે. નિયમ—સંયમદ્વારા અતિમ લક્ષ્યે પહોંચવાનું છે એ વાત છેક સૂચી જવાય છે. નિયમની ખાતર નિયમ પાળવામાંજ નેએ પુણ્ય અને લાભ મળે છે તેએ નિયમ પાલનના મોઢામાં એવા તો અંગ્રહ નય છે કે મૂળ વક્ષ પ્રતિ દ્રષ્ટિ કરવાને પણ અસમર્થ બને છે નિયમ, લોપુષ્તા આંતરિક પદ્ધિઓની સાથે એક સાતમો રીપુ બની બસે છે.

મનુષ્યોની જડતાનુજ એ લક્ષ્ય છે. સયમ કરવાની શરૂઆત કર્યા પછી મનુષ્ય અટકવા ઇચ્છતો નથી. વિલાપતના સળધમાં એક એવી વાત સાંભળવામાં આવે છે કે ત્યાં કેટલાક એવા મુખીઓ છે કે જેઓ દેશ-વિદેશની છાપવાળી પોસ્ટની ટીકાટો ભેગી કરવામાંજ આનંદ માને છે. તેઓ એવી ટીકાટો ભેગી કરવા પુષ્કળ ખર્ચ અને મહેનત કરે છે. આવી રીતનો સંમદ કરવાનો મેનીયા ધણા માણસોમાં જુદી જુદી રીતે દેખાય દે છે, કેટલાકો વિવિધ મીનાઈ વાસણો, તો કેટલાકો કોરેલા તુટેલા બોડાઓજ ભેગા કરવામાં કંઈ અજળ આનંદ પામે છે. ઉત્તર મેરના બરાબર કેંદ્રધાન સુધી પહોંચી લા આગળ પોતાની ખવળ રાખવામાં કેટલાક પઢાદુરો પોતાની બઢાદુરીની સાર્થકતા ઘણેશી માને છે. જો કે તેઓને એવી ખાતરી થઈ ગઈ છે કે ત્યાં ઉત્તર કુવમાં બરફ સિયાય બીજું કંઈજ નથી તો પણ શરૂ થયેલી પ્રજ્વલિ અટકાવી શકાતી નથી. તેમજ મનજ તેમને તે તરફ ધસી જવા પ્રેરણા કરી શકું હોય છે. ઉત્તર મેરના કેન્દ્રધાનની બની શકે તેટલી નજીકમાં જઈ પોતાની ખવળ ખોડવાની થેવણમાં અતેક વીર નરોએ પોતાના માણની આહુતીએ આપી છે. વધારે આગળ જવું એટલે એક મહા લાભ મળી પોતે મરે છે તેની સાથે બીજા પણ અતેક નિર્દોષ મનુષ્યોને તેમની ઇચ્છાવિરુદ્ધ મારે છે સાધ્ય બની જઈ માર્ગનેજ સર્વજ્વ માની આવી ખુવારીએ સહન કરે છે, પરંતુ માનસિક જડતા કેમે કરી વિરમતી નથી.

અપવ્યય અને કલેશ જેમ વધારે તેમ પ્રયોજનમદીન મચ્વ અને પરિણામદીન વિજય પ્રાપ્તિ વધારે ગૌરવમયક ગણાય છે નિયમ પાળવાનો લોભ કલેશની પરવા કરતો નથી—ઉલટો આનંદ આપનારો થઈ પડે છે. એક માણસ જો કદીન પધારી ઉપર સુવાની શરૂ આત કરે તો ધીમે ધીમે તે કદીન સધ્યાના સાધનને ઓછા કરતો કરતો છેવટે ખુલ્લી જમીન ઉપર સુવાનો લોભ કાણુમાં રાખી શકે નહિ કષ્ટકર સાધનોના લોભમાં અંગ્રહ જઈ અતિ આત્મચાત કરવાની વ્યથાએ મનુષ્ય આવી પહોંચે છે. આનો અર્થ માત્ર એટલોજ થઈ શકે કે મનુષ્યો નિષ્કલેશ એક પ્રવૃત્તિ જનાવી દે છે, પગમાં વાગેલો કાટો દૂર કરવા બીજો એક નીન કાટો પગમાં થેલી દે છે.

મતવળ એ છે કે નિયમ—સયમનું પાલન કરવું એનેજ જો મોઢામાં મોઢો વિજય માની લેવામાં આવે તો તેનું પરિણામ એ આવે કે કોરતાનું દગાણ દીવસે દીવસે વધતું જ ચાલ્યું નય—સૌંદર્ય પ્રેમની દ્વાલોવિક લાવના છેક છુદાઈ નય એમાં શંક નથી. પરંતુ જો પરિપૂર્ણતા લક્ષી દ્રષ્ટિ રાખી સયમચર્ચાને સયમમાં રાખવામાં આવે તો મનુષ્યત્વનું કાષ્ઠપણ ઉપાદાન કલિમરત ન થાય—ઉલટું પરિપુષ્ટ જ થાય.

વરતુલ કોત માત્ર નકકરજ હોલી જોએ, જો તેમ ન હોય તો તે દીવાલ અપણને આશ્રમ આપી શકે નહિ. જે વરતુ આકૃતિવાળી અને ધારણશક્તિવાળી હોય તે કદીનજ હોય. મનુષ્યનું સંસ્કાર મમે તેટલું નરમ હોય પણ જો હાથપીંજર જેવી નકર અને આકૃતિવાળી

વસ્તુ ઉપર તેનો આધાર ન હોત તો માણસનો બળ કેવાય શું ખીલી શકતો! માણસ એક જોળ દડા જેવોજ બની ગયો હોત એવીજ રીતે જાનની ભીંત પણ સખત અને નક્કર હોવી જોઈએ. આનંદનો આધાર પણ સખત અને મજબૂત હોવો જોઈએ. જાનની ભીંત જો સખત ન હોય તો પછી સ્વપ્નચિંત્રમાં અને વાસ્તવ સંદિગ્ધમાં ફરજ રહેવા ન પામે! આનંદનો આધાર પણ જો મજબૂત અને દૃઢ ન હોય તો પછી યેવજામા અને યથાર્થ આનંદમા, શું ફેર રહે?

અત્રે ઉપર જે સખત ભીંત અથવા આધારની વાત કરી તેનું નામ સંયમ. સંયમમા વિચાર, બળ, સામ અને તે ઉપગત ગુણ દ્રવ્ય, પણ હોય છે. દેવતાની માફક તે એક હાથે વરદાન આપે છે અને બીજે હાથે સંહાર પણ કરી શકે છે. સૌહાર્યનો સંપૂર્ણ ઉપભોગ કરેલો હોય તો સંયમની આવશ્યકતા સ્વીકારવીજ જોઈએ પ્રવૃત્તિને જો છેક છુટી મુશી દેવામા આવે તો, એક બાજુક જેવી રીતે ખાલી વખતે આજુ સરીર મેયુ, એહુ, ગંદુ કરી નામે છે અને પેટમાં તથા મુખમા ભોજનનો સહજ અંશ માત્રજ જવા દે છે તેવીજ રીતે ભોજની આપણી સામગ્રીઓની પણ એવીજ દશ થાય, અર્થાત્ બાજુની માફક ભોગોપભોગોનો દુરપયોગ કરીએ,— ભોજનો ખાકા ઉપભોગ કરીએ, એટલુજ તેમાથી આનંદનું બિંદુ પણ મેળવી ન શકીએ.

સૌહાર્યની રચના કરવી એ કામ પણ કાષ્ટ નિરંકુશ કંપણા વસિલુ નથી પ્રકટ અને માટે આખા ધરને આગ લગાડી કાઢી બાળી દેવું નથી. અમીથી કાષ્ટ વસ્તુ સંગ્રહી ન હો એટલા માટે દીવો કરતી વખતે અને તે પછી પણ અમી કપર કેટલો અંકુશ રાખીએ છીએ? આમ જેમ જોતજોતામા સંયમ દેસાહ જાય છે તેમ પ્રવૃત્તિ પણ જોત-જોતામા ચોમેર ફરી વળે છે. આમ અને પ્રવૃત્તિ ઉપર સંયમનું ફળાણ આવશ્યક છે. પ્રવૃત્તિને જો તેની મુસરી પ્રમાણે સ્વતંત્ર રીતે વર્તવાની છુટ આપવામા આવે તો વસ્તુને પ્રકાશિત કરવાને બદલે ઉપરી જાગીને ભરમજ બતાવી દે, કુસને સુંદર બતાવે કુસનેજ ઇતિહાસ કરી નામે.

એ વાત ખરી છે કે સસાનમા આપણી કુપાત્ર પ્રવૃત્તિ જે અધે જમવાના લાણુ ઉપર બેસે છે તે રથજે ખાલ કરીને પાસે પામેજ સૌહાર્યની પણ કેટલીક તૈયારીઓ હોય છેજ. આથી કરીને આપણુ કેવળ પેટજ નથી ભરાવું—આદર્શમાં, ગદ્યમાં અને દેખાવમાં પણ શુ દરતા ધારણ કરે છે જગતમા જો સુદરતા જેવુ કાષ્ટ હોતજ નહીં તો આપણે કેવળ પેટની જવાળા શાંત કરવા અમે ભારે અમે ને ખાઈ લેત આપણને ખાવાની સૌથી અનિવાર્ય જરૂર છે એટલું જના માત્ર પેટ ભરવાને માટેજ આપણે નથી ખાતા આપણી ખાનપાનો સૌહાર્ય ભોજના દ્રષ્ટિ બિંદુથી આપણને આનંદ પણ આપે છે આ જો આનંદ મળે છે તે આપણા પ્રયોજનની અધિક છે.

જગતમા સૌહાર્ય નામની જે વસ્તુ આપણને નક્ક ઉપરાંત વધાગમાં મળે છે તે આપણાં મનને કઈ દિશામાં ખેંચી જાય છે? સુખનું અસહ્ય દબાણ આપણા ઉપર જૂતની માફક ચડી ન બેસે અને આપણુ મન સુખનું ગુલામગીરીમાથી સંદેહ સ્વતંત્ર રહે એટલા માટે સૌહાર્ય નિરંતર પ્રયત્ન કરી રહ્યું હોય છે સુખની વિકાસ મર્તિ ભારે આપણી સામે લાલચોળ આપેા કરી નિર્દય સ્વરોમા કહે છે કે:—“તારે જાણુંજ પડશે તારા એક પણ બચાવ હું સંભળવા નથી માંગતી” તેજ વખતે સૌહાર્ય લક્ષ્યો દસતે મોઢે આપણી પામે આવી આશ્વાસન લઈ મધુર અમૃત વચ્ચેના ઉચ્ચારી, સુખ ફરી— પ્રયોજન કપી રાક્ષસીને કાલવાર નીચુ જોતરાવે છે, અર્થાત્ સૌહાર્ય પેટની જવાળાને નીચેના પડમાંજ રહેવા દબ ઉપરના દીવાનખાનામાં આનંદ ભોજનની મનેદર તૈયારીઓ કરવા યુગાધ જાય છે અનિવાર્ય પ્રયોજન એ ખરું જોતાં મનુષ્યોનું મોહામાં મોહાં અપમાન છે પરંતુ પ્રયોજનની ઉપરાંત મજાનું સૌહાર્ય એ અપમાનને દુર હાસીલી દે છે. આપણી કુષ્ઠા તુમિતી સાથે સાથેજ સુદર્શનો સ્વર મળેલો હોય છે. તેનો અવાજ કુષ્ઠા કરતાં વિશેષ ઉચ્ચ અને ગંભીર હોય છે. એ સૌહાર્ય જાવવાને લીધે જ એક વખત જંગલી અને નિરંકુશ ગણાતી જંગલી પ્રજા આજે સભ્ય બની ગઈ છે. સૌહાર્ય જંગલી

સોઠાનું જગવીપણું ફર કરે છે, સાદર જ નિરંકુશને અંકુશમાં રાખે છે—અસપ્તમીને સપ્તમી બનાવે છે જેઓ ઘોડા મેકા પૂર્વે કેવળ ઈંદ્રિયોની વાસનાઓને જ પરિવૃત્ત કરવામાં ઇવનની સફળતા માનતા તેઓ હવે સાદર્ય દેવીના પ્રતાપે પ્રેમની, શિતલ છાયા નીચે આવી વસવા લાગ્યા છે, આપણને જ્યારે બૂબ લાગે છે ત્યારે આપણે પશુની માફક અથવા તો રાક્ષસની માફક ગમે તે રંગને અને ગમે તે રીતે પેટ ભરી લેતા નથી. ખાનાની વસ્તુઓ અને ખાવાનું રમાન સારું—સુસૌભિત ન હોય તો આપણને ખાવું ભાવતુ નથી. એટલે કે હવે કૃષ્ણની પ્રવળ જવાળા અનેક અશોભન—શિથિલ નરમ ચર્મ મધ્ય છે એ શિથિલતા કયાથી આવી? સાદર્યમાંથી સાદર્યજ આપણી પાસે સપ્તમ પળાવે છે એક નહાતા બાળકને રમચડામાંથી જન્મતો જોષ ભોલીએ છીએ કે—“કેવો જંગલી છોકરો છે? ખાતા પછી આવડતું નથી બરાબર ખેંચી, જમણા હાથથી જળવીને ખાતું જોષએ તેજ આવડતું નથી” બાળક આપણા જેવો સપ્તમ પાળી શકતો નથી, કારણ કે તે સાદર્યને અનુભવી શકતો નથી સાદર્યજ આપણી પ્રચંડ પ્રતિભાને નરમ બનાવે છે એમ શુ હજી પછી કહેવાની જરૂર છે? સાદર્યજ આપણને સ્વાર્થ સંમમમાંથી ધટીભર અળગા કરી આનંદના ઉપરનમાં લઈ જાય છે. સાદર્ય કહે છે કે—“તમારે સસાની સાથે કેવળ સ્વાર્થનેજ સંબંધ નથી—આનંદનો સંબંધ પછી છે ન ક્યુટકે કોઈની સાથે સંબંધ ગખવો પડે તો આપણને પગલે પગલે દુખી અને પરાજીત થતું પડે છે આનંદના સંબંધમાં તેવું કશું હોતું નથી—આનંદનો સંબંધ એતુજ નામ સુદિત

આપણે જોષ ગયા કે સાદર્યજ કમે કમે મનુષ્યને સપ્તમ ભણી લઈ જાય છે મનુષ્યને તે એક એવા પ્રકારનું અચૂત આપણું કરે છે કે જે અમૃતના પાનથી મનુષ્ય કુધાની રૂંટાને દાખી દે છે. નિરંકુશતા કદમાણુકર છે કે અકસ્માણુકર તેનો વિચાર કરવા જેટલી શક્તિ જેમનામાં નથી હોતી તેઓ પછી નિરંકુશતાને—અસપ્તમને અસુદર ખાતી લાગ કળા લવચાય છે. અસપ્તમ કેવળ અકસ્માણુકર છે તેમ જરા અસુદર પછી છે

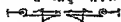
સપ્તમી

માર્થના!

(રા. અરોહ, બી. એ)

જગદીશ આ વિનય છે,
જવ પ્રાણુ તનથી નિકલે,
પ્રિય દેસ દેસ રટતા,
આ પ્રાણુ તનથી નિકલે.
ભારત—વસુધરા પર,
સુખ—સાન્તિ સચુતા પર,
મુશી—શરય—સ્થામવા પર,
આ પ્રાણુ તનથી નિકલે
દેશભિમાનુ ધરતા,
જાતિય માન કરતા;
નિજ દેસ વ્યાધિ દરતા,
આ પ્રાણુ તનથી નિકલે
ભારતનું ચિન્નપટ આ,
યુગનેત્રતા નિકટ રે,
શ્રી જા-હવીના તટ પર,
આ પ્રાણુ તનથી નિકલે

અન્યુઓ હવે તો જાગો.

(લેખક શ્રીમદ્ જીનેદ્રસાગર સૂરીચરણ શિખર-ખેતસિંહ)

અન્યુઓ! પ્રગતિનો સમય આવી પહોંચ્યા છતાં આપણી કમ્પ્લી જૈન કેમ પોતાના પ્રમાદરૂપ નિદ્રા દેનીને આધીન રહેલ જાણી જાણુ ખેદ થાય છે અન્યુઓ, હજી કયા સુધી નિદ્રાવસ્થામાં રહેશે? પ્રગતિનો સમય વ્યતિત થતો જાય છે સઘળી જાતિના આત્મેવાને પોતાની જાતિની ઉત્તતિ માટે કાર્ય કર્યું કામ કરી રહ્યા છે, કોઈ બોર્ડિંગો સ્થાપે છે, કોઈ જાહેર સભાઓ સ્થાપે છે કેમકે પુસ્તકાલયો, કુશર સાગ્રાઓ, કુવાબુવનો વિગેરે સમાજ કિત સાધકે સઘળાં સ્થાપી સ્વચ્છતિને આગળ વધારવા દિન પ્રતિદિન ઉત્સાહી બનતા જાય છે અને જાતિને યોગ્ય પ્રમાણમાં આગળ વધારતા જાય છે અને આપણા અન્યુઓ હજી પ્રમાદ રૂપ નિદ્રામાં ત્યાગ ન કરતા એમજ ભેસી રહે છે તે યોગ્ય નથી અન્યુઓ! ઉઠો! ઉઠીને આ વિશાળ કાર્ય ક્ષેત્રમાં રહેલ અનેક જાતિહિતસાધક કાર્યોમાંથી તમેને જે કાર્ય યોગ્ય લાગે તે મહત્ત્વ કરી જાતિનું દિન સાધી આ લોક તથા પરલોકનું શ્રેષ્ઠ સાધો! આપણી કમ્પ્લી જૈન જાતિમાં અનેક ખાતાઓ સ્થાપવાની જરૂર છે જુનાઓને સુધારવા તથા પડતાને ટકાવી રાખવાની જરૂર છે આ સઘળું કાર્ય તમારા વિના અન્ય કોઈ પણ કરવા આવનાર નથી અન્યુઓ! સજ્જ થાઓ! આગસનો ત્યાગ કરી જાતિની પ્રગતિ કરવામાં તન મન અને ધનનો ભોગ આપી જાતિને ઉજાડના શિખરે પહોંચાડી જાતિજનોના હૃદયારિષ્ટ પ્રાપ્ત કરી સુખી બનો જ્યાં સુધી જાગસનો ત્યાગ કરી જાતિહિત માટે કટીબદ્ધ નહિ થતાય ત્યાં સુધી જાતિને ઉદય કોઈ પણ રીતિએ થવાનો નથી અનેક પુરુષો, બાળસમાજને સ્વદેશ સમાજને, જાહેરસભા, પુસ્તકાલયો વિગેરે સરચાઓ સ્થાપવામાં તન મન અને ધનનો ભોગ આપો.

જૈન સાસ્ત્રમાં જાન અપાવવાનું પુણ્ય જાણુ ઉત્તુષ્ટ મણેજી છે માટે હે અન્યુઓ! દર વર્ષે એકાદિ પ્રસંગે અર્ચાતા લાખો રૂપીઆના ખોળા ખચાને વિલાજ્વલિ આપી તે સઘળા રૂપીઆ જાતિના ગરીબ વર્ગના બાળકોને જ્ઞાન આપવામાં ખર્ચો જેથી આ લોકનું અને પરલોકનું કાર્ય ધાર અન્યુઓ! આપણા કમ્પ્લીમાં આપણા ઘણા જૈન અન્યુઓની રિયતિ અત્યંત શોચનીય છે આપણા દેશમાં ગરીબ વર્ગના બાળકો જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે તેવા ખાતાઓ નથી ફક્ત કમ્પ્લી નલીયામાં "શ્રી કમ્પ્લી જૈન બાળામંથન" નામે એક સંસ્થા છે પરંતુ તેની પાસે પણ પૈસાનું બકેડા નથી ઉત્સાહી વ્યવસ્થાપકો તથા ઉત્સાહી સુપરીન્ટેન્ડેન્ટના બળધીજ આ બાળામંથન માંથી રહ્યું છે આ ખાતાને મદદની સપ્તું જરૂર છે

અન્યુઓ! "અબકાસ" અને "કઠી" જેવા પૈસાપાત પ્રદેશમાં એક પણ કાષ્ટકરૂપ અરે! મિત્ર કે એનો વર્તકકુશલ સ્કુલ નથી એ શું જોઈ શોચનીય બીતા છે? "અબકાસ" તથા "કઠી" પ્રદેશમાં અનેક લક્ષ્યાધિપતિ અને કોશ્યાધિપતિ શીખત પુરવો વસે છે મુજબમાં રના મોટા પાયા પર વ્યાપારો ચલાવે છે તેમજ રમુન, કસકા, દેસ્વીન, દેસબાદ વિગેરે દર પ્રદેશમાં વ્યાપારોએ નેર્ફ લાખો રૂપીઆ કમાય છે તેવા પુરવોએ આ જાળત ઉપર લક્ષ આપવું જોઈએ

બન્ધુઓ! હવે જાતિને સુધારવા સજ્જ થાઓ! અને લાખો રૂપીઆ “વિદ્યાક્ષેત્ર” માં ખર્ચો. સ્વજાતિમાં ટંકાઇ રહેલ ઉચ્ચજાત હીરાઓને બહાર પાડી જાતિને ઉન્નતિના શિખરે પહોંચાડો! લગ્ન પ્રસંગે થતાં ખર્ચો બન્ધુ કરાવી આવા કાર્યોમાં તે વૈસા ખર્ચવાની ખાસ આવશ્યકતા છે એમ હું પુનઃ જણાવું છું અને તે બીનાપર ખાસ લક્ષ આપવાની જરૂર છે. બન્ધુઓ! તમેએ ઘણા એસઆરઆરો ભોગવ્યા તોજ કહી શકાશે કે જ્યારે ઉપર લખેલ બીનાને તક્ષમાં લઈ સ્વજાતિ બન્ધુઓને સુધારવા માટે તમારી લક્ષિમણે ઉપયોગ કરી તેમના હૃદયના સુભાસિર્વાદ માપત કરશે. જાતિબન્ધુઓને સુખી કરી પછી તમે જે જે સુખ ભોગવશો તે સુખો તમને હમણાની અપેક્ષાએ હજાર દરજ્જે ઉચ્ચ લાગશે માટે બન્ધુઓ! હવે પ્રમાદનો ભાગ કરી ઉપર લખેલ દ્વિતરિક્ષા, હૃદયમાં ધારણ કરી જાતિની ઉન્નતિ માટે અહર્નિશ પ્રયત્નશીલ રહો!

“યુ હોમ કરીને પડો દેત છે આજે” એ વચનનુસાર તમે તમારા કાર્યમાં સંપૂર્ણ રીતે જ્ય પામશો એજ શુભેચ્છા જ જાનિ, જાનિ, જાનિ

સંસ્કૃત

રસદિવસોનું સ્મરણ.

હરિગીત

(૧)

આવી સખિમુજ મંદીરે, ‘બહાલા’ કહી ઉભી રહી,
“નિઝામ ભાવે અર્પણ, તુજ ચરણમાં આ છંદગી;”
શી નમ્રતા શી આદેતા, અનૃત ભરી શી આંખડી,
કેં કેં વિચાર ઉર મંદી, બસ! ધન્ય આ છે દંપતી.

(૨)

‘બહાલા’ શુભયોએ ચબ્દહા! શુદ સ્વર્ગ આજ અનૂભવ્યુ,
મુજ ઉર આ સદચારથી, આનંદમાં ઉછળી રહ્યું;
નિઃશંકે, માનવ જન્મમાં, બસ! એ અનૂપમ લ્હાવ છે,
મુજ જીવન પ્રેરક માર્ગે દર્શક, રમ્ય એજ સુકાન છે.

(૩)

તુજ નેત્રમાં, તુજ હૃદયમાં, ભરપૂર સ્નેહાશ્રુત, ભર્યું,
કોઈ સખિ! ભૂલું નહિ, મદુહાસ્ય તારા હોઠનું;
હા! ધન્ય જીવન જે ગયું, રસપૂર્ણ તારા અંકમાં,
એવા સખિ! રસ દિવસો, આજે સ્મરણમાં આવતા.

“નલિનીકાન્ત.”

(જાપનાર — ગા નરનાલ ક્રિષ્ણાનંદ દેસાઈ, બી એ)

(નવે ગગના અમ્મી આન)

— ૧ —

આનો પુરાવો એ છે કે કેટલોક સમય થયા વિનાપતથી સાબુની આપાન વધતી ને વધતી જાય છે. રાસાયણિક માગ પુરી પાયા માટે પ્રણી નાની નાની સ્વદેશી ફેબ્રીઓ ધોવાના સાબુ વગેરે બનાવના માટે નીમ્મી હતી પણ તે બરાબર નાવાઈ ન દોવાયી ભાગી પડી છે. આ ધંધો એવો છે કે જે તેને થોડા વ્યવસ્થા પૂરસર મોટા પાયા ઉપર ચલાવવામાં આવે તો તે યજ્ઞોજ્ઞ સારો જામી શકે અને તેને માટે એક દારવા નજીક બહાર પસંદ કરવું હોય છે ત્યાં આગળ તેને માથે માલ મેળવવા માટે સાંધો મોટું હોય મગી શકે છે. સાબુની બનાવટમાં એક અગત્યનો ભાગ તો ગ્રીસરીન તેમની વી વ્યવસ્થા કરવી તે છે. (કોલ્ડ પ્રેસેસ) દ્વારા બનાવવા આ કાયદુ વસ્તુ સાબુમાં દાખલ કરી દેવામાં આવે છે અને મૂળ માસની બનાવટમાં વજન વધારવાને કામ લાગે છે. કોષ્ટક તેન અથવા ચરબીમાંથી દહી રીતથી જે સાબુ બનાવવામાં આવે છે તે ઘણો સારો બને છે, અને સાબુ બનાવવાની આ રીત દિદના પશ્ચિમ કીનારા પરના દેશોને સાંધો વિશેષ ઉપયોગી થઈ પડે તેવી છે, મારણ કે ત્યાં કોષ્ટક પણ મગી શકે તેમ છે. જે દિદના સાબુને ઉષ્ણ મુરિય કરવો હોય તો, આપણે આપણા સાધન સામગ્રી માટે તેનમાંથી બનતી ચરબી ઉપર મુખ્ય આધાર રાખવો પડે એ દર્શાવે છે, અને તેમાં એક અથવા બીજી ઉપયોગની રીતની જરૂર પડે છે. ઉકાળવાથી બનના સાબુએ ગ્રીસરીન તેમમાંથી સહેલાઈથી જુદા પાડી શકાય છે, પણ બાકરમાં ખપી શકે તેવી સ્થિતિમાં ગ્રીસરીન પાછું મેળવવાની રિયા મોટા જથ્થામાં બહુ સારી રીતે જતી છે તેમ છે. દિદના ગ્રીસરીન તેનની માત્ર મર્યાદિત છે પણ જે સાબુની બનાવટ વિસ્તારમાં કરવામાં આવે તો એ કામતુ પડતુ ગ્રીસરીન નિકાસ કરી શકાય. સાબુની બનાવટમાં જે જે પદાર્થો હાનિમાં બોધાયે છે તે સર્વ આપાન કરવી પડશે એટલે એમાં વનસ્પતિનાં તેલ અને કૌશીન શિયાળ અન્ન સર્વ બીજા બાનતોમાં હિદી સાબુ ઉત્પાદનનાં પૂરોપનો તેના હરિફાની સામે ટકી શકે તેમ નથી.

આદકાલીની બનાવટ

દિદનામાં આદકાલી પદાર્થો કોઈ દિવસ બનાવી શકાય એ સંબંધિત લાયકુ નથી માટે કાલમાંતો માત્ર ઉકાળી બનાવવા માટે જે માલમસાલો બોધાયે તે સરવો કેમ પડે તેવી દીક્ષા તો માત્ર એકજ દેખાય છે, અને તે દેશમાં હાલમાં તેન કાલવાની જે

પદ્ધતિ છે તેમાં સુધારો વધારો કરવો જોઈએ. મતલબ કે ખાતર માટે આપણે બોળ વિશેષ જોઈએ છે કે સાણુની બાબતમાં આપણે દેશને સ્વતંત્ર કરવા જોઈએ છે કે, ગરીબ માણસોના ખેતરોમાં વધારે યુક્તિકારક સ્તિગ્રહ પદાર્થો આપવા છે તે ઉપર વિચાર કરવો જોઈએ આ ત્રણે બાબતો ઘણી ધ્યાનવા જોગ છે, તેા પણ પ્રથમ આપણે તેલ કાઢવાના સાધનોમાં શો સુધારો કરી શકીએ તેમ જીએ તે તરફ લક્ષ આપીએ. આ પ્રથમી ટેકનિકલ બાબતોમાં સારી છે, એટલે કે યુરોપમાં જે યુક્તિએ તેલ કાઢવામાં આવે છે તે સંપૂર્ણ અંશે હિંદમાં લાગુ પાડી શકાય એમ છે કે નહિ, તે તપાસવાનું છે. હિંદના કેટલાક પ્રાંતોમાં ઘણું કામ કરવામાં આવ્યું છે, અને લગાઇ જત્યા પછી તેા યુરોપમાં લેલી બીજાંની માંજ નહિ હોવાથી જાહેર પ્રજાનું લક્ષ એ તરફ ખેંચાયું છે. આનું પરિણામ શું આવ્યું છે તેના સંબંધમાં બહુજ થોડું જાણવામાં આવ્યું છે. તેટલા માટે વિચારની આપ લે ચાલુ તે માટે અને દાક્ષિના કામમાં અવરોધરસ મદદ મળે તે માટે ખેંચોર ખાતે મહિસુર રાજ્યના ઉદોગ વેપાર ખાતા તરફથી ત્રણ વર્ષ પુર્વે જે કામનો આરંભ કરવામાં આવ્યો છે તેનો એક કુંડ અહેવાલ અને હું આપું છું.

મહિસુરમાં તપાસ.

રેલવેદ્વારા વેપાર કેટલો આવ્યો હતો તેના આંકડાની તપાસ કરતાં માત્રમ પડ્યું છે કે આ રાજ્યમાંથી તેા તકનો મોટો જથ્થો નિકાલ થયો હતો, અને ઘી તથા વનસ્પતિનાં તેલોં આપાત થયા હતા. એ સંબંધમાં તપાસ કરતાં માત્રમ પડ્યું છે કે જોગેશ્વરમાં પોલાદની એક કે બે યાંત્રિક ધાણીઓ શિવાય બીજી બધી ધાણીઓ લાકડાંની અથવા પથ્થરની છે અને તે બજાદની મદદે ચાલે છે, ઘીને ધ્યાને કપારીઆના તેલની વપરાશ વધે એટલું કરવાનું દરિયાવામાં આવ્યું હતું તે પછી પ્રાયગિક તપાસો કરવામાં આવી હતી, અને નાણાં રોકનાર પ્રજાની સમજણને લીધે થોડી એક કંપની દરિદર કે દેનનગર કે જ્યાં કપારા સહેલાઈથી મળી શકે એમ હતું ત્યાં કપારીઆનું તેલ કાઢવા માટે ગીલ અને રીફાઇનરી કાઢવામાં આવી હતી. પણ લગાઇને લીધે આ યોજનાનું ફળ આખવામાં વિલંબ થાય છે. બજાદો વડે સમ્રાવાની ગામની ધાણીઓ અથવા તેા દામની મહેનતે હીવેલીના બીજા દામવાનાં પેચવાલા સાંચાકામને મદદે સાણુના દમણુથી આવતા સંગ્રહો વચ્ચેના આખે વચ્ચે એક આ વધતું પડ્યું છે, અને આવો મયમમાં માર્ગ ધ્યાનવા જોગ છે. યાંત્રિક શક્તિ વડે સાક્ષતી લોખંડની ધાણીઓ, ગામની ધાણીઓ કરતાં ખર્ચીત સુધારા રૂપ છે, અને ધણે રજણે તેનો ઉપયોગ સારી રીતે કરી શકાય તેમ છે, પણ એ બેની વચ્ચે પણ એન્ટરસનની નવી સુધરેલી જગની ધાણીઓ જે વાપરવામાં આવે તેા બહુ સારું. મેર્સ આર ગી યુનીઆમ્પાની કંપની માટે ખેંચોરમાં આવી એક યાંત્રિક ધાણી ઉભા કરવામાં આવી હતી, અને તે ૧૫ વરસ થયા સારી ચાલે છે. તેમાં દિગ્ચુકિતું તેલ કાઢવામાં આવે છે અને સારો નફો પેદા થયો છે. એક વરસમાં ૯૧૪ ટન દિગ્ચુકિના બીજા ખાખાં હતાં અને સરેરાસ ૨૮.૧ ટકા જેટલું તેમાંથી તેલ સરેરાસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. વ્યવસ્થાઓની કાર્ય પદ્ધતિ ઉપર તેઓની મદદ શક્તિ ઉપરમાં જેમ બાપારી રોટનેઝ આધાર રહેલો છે તેમ કાર્યનાં યોગ્ય યંત્રો કામે લગાડવામાં રહેલો છે. આ કારખાનામાં આશરે ૩૦ દત્તર રૂપીઆ રોકવામાં આવ્યા હતા, અને તેમાં ચોખ્ખો ૪૦ ટકા નફો મળ્યો હતો, જે ઉપરથી એટલું અનુમાન થાય છે કે આ કારખાનું ચલાવવા માટે કુલજ માણુઓ અને સારા યંત્રોનો વિનયોગ

યથેા હતો ત્યાં સરતે જાવે 'નિજળી બજ મળી શકતું' હોય, જેમકે જેઓ અને મદિસુરમાં મળે છે તેમ, તો આવા પ્રકારના કારખાના કાઢવા માટે સંજોગો ઘણાજ અનુકૂળ છે, વળી આ કારખાનાઓ ચલાવવા માટે બહુ માણસો જોઈતા નથી તેમજ સતત ચલાવી શકાય છે અને આશય છે કે ભવિષ્યમાં આ પદ્ધતિએ ઘણીઓનું કામ વધતું જશે. દિગુડી સિવાય પણ બીજી તેની બીજાંનો પ્રયોગ એન્ડર સનના નવા વત્રામાં કરવામાં આવ્યો હતો, અને યંત્ર કામ કરી શકે છે કે નહિ તે તપાસવામાં આવ્યું હતું, અને એક બે પ્રયોગમાં તો પૃથક્કરણ કરીને માખીને કોમોટી કરવામાં આવી હતી. લોખંડની ધાણીમાંથી અને બલદની ગામડી ધાણીમાંથી છલલીનાં બીજાનું તેલ કાઢવાનો પ્રયોગ કરી જોવામાં આવ્યો હતો, અને તેનું પરિણામ નીચેના કોષમાં દર્શાવ્યું છે

તેલ કાઢવાની રીત	ધોઆ	અવશ્યકતા ખાતર કાઢેલા તેલના રકમ	બીજા ખોલવા તેલના રકમ પૃથક્કરણ	કાઢવામાં આવેલ તેલના રકમ	૧૬ ચલેકું તેલ	
એન્ડરસન જોઈલ એક્સપેક્સર (ધાણી)	મુગરળી	૦	૨૩ ૦	૮ ૦	૨૭ ૪	૧૭ ૫
એજન	દીવેલી	૪૪ ૩	૪૭ ૨	૫ ૦ ૫	૪૨ ૪	૫૬ ૪
એજન	છલલી	૪૩ ૬	૫૦ ૨૫	૧૪ ૩૫	૪૧ ૯	૧૬ ૨૫
લોખંડની ધાણી	"	૪૦ ૮૮	૫૧ ૬૦	૧૭ ૧૦	૪૧ ૬	૧૮ ૩૫
ગામડી ધાણી	"	૪૦ ૮૦	૫૭ ૬૦	૧૭ ૬૫	૪૧ ૦	૨૦ ૫૫
એન્ડરસનની ધાણી	દિગુડી	...	૩૯ ૮૦	૧૩ ૪૦	૩૦ ૪	૨૩ ૪૦
એજન	"	...	૩૬ ૨૫	૧૫ ૦૦	૨૫ ૦	૩૧ ૦૦
લોખંડની ધાણી	દુચેક્ક Borchells	...	૩૮ ૯	૧૦ ૯	૩૧ ૧	૧૬ ૨૦

આ કોઠાઓ ઉપરથી માલમ પડશે કે દીવેલીના બીજા સિવાય બીજા જાખવામાં પૃથક ન તેવું જાતે જાણ્યું છે, અને એન્ડરસનની ધાણીમાં જ્યારે કેટલું જાહેરની સહિતથી ચલાવવામાં આવે છે ત્યારે વિશેષ હોય છે, પણ સામાન્ય તેલ કાઢનાર યંત્ર તરિકે નથી તે ચલાવવામાં કુશળ માણસની મદદ જોઈએ છે એજનમાં તેલ બહુ રહી જાય છે તે તરિકે જ્યાં એજનમાં આવવાથી, આ રિશામાં 'વિશેષ મુક્તિ અને લગાડવામાં આવી હતી, - અને બજારમાં વેચાતા આમના કેટલાક નમુનાઓ ખરી દવામાં આવ્યા હતા અને તેમાં તેલ કેટલું રહેતું છે તે

છન્ડીઅન ઇન્ડીઅન ઓફ સાયન્સ (દિલી વૈજ્ઞાનિક સંસ્થા) માં પ્રવૃત્તિ કરીને તપાસનામાં આપ્યું હતું તેનું પરિણામ નીચેના કોષ્ટકોમાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

ખોળ	ખનાનવાની રીત	સ્થાન	તેલ ટકા
૧. કામા	લોખન્ડી ધાણી	બેગલોર	૨૦ ૫
૭-૭થી	"	"	૧૬ ૨ અથવા ૧૭ ૭
"	ગામડી ધાણી	"	૧૫.૧
"	"	મદ્રાસ	૧૭ ૦
દિ. ૩	"	કેન્જેરી	૧૧ ૮
"	એન્ડર્સનની ધાણી	બેગલોર	૧૧ ૨૫
દિવેલી	સ્ક્રેસ	"	૮ ૪૫
"	"	મદ્રાસ	૭ ૭૩
"	ગામડી ધાણી	કેન્જેરી	૧૧ ૧૫
૧. એપાઇ	લોખન્ડી ધાણી	બેગલોર	૧૩ ૫

આ ખોળ જેમાંથી ખનાનવામાં આવી હતી તેના બીજાનો નમુનો મળવો અશક્ય હતો એટલે કુલ બીજાની અદર કેટલું તેનું હતું, અને ખોળમાં કેટલું રહ્યું હતું તેના ઉપકરણો બની શક્ય નહોતું પણ ઉપલા બે કોષ્ટકોમાં આકડા સરખાવી જોતાં જણાશે કે મૂળ તેલીઆ બીજામાંથી આશરે ૨૦ ટકા એટલું તેવું ખોળમાં નહીં જાય છે ત્યાં ખોળ ખાતરના વપરાશ માટે વેચી નાખવામાં આવે છે ત્યાં ખોળની અદર રહેલું તેનું ફાકનું જનું જનું એટલું જ નહિ પણ થોડે ઘણે અંશે ખોળમાં ખાતરની ખામત પણ થઈ જાય છે ખોળમાં રહેલું તેનું તેના વજનમાં વધારો કરે છે પણ ખાતરના કુલોમાં વધારો કરતું તથા અને તેમાં રોષા દ છાંયવાને જોઈતું જે નાદોષ ખાતર સેવાથી પેદા થાય છે તે ઉત્પન્ન થવા તે તેલ દરકત કર્યા થઈ પડે છે, આ ઉપરથી આપણે એમ અનુમાન કરીશું કે જે ખાતરમાં વગર તેલના ખોળ હશે તે ખાતર દર્શ ૧૦ થી ૧૫ ટકા તેલના ખોળના ખાતર કરતાં બજારમાં વધારે કીમત આપશે જ જે ખોળ ગેરલાખરને ખોરાક તરીકે આપવામાં આવે છે તે ખોળમાં થોડું તેલ તો હોય જોઈએ, પણ તેમાં જો તેલના ટકા વિશેષ હોય છે તો તે ખોળમાં દોરથી પચાવી શકાતો નથી, એટલે તે પણ ફાકટ જાય છે, દોરને માટે વપરાતા ખોળમાં કેટલા ટકા તેલ રહેલું હોય તેના અંગ્રાફ દર્શાવે છે તેના આધારે કોઈ કોઈ કાલમાં આપ્યા નથી

૧) હવે જો કાર્બન ડીસલ્ફાઇડ કાર્બન ટ્રાઇક્લોરાઇડ, ત્રિક્લોરેઇથેન વગેરે પેટ્રોલ જેમાં કસ કાઢી ગયાનારા પદાર્થો (Solvents) વાપરવામાં આવે તો ખીઆમાંનું તેલ બાહ્યારીક રીતે બહુ ખેચી મ્લય, અને દિદુસ્તાનમાં આવી કોઈ પદ્ધતિથી કામ કરવામાં આવે તો તે ખચીત નાશકારક થઈ પડે, અને ઘેર માટે પણ ખોળ થવો ઉપયોગી થઈ પડે ખાસને લાયક ખોળ પુરો પાડી શકે એવા ખીઆમાંથી વધારે લાભ કાઢવાનો સબબ બહુ એક છે પણ આ બાબતમાં હજી વધુ શોધ ખોળ થવી જોઈએ ખાતરને લાયક ખોળ જેમાંથી તયાર થાય છે તેના ખીઆ મનુષ્યમાં તપાસ કરવી જોઈએ કે દાખીને કાઢવાની અને સોલ્વન્ટ વાપરવાથી ખર્ચ કેટલો આવે છે તેમજ મામળી પાણીના ખોળના રહેતુ તેલ છુટ પાડી શકે એવા કોઈ જલનના રોપા વાપરવાથી નાશ થાય કે કેમ તેની તપાસ કરવી, અને વગી એ જો પદ્ધતિએ કામ કરવામાં આવે તો વ્યાપારી—દ્રષ્ટિએ અને બાહ્યારીક રીતે કઈ દાખદો લાયક નહિ તેની તપાસ કરવી જે ખીઆમાંથી આવે લાયક તેલ અને ઘેરને માટે ખોળ નીકળે છે તેના સબબમાં તપાસ કરી ખાત્રી કરવાની કે એવો કોઈ સોલ્વન્ટ છે કે જેનાથી એકાખી નિર્ભેજ-સોલ્વન્ટના જરાપણ અશરમરનું તેન નીચી શકે, અને ઘેરને માટે ખોળમાં જોટલું જોઈએ તેટલું જ રહી શકે જો આ તપાસના પરિણામે ના આવે તો તે પછી દાખમાં દિદી બાબતમાં જે ખાના લાયક ખોળ મળે છે અને જેની નીકાસ થાય છે તેના ઉપર કોઈ રસાયણિક પ્રયોગ કરી શકાર કે કેમ તેની તપાસ કરવી

આજ કેટલોક સમય થયા મહિસુરનું ઉધોગ ખાતુ અને બેઝોરનું હિંદી વિજ્ઞાન ખાતાનું રસાયણ શાસ્ત્ર વિભાગ—જન્નેએ સાચે મળીને સાણ બનાવવાના સબબમાં શોધ ખોળ કરવા માઢી છે અને તેને માટે જોઈતા કાચા માનના પ્રકારે અભ્યાસ જરૂરીઆત તપાસવા માઢી છે કારણ કે આ ઉધોગે જે દીસા બતાવવામાં આવી છે તે દિશામાં પ્રગતિ કેમ કરવી તેની શોધ ખોળ કરવાને પ્રેરણા કરી છે દિદુસ્તાનમાં સોલ્વન્ટની મદદથી તેન કાઢવાનો પ્રયોગ કઈ અગવડ્યો નથી, પણ અત્યાર સુધીમાં તેને વ્યાપારી ક્ષેત્ર મળી નથી અને દિદના પાતારરણમાં સોલ્વન્ટના ઉપયોગ કરવા પહેલાં જપ્પા રસાયણિક કાગખાનાની સમવડો મળી રાકતી હોય ત્યાં બરાબર તપાસ કરવાની જરૂર છે તેમાં જરાપણ રાક નથી સાણ બનાવનારને જોઈતો માલ મસાલો આ પ્રકારના સોલ્વન્ટના ઉપયોગ કરવાથી જોઈએ તેટલો મળી શકશે જો તો નકકીજ છે, અને જોટલું ખાત્રી વાણ એ પણ છે કે પ્રાંતની સજ્જતાની જરૂરના સબ્બેજો બરાબર સમજવામાં આવશે, ત્યારે પુરોષમાં કે જમા સોલ્વન્ટ દ્વારા કાઢવાની જે રીત છે તે રીત દિદમાં પણ અસરકારક અને ઉપયોગી જણશે

(લેખક: રા. જયન્ત.)

આજે શુભિમાનો દિવસ હતો, ચંદ્ર પ્રકાશની શીતળતાથી ભરેલી ચંદ્રબ્યોમિતિ માનવ હૃદયને આનંદિત બનાવતી હતી. તાપથી તપ્ત બનેલાં મનુષ્યો ચંદ્રની શીતળતાથી શીતળ બનેલી વાલુસદરીની શાંતિ અનુભવતાં નિદ્રાદેવીને આધીન થતાં હતાં. શાંતિદેવીનું સામાન્ય પ્રસરી રહેલું હૃદય; અને મધ્યરાત્રીનો સમય થયો હતો, તેથી સર્વથ જાણે નિજનું પ્રદેશ હોય તેવો ભાસે, આ સમયે જાગૃત મનુષ્યને યતો હોય તો આશ્ચર્ય જોવું નથી. આપ વખતે એક અલ્પ મકાનની અગારીમાં એક ધુરક પડ્યો પડ્યો ચંદ્રદર્શનનું સૂખ અનુભવતો

હતો. તે કંઈ વિચારવાટિકામાં ભમતો હોય તેમ જણાતું હતું. તેની વિચારમાળામાં વિવિધ નાખવાનો આપણને અધિકાર નથી એવું માની કું દર દેવો રતો તેના અતિ દ્રષ્ટિ કરી વળો હતો; પણ તે આ વિચારમાં છે તે હું સમજી શકતો નહિ. હું તેની વિચારમાળા જાણવાને પ્રયત્ન કરું છું. મારાવતો હતો; કારણ કે તે મારો બાળ સ્નેહિત હોય, હું તેના માટે મોટી આસા મારાવનારાઓમાંનો એક હતો. આ વિચાર મારા મનમાં

ઉદ્ભવતાંની સાથેજ પરમકૃપાળુની છન્છાવી તે જાણવાને મતો કહ્યું મને મદદ કરી.

તે એકદમ આવેસથી બોલવા લાગ્યો — “અરેરે! પ્રભુ!! બસ થયુ!! હું શુ કરું? મારા જેવું એક દિવસતાનુ ૨૬ બન્નુ, એક નિર્દોષ બાળના સુખમાં અતરાવ રૂપ થઈ પડશે, એવો કેમને કદી ખ્યાલ પણ આવ્યો હતો? ઓ કુમુદ! કુમુદ!! બહેન કુમુદ!! જે ધનથી તારું દુખ દૂર થઈ શકે તેમ હોત તો મારી જાતને વેચી તારું દુખ દૂર કરતે જે મનથી દૂર થાય તેમ હોત તો મનને મારી કચ્છી તોડી નાખતે, જે તનથી દૂર થાય તેમ હોત તો આ તનને તોડી ઊંઝાલિ જરી તારા સુખનો માર્ગ કરતે અકસોસ છે કે, તે ત્રણેમાંથી એક પણ તારું દુખ દૂર કરવાને હું સમર્થ નથી ત્યારે શુ હું તારું દુખ દૂર નહિ કરી શકું? પૃથ્વીમાં અચક્ય વસ્તુ કઈ છે? ત્યારે શુ મારાથી કંઈ બની શકે તેમ છે? અરે, ઓ હિન્દના કુપુત્ર! એક સતી બાળા પર અપવાદ મૂકી તેને કચ્છી નાખવી યોગ્ય લાગે છે? હાથ, લુહા! બાને, નને યોગ્ય વાંએ તો મારો પ્રાણુ લે, પણ એક સતી બાળા પર શુ દુખના હંગામો વર્ગીક ન થાતા? કુમુદ! શુ તારું જીવન અશુભવળ રહેના અગ્નિવતુ છે? શુ તારી વિશ્વદ હૃદયની વિનંતી ધમર નહિ સાંભળે? કુમુદ! તારા વિમળ, વિશદ અને પવિત્ર અશુ પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા પોતાના પદર વડે કેમ નહિ લુછે? જે તેને બાઈ જીવના પુષ્પો મિલ્ય હશે, જે હિમ બિંદુથી કવિત સમેલો કુનાળ તેને મિલ્ય હશે અને જે જળાશયની લહેરો પર પ્રમાણે અલત આકર્ષક છે! કુમુદ! તારા અશુ પ્રતુ પોતાના પદરથી દૂર કરશે, એટલજ નહિ પણ તે હમેશાં તેને સલામે છે અને સલામરોજ.”

શ્રી જયન્ત

આ શબ્દો સાંભળી હું પૈયં મારી સક્યો નહિ હું વરત તેની પાસે ગયો જે ખીમા રવરે તેને પૂછ્યું, “અન્ન-ધન યદ્દ! શુ આ ચાત સમયે શાંતિ કેમ ખોઈ જોડો છે? તારા શબ્દો મેં સાંભળ્યા છે અને હું સારી રીતે સમજી ગયો છું કે, શુ કુમુદના દુખે હું ખી બની ગયો છે તારી શુભ ઈન્જાબો પ્રભુ પૂર્ણ કર્યા સિવાય રહેશે નહિ અને જે હું મહેનામાં જીવતો ન હોઉં તો શુ જે અલ્પાર મુખી માગથી પણ ગ્રાપ નાખતો હતો, તેનો કદરુ ખ્યાલ આપવામાં પ્રભુએ સદબ પ્રસન્ન આપ્યો છે, મારે શુ મને કેમ? પણ જાતની દરકત માન્યા નગરે સર્વ કહે.”

કુમુદ કોણ હતી? અને ના સર્વ શ્રો ગણમણીટ થઈ ગયો? એવો પ્રશ્ન વાચનના હૃદયમાં થાય તો તે સ્વાભાવિકજ છે કુમુદ એક નિમળ પણ વિદ્યાનની પુત્રી હતી તેના વિદ્યાન પિતાની વિદ્યાના, કુમુદની મહાને ઉત્તમ સસ્કાર થયેલા હતા અને તેનાજ પરિણામે

આદોરિત થતા કમળ જોઈ તે પ્રસન્ન થતો હતો તો તારા અશુભાવથી જરૂર તે પ્રસન્ન થશે! તારી પવિત્ર વિનંતી તેને સ્વીકાર્યા સિવાય અન્યથા જ નહિ કાનજી કે, તારા ઉદાર હૃદયના જળાશય પર આદોરિત થતા અશુભિ હું કમળ પ્રમાણે મોહા છું! તારા પ્રેમ-મધથી મુક્ત એવા આત્મ કરજના શુભાળ પર ઉત્તમ અર્થે ના આ અશુભિ મિલ્ય પ્રમાણે જ સ્વર્ગીય છે! તારા નેત્રમાંથી સ્વપતા અશુ ભાઈ જીવના પુષ્પ

ક્રમુદની બાળવયમાં ક્રમુદના પિતાએ સ્વર્ગવાસ કર્યો હતો. તેણે તે એક ઉત્તમ આયંબાજાના નામને દીપાર્વનારી કન્યા બની હતી. કમ્પે ધર્મ સંધ્યે ક્રમુદના સગીપનાં સંજીવિઓએ તેની માતાને ખોરી રીતે સમજાવી, સત્ય હકીકત પડદા પાછળ રાખી એક વ્રહ્મ પાત્ર ધનપાત્ર પતિ મરી જ બિચારી ક્રમુદને પ્રાપ્ત કરાવી આપ્યો હતો. ક્રમુદ એક અર્ધ બાળા હતી અને તેને જાણે તેવી રીતનું ઉત્તમ શિક્ષણ તેને મળ્યું હતું, તેથી તે સર્વ રીતે સતોષધારી પોતાના રૂઢ પતિની સેવામાં જ કાળ વ્યતીત કરેલા, એજ પોતાનું કર્તવ્ય છે એમ સારી રીતે સમજતી હતી. પરંતુ તેની પાછળ એક એવા ભયકર વિશ્વાસ કેડો લીધો હતો કે, તેણે તેને સુખ મળવા દીધું નહિ.

પડોદરામાં કામદીબાળ નજીકની ચીલીના પાછલા ભાગની એક નાની ઝોરડીમાં ક્રમુદનું પિતૃગૃહ આપ્યું હતું. આજે તેની માતા ભયકર મંદવાડ ભોગવતી હતી, ક્રમુદ માતાની સેવા માટે સ્વચ્છ ગૃહેથી ઘેર આવી હતી. પુત્રીનું સુખ જોઇ માતાના દુઃખમાં જોડે વાસ્તવિક રીતે વ્યાધી ફર થયો ન હતો, તેણે પડોડા થયો હોય તેમ લાગતું હતું. તેનાથી દુઃખમાં બોલાતું ન હતું, તો પણ સદૃશ અવતર કરી તેણે મંદ સ્વરે પુત્રીના કાનમાં ગણગણાટ કર્યો. ક્રમુદની માતાનું નામ સરસ્વતી હતું. હવે તેને નામચીજ મળેલી શું.

સરસ્વતીએ કહ્યું, “બહેન જો મે તારા માટે જરૂર જોડલી કાળજી રાખવામાં દુઃખની જરૂર કીધી નથી. તારા સુખ માટે મેં આવા ગમેલો લગ્ન પોતે ન હતું. શું કંઈ મને તારી જીજ્ઞાસે કંઈમાં કસાવી તારા પિતાએ મૃત્યુ મમ્મયે મને સ્પષ્ટ કહ્યું હતું કે, તું તેનો વિશ્વાસ કરીશ નહિ. તે વિશ્વાસને પાત્ર નથી અને તેથીજ મેં તેને તુ મેશને માટે ત્યજેલી છે પણ બહેન, જુલો ! અરેરે ! મારા પ્રાર્થન્યેજ બુલાવી”

છેલ્લના રાખડો એટલા આવેશપૂર્વક બોલાયા કે તરતજ તેની અસર શરીર પર થઈ સરસ્વતીનું સુખ બધું થઈ ગયું. આવેશમાં ને આવેશમાં સગીપાત્રનો પ્રારભ થઈ ગયો. ક્રમુદ જલગર્ભ ! અમાન બાળા આવા સમયે શું કરી શકે ? અધુનમાં પુર દીપક મુગાઈ ગયો. દીવાસળીની પેટીની શોધનો આરંભ થયો, પરંતુ એક લાકડાની સળી પણ આવખતે થઈ બની ગઈ. આ તે ક્રમુદ કંટાળી અને ધમ્મ નહિ હોવા છતાં પણ બહાર નીકળી જીજ્ઞાસે પોકારવા લાગી. કેટલાક પોકાર કર્યા ત્યાં જીજ્ઞાસે ઉતર આપ્યો કે, “કેમ શું છે ? તારી માને પંધારે દુઃખ થાય છે ? ગપરાઈશ નહિ એવો દાંદને લીધે એમ લાગે. અત્યારે દીવા-સળીની ચી જરૂર છે ? અત્યારે સર્વ થઈ રહેશે. તું દમજાં સૂઈ જા !” આ ઉત્તરથી ક્રમુદ સંતોષાઈ થઈ ગઈ, પણ હવે તેની દીપ્ત રૂઢી નહિ; કેવું તેણે પુનઃ જીજ્ઞાસે નહિ બોલાવવાનો નિશ્ચય કર્યો, પણ પ્રભુની પ્રેરણાથી ચંદની નિઃઃ એકદમ ઉઠી ગઈ હતી. તેણે આ રાખડો પોતાની અગામીમાં અંતર્યામી દત્ત. તે તગ્નજ એક કંદીલ લઈ નીચે ઉતર્યો અને ક્રમુદ આગળ જઈ ઉભો રહ્યો.

“મહેન શું છે ?” મ્હીનો નહિ ! હું તમારા પડોલી છું તમે મને ઓળખતા નથી તેમ જ તમેાને પણ ઓળખતો નથી, પરંતુ તમે ‘આ સમયે કોઈ હું ખમા છો, એમ’ નાણીને છું આં પો છું જે દરબત ન હોય તે જે કામ હોય તે મને પુરતીથી હશે. હું આનંદપૂર્વક મને તેનું કમિન કાર્ય દશે તોપણ ક્ષીય એવી મને શ્રદ્ધા છે.”

એક અપરિચિત જુવાનને આ પ્રમાણે અભિવ્યક્તિઓ આવેલો. જેઈ પ્રથમ તો કુમુદ લલ્લન પામી, પણ તરતજ તેને માતાની રિયલિટી અનુભવ થયું, તેથી વિનયપૂર્વક ઓગડીમાં આનંદ સચવી, પોતે આગળ થઈ ચક્ર કદીન લઈ લની પાછળ પાછળ ગયો અને વિજ્ઞાતામાં પડેલી સગરનીને જેઈ કુમુદને હાથ બહેન મજારાશે નહિ ! હું જાકરને બાનાવી હમજાન પાછો આનુછું આવા સમયે ધર ગયું ઉપાય કરવા ઉચિત નથી.”

ચક્ર તરતજ સાવકસ પર દવાર થઇ પોતાના એક જાકર મિત્રને બોનાવી લાવ્યો. જાકર પ્રકૃતિ જેઇ દવા આપી જરૂરની શ્રમના આપી વાલ્યો ગયો—જાકર પોતાના ચક્ર પ્રતીનો માર્ગ લીધા પછી ચક્ર પાઠો રતગૃહમાં આનંદ નાગરો પણ તેને રિયાઝ આ પો કે, પાલિશ એવી દાવાથી મજારાશે માટે તેને આધાસન આપી, પછી જરૂર જેઇએ ચક્ર પુન કુમુદ પાસે આવ્યો અને કહ્યું, બહેન ! આ વ્યાપી એટલો જલક નથી કે જેથી તમારી માતા માટે શકા થાય, પણ જે જરૂર પડે તો મને જુમ પાડજો, હું તરત આવીશ માર નામ ચક્ર છે.”

“અલી કુમુદ ! કીક છે !

હવે તું મારા સપાગમાં આવી

૦ જેઉછું તારા નાગ કયા સુધી જ ચલાવી શકે છે ? યાદ રાખ કે હું તને રીબી રીબીને ન માર તો માર નામ કૃત્યતા નહિ ! હું કોણ ? શું હું નથી જાણતી ? હવેજ તને ખબર પડશે કે પાંચ વીસે સો થાય ! કાલેજ તારોધા થડી નાખું છું, જે કે ચક્ર પરિત છે, પણ જ્યારે તેને અપરિત ન મનાવું તો બાલુજે કે મારી માતાને પેટે હું પુત્રી નહિ પણ પત્થરજ પડી હતી ! બસ ! બસ ! હવે તો એમજ ! ચક્ર, હું પણ માની લે કે હવે તારી સમાજ સેવા ધુગમાં મેળવી દેનારી એક વ્યક્તિ તને મળી છે ! કુમુદ ! જે તારી માતાનું

મારા પતિ માથે લમ થયું ન હોત તો શું તારા બાપનો મારા વગર છુટકો ફોતો ? જ્યારે તારી મા ડાહી ડમરી સતી સાધી બની બેઠી ત્યારેજ મારા અપશરુષ્ક માટે, હું હંમેશાને વાસ્તે તારા પિતાથી તગ્ધર્ષ ! પણ હવે હું જગતને બતાવી આપીશ કે, મેં તો ગમે તેવાં કર્મ કર્યાં, પણ આ જે સીતા બની બેઠું છે તે સીતા નથી પણ મારાં બહેન છે ! હવે તું ક્યાં જવાની છે ? મુદો હાથ લાગ્યો છે ! સત્ત્વની દરકાર કોને છે ? સત્ય કોણ લેવા બેઠું છે ? જગતને માત્ર સદજ પડાવો જણાવો જોઈએ.” આવા પ્રકારના વિચારો કરતી, કુમુદની ઇચ્છા અપારાગ્રહ ગોપાગેટ તરફ ચાલી જતી હતી.

x x x x x

“અરે ! હમણાજ વળસો રૂપીઆ ખર્ચો તે આટલા મારે કે ? ક્યાં છે બતાવી દે ! નહિ તો બારજ વાગ્યા સમજાવે !” જમાઈએ ધમકી સાથે દમ ભરાવ્યો.

સરસ્વતી વચ્ચે બોલતા જતી હતી તેને અટકાવી કુમુદેજ નીચે મુખે જવાબ આપ્યો, “તદીપર ગઈ હતી, ત્યાં હાથેથી સરી પડી, બાણીએ તપાસ કરાવી પણ ઉંડા જગમાં કંઈ પતેા જાયો નહિ.”

“બહુ સાહે ! થંડા જળમાં તું કેમ જપલાઈ નહિ પડી ? તમારા કાળાં મૂલ્ય તમારાં છુપાવ્યાં છુપા રહેવાનાં નથી ! કોઈ ઘરમાં આવતું જતું હતું અરે ? જાણીતા સિંચાણ ચોરાવજ નહિ !”

“ના કોઈએ આવતું ન હતું. અમ જરીબના ઘરમાં કોણ આવનાર હતું ? પણ કહું છું કે તદીમાં પડી ગઇ ત્યાં પછી ચોરી થવાની વાતજ ક્યાં રહી ?”

કુમુદની ઇચ્છા કંઈ કુમુદનું હૃદય બાળવાની સંધી જવાદે તેથી ન હતી ! તરતજ તેણે ટાપચી પુરી કે, “બહેન ! આપણા ડાક્ટર સાથે કોણ આવ્યું હતું ? આજે તો કોઈનો વિશ્વાસ કરી શકાય નહિ. તું તો ભોળી છે તે બધાને તારા જેવા સમજે, પણ તું અસ્મા-વાળાના ચાળાથી હજી અજાણી છે !”

હવે તો કુમુદની પૂર્ણ ખાતરી ઘઈ કે, આ કુલટાએજ આ પતિરાજને પસંદાવ્યા છે. કુમુદે વિચાર્યું કે, વિરોધ વાતથી કંઈ નીજીજ થશે, તેથી આછછ કરી કહ્યું, “ઇચ્છા ! તમારી વાત ખરી છે, પણ કંઈની તો સરિતામાંજ સરી ગઈ છે, એટલે બીજાપર દોષ કેમ મુકી શકાય !”

“બસ કર, તારો સવારો ! તમારાં કાળાં મૂલ્યોનો બદલો તમને મળવોજ જોઈએ શું ભણી આટલાજ મારે ! તારા માથે તને આવાં કર્મ કરવા આજ્ઞા લખાઈ દશે ! તારી મા પણ તેથીજ ! હું જાણુનો દત્તો કે, ડેસી ડાહી રહે, ત્યારે તો મા રીટ્ટીના રહાપણનુ રૂપ તો આવ્યું છે ! તારી માને ખાવા ન હોતું મળતું તો મારે ત્યાં આપીને પડી રહેવા કોણે ના કહી હતી ? પણ આવી વેશ્યાને વટાવે તેવી વિદ્વત્તા ક્યાંથી આવી ? બતાવ ! ચાલ ! ડાક્ટર સાથે કોણ આવ્યો હતો ?” પતિએ કહ્યું.

હવે સરસ્વતીથી રહેવાયું નહિ. પીમેથીજ પથારીમાં બેસી ગળગળા સ્વરે કહ્યું, “તમે મારા પુત્ર્ય છો એમ કહું તો પણ એટું નથી અને વળી કહું કે તમે મારા બાળક સમાન છો તો તે પણ અસત્ય નથી. નહિ બોલવા જેવા શબ્દો બોલી આ છેવટની ધણીએ મને રા કરવા દુઃખી કરાછો ? તમે બોલવાની કંઈ દલ રાખો તો સારું ! તમેને વધુ કહેવાની મારામાં નથી; પણ તમે અનુમતી છો, અને તમારી આગળ અનેક બનાવ બની

તો મદજ માગતમા આમ કોપી શા માટે બને છે ? વગર વિચારે કોઈના પર જોઈ સુકવો એ શિક નહિ તે તો બિચારાએ મધ્યમત્રીએ ચારી સેવા કરી તેમો બદલો આપો કેમ આપી શકાય ? તે મારા પુત્ર મમાન છે, અમર કરને તેવી સહાય કોણ કરે તેમ છે ? પ્રભુ ! પ્રભુ ! ક્ષમા કરો ! તમારી કમળીની જીમત માફ રાચરચીલું જે હશે તે વચી સાંડી પુરી કરીશ !”

‘હજી તો સકાઈમિથી હાથ કાઢવો નથી ! જહ જરા વિચાર તમેજ કરો તો બહુ સાર ! મેં તો સપૂર્ણ વિચાર કરેલો છે હવે તમે જોઈ શો કે તમારી શી દશા થાય છે ?’ એટલું કહી જમાઈ આવ્યા ગયા મહેવાની જરૂર નથી કે કુમુદની છજીનો તેમની સાથે ધણા લાંબા મમયથી આડો વ્યવહાર હતો અને તેનાજ કાણે તે નટાએ વચમાર્થી કુમુદનું કંઠક ફર કરવાની આ બાજી ગચી હતી

‘હિ મતલાન આજ તો માજનુ મળ્યાનુ છે દશાવાડની વાડીમા આજે કંઈ એર રમ મની રહ્યો છે પેલી બિચારી કુમુદ અને તેની મા સત્વવતીને ન્યાત બહાર મુકવાની તૈયારીઓ બાતે છે તુ ન્યાતના આગેવાતેનો એજ મધો છે કે ? ચાલો આપણે પણ જોઈએ તો ખન કે શુ થાય છે ?’ માણેતાલે મ્થ

આડાની વાડીમા આજે મહાજન સમાજ જલ્યાયો છે એક જાણે બે જાણ છે કોઈ જુમો પાડે છે, કોઈ ક્ષાત રહ્યા સચના કર છે, કોઈ કુમુદને દોરિત જણાવે છે સારે કોઈ શીગવાની શક્તિ પ્રગટ થી તેમને દશાવાડની જરૂરીયાત જાહેર કરે છે દમણુ તો શા સારે હવે તેમ ચચા કરા કરે છે આજના સાજનામા ખુબી એ હતી કે, આ ન્યામ જગત પાનક મોપીજન પ્રિય અધમોદારક આચાર્ય મહા પ્રજા આપનાર હતા અનેક મમારની વાતો ચાની ગી છે એટલામાજ પ્રજુની પધરામણી થઈ હવે સર્વેન શાતી-પસરી ગી આચાર્ય શીએ પોતાની બેઠક લીધી અને હજીકત જાહેર કરવા આજા કરી કે, તરતજ સરવવતીના જમાઈ ગાઝા રાવે ઉભા થઈ હીહસ્ત બેડી માયુ નમાવી કહ્યું—

ચાલુ—પા. ૧૬

॥ આત્મહિતોપદેશ ॥

સજન

સાચતો વતણે વાણા કિયુ તાતરો દેશ,
કિહાનો સવાતી જની, જયી આજો (તુ) એક ।
કિહા છે જરાનો, વાણા લમતા તુ એક । સા । ૧
જન્મ મિથે જાણ વાણા જુરા હતા કેરા ।
સ્વાહીથી સપેતી આવી હવે તો તુ મેત । સા । ૨
માત પિતા ને બાધવ, તારા નહી અકા ।
વ્યાહિ પયો છો વાણા નિમાર કેમ । સા । ૩
ધર્મ એક સવાતી સાચો જુહો દે અનેક ।
હિમત શે પ્રજુનો સરજો જમ ગંદે દેક । સા । ૪

ચતિ હિમમત વિજયજી

“મહારાજ! આપ સર્વેજ છે, આપનાથી કંઈ અગરણું નથી. પરંતુ જ્યારે માનુષી લીલા જતાવયાં માટે ભગવાને આજ્ઞા યદ્ય છે, ત્યારે તેને આધીન થવાની મારી ફરજ છે. પ્રભુ! મારી સ્ત્રીએ અને સામુએ એક એવા માણસ માથે સંબંધ દર્શાવે છે કે, જે આપના સામ્મતી આજ્ઞા મુજબ અદ્વિષ્કાર થવાને પાત્ર છે. તે માણસનું નામ આપ જાણો છો. વળી તેણે વિસાપતી દાઢવાળી દયા પાત્ર પીધી છે.”

આ સખામાં ખેડેલા એક યૌવનુએટથી આ વિચારથી જ્ઞાની પાન સામળી ચૂષ બેસી રહેવાયું નહિ તેણે ઉઠી કહ્યું, “શું દયા પીધી તે માટે તે બધું યર્મ યર્મ કે? અને જો બધું યદ્ય હોય તો પ્રાપ્તિથી પાવન કરે! પણ તે પહેલાં તેની દફાકન પણ જાણવાની જરૂર છે. ન્યાયકાર્યમાં વાઢી અને પ્રતિવાદી એમ બન્નેની દફાકન સાંભળવી જોઈએ.”

મહારાજે ઉઠી આજ્ઞા કરી કે “આ વિષયમાં જાણકારના આગ્રહજનોની બધું વિદ્યાથી ખમિત થએલા મનુષ્યોએ માયું મારવાની જરૂર નથી. અમે સર્વ મમાયારના જ્ઞાના છીએ, એટલે પ્રતીપક્ષના જવાબની જરૂર નથી. ચંડને દુ મારી ગીતે મળ્યું, તે એક કોલેજમાં જનારો મુનાન છે. કોલેજમાં જાય તેટલા ખરાબ છે, એમ કહેવાનો મારો આશય નથી, પરંતુ આગ્રહ વિદ્યાની જે ખરાબ અસરો થાય છે, તેનાથી ને મુકન રહેલા નથી. વળી તે સ્ત્રીઓની સખામાં જાય છે, આર્ય મમાજની મંગ્લાઓમાં જાય છે, જેનોના અપામગમાં થયાલુ સાંભળવા બેસે છે. મુસિંદાસાર્યના નામિકા ધર્મનું અવલોકન કરે છે, માર્યના સમાજમાં માર્યના કરવા કોડે છે. મુર્તિઓને દુરથી નમસ્કાર કરે છે, અપોગની ઉમની કરવાની પાતો કરે છે અને વૈષ્ણવોને દોષે છે, તેમજ તે જે કાષ્ટરને દવા કરવા તેરી જાઓ દતો તે કાષ્ટર પારમી દતો, માટે તેનાથી મરજવતી બધુ થયેલી છે. વિશેષમાં એ છે કે, ક્રમુદ જેવી સુવાન જાળા પ્રાપ્તિ જગુ એ પણ અમયને ટેકા આપે છે, અમે જે સુવાન ન્યાતનો નથી, કામ જાળાનો પરિચિત નથી, તેનો રાત્રીએ જ્ઞાનોને શ્રો આશય દોષ? આટલી જેદમન તે આ માટે ઉઠાવે? કષ્ટ છે કે, તેનો કષ્ટ વિચિત્ર અર્થે દોષો જોઈએ? માટે તેને જ્ઞાન જ્ઞાન કરવામાં આવે છે.”

— જસ. ન્યાય યદ્ય મયો! મહા મજુજને સામળી શી ખખર હોય કે સામ પ્રમાણે જોવા રહે. જો. વળી, માંલુ જરૂર જોયે. મે. કુર્મિદા જેમ્મ જામ. ન્યાતમાં. માર્કા. વળી. રહી, જો જોયે. કાપે તેમ જોવી આશય ગયા ઘણાંઓને આ ન્યાય નહિ પણ અપષ્ટ અન્યાય જળાયો. પરંતુ મહારાજની આજ્ઞા યદ્ય તો વચમાં કોણ ભોલી રહે?

મહારાજની આજ્ઞાનો અર્થ જાણકાર કરવામાં આવ્યો અને ક્રમુદ તથા તેની માના ન્યાતથી દુર થયાં. મરજવતીને ન્યાતની ફરકાન ન હતી, કિન્તુ ને પોતાની પુત્રીના દુઃખે જુરતી હતી, તેના પર જે મંજીર આરોપ મુકવામાં આવ્યો હતો, તેના નામથી તે તેનું મરં અંતર જગી રહ્યું હતું વળી તેનો વિમુદ આત્મા આટલો પગિનાવ પામવા ખ્યાં બક્ષા (!) શોધીઓ પર આપીવાદ જરૂર પડ્યો હતો. દુષે તે પ્રભુ પામે મુલ્યની જ માગના કરી રહી હતી, પરંતુ કામ પણ આર્ય કુખદ પ્રમંથે નેને મજામાં પોતે જાણે કુખી થયો, તેમ બધથી દુઃ રહવા કરેને દતો

ચદ્ર, કુચુદની ન્યાત અને ધર્માચાર્ય સબધી વિચાર કરતો પધારીમાં પડ્યો રહ્યો હતો. તે જખતે “ચદ્રકાન્ત” કહી પોષ્ટમેન એક કવચ આપી ચાલ્યો ગયો. કવચ તત્કાલ ફેરવ્યો અને વાચકાલુ શરૂ કરતાંજ અશ્રુધારા ઝરી પડી.

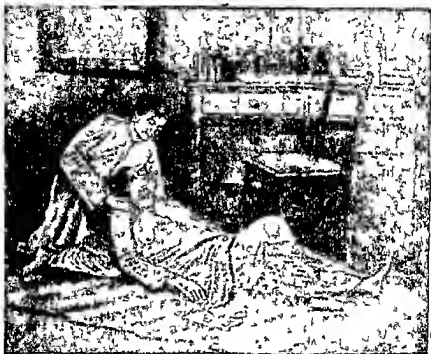
મિત્ર ચદ્ર ।

‘મિત્ર સ બોધનથી આ રમ્યાળા પર અબોધ્ય વિચાર જાંધવાની રખે ઉતાવળ કરતો ।
 “ભાષને પણ મિત્ર વિશેષણ લાગી શકે છે ભાઈ ચદ્ર, તારી કુમુદ બહેન, આ પત્ર
 “ને સમયે મળશે તે સમયે આ જગતના, અરે આ નંબર દેહના સબધથી મુક્ત ધર્મ
 ‘રહેની દશે મારા આ માર્ગ પ્રતિ તારા જેવા સહુદયી બુદ્ધિઓ તીરસ્કારની દૃષ્ટિથી
 “જુએતો ખોટું નથી, પણ મને જે ચોખ્ખા માર્ગ જણાયો, તે મેં મદલ્ય કર્યો છે એક
 ‘રક કંઠે જની સેવા કરતાં તું પણ દુનિયાની કાલી (૧) નજરે ધણે મનાયો છે । પણ
 ‘યાદ રાખજે કે, પ્રભુએ તને તેવા માન્યો નથી જેવટે એક બહેનનો તને આશીર્વાદ
 “છે કે, તને રક જનોની સેવા કરવામાં પ્રભુ સહાય કરશે, અને તે સાથે યાચના પણ
 ‘એટલીજ છે કે જગતના પ્રાણીમાનવી સેવા અને રક્ષણ જૂતથી આવા અનેક સકટ આવે
 તો પણ વિમુખ્ય ચપ્પશ નહિ મેં જે માર્ગ સ્વીકાર્યો છે, તે સાચી દૃષ્ટિએ પણ બોધાગતી

“પ્રાપ્ત કરાવનારો છે, પણ તું જાણે છે કે પતિથી ત્યજાયલી નાળાને મારે
“જગત ઝેર સમાન છે

“લી તારી અદૃશ્ય રહેલી જાગિની,

કુમુદ’

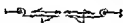

ચંદ્ર એક લય કર ચીસ પાડી નીચે પડ્યો હું તે વખતે તેના પ્રુખ્તકાવયમા હતો
ત્યાથી દોડી આવ્યો અને તેને શુદ્ધિમા લાવનાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. થોડી વારમા
હંડા ઉપચારોથી ચંદ્ર શુદ્ધિમા આવ્યો અને પોતા પર તથા સરસ્વતી અને કુમુદ પર
આવેલ ખોટા આરોપો નિવારવા મારે શ્ર કરવું તેના વિચારમા પડ્યો અને બંને
ધીમે ધીમે આ સર્વ આરોપો બાબત અને દુર કરી પેતાની, કુમુદના અને તેના
માતાની શુદ્ધ ઉત્તવળ કીર્તિને વધારી પોતે એક સુશીલ શિક્ષીત નાળા સાથે પાણી મહાશ્વ
કરી પોતાના સસારને સ્વર્ગમય બનાવી સુખી થયો કાળે કરી છુટ અને ગાડાલાલ
પોતાના કુળ્યોને લઇ ત્રણ વર્ષ પર્વત તટન દુબી અવસ્થામા છવી અને પોતાના કુળ્યોને
બદલે આપવા કિરતારના દરબારના હાજર ઘર્ષ ગયા.

જીવન અને જીવનાઓ.

જીવન એટલે શું? અને જીવનાઓ એટલે શું? જીવન એટલે, માનસાં પ્રવેશની શુદ્ધિઓમાંથી જે સત્યનાદ આવે અને તે નાદ પ્રમાણે રૂપ ગરીબ આ અવનિમા જે પા બળવે, અને તેનો પડોશ વિશ્વ વન્દે તે જીવન અતર આત્માના હૃદયમયોવેના અને પરિ પકન થએના દ્વારોમાંથી જે જેની અસાજ આવે, અને તે અસાજનો ધનિ, આસપાસના નાતાવસ્થામાં ફેરાવવાને જે ગત કાર્ય કરે, તેનું નામ જીવન—અતિચિત્ર મહત્ત્વા કલ્પિત સુન્દરચિત્ર કરે, અને તેનો દુહાનીનાદ જળવે તેનું નામ જીવન—આસોરજીવાસ આનંદી નળીનો આધાર વડે જે શરીર મારે કરે, તેનું નામ જીવન, જે જીવન અમરકાવોથી, અતકાવોથી દેશમેવાના અમેવાજીતથી અને અખડ અભયથી જીવન, તેનું નામ જીવન—જે જીવન

આત્મવત્સલ્યમૂલેષુ પદ્મવત્સલ્યમૂલેષુ ॥

માનુષ્ય પરદારેષુ ય પદ્મવત્સલ્યમૂલેષુ ॥

આ અનેના જ્ઞાનમય અચારી ભરેલા સ્તોત્રને પાતાના સ્થુલ તેમજ માનસિક જીવનમાં રૂઢ કરી દીધે, અને તે પ્રમાણે વર્તનનું વહન કરવાનું ઉન્નતમ વૃત્ત લે, અને અનુ કરણીય જીવન જીવે, તેનું નામ જીવન હુકામાં જ્યાં સુધી આત્મા, સ્થુલ દેહમાં નાવાસ કરી રહ્યા છે અને આત્મા ખુદ, આત્માની અકળીય શક્તિ જાણે છે, અને એક મુસાશીર તરીકે આ મુસાશીરખાનામાં વસવાટ કરી રહ્યા છે પ્રાચે હિન્દુઓને મનની શક્તિ પ્રમાણે રચણ કરવામાં બાધ થતો નથી અને તમામ અવયવોને છુટથી કરવા દીધે છે અને પોતે પોતાનું કાર્ય ધ્યેય જાણે છે તે જ્યાં સુધી છે ત્યાં સુધી આપણે તેને જીવન કહીશું—અરે! આપણે તેને દેખવું જીવન મ્હીશું જીવનનો સાક્ષાત્કાર મ્હીશું—પણ અમારો જ્યારે આ પોતે જશે અને તમામ દ્વારો જીવનના મધ્ય થઈ જશે ત્યારે આપણે તેને અત તરીકે, મૃત જીવન બંધે મુકવું કહીશું માત્ર મરના અગાઉ જે જીવન પસાર કર્યું તેનું નામ જીવન પ્રથમ આપણે ખુદ તેના જીવતા જીવન ઉપર જોતા હતા અને હવે આપણે સત્કાર્યમય જીવન—સુદૃઢ જીવન તરફ જોઈશું હવે આપણે જીવનાઓ ઉપર આપણું કોઈ પણ વસ્તુ સ્થાપર વા જગમ દેશ પણ તેના ઉપર અમે અનુધી સાચા નજર જતા જે વિચાર જન્મ પામે તેનું નામ જીવના—જન્મ પામેલા વિચારો જન્મસૂત્ર સમક્ષ જણાવના તેનું નામ જીવના—જ્ઞાનચુધી મધ્યનિઃ શ્વિટમાં ચિત્રમય જગતના માનસિક પ્રવે-

શના ધર્મ રમ્ય અને આલસજનક દૃષ્ટિ દર્શન થતા જે વિચારોનું ઉદભવન થાય, અને તેને ખાંચે કાઢી પછી કાર્ય હોય ત્યારે મન થઇ આવે તેનું નામ ભાવના હૃદયસાગરની સંયોગ સાગણીઓનો પવિત્ર પ્રવાહ, સુગન્ધિય પેદી કાઢી પછી દિશામય, વાળવાનું મન થઇ આવે તેનું નામ ભાવના—આત્માના અનગંગ પ્રદેશોમાથી જે પ્રતિધ્વનિ થાય, તેનું નામ ભાવના મતલબ કે, (Where there is friction there is heat) જ્યાં સંઘર્ષણ ત્યાં અગ્નિ એવીજ રીતે જ્યાં નુતન દ્રષ્ટિ દર્શણ ત્યાં ભાવનાનું આનંદકાર્યે વ્યવસ્થા શરીર અને ભાવનાઓ એકત્રિત થયેલી છે ભાવનાઓના સમાગ્રથી શરીરને ધકેલતું પડે છે બહાર શરીરમા કાર્ય પ્રદેશનો—સેવા પ્રદેશનો અનિષ્ટ અગ્નિ પ્રજ્વળિત થયેલા પડ છે અને સાર પડાં કર્તવ્ય પ્રદેશની પેદીઓ દ્રષ્ટિગોચર થાય છે અને ભાવનાના પ્રતિભાવત પ્રમાણથી રાજસાગી મતાઓ મોઢી શકાય કે અને કર્તવ્ય પ્રદેશમા એક ગદાદુર વીગ તરીકે ઉભા મઢી શકાય છે અને સાર પડાં "વા હોમ" રીતે પડેા ફેલે છે અથવા 'એ માહસમયનું સૂચને ભાવનામા મહત્વિયત કરી શકાય છે જેવું જેવું જોવાય છે તેવી તેવી ભાવનાઓ થાય છે અને જેવી જેવી ભાવનાઓ થાય છે તેનું તેનું ચારિત્ર—મનુષ્યત્વ અને વ્યક્તિત્વ વડાય છે માટે મામ, પ્રાત્ર અને રિદીય મદાન ના યના માટે ભાવનાઓ અદર્શિત ઉચ્ચતમ હોવી જોઈએ અને ઉચ્ચતમ ભાવનાઓ નાની ગીતે મળી મકલી જોઈએ (૧) વાગસામા (૨) વાચનથી (૩) સત્સમાગમથી

અવશ્યમાવિભાજના પ્રતિકાદેશમવેધદિ ॥

પ્રતિકર્ત્ત્વ કિં નૂન મલસામ યુષ્કિદિર ॥

ભાવવાર્થ:—અવશ્ય કર્મના પરિપાટ્યા જ યસાનું હાથ છે તે તો થાય જ છે પ્રતિ કાર્યથી કંઈક મુદત હોય તો નળ, નામ અને યુષ્કિદિર ઉપર વિપત્તિઓ કેમ પડત?

પવિત્ર ભાવનાઓનો કર્તવ્ય પ્રદેશ રચવા માટે, પ્રતિ વિદ્યબલુઓ સાક્ષાત્ હશેજ પછી Conscious અતઃ આત્માને છેતરીને કદિપણ ભાવનાને વધવા દેશે નહિ કદિતર વિદ્યબલુઓ અવશ્ય વિનય મેળવશે માટે શુધ્ધ ભાવનાઓથી આગળ વધે (૧) પ્રથમ વારસામાથી ભાવનાઓ મળવી જોઈએ માતા, પિતા, શુદ્ધ કમ્પતી રહસ્યને ધર્મના મુત્તાનુસાર જાણતા હોય, વાતાવરણ પછી ઇશ્વરી સન્નેગીમા રચાતું હોય, આધારિ વસ્તુઓ પછી સાદિવક હોય તેમ એકાત વાસનો લાજ બદલ્યારી તરીકે તથા એક સાચા ગૃહસસારી માધુ પુરુષ તરીકે હોતા હોય, અને વાચન પછી, નહિ હાલની લાત મોહનીયા અને સુમન મિમાસાની કાગેતિજક વાતોમાં વાળુ હોય, પછી અધ્યાત્મ જીવન ગાળનાતુ શીખનાર હોય, સત્તાન પ્રાપ્તિની સમજણ પાડનાર હોય, વારસાની ભાવનાઓવાળુ, સેવકા રસવાળુ અને મહાત્માઓના જવલત જીવનોના ઉત્કૃષ્ટ દૃષ્ટાંતોવાળુ હોય અને તે વાચનનો સત્ત્વ મધ્યાસ હોય અને જીવનની ધિક્કાઓ પછી તેનાજ વાચનના વિહાર સ્થાનમા મુકાતી જતી હોય, અને આવા પ્રવારનું ત્યારે ઉભાવતુ એટલે જોજો માતાપિતા તરીકેનો પવિત્ર હક્ક રજુ કરે છે તેઓનું હોય અને તેઓના પવિત્ર સમ્બન્ધથી જે પુનરતન પેદા થાય તે અરેખરી ભાવસુચક ભાવનાઓ વાળુજ થાય અને તેને આત્માસમાધિના નાગસામા ભાવનાઓ અજેની દોષ છે જેથી તેની ભાવનાઓ ઉચ્ચતમ જ રહે છે અને તે બાળક આ દુનિયા ઉપર થણુ પ્રજારસમય કાર્ય બળથી સહે છે (૨) ધારેકે વારસામાથી ભાવનાઓ ન પ્રાપ્ત થઈ અને ભાવનાઓનું અવશ્ય જ્ઞાન પછી ન પ્રાપ્ત થયું

જેઓ અનંત, જ્ઞાન, અનંત બળ, અનંત સુખ વિગેરેની પ્રાપ્તિ કરવા અને નિઃસ્વાર્થે દેશ લડિન કરવા સારૂ જેઓએ અપ્રસાવના માટે પ્રયાસ શરૂ કર્યો છે તે જૈનો છે. નિજ સ્વરૂપે રિયત થયા તે જિન દેવ, અને નિજ સ્વરૂપે રિયત થયા માટે જે પ્રયાસમાં છે તે જૈન શ્રી જિનદેવના ઉપાસક તે જૈન. આત્મચાલી હોય છે તેજ જગતનું કલ્યાણ કરી શકે છે માટે શ્રી કલ્યાણ જીનેશ્વર જે પ્રકારે ધરેશ્વર વ્યાપક આત્મારૂપ પરમાત્મા કહેવ છે તે પ્રકારે અનુભવ કરવાનો જે પ્રયાસ કરે છે તે જૈનો છે.

હોમરૂઝ એ શું છે?—હોમ એટલે સ્વ, ધર અથવા દેશ અને રૂઝ એટલે રાત્રી, વહીવટ વગેરે; ધરનો વહીવટ તે હોમરૂઝ, દેશનો વહીવટ તે હોમરૂઝ. દિંદના લોકો દિંદના રાત્રી વહીવટને સમજે અને ચલાવે તે દિંદનું હોમરૂઝ; કેટલેક સ્થળે અનુભવિષીરીનું ધોધન છે તે પણ એક પ્રકારનું હોમરૂઝ છે. જેની રીતે બાળકો નાની ઉમરનાં અને નિત્યે ધરાવમાં હેમ છેલ્લાં સુધી માયાપો ધરનો વહીવટ ચલાવે છે અને બાળકોને લલિત્વમાં સર્વ વહીવટ સોંપવા માટે કેળવણી આપીને તૈયાર કરે છે અને કદચ બાળકોને માંદગી આવે તો એ પણ પછુ કરે છે. દિંદના સંબંધમાં નામદાર દયાળુ સરકાર મળ્યાથી જોએ છે અને દિંદવાસીઓ બાળકોની જોએ છે, દિંદવાસી શ્રી બાળકોને હોમરૂઝ એટલે સ્વરાત્ર્ય આપવાની શ્રમ ધનિષ્ઠાથીજ આગ્રહસ્થ નામદાર સરકારે દિંદવાસીઓને કેળવ્યાં છે અને દિંદવાસી લાપક ઉમરે અને લાપક રાત્રે પહેલેણ છે તેથી નામદાર દયાળુ સરકારે પોતાની સપૂણ દેખરેખ નીચે એટલે સત્તા નીચે દિંદના લોકોને આગ્રહેવિઆ અને રેનેશ જેવું સ્વરાત્ર્ય આપવું તે દિંદનું હોમરૂઝ છે. આવા પ્રકારનું હોમરૂઝ દિંદવાસીઓ નામદાર સરકાર પાસેથી મેળવવા મળતું કરે છે આ એક બાલ હિંદનો એટલે વેપદારિક અર્થ ધરી. મારી અંગત માન્યતા આથીએ ઉંચી અને વધારે પવિત્ર છે અને તે એ છે કે હોમરૂઝ એટલે સ્વરાત્ર્ય. સ્વ એટલે આત્મા અને રાત્રી એટલે શાસન—આત્માનું શાસન. કેવળ નિજસ્વરૂપે રિયતતા તે હોમરૂઝ એટલે સ્વરાત્ર્ય સર્વત્ર કેવળ નિર્દોષ આત્માનંદનો અનુભવ કરે તે સ્વરાત્ર્ય જેમાં સર્વનો સમવેશ થાય છે, જેમાં સર્વ વિલીન થાય છે. જે સર્વને જાણી શકે છે એવા આત્મારામ પ્રભુનો અખંડ અનુભવ તેજ અર્થ સ્વરાત્ર્ય. લાવાઈ એવો છે કે વ્યવહાર નયથી દેશનું સ્વરાત્ર્ય તે હોમરૂઝ છે અને નિઃસ્વયનયથી આત્મિક સ્વરાત્ર્ય; અર્થાત્ આત્માનંદનો અખંડ અનુભવ તે હોમરૂઝ છે વ્યવહારનું સ્વરાત્ર્ય કાલ્પિક છે અને નિઃસ્વયનું એટલે આત્મિક સ્વરાત્ર્ય શાસ્ત્ર છે. વ્યવહારનું સ્વરાત્ર્ય સ્વાર્થે બુદ્ધિવાળું અને કાલ્પિક છે છતાં પણ તે નિઃસ્વય સ્વરાત્ર્યના પમારૂપ હોઈ શરૂઆતના અવધાઓને અતિ જરૂરનું છે. દેશનું સ્વરાત્ર્ય આત્મિક સ્વરાત્ર્યને પુષ્ટ બનાવે છે, પ્રાપ્તિ કરીમાં પશું કયે મુનિઓને જ્યારે જગતમાં જગતનું સ્વરાત્ર્ય ન જણાવ્યું ત્યારે ગંગા કિનારે અગર ગુફાઓમાં કે પહાડોપર જ્યાં ત્યાં સાંકડે સ્વરાત્ર્યની સ્થાપના કરીને તે દારા અધિકારિક સ્વરાત્ર્ય એટલે આત્મગત્યને મેળવતા હતા. પરંતુ રિયલિ આવી છતાં મારી અખંડ માન્યતા નો એવી છે કે આત્મિક સ્વરાત્ર્ય છે એજ અરેખરૂ હોમરૂઝ છે માટે અખંડ આત્માનંદની પ્રાપ્તિ કરવા માટે પ્રયાસ કરવો એજ અરેખરૂ હોમરૂઝ મેળવવાનો માર્ગ છે જે આત્માએ સિદ્ધ થયા કે જેમનું તેજમાં તેજ મળી ગયું તે હોમરૂઝને પામ્યા કર્મવાય. હોમરૂઝ કેવળ સખને માટેજ છે, અરેખરૂ શાસ્ત્ર સુખ તો આત્મારૂપ પ્રભુમાં છે માટે આત્મારૂપ પ્રભુની પ્રાપ્તિ એજ અરેખરૂ હોમરૂઝ સમજવું.

કચ્છી જૈન એસોસીએશન અને હોમરૂઝ.—જનદિંદુઆના જેમડો અસ્તિત્વમાં આવેલ છે તેમાંથી સ્વરાત્ર્યને રોકા અપાવવાની સરૂઆત થઈ શકી હશે હોય તો તે કચ્છી-જૈન

કચ્છો જૈન મિત્ર

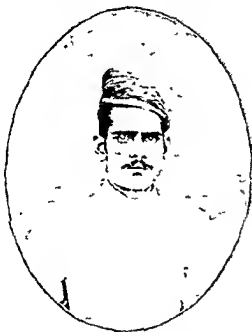
દિન રક્ષક સૈન્યમાં જોડાયલા પહેલા કચ્છી જૈન.

શ્રી. વિશાનજી ઘેલાલાઈ જોના.
ઉંમર વર્ષ: ૨૭.

કચ્છી જૈન મિત્ર.

દર્શન, પૂજનના અભાવે ૫૬ દીવસ ઉપવાસ કરનાર

ધર્મવીર મહિત આત્મનલાલજી શેઠી, બી એ.

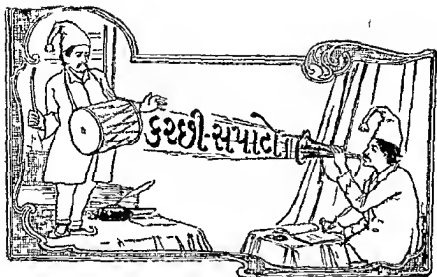
કે જેઓ હાલ સાગ્ર વજ્ર વર્ષે યયા વેલોર (મદ્રાસ) ની જિલ્લ,
નિતઃ અપરાધી સેવે છે.

એશીસીએશને કરેલી છે. જૈન એશીસીએશન ઓફ ઇન્ડિયાએ પણ હાલમાં હોમરૂલને ટેકા આપેલો છે ને પણ 'ખર' જોતાં કચ્છી જૈન એશીસીએશનને આભારી છે આ પ્રમાણે તાજેતર ઉભા યમેલા પણ ઉત્સાહી બનેલા મહાત્મા તાત્કાલિક અસરો સારી કરવા માંડી છે અને ભવિષ્યમાં આ મહાત્મા નિઃવાર્ય પણે દેશભક્તિમાં તન, મન, અને ધનથી વધારે સારા ભાગ લગ્નપરો એવી આશા છે.

અર્જુનલાલ શેઠી:—વર્તમાન પ્રતિષ્ઠાવીના ભોગ થઇ પડેલા દિગંબર જૈન પંડિત અર્જુનલાલ શેઠી છે. ગમે તે કારણથી પણ વગર તપાસે પ્રથમ તેમને ઇશ્વર, પછી જ્યોત્સુર અને હાલ મદ્રાસ ઇલાકાના કાળગૃહમાં રાખવામાં આવેલ છે. જ્યોત્સુર સ્ટેટમાં હતા ત્યારે નામદાર ગવર્નમેન્ટે એવો જવાબ આપ્યો હતો કે જ્યોત્સુર જેવા ફરટ કાસ સ્ટેટની વચ્ચે પડવાની અમારી કચ્છ નથી આમ છતાં હાલમાં કોણુ જ્યોત્સુર કાસ કારણથી પંડિત અર્જુનલાલ અને મદ્રાસ ઇલાકાના એક કિલ્લામાં રાખવામાં આવ્યા છે. બે અટલી લાઇબ્રેરીના જેવોજ આ કેસ રહી શકાય. પંડિત અર્જુનલાલ શેઠીના સંબંધમાં આજ જુધીમાં જૈન કોમ તરફથી ઉપાયો લેવાયા છે તે તદ્દન નશ્વર છે. હું જૈન કોમના જાણીતા દિગંબર મેતામ્બર મંડળો અને કોન્ફરન્સોએ તેમજ તેમના કાર્ય વહીવટોએ આ કેસ માટે જ્યારે અખાડા કર્યા છે ત્યારે આપણી ડર માં નેશનલ કેન્સેશનનાં જાણીતા અંગેજ બાબુ, પ્રમુખ, વિદુષી એન્નીબીસેન્ટે આ કેસને અટલીલાઇએના કેસની જેમ પેતાના હસ્તમાં લઇ પ્રયાસ કર્યો માંડ્યો છે એ કાંઈ ઓછા ધન્યવાદને પાત્ર નથી. જૈન કોન્ફરન્સો, મંડળો અને તેમના કાર્યવાહકોની આવી જાતની બીજા માટે જેટલો ખેડ દરજાયાએ તેટલો ઓછોજ છે. જૈન નેતાઓ જ્યારે આવી જાતની બીજાનો ત્યાગ કરશે અને એકત્ર થઇ કોન્ફરન્સ, હોમરૂલ લીગ આદિ મહાત્મામાં જોડાઇ વિદુષી બિસન્ટને એકમને ટેકા આપશે ત્યારે જૈન કોમની ઉન્નતિ થશે.

જૈન ધર્મ અને હોમરૂલ:—જૈનધર્મની મુખ્ય ખુબી એ છે કે જૈન ધર્મ સારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક ખાલવણી ઓછી સાથે બતાવે છે એટલે કે જે અનતજાગી એટલે સર્વજ્ઞ થાય તેનું શરીર લોખંડ જેવું હોય. જેનું શરીર વજન જેવું ન હોય તે કેવલજાગી એટલે સંપૂર્ણ સ્વતંત્ર, સંપૂર્ણ નિર અને સંપૂર્ણ ચિન્તેતા બની શકેજ નહિ. શ્રીદયાળુ વીતરાગ દેવનું આ સુત્ર કાંઈ જેવું તેવું નથી પણ વિચાર કરતા સર્વોદ્ધૃષ્ટ છે. જ્યોત્સુર હોય તો સર્વજ્ઞ અભય હોય, સ્વતંત્રતા સર્વને હોય જ્યાંએ પોતે વીતરાગ એટલે સંપૂર્ણ નિઃસ્વાર્થ હોય! આવો ઉત્તમ અને પરમ પવિત્ર સિદ્ધાંત શ્રી દયાળુ વીતરાગ દેવનો છે પૃથ્વી, પાણી, આકાશ, તેજ, વાયુ અને વસ્તુકાળના ક્રોધને સુખેથી સ્વતંત્ર રીતે જીવવાનો સરખો હક્ક છે. કોઈ પાસેથી બીજાઓ સ્વતંત્રતા છીનવી શકે નહિ સર્વે સુખે રમે, સુખે જીવે અને સુખે મોગવે આવો જે કનકદેવનો સિદ્ધાંત તો વિશ્વસ્વરાજ્ય છે હોમરૂલના છુટાપણો તો સુખ્ય સવાલ છે અને છુટાપણો ઉત્તમોત્તમ ઉપદેશ તો જૈનધર્મ કરે છે માટે છુટાપણની એટલે હોમરૂલની ખરી દિશાસત જૈન ધર્મ પણ કરે છે. જગતમાં સ્વરાજ્યનું પ્રથમ દિશાજી આદિનાથ પ્રભુએ દેલાન્યુ. સર્વની સ્વતંત્રતા જળવાય અને સર્વ સુખેથી જીવે તેટલા માટે—સ્વરાજ્યદેવજીએ અરિત ધરિત અને રૂપનો દેવાવો અને સર્વસ્વાત શીયેલ—જગતને સ્વરાજ્યનું શિક્ષણ જૈન ધર્મ પણ છે.

દર્બેસ ગુજરાતી સભા
તરફથી સંપ્રેમ બેઠું.

કચ્છી-સપાટો

ત ત્રીજી તમારો પત્ર મળ્યો છે, તથા માન ઉપરનો તમારો કચ્છી જૈન મીતરનો અક આવેલો તે પણ મારા કાચળામાથી આવે—તાને તરવો રોધી કાઢ્યો છે તમે કહેશો કે એ અકને કામગીઆના કાચળામા દેહી નાખવાનું ચુકારણું કારણ એટલુંજ કે મને તે અક જોઈ એટલો બધો ગુસ્સો ચડી આવેલો કે જે તથા દીવસ સુધી એ ગુસ્સાનો કેદ મારા અગમાથી ઉતરવા પાડ્યો નહિ તથા દીવસ સુધી મેં ખાધું—પીધું કે હુમડા પહેરાવું પણ તજી દીધું હતું મેં દરાન ક્યો હતો કે હવે આ સસારની સથે કોઈ જાતની નીસમત રાખવી નહીં સસારની કોઈ વસ્તુ સથે સળધ રાખવી નહીં માગ મિત્ર એ તથા ધરનાગઓએ ધણો ધણો સમજાયો તમારા ઉપરા ઉપરી પત્રોએ ધણા કાલાવાસા કર્યા પણ હું એકનો જે રયો નહીં કુલકરજની નિદા જેમ બહુ લાગે વખત ચાલતી હતી અને આપણા પીણા, દાસા મહાજનના ગુસ્સાને સુધારા કરતા જેમ રવૈના વર્ષો યમ જલ છે તેવીજ રીતે મારો ગુસ્સો પણ બહુ લાગે વખત ચાલે છે એ વાદ રાખને જૂલે ચૂકે પણ જો આ પાતળને ગુસ્સાનું કારણ આપણી તે વાદ રાખને કે તમારું માસિક રખડી પડશે, મારા જેવા પાતળરજના લખાણથી તમારે માસિક કમનારીત રહેશે એટલુંજ નહીં પણ પાતળ જેવા એક મહાનુ પુરુષા ઉપ દેશાશ્રી જગતરો મોગી યોગ્ય છે

* * * * *

‘ગુસ્સાનું કાણુ શું ?’ એમ પુછે છે? પુછવું એ તમારા જેવા કાઢવા તત્ત્વિઓ મારે શી આરતો મળ્યા? જતા મહુ છું કે મારે મલ્લનું સ્થાન આરો દીવના જેવા મારા કોઈ એક ઈમાણ અને ગુપ્ત્ય ને શા મારે આપી દીધું? જે વાનું દાદ કે મારા લખણ વિના એક માસ ખાલી જશે ઋતુસે સોક ચાતકની માફક માં ૧૬ જોઈ મારી ગ્રહાશ્રીતે લઈ લોકો અનેક જાતની અકરઓ જોડશે દિવંધી લોકો તાર અને કમળો ફાળી મારા સમાવત પુર્ણાશી સેવક તે સ્વર્ણ રો ગસારીની માફક મુજે મહે કે નીકળ્યા કરશે! પાતળતા એકેયક અવસ્થ થયા બદલ સજાઓ અને કોઈક સા કોઈકની તથા

સકાનુમનિના કરાવે, કરી, જીવાનીઆઓ પામણના ઘરની તપાસ કરી પામણની ખુશામત કરવા જમીન આસમાન એક કરી એવી વક્ષી મે રાખી હતી. પરંતુ તમારા દુશી (૧) દહિના પગલાંએ મારી એ આશા ઉપર પાણી ફેંકું છે, માગ્ર મનેદશે માટીમાં મેળવી દીધા છે. શોકની માફક તમે મારી જગ્યાએ દીવાનાને બેસાડી દીધો અને તે પણ મારા જોડલાજ માનપૂરેક. કહો તે સર્વ હું કેવી રીતે સહન કરી શકું છતાં નિરૂપાયે અત્યારે તો તમને હામા આપું છું.

* * * * *

હું પુછી પુછીને યાદયો કે ભલા, એ “દીવાનો” કેણુ છે? ઉત્તર માત્ર એટલો જ કે પેલો સુજરાતીનો જાણીતો દીવાનો નથી. પણ તે કયો નથી એમ તમને કેણુ પ્રહસું હતું? ઉગ્રાડમાં એકજ નામના બે રાત્રીઓ યજ્ઞ ગયા હોય તો તેમના નામની પાસે ફર્ડ, સેકન્ડ કે થર્ડ એમ નવેશ મુકવામાં આવે છે, પણ તમારી માફક “જાણીતો દીવાનો” અને “જાણીતો દીવાનો”, “સુજરાતીનો દીવાનો” કે “કન્ડીનો દીવાનો” એવા વિશેષણો વપરાતા નથી. તમારા માસિકમાં તે “દીવાનો” પોતાનું નામ બચર કરી ગયો છતાં તે અજાણીતો ને અજાણીતો જ રહે તો તે બિચારાનું કમનસીબ! આપને અત્યંત નોટીસ આપું છું કે દીવાનાની માફક જો કેાઇ ખીજે “પામણ” મંદારના કેાઈ ખુણે-ખોચરે મળ્યા આવે તો આ સેવકને જાણીતો કે અજાણીતો પામણ કરાવવામાં અખાડા જ કરજો, નહીંતર પછી “પામણ” ના મીઠાજની આપને તો ખબર છે જ? મારા નામની પાસે જો વિશેષણ લગાડવાની ફરજ પડે તો ત્રીયેનાં વિશેષણોમાંથી મને તે એક વાપરશે તો હું તેની સામે પાંધી નહીં લઈઃ— પામણરાજ પામણ! પાપીઓ અને કપડીઓના પેટની તપાસ લેનાર પામણ! મોમની ઉમતી માટે પોતાર ઉદ્ધવાનાર પામણ! શ્રીમતો અને સુધારકોના પડખે ઉઠાડનાર પામણ! આકાશથી લઈ પાતાળ સુધી નજર પહોંચાડનાર પામણ!

* * * * *

“જરવાસ”ના જીવન ચરિત્રમાં વાંચું છે કે તે લગભગ ૨૦-૨૫ વર્ષની ઉંમરે જ્યારે એક દીરસે સુધનો પ્રકાર ભોવા લાગ્યેલાથી થયો ત્યારે તે એકદમ અજાણ જ ગયો હતો. તેણે જન્મથી લઈ ૨૦-૨૫ વર્ષની ઉંમર સુધી કોણસાની ખાણમાંજ દીવસો કંદાવ્યા હતા અને તેણે તેને સુધનો કે પ્રકારનો કરી ખ્યાલ મુખમાં આવ્યો નહતો. મારી પણ લગભગ તેવી જ દશા યજ છે. ત્રણ માસની નિદ્રામાંથી ઉઠીને એ તફ જોઈ છું તો બધે બધે કાંઈ નવીજ હીલચાલો યજ રહી છે! કહે છે કે આપણી કોનફરન્સો લરાઇ ગઈ હો! આપણા કચ્છી જીન લાપડોમાં કોનફરન્સના મંચિડા ઉપર પોતાની અગરળતી કીર્તિ મુકી પાછા ધધારોજગારમાં ગુચ્છાઈ ગયા છે, એવા એવા નાના મોટા અનેક નવીન બનાવો જની ગયા છે. સેવક પામણ એ સર્વથી બેનસીબ રહી ગયો છે કેહએ આમંત્રણ કરવું તો ફર રહ્યું પણ કસારો સરખો થે ન કવો. પ્રભુના સત્વસરી દાન વખતે રહી પડેલા પેના કગાજના જેવી જ મારી દશા યજ છે! હવેથી મેં નિમ્મય કવ્યે છે કે “દેવદાસને શાદ કરજો” અને જદ્દ “કોમેસ-કોનફરન્સોમાં શાદ કરજો” એમ લખીનેજે પત્રની પૂણુંહતી કરવી.

* * * * *

“પામણ” ને આજ સુધીમાં એકે મિત્ર કે મદાદકાર ન હોતો. પોતાની મનુષમાં આવે તમા કેખાવ દેતો, મરજમાં આવે તે જોલી તાખતો અને પોતાના તાનમાંજ મરતાન

રહેતો! પરંતુ જ્યારથી તમારી કટારોમા મે દેખાવ દેવો રાત્ર ક્યોં છે સારથી સે કોડો સ્નાત્રો અને ઉપદેશોની મૂલ્યમયર વૃષ્ટિ પાગલ ઉપર થઇ રહી છે! પેલી કચ્છી રહેવતમાં કદ્યુ છે કે “સપ ખાવ, રીંદ ખાવ, વાખ ખાવ પણ રીધુ માં પડજો”! સેવક ઉપર તો રીધાને બદલે સૂચન ઓની થોર વૃષ્ટિ થતી જોઇ તમને દયા નથી આવતી? મને પોતાને મારી પોતાની દયા આવે છે, મને એમ થાય છે કે મે તમારી કટારોમા કેવા અપશુકોનીઆ સન્મેષોમા દેખ ર દીધો કે તમારા વાચનારાઓ ઘડીબર આરામ પણ લેવા કેતા નથી ઉપરાઉપરી પત્રો લખી લેાહીનું પાણી કરી દે છે! નમુના નખવની થોડી સુચનાઓ સાબળવાની ધીરજ રાખો ચક્રો!

એક ખેરમા પામનને સૂચના કરે છે કે — “દવે તમે તમારી બીજી ચર્ચાઓમાં પૂણે મુકી, ચતીતા કુપ્રાગ જેવાં કે દુષ્ટ લગ્ન, રિષ્યાદિ દૂર કરવામા તમારી કપમતો ઉપયોગ ક્યારે કરશો?” બીજો એક દિગ્માવતી કહે છે કે — “કા તો કચ્છી દયા યોગેશવાલ મહા જનની અન્યાયી વચણો સામે તમે તમારી કપમથી સખ્ત લગ્ન ચલાવો અને નદોં તો તમારા કાગળ-કનમને ઉડા પતાગમા બગરી દોવો દીવી પોતો કલમની અપારે જરૂર નથી” પાગલ આ બધુ જાણે છે ખેરમાઓ અને દિતેષીઓની સૂચનાઓને માન આપી સખ્ત મુખ્ય ચલાવવાનો મનમા ધણી વાર તનમનાદ રહ જાય છે પરંતુ વ્યાસોકો સેવકને દુષ્ટ કચ્છી દયા યોગેશવાલ મહાજનના આગેવાનોની ધણી મજા છે, એટલી બધી મજા છે કે આગેવાનો જે અમાવાસની રાત્રોએ પાગલની પાસે મધ્યાહન દેવાનું કબુલાવવા ઉંઠે તો પાગલ તેમ કરવાને પણ તૈયાર થઇ જાય!

આ મજા કઇ તે કોઇ નથી જાણતું આજે ન છુટકે ખુલાસો કરવો પડે છે પાગલ દવે છુટો-ખખ થઇ ગયો છે લેલી-મામ સરે શોભાઇ મધુ છે મામ દાસ-અમે બાહી રયા છે કમનસીની માત્ર એનીજ છે કે પાગલ દેહમાં દુઃખ ચલા ખતા મનમાં તો દુષ્ટ જીવાનીઆ કરેતા પણ પધારે જીવન છે! દુષ્ટ તને મનમા એક બળખરો રહી ગયો છે! આવી અવસ્થામા જે કોઇ એકાદ બાળા સાથે ‘પાગલ’ લમની પરિચ માધી જોડાય તો કેમ? તમો આ અમ બલિત લાગશો! જીવને તે વગી કોઇ બાળકો દે? મદા સાથે તે વળી કોઈ મીંદગ નાંધે! એમ પણાઓએ મને કદ્યુ છે! લોરો મારી પરજીવાની અભિલાષા સાંકળી દમગી અને અસ બલિત રહી તિરરમરી કાદો એ પણ વુ જાણુ છું! પરંતુ મને એક એવો મત દ્ય આપી ગયો છે કે એ મતથી અસકલતા અને અસ બલિતા ઉકે પોદસ રહ જાય છે આ મત તે કયો? એ જ કે મમે તે રીતે મહાજનના જે લોડાપણા અગેવાનોની મહેગાની મેગવી લાંધી તો જસ—કામ ખલાસ—એડો પારા! આ મતના મહાજનના સે કોડો દાખલાઓ પાગલની પેટીમાં દંવાત છે

એકજ જાનના બે ઉમેદવારોમાંથી જે એક ઉમેદવાર રહેદમદ થઈ જાય અને બીજો મારા જેવો હાથમોગી વા ખાતો રહી જાય તો કોઈને મારા મારે દયા આવે અને બીજાને માટે માન આવે એ જનવાજન છે દાક્ષમા એવો જ એક પ્રસંગ જન્મે છે વુ અને મારા જેટલી જ ઉમ વાળે મારો એક બાળો એડીએ જન્મે પણ રૂપ લમ કુશાની દરીફાઈમાં થેડા વખત ઉપર ઉારી પડયા કના. પાગલ આજે દાય પસવો બેની રહ્યો છે, જ્યારે પામનને એક ગોડીએ કુમતોની છાતી ઉપર પમ મૂકી મહાજનના ન ન ન ન ન ન ન ન એક દમગ-કામ દસ કરી રહ્યો છે! જો કે મને તો દુની ક્યો

જ આવે છે. પરંતુ ભોક્ષાળની ખોતર ધન્યવાદ આપ્યા વિના પણ કેમ માસે? એ ગોઠીઆવી પીઠ ચાખવાનું મને મન થયું આવે છે. પણ એ વૃષ્ટિના દેહમાં પાગલના હાથને ધન્યવાદ આપ્યા જેટલી શક્તિ હશે કે કેમ તેની શંકા હોવાથી માત્ર શબ્દોદ્ધારા જ ધન્યવાદ આપવો પડે છે. મારા ગેઠીઆની કુતેદમદી જોઈ આ પાગલના હાથમાં પણ નવો છાપ આવ્યો છે, હવે મને ચોક્કસ લાગે છે કે શાલીમાં મારા જેવા જુધે લગ્ન કર્યું હોય તો તે રમત વાત છે. અસંભવિત અને અસક્ય જેવી લાગવી વાતને મારા યદ્ય ગોઠીઆ એ સાચ હજકી અને રોજના બનાવ જેવી કરી દીધી છે તે માટે જુઓ પ્રેતભોક્ષકમાંથી પણ સરશ્ચિ યદ્ય રહી છે.

દુસ્મનને તેના પોતાના ક્ષેત્રમાં હરાવવો. એ મોટામાં મોટી બહાદુરી ગણાય છે મારા જુદા દોરને એવી બહાદુરી બનાવી કુધારના કાળા દહિયાસમાં પોતાનું નામ અમર કર્યું છે? જે મહાજન કુધારનું ખાસ વિરોધી હોયું જોઈએ, જે મહાજને જુદા લક્ષની સામે સખ્ત દંડવો કર્યા હતા તેમ મહાજનની વાડીમાં જુદા લગ્નનું શરિત! કામ સાધી આપ્યા બદલ મારા એ મિત્રને કમળ મુખારકવાદી મળી જોઈએ! મહાજનના આગેવાનેને પણ આવા મહાભારત કામમાં મદદ કરવા બદલ અથવા આખા કાળ કરવા બદલ ખાસ શાખાથી આપવી જોઈએ! પણ તે સાખાથી કેવા સખ્ત અને અસરકારક શબ્દોમાં આપવી જોઈએ તેની કલ્પના આ વિગત બનેલો પાગલ કરી શકતો નથી અરે! પણ પાગલને પોતાને મહાજનની ખુશામત કરી હજી પરણ્યાનું છે એ તો વળી દું બૂલી જ નહિ હું!

નાટકમાં કે નોવેલમાં એકાદ સ્વરૂપવાલી બાળકીને અયોગ્ય પત્નિસાથે જો પરણાવી દેવામાં આવે છે તો તે જોઈ પ્રેક્ષકો તથા વાંચનારાઓ ઉપરા ઉપરી ઉડા નિર્મ્યાનો નાંખવા લાગે છે. અને નાટકકાર તથા નોવેલકારને વળોડી કાઢવા જાતી બદાર કદાહે છે. પરંતુ પ્રાંતમાં કે કોમમાં એક કન્યા પેતાના અયોગ્ય અસમર્થ અને યુદ્ધવહીન પતીના પંગત-મણિ મુકન થઈ પોતાના મનમાનતા વરને પરજે તો તે જોઈ મહાજન શા માટે ધુંધવાતો હશે તે સમજતું નથી? શું નાટક કે નોવેલ કરતાં પણ સંસાર વધારે કાવ્યનિહ છે? તંત્રીશ! પાગલને આ ઈસારો કેને માટે છે તે તમે જણાવજો દરો—મારા કચ્છી વાંચકો પણ માદિનવારજ દમે એટલે વધારે લંબાયું નિરર્થક છે. કાથળામાં પાંચેરો એ વાણીઆ બાણી નીનિ બૂલી જવાની નથી સમજવાને?

પાગલ.

આર્થ સંસાર અને ખર્ચ સુખ

(સા માણેકમાર્થ કહાનજી કવિ.)

જે તમારું સુખ ખર્ચની સાગીરિય છે અને જે સદાને માટે પોતાનું સર્વસ્વ અર્પણ કરી રહી છે તેમને શિખણ આપવા તથા ઉન્નત જનાવવા તેમાર થાયો

તમારા પોતાના દેશને અનુકૂળ આવે અને તમારા ધર્મનું શિખણ મેળવી શકે તેવી જ સામા અને પાઠશાળા સ્થાપો. સી અને પુરા ઉભયમાં ફેરવણીનો પ્રસાર નહીં થાય ત્યાં સુધી તમે કંઈ કરી શકવાના નથી મુદકાર્ય અને કલિદાસ આદિ વિષયો આપણી આગામીને શુભીશી જનાવશે. આ તે માનવીને પ્રજા અવતરશે તે ધાર્મિક અને નીતિ પરાયણ મનુષ્યોમાં વધારો કરશે. માટે સીએને આગ્રહીયમાં ચરીત જનવગને પ્રથમ જનમૂલ કરો કે જેથી દેશનું કલ્યાણ થાય

ભણેથી વિષય અને કલ્પવૃક્ષીઓ ઉપરજે કેળવણીનો ભાર મુકવો જોઈએ અને દરેક કન્યાશાળા કે સ્ત્રીશાળામાં પુરોની જરૂર ન રહે તેમ થવું જોઈએ. આ દેશમાં જાર્જ, લીનાવની તથા સીતા સુમિત્રી જેવી દેવીઓએ જન્મ લઈ જગતને અધ્યયન કર્યું છે. અપણી કન્યા અને સ્ત્રીઓમાં આગ્રહ રાખો. સેવાભાવ દયા અને ભક્તિ જેવામાં આવે છે. માટે તેમને જો મરાડ શિખણ મળે તો તેઓ ઉત્તમ મૂલ્યીઓ નીવડ્યા વિના રહે નહિ. સમાજ અથવા નાતજાતની નિંદા કે દંડની પરવા કર્યા વિના પોતાની કન્યાઓને કુવારી રાખી શકે એવા દિવસના પુરોની આ દેશને બહુ જરૂર છે. દીકરી આદર તેજ વરસની થઈ ન થઈ તેનામાં તો રૂઢીચીડરી જઈ ઘણા ખાણપો આવે. મોંઘી પરણ્યા દે છે અને બાળપણે લગ્ન કરવાથી અકલે આગ્રહ અનતરના દેહલીક સ્ત્રીઓ કમેતે મરે છે તેના વિચાર પણ કરતા નથી. બાળનગની પ્રજા અપણી અને નિર્જન દેશથી દેશના શિખારીઓની અને વિદ્યાર્થીઓની સખામાં વધારો થયો છે. માતાપિતાનું સંસ્કાર જો સર્વ જનવાન અને નિરોળી ન હોય તો સારાં સત્તાન કોઈ કાળે જન્મે નહીં પણ યોગ્ય કેળવણી આપી યોગ્ય ઉમરે આપણી કન્યાઓને ચરણાવધમાં આવે તે જ દેશનું કલ્યાણ કરનારા પુરો ઉપન થાય. જુનરસ્ય અને તથા મુમ સખધી શિખણ કન્યાઓને આપવી જરૂર છે. પરંતુ નાતક અને નાતકીઓનો તો સર્વ પછી ન થયો દેવો જોઈએ તે સિવાય પાંચ સીમે ના ચરેશે અપણી કન્યાઓ અપણી રાખો સખખાવું જોઈએ કે નમરે જેને પણ આ પ્રમાણે તમારે જાન સીમા, સાવિત્રી, દમયંતી, લીનાવની

તથા મીરાંબાઈના જેવું બનાવવાનું છે. નીવેદીતા જેવી અગ્રિય કન્યા પોતાનો દેશ છોડી આપણા દેશની સેવા કરવા આવી અને આપણે પોને એકત્રપેટા યદ્ય સ્વદેશની દરકાર કરતા નથી. પરંતુ આપણી બહેનોએ તો જ્યાં મરકી, મહામારી જેવા મહારોગ ચાલતા હોય અથવા માણસો જ્યાં દુઃખથી પીડાતાં હોય ત્યાં દિ મતથી જઈ, તેમની ખર્ચ લેવી જોઈએ. મરતું એ નક્કીજ છે, તો પછી કોઈ મોટા ઉદ્દેશને માટે એટલું છે. ઉંચા ઉદ્દેશ ઉચ્ચ વિદ્યા વિના સમગ્રતા નથી, માટે આપણી પ્રવનને વિદ્યા એવી આપો કે જેના પ્રતાપે તેમનું ચારિત્ર્યજાળ કેળવાય અને પરોપકાર કરવા તત્પર થવાય. તે સિવાય કેળવણી કે વિદ્યાને વિદ્યા એવું નામજ ન થઈ. પરંતુ જે શિક્ષણ કે વિદ્યાથી મનુષ્ય પોતાના પગ ઉપર ઉભતા રીતે તેજ વિદ્યા, કેળવણી, શિક્ષણ અને તેથીજ આપણે લાગ્યોદય યશે. આવી ઉચ્ચ કેળવણીની વિરૂદ્ધ જેને જેમ આવે તેમ બોલવા દો; કોઈની વિરૂદ્ધ જઈ તેનો પરાજય કરવા યત્ન કરશો નહીં. આ માયા મય જગતનો એવો સ્વભાવજ છે કે દરેક કામમાં કંઈને કંઈ ખામીઓ તો આવવાનીજ. “અર્ચિ દશે ત્યાં ધુમાડો નીકળશે” એ કહેવત પ્રમાણે દોષોથી ડરી નકામા બેસી ન રહેતાં કર્તવ્ય ક્યે જાઓ અને વિદ્યાર્થીના જેની નમ્રતાથી દરેક ખામી અથવા ખોડ આપણને દિ મતથી તપાસી દૂર કરે. દેશાચારનાં ભયંકર બધનોથી આપણી સ્ત્રીઓ જે દુર્દગા બોલાવે છે, તેને માટે પુરોજાજ જવાબદાર છે અને સ્ત્રી જાતિને જાગૃત કરવાની જવાબદારી પણ તેમનાજ ઉપર છે અભ્યાસ કરતી કોઈપણ કન્યાનું લગ્ન તેનાં સર્ગાવદામાં પંદર વર્ષની પહેલાં ન કરે એવો નિયમ આપો અને વિદ્યુથી અથવા સદ્ગુણી કન્યાને મોટી વયે યોગ્ય વર નહીં મળે એવી શકા કદી કરશો નહીં કેમકે મોટીનાં સાખ્ય મોટાજ હોય છે.

સ્ત્રી-પુરુષમાં બદારનો ભેદ દેખાય છે, પણ સ્વરૂપનઃ કંઈ ભેદ નથી, તો પછી એકલા પુરુષોજ બહુવેતા યદ્ય શકે એમ સમજવું નહીં કેમકે બહુશાન પ્રાપ્ત કરવાના સમ્બધમાં બંનેને અધિકાર સરખોજ છે. સ્ત્રીઓ જો બહુવેતા થાય તો ખીજી ધણી સ્ત્રીઓને જાગૃત કરી, દેશ અને સમાજનું શ્રેય કરી શકે, અને તે પોતાની બાવના, વશ અમવા પ્રજામાં મુકવા શક્તિમાન થાય. જ બદારને જેવાથીજ પ્રલ્હાદની આંખમાં પાણી લરાણ આવ્યું હતું, પણ તે પ્રેમનું બિંદુ હતું; જ્યારે હાલ સમયે અવશ્યાસ કન્યા કેટલાક વિદ્યાર્થીઓની આંખમાં ભયના અંધુ લરાણ આવે છે. માટે માતા જેમ એક પુત્રને એમક પાલ છે અને બીજાને ત્રિછાત્ર ખવરાવે છે, તે પ્રમાણે અધિકાર જોડે પ્રેમમુક્ત જેને જેવું ધટે તેવું શિક્ષણ આપી ઉત્તિ કરવી જોઈએ. દરેકે અથવા અપમાન માણસને નિર્ભય બનાવી દે છે, માટે સદૃશ રામકૃષ્ણ પરમહંસ સર્વને પ્રતિપાદક શેલીથીજ ઉપદેશ કરતા, અને કહેતા કે વાતવાતમાં ખીજવાથી અને હાકલ કરવાથી લોકોમાં કદી ધર્મનો પ્રચાર યશે નહીં. આ વાત અજાન બાળકોને તથા અજાન સ્ત્રીજાતિને બરાબર લાગુ પડે છે. માખાપ જે રાતદિવસ પોતાના પુત્રને એમજ કહ્યાં કરે કે “તું ભણવાવગરનો મર્ખ અને નીચ શાંશિ” તો વખત જતાં તે તેવોજ થાય છે અને જો પ્રેમમુક્ત સંજોલિવામાં આવે તો તે હિંસાદી તથા વિદ્વાન નીવડે છે. વાસ્તે શારીરિક, માનસિક અથવા આધ્યાત્મિક વિષયમાં જો સ્ત્રીજાતિને કે બાળકોને કંઈ પણ લાભ આપવો હોય તો તેને જાતીર કરશો નહીં કેમકે એ બનાંદરથીજ આપણી પડતી યદ્ય છે.

મુકારને માંદાનાઓ યદ્યબાનમાં ખીજવું જોઈ માત્ર લુગડાંલગતો બપોકો દરે અને ખર્ચ મુખને જુદણ કરે નહીં તો તેનાં જો ઉતાવળાં પગલાંથી નિરાશ થઈ કહેશ કરશો નહિ, કેમકે એકદર તેથી જનસમાજને જાદુ હાનિ નથી. શિક્ષા કે દિશા જેમાં કોઈપણ ધર્મની ખામી તેમાં કોઈક ખરાબી તો થવાનીજ, માટે સ્ત્રી, જાતિને ખાલુ મુખ, દંડ બહુથય અને ઉત્તમ ચરિત્ર ઉપર પ્રથમ ખાન આપો. સ્ત્રીશિક્ષણ ઉપદેશકો પોતેજ જો સદાચારી નહીં હોય

તો મિત્રારી અસાન બાળાઓને શું હોય દેવો? માટે દરંક લોકાદિતેશ્વરે પ્રથમ તપસ્વીની પેઠે મનં મારી, પોતેજ દાખતરૂપે બહાર પડતું જોઇએ. તેમ કર્યા વગર ઉપદેશનો હેતુ પાર પડે નહિ.

બારીકીથી જોઇએ તો હાલ આપણા દેશમાં જ્યાં જુઓ ત્યાં દેશાચારજી ચાલે છે ને સ્મૃતિઓનો કોઈ ભાવ પૂજ્ય નથી, તેથી લોકચાર તથા દેશચારજી સાત્તની જગ્યા લીધી છે અને જ્યાં જુઓ ત્યાં મતભેદ જ ચાલે છે; એટલામાટે હવે આપણે પવિત્ર ચર્ચા કરી નીતિ, ધર્મ ફલાનવા પ્રયાસ કરવો જોઇએ ને તેમ કરતાં જે જુના વિચાર અનુકૂળ આવે તેવા ન હોય તેનો ભેદક અટકાવ કરવો જોઇએ.

આપણા દેશમાં તો નથી જોમ કે નથી જોમ, તથા ધણીઓ દેખાદેખીએ મોગવિદ્યા તરફ દોરવાયા છે! અજના અભાવે જેનાં સરીઝ અને મન ધીલુ થઈ ગયાં હોય તેમને ઉપદેશ શું અસર કરી શકે? ધર્મ-કર્મની વાત કરતા પહેલાં કુમાવતારની પુણ થવી જોઇએ કુર્મ એટલે પેટ; પેટની આગ ઓગવાય નહીં લાંસુધી ધર્મની વાત કેમ રહે? અને એમીજ પહેલું અતદાન, પછી વિદ્યાદાન અને છેલ્લું જ્ઞાનદાન કર્યું છે કેમકે વિદ્યા અને જ્ઞાન કરતા દેહ મુક્તિ અર્થે અજની પહેલી જરૂર છે અને તે સર્વ કરતાં પહેલું આકર્ષણ કરે છે. તથાપિ પોતાનું જે પેટ ભરી સતોષ ન માનતા બીજા આજીવન પોતાણું કરી સકાય ત્યારે જ પોતે મેળવેથી અપેક્ષિ સદૃશ થઈ ગયાય.

આપણા દેશનો જનસમાજ કુ બકરેજીના જેવી ઘેર નિદ્રામાં પડ્યો છે; કેમકે આપણા મોટા વિદ્યાપયોમાથી મેકડે એવા બે વિદ્યાર્થીઓ પણ તૈયા પતા નથી, કે જે દેશમાં કંઈ જાગૃતિ કરે. સુનીવર્સિટીની પરીક્ષામાંથી બાહર નીકળનારા વિદ્યાર્થીઓ તો જ્ઞાન ઉકરના આપ થઇ ચુક્યા હોય છે અને તેમને એક કારકુનની અથવા માસ્તરની નોકરી મેળવવાની કામજી હોય છે! અર્થાત્ ગમે તેટલું બચતું પડે તોપણ તે નોકરીની ખાતરજ એવું મનાઈ ગયું છે આ લોકો. પોતાનો સ્વાર્થ પણ પૂરા ન સાધી શકે તો બીજાનું કષ્ટાણુ કષ્ટાધી કરી શકે? તેમ છતાં નિરાશ ચરો નહીં.

સમુદ્રમાં એક તરંગ જેટલો નીચો જાય છે તેટલોજ જોરથી પાછો ઉપર આવે છે, તેમ તમે મોટા પણ બહાર આવશો. શકિતનો પ્રવાહ તમારા અંગમાજ મ્હલે છે, રસ્તો કરશે એટલે આપોઆપ તે વહેવા માડશે. બીજાઓનાં કષ્ટાણુનો વિચાર કરવાથી તમારા હૃદયમાં સિદ્ધતા જેવું બળ આવશે, જે ગુરુક ત્યાં અને ઉકરનેજ પોતાના અણી ભેસી રહે છે, તેનાથી જનસમાજનું હિત યાતું નથી પેસા ન હોય ને દાન દષ્ટ ચાકાય નહીં તો ચિંતા નહીં; બે સાચા મૈત્રુ ઉપદેશ આપવામાં શું પેસા રહેશે? જગતમાં આવ્યાછે તો કોઈક નિશાની મુક્તા જાઓ શ્રદ્ધ અને પશુઓ મરી જાય છે તે પ્રમાણે અનુખ્યનો જન્મ મિથ્યા નહિ થવો જોઇએ. અદ્ભુત એવી કોઈ વસ્તુજ નથી, પણ અજાનના અધકારમાં જે દંકાઈ રહે છે તેજ અદ્ભુત ભાસે છે, માયા કે જે અપરીત ધટનાવાળી કહેવામાં આવે છે તે પણ જાનનાં પ્રકાર પાસે ટકી રાકતી નથી. આજં કાવ કોલેજના અવપાસીઓએ જાણે કે એક પ્રકારના અજાણ શાળાઓની સખ્યામાં શ્રદ્ધ કરી છે; પરંતુ મારક કમાતું અને સરીર બટો એટલે પધારી વશ, એટલામાંજ તેમની વિદ્યા સમાપ્ત થાય છે તેઓ જન્મ મરણની સાક્ષી આપવાનેજ જન્મ્યા હોય એમ કહીએ તો ચાલે. તેજ બલેવા કરતાં તો જુટ ખમીસ નહીં પહેરનારા ઠારીગરો, ખેડૂતો, મજુરો અને ફેરીઆઓજ સારા, કેમકે તેઓ દેશને અધાર રૂપ છે અને તેમનામાં ઉત્તમ કરવાની રક્ષિત અને આત્મનિષ્ઠા વિશેષ જોવામાં આવે છે. તેઓ અંદાજી ગયે ન જગતને અવનશ પનપાન્ય ઉત્તમ કરી આપે છે-ને તેમને બલેવાઓના જેટલી ધનની ચિંતા દોટી નથી.

નવી કેળવણીએ બહારની ટાપટીપમાં ફેરફાર કરી દીધો, પણ નવનવી વિદ્યાવડે ધર પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિ રહેવા દીધી નથી. આથી દલદલ લોકો ઉભે ચઢી ગયા અને ઉચ્ચ ગણ્યતા નોકરી આકરીની શિક્ષા ગાયતા અથા? તેઓને નોકરી સિવાય કંઈ સ્વચ્છ નથી પણ નોકરીથી શું દિવસ વળવાનો હતો? ઉલટું તેથી તેની કિંમત ઘણી ઓછી અંકાય છે અને તેમનું મનુષ્યત્વ પણ ઓછું થતું જાય છે. હિંદુસ્થાન જેવો કળા પ્રલયી ભરેલો સુંદર દેશ જે સર્વોત્તમ આયોદ્યવાથી અન્નપુર્ણા દેવીનો દેશ કહેવાય છે, ત્યાં પ્રજા અણગમો પામેલા શ્વાનોની જેમ અપમાન ખમે અને અનન્યતા માટે હાથ વરાળ કરવી પડે અથવા બીજાના મોં સાથે જોઈ અવતાર પુરો કરવો પડે, એ કેટલું ખોટું માટે, આપણે હવે વડીલોની વગાઈ ગાવાની ટેવ છોડી, પ્રત્યાર્થનાં કામો કરવાં જોઈએ. આપણા દેશમાંથી પરદેશીઓ કાઢો. માલ સર્જનમાં તેનું સેતુ બનાવે છે, બ્યારે આપણે કદાં જાણતા નથી, અમેરીકામાં દુગ્ધથી જલ્દાના કેટલાક લોકોને બનારસી સાડીની ફેરી કરી ધનવાન થયેલાં મેં જોયા છે, તે પ્રમાણે આપણા દેશી ભાઈઓએ કાંઈ પણ નવા ઉદ્યમની દિક્ષા ઉઘાડવી જોઈએ. જાણેલામાંના ઘણાકો શિક્ષકનોજ ધધો પસંદ કરે છે, પણ ઘણાં વર્ષ શિક્ષકનું કામ કરવાથી છુદ્ધી બગડી જાય છે. અમાન છોકરાંઓની સાથે વધારે વખત રહેવાથી મગજમાં જડતા આવે છે. અને જ્ઞાન શક્તિ ખીલવાને જોઈએ તેવી તક મળતી નથી. વારતે મારો એજ ઉપદેશ છે કે આજકાલ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરવા પરદેશ જઈ વેપાર કરવો. પાંચ વરસ પરદેશ ખેડવાથી એટલા પૈસા પેદા થશે કે પછી પરતજતા વેડ્યાની જરૂર પડશે નહીં કાંઈ કહેશે કે પૈસા ચિન્તા પરદેશ કેમ જવાય અને પૈસા ચિન્તા વેપાર શી રીતે થઈ શકે? તેમને એટલુંજ કહેવાનું કે શું તમને તમારી શક્તિનો વિશ્વાસ નથી? આત્માની અંદર અખૂટ શક્તિ ભરેલી છે. વહાણનું ટુંદ ન હોય તો ખાસતી તરીકે વહાણપટીના નોકર થઈને પરદેશ જાઓ અને આપણા દેશનું કાપક, રમાલ, સાડી વગેરે માથાપર ઉચકી ફેરી કરો. આપણા દેશની ઘણી બીજી અને તેમાં સ્ત્રીઓનાં વસોનો ત્યાં ઘણો ખર્ચ છે. પહેનાં અમેરીકાનાં લલામણ મેળવી કામ અઘાવનું અને પોતાનાં સાદસ-સદગુણથી લોક પ્રિય થવું. યુરોપ અને અમેરીકામાં તો ઉદ્યોગ, કર્મવીરતા અને ઉત્સાહનો પ્રવાહ સતત વહેતોજ છે. જેઓ એમનું અનુકરણ નથી કરતા અને આકરીમાંજ મગ્ન રહે છે તેઓ ચેતન શક્તિ ખોઈ દુઃખી થાય છે. વળી પશ્ચિમના મુલકમાં તો એવું છે કે આકરી કરનારા મહું તો પાર્લામેન્ટમાં ખુરશી મેળવે, પણ જે વેપારથી પ્રસિદ્ધિ પામે; તેને તો તે ખુરશીથી પણ સમીપનું સ્થાન મળે છે; ત્યાં કાંઈ નાતજાતનો ભેદ નથી. ઉલ્લભ અને પરિશ્રમથી જે પુરૂષ લાભ લઈશોને નકે છે તેજ પુરૂષ દેશનો નેતા અને અધ્યક્ષ ગણાય છે. માટે છોકા, જીવન સંસારમાં ઉપયોગી થાય એવી કળા શીખો. જગત્તમામાં કંઈપણ તત્ત્વજોઈ લારે સન્માન કરશે અને લારેજ તમારું કહેવું સાંભળશે. વારવે દેહ અને મનને, એકસરખાં ઉજાત બનાવવા સધાજ માળ ખુશ્તી દવાખા ફરવાની ટેવ ગમો; મહેનત કરતાં કાંઈ રીતે કંટાળશે નહિ, સપળી બાળતોમાં પ્રાધીન થવાથી આપણું ટુંટું લાંબો વખત ચાલી શકશે નહીં. શરીરે બળવાન મનુષ્ય જડણદિવાળો હોય તો પણ સમજ્યા પછી ખેસી રહેતો નથી, કેમકે તેજ, તન બળવડે મનની સાથે બાય બીડી, શકે છે અને નિર્બળ ઉપરજ કામ કાંઈ પોતાની સત્તા ચલાવે છે. માટે શરીરે બળવાન અને તંદુરસ્ત થઈ મનને પણ તંદુરસ્ત—પવિત્ર બનાવો. એજ શુભેચ્છા.

વિનંતી કરવામાં આવે છે. આ ખાતાની તમામ પ્રકારની વ્યવસ્થા શેઠ માણેકજી પીતાંબર (ભુવશી) શેઠ હીરજી કાનજી મણ્ડરી (મુબદ્દ) તથા શેઠ વેલજી પસાયા (નલીઆ) રાખે છે.

(શ્રી જીવરક્ષા જ્ઞાન પ્રચારક ફંડ (હૈદરાબાદ દુક્કીજી) ને વધુ મદદ—આ સંસ્થાના ઝોન સેક્રેટરી શા. લાલજી મેઘજી છલાયા જીણાવે છે કે મદદ મા. ટાકરશી સામજીએ શુભ ખાતે વાપરવા અર્થે નાણાની જે મહેતી રકમ અલગ રાખી હતી તેમાંથી ઉક્ત સંસ્થાને ૩૧. માસ દરમિયાન સદાયરૂપે આપનારું મદદના ખાસ સળધી શા. મેઘજી ચાંપરશી નામના જે વચન આપ્યું હતું. તેમાંથી રૂ. ૨૫૦૦ આ સંસ્થાને હાલમાં મળી ચૂક્યા છે.

મી. સુધારક—જીણાવે છે કે “બાણુ ઉર્ફે વિઠનજી ધારશીના સગપણની બાબતમાં ક.દ.એ મહાજનને વચ્ચે પરવાની જરૂર નથી કારણ કે એ સગપણ મહાજનના ચોપડામાં નોંધાવેલ નથી તેમ સગપણ સળધી કોઈ પણ જાતની લેતી દેતી થઈ નથી. માત્ર મેરેથી વાતો અને પત્ર વ્યવહાર થયેલ છે તે ઉપર સગપણ થયેલ માની બેસવું એ મૂર્ખતા છે. કન્યા પોતાની ઉમરમાં હોય અને શુદ્ધિસાગી તથા દુહિઆર હોય તો તેને મન ગમતો પતિ કરવાનો અખત્યાગ છે.”

૨૧. અભય—“જીણાવે છે કે શ્રી ક.દ.એ. તાતિના મી. શિવજી ખીમજીએ પોતાની વૃદ્ધ વયે કન્યા વિક્રય કરી મહાજનની મહાજનવાડીમા લગ કરી કાપડાઓના ભંગ કરવા માટે યોગ્ય સજા કરવા અને મહાજનના કાપડાઓ તોડનાર મી. શિવજીને ક્યા ખેરખાદે મહાજનવાડી વાપરવા આપેલી તેની તપાસ કરી તેને પણ સજા કરવા મહાજનને અરજી ચુગરે છે.”

૨૧. જૈન—૨૧ મી કેન્ડર-સના સળજેકદસ કમીટીની દીપીટના સંબંધમાં મી. મોતીચંદ કાપડીઆ અને મી. મેઘજી હીરજી જંગલીએ મદાવેલી ખેર વર્તણૂક સંબંધી તમારો તમિા પણ સાચો ચર્ચા પત્ર મળ્યો છે. અમે દાલગીર છીએ કે આ નાનકડા માસિકમાં તે “યદ શકે તેમ નથી. મટે કોઈ અન્ય “જૈન” પત્રમાં મોકલો.

૨૧ લોકાયા—મી. ઘેલા જેઠા તારવાજાના જે કન્યા સાથે સગપણ થયેલ હતા તે કન્યા મહાજનની પરવાનગી વગર ખીજને પરણી ગઈ છે તે સંબંધમાં તમારો ચર્ચાપત્ર મળ્યો છે. તમારો ચર્ચાપત્ર એક પક્ષી અને નીતિ વિરૂદ્ધ હોવાથી કચ્છાની રાપડીને સ્વાધીન કર્યો છે. અમારી ભલામણ છે કે એ જાનન સંબંધી મહાજન સાથેજ પત્ર વ્યવહાર કરી ખુલાસો મેળવે તો યોગ્ય કહેવાશે.

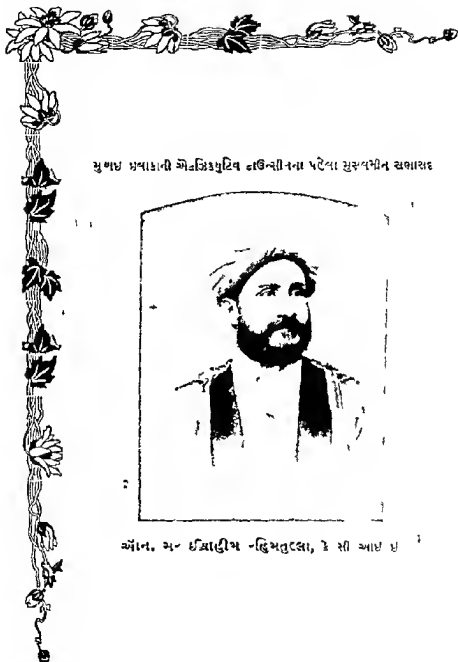
૨૧. કેન્ડકા—મી. રામચંદ કુંગશી બીમજી ના સંબંધમાં તમારો ચર્ચા પત્ર મળ્યો છે. લગ ચર્ચા ગયા હોવાથી અને મહાજને વળ આપેલ હોવાથી તમારો ચર્ચા પત્ર વાંચ્યો હતા હાલ નકાલું.

૨૧ છેડા—મી. જીવરાજ મણ્ડરી પગેરે ૧૦૦ ઉપરના ગૃહસ્થોએ કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન, વૃદ્ધવિવાહ તથા એક ઉપર બીજી સ્ત્રી કરવાવાળાઓના જે ૨૨ નામે મહાજનને જીણાવેલ છે તેના સંબંધમાં તમેને જે કાંઈ જુવસો જોઈતો હોય તે મહાજનના સેક્રેટરી અથવા મી. જીવરાજ મણ્ડરીને લખવાથી મળશે. બધાએ સંબંધમાં વધુ કાંઈ જણાવ્યું નથી.

૨૧ મેરેરી—શેઠ ખેતશી ખીમશી, જે. પી. ની સખાવત સંબંધી તમારો કુચના દર્શક લેખ મળ્યો છે. રથજી સંકાયને લઈ આજગ ઉપર લેવાશે

કચ્છી જૈન મિત્ર

મુળપ ઇલાકાની એન્ટિક્વેટિવ ટાઉન્સીના પટેલા મુસ્લમીન સલામત

જોન. મ. ઇલાકાની એન્ટિક્વેટિવ ટાઉન્સીના પટેલા મુસ્લમીન સલામત

કચ્છી જૈન મિત્ર

અર્વાચીન યુગની કર્મ યોગીની.

(સાચી જાણ સારી જાણ)

મીસીસ બીસેન્ટ

અર્થશીલ યુગની હમયોગીની.

(લેખક:—શ્રી. ગોકુલદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.)

(ડીસેમ્બરના અંકથી ચાલુ.)

આ સઘળી પ્રવૃત્તિના પરિણામે દિનપ્રતિદિન તેમના જ્ઞાનની અભિવૃદ્ધિ થવા લાગી, આ પ્રસંગે 'હિંદના પરમ દિતેશ્વર'ે તે વખતના "મી નેચરના રીફોર્મરના" તંત્રી સ્વતંત્ર વિચાર મતના નેના-ગરિબોની દાઝહુકે ધરનાર જગવિષ્ણુનાત

નરસન—નામિતકવાદના પ્રચારક મી. ચાર્લ્સ બ્રેડ્ડોની સાથે મીસીસ બીસેન્ટને ઓળખાણ થઈ. સત્યાગ્રહ અને પ્રમાણિકતા જેનાં મધ્ય લક્ષણ હતાં. સ્વતંત્રતા અને સ્વમાનની જે સાક્ષાત્ મુક્તિ હતી તેવા મી. બ્રેડ્ડો સાથે વિચારની એકતાને લીધે તેમણે પરમ મંત્રિ બની. મી. બ્રેડ્ડોની મુખ્ય માન્યતાઓમાંની એક એ હતી કે પ્રત્યક્ષ ન હોવાય એવા કમ્પરની હસ્તી માની બેસી રહેવા કેમકા મનુષ્ય જાતનાં અસહ્ય દુઃખો ઓળાં કરવાનાં પ્રયત્ન કરવામાં—અરસ પરસ મોહભાવથી વર્તી ઉભયના સુખ દુઃખમાં સમભાગી થવામાં અને પોતાથી ઉતરતાં મનુષ્યોને—ગરીબવર્ગને કેળવી તેઓને સારી સ્થિતિએ પહોંચાડવા માંજ મનુષ્યોએ 'દુઃખનો ખરખરો સ્વિકાર

કરવો' ગણાય છે. મી. બ્રેડ્ડો આવી માન્યતાઓથી ગરીબ મજદુરવર્ગની દુગ્ધા સુધારવા તે વખતની સરકાર વડાએ મોટી લખત મલાવનો હતો. મીસીસ બીસેન્ટ પાસે આ લડતમાં જોડાઈ બ્રેડ્ડોનો મધુ સળગી ગયો આ જગે મહાન વ્યક્તિઓએ સાથે મળતાં (Free Thought) સ્વતંત્ર વિચારનો મત મહાભેગથી ચલાવ્યો. અમુક પાન અમુક વ્યક્તિએ ડહોં છે અથવા દેવવાળી છે—અમુક સાથે જખાઈ છે, માટે તેજ માન્ય કંપી એ સિદ્ધાંતનો આ અને વ્યક્તિઓએ અનાદર કરી છુદ્ધિપૂર્વક સ્વતંત્ર વિચારથી જે નિર્ણય થાય તેજ સ્વિકારવો એવો મત જાહેર કર્યો અને નિરીશ્વરવાદની મંડળીઓ તેમની કાંઈ કરવાની ઉત્તમોત્તમ ચક્રિયથી દગ્ગડના ગામે ગામે—દેર દેર સ્થળાં. અન્ય દેશોમાં પણ તેના અનુયાયી યાત્રા થયા અને તે પંથના વર્તમાન પંથ, પણ ચાલુ થયા. આવી રીતે મીસીસ બીસેન્ટ એડલ્ફા જેવાં એક કામેલ ધારાદારની, અતોદ્યની છાયરીના સર્ણુ અનુભવી, ધર્મવિચારમાં સ્વતંત્ર મતાભિલાષી પુરુષના દાઝ નીચે બાર વર્ષ સુધી તાવીગ લીધી. આ અનુસ દુન્યાન મન્દુકારી જાળનોમાં ફેલી રીતે લડત ચલાવતી—રાજાડરી શેખરમાં કઈ પદ્ધતિએ કાંઈ કંપુ રિમેડે સવાપોનો મીમીસ બીસેન્ટે આ મહાન યુગના સદવાપથી અબધામ કરી ઉચ્ચ નાન પ્રાપ્ત કરે.

પરોપકારી જીવન.

મીસીસ ખીસેન્ટે મી. બ્રેડેલી સાથે ૨૬ી જુન ૧૮૭૦ ક્યાં તેમાં ઉપલાં જ્યારે વર્ષે દરમ્યાન તેમણે બહુ ઉધોગી અને પરોપકારી જીવન ગુજાર્યું. સંસાર સુધારાના પ્રયત્નોમાં મજૂર વર્ગના ઉધારની યોજનાઓમાં-ગરીબ વર્ગની સ્થાનોની સમવહો સાચવવાના સલાહોમાં તેમણે બહુ ઉત્સાહપૂર્ણ જાગ લીધેલ. મીસીસ ખીસેન્ટે ન ઇચ્છવા જોગ સખત કાવદા કાતુનો ફેરવવા સાટે ન્યાયપૂર્ણ લડત ચલાવી, એટલુંજ નહિ પણ દુઃખી અને ગરીબ લોકોનાં મુખ દુઃખનાં આંસુ લુછવામાં પોતાનો પગમ ધમ માન્યો. દેશભાષી ગરીબી અને અજ્ઞાન દૂર કરવા, થીમંત વર્ગ અને સરકાર તરફથી પણ અપૂર્વ મળતા તેની નહિ દરકાર કરતાં તેમણે સતત પ્રયત્ન આદર્યો અને ગરીબ લોકોની જાડી આશરો મેળવવા આ મહાન પરોપકારી બાઈ જાગ્યરાણી નીવડી.

મીસીસ ખીસેન્ટ કેટલાં

નોલટન નામના એક અમેરીકન કેડટરે સને ૧૮૭૫ ની સાલમાં "નોલટન પેમ્ફલેટ" નામનું ચોપાનીયું પ્રકટ કર્યું હતું. માળમાં પરણતા નથી તેથી અનાથાર-વધે છે તે નહિ પરણ્યાનું કારણ વધારે પ્રજોત્પતિ થાય તેનો નિષાદ અનાથવાની અશક્તિ છે, તો ખૂબ ન થાય તેવા ઉપાય યોજવા હોય અને લોકો પંખના થાય તો અનાથાર ઘરે અને દેશમાં સુખાકારીની તૃષ્ણ થાય એવા ઉપાયો દાખવા દલીલ સાદતા આ ચોપાનિયાનાં લેખકે દર્શાવ્યા હતા. ચાલીસ વર્ષ સુધી આ ચોપાનીયું અમેરિકા અને ઇંગ્લેન્ડમાં વંચાયું પણ આખરે પ્રજોત્પત્તિ અટકાવવાના ઉપાયો જતાવનાર આ ચોપાનીયું ધમ તથા નિતીથી વિરુદ્ધ ગણાયું અને સરકારે તે જપ્ત કર્યું. સ્વતંત્ર વિચારના બ્રેડેલી-ખીસેન્ટને આમ એક માણસનાં વિચારો દાખી દેવાય તે અણધારતું જામવાથી પોતે ફરીથી જાણી પ્રકટ કર્યું. આ બાબતમાં મીસીસ ખીસેન્ટ અને બ્રેડેલી કેટલાં મસકાયા આ વખતે મીસીસ ખીસેન્ટે કેટલાં ધારા શક્તી વિના પોતેજ પોતાનો કેસ રજુ કરી બહુજ બાહોશીયાં ફતેહ મેળવી, પોતે નિર્દોષ હરી એટલુંજ નહિ પણ ઘણા કેળવણી વર્ગમાં તેનું નામ સત્તની લડત અધ્યાપનાર તરિકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યું.

બ્રેડેલી અને સત્યામેહ.

મીસીસ ખીસેન્ટનાં જીવનમાં ત્યાર પછી કેટલાક નોખા જેવાં જનાંઓ જન્યા છે તેમાં ખાસ કરી ૧૮૮૦ની સાલમાં મી. બ્રેડેલી જ્યારે પહેલાં પહેલાં નેધેરલેન્ડ પ્રગણા તરફથી પાર્લામેન્ટમાં ચુંટી કાઢાય તે વખતે મીસીસ ખીસેન્ટે પોતાના આ જગપ્રસિદ્ધ મિત્રને તેના મુટળીનાં કાર્યમાં જે મદદ કરી હતી તે ખાસ નોંધવા યોગ્ય છે. પાર્લામેન્ટમાં દાખલ થતી વખતે કાવદા પ્રમાણે સોમંદ લેવા બ્રેડેલીએ ચોખ્ખી ના પાડી પણ આંતઃમનથી પ્રમાણે કાવદાનો વિવકાર કરવાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી તે આ મહાસભામાં આ જાગતનો એમબેર તકરાર ચાલી અને મી. બ્રેડેલીને પાર્લામેન્ટ છોડી જવાં હુકમ થયો. આ હુકમનો અનાદર અનાદર બ્રેડેલીને કેસ કરવામાં આજ્યો પણ જનમજાજની ઉદ્દેશ્યથી ફરીથી તે ચૂંટ થયો અને જે કે પ્રથમ વાર રાજસભાની બેઠક તેને છેલ્લાની ફરજ પડી પણ ફરીથી તે ચુંટી કાઢાયો. જ્યારે બીજા

વળતે બ્રેડલો પોર્નામેન્ટમાં દાખલ થયો ત્યાર બદલ લોકોને એક ઉમેરવું તોળું ઉભું હતું અને બ્રેડલો માટે ચાલતી રસાકસીમાં બડલોને દ્વાર ન ચાલે તે જાનને તે તોળું આગુર બની જાડ કરવાને તૈયાર થયું. બ્રેડલો સત્યાગ્રહી હોવા અને તને લોકોનું આ પગલું પસંદ પડ્યું નહિ તેથી લોકોને શત પાડવાનું કાવું મીસીસ બીમન્ટને મોકલવા કહ્યું કે —

“The people know you better than they know any one save myself, whatever happens, mind whatever happens, let them do no violence, I trust to you to keep them quiet.”

મી બ્રેડલોની આ ભનામણ કુળી કળછેદે મીસીસ બીમન્ટનું અદ્ભુત વાસ્તવ્યુર્વે તથા પ્રભાપૂર્ણ વ્યક્તિત્વે લોકો પર બહુ જ અગત્ય કરી જે કમ પાલીમના સત્તાદરકે અવાજની ન થયું તે કાગ એટલી આ વાસ્તવ્યુર્વેથી જાણી શકે. મીસીસ બીમન્ટના લોકોને અધ્યા દલી-રિત્યામ હતો આખરે મોડી રહેતો. તેથી સત્યાગ્રહી બ્રેડલોની કૃતેહ થઈ તેના પરિણામે પોર્નામેન્ટના મોજદ લેવાના નિર્મમા કાનગનો સ્વિકાર કરવાનો હુકમ કાઢીને પણ હોયછે તેને લગતો દનાવ પસાર થયો.

આખરે સત્ય શાધ્યું.

સમસ્ત જગત જે નામને સેક્રેશિયો સુધી પહોંચે અને એ તાજેતરે શાંતિના વિચારોના પોષક સ્વર્ગસ્થ થીરથમ રહેતી સાથે મીસીસ બીમન્ટ પોર્નામેન્ટમાં આવી પહોંચવાના પરિણામે આ બન્ને મહાન વર્તમાનપરકારોએ “નાનક” નામનું આગાહી પત્ર રાડ કર્યું આ સમયમાં સમસ્ત હિંદ માટે આરકારણક એવી યોજનાઓ ન મેંદાનીના રચનાના મેકમ બલેવ દરકોના હસ્તે થઈ મેકમ બલેવટરનીએ રીફટ કેમ્પન નામના મેં મોડી દાનના ખજાના રૂપ પુસ્તકો અરલોકન અર્થે મી રહેડ ઉપર મોકલવા માંડેડ તે મીસીસ બીમન્ટને આપ્યા, આ પુસ્તકોમાં રહેલા તત્વોએ મીસીસ બીમન્ટના નવનવી અજનવી ગીજુગારી મુકી જે ગત્યની શોધમાં હજારો કષ્ટ વેળા જે લગના શોધમાં - માનના સુખને તિનાજીથી આપી તે સત્ય તેમની આખ સમક્ષ તન્દરી ન્દયુ ચાનક શક્તિ રપાખાનું મજાત જે અવર્ણનિય આનંદ થાય છે તેનાથી આધક અનંદ સળી પોર્નામેન્ટને મેં મ બલેવટરનીની પ્રથમ મુનીતેજ થયો તન્દર જગતના સદ્કા પ વિચારો શીરક થયા, તેઓ પોતેજ કહે છે કે —

હું શા માટે થીયોસોફીસ્ટ થઈ ?

“હું વિચાર (Free thought) ને આધારે જે નાસ્તિક પક્ષ મેં હસાવ્યો, તે પક્ષના લોકો આજ માગ ઉપર અક્ષર નર છે કે મેં સ્વતંત્રતા તથા પંચતંત્રતા નિર્ધારી સ્વતંત્ર વિચાર એટલે અમુક સ્વતંત્ર પળગી ન ન્દેડુ એવો જ આપડે તે તથા થીયોસોફી નામના પુરાણા મતને વળગરામાં ગાંધ કરી પરતુ મહુસો લરીર જન્મ શીડ પામે છે અને બાવપણના ઝમના તથા ટોપી તથા પાચી દલ્લાલ પહે તા થાય છે તથા માણસના વિચારના પછુ શક્તિ થાય છે અને એક વિચારને તથા અન્ય વિચાર ઉપર આપડું પડકર અમ કરામાન તેની માણસાઈ છે અને જ્ઞાન માનની શક્તિ પણ એજ પ્રાર થઈ છે નિન્દર ફરારા એ કાઠ વાર નમજાદની નિશાની છે ખરી પણ તે ક્યારે જ જાણે જરૂર તમા ત હારા છતાં,

શુ કરે છે? ખરો રીજુ અથવા ખરેખરો વ્યાપારી તો તેજ ગણાવેા નેહએ કે જે પોતાના દેશની વસ્તુઓના બતી શકે તે યુક્તિથી ઇમા સાધ્ય મૈત્ર પ્રચાર કરે એટલુજ નહિ પણ જે વસ્તુની દેશી પુરેપુરી આનંદપ્રકતા હોય તે વસ્તુ પેદા કરવાનો પ્રયત્ન કરે આપણા દેશમાં એવા કેટલા વ્યક્તિ છે તે આપ કહી શકશો?

‘આપ જે રગની વિદ્યા જ્ઞાનના માગતા—’ મને આગળ બોલતો અટકાવી તે યુવક પોતે જ બોલી ઉઠ્યો— ‘હું એ જ વાત આપને કહેવા છું-હું હું દેશમાં રગની ખોટ જાણના છાત્રી એમને વેપારીએ એ શુ મ્યુંડે રગનો વ્યાપાર એમ્હાય રવાના વેપારીઓએ પ્રયત્ન કર્યો અને રગના જાવો વધારી મુક્યા આમ કરવાથી એ વેપારીઓએ દેશને શુ લાભ કર્યો? દેશમાં જો મોતરવારી વધતી જતી હોય દેશને પોતાની જરૂરીયાતની વસ્તુઓ પણ દેશમાંથી દેશનીજ અનેરી ન મળી નકતી હોત તો પછી એ વ્યાપારીઓના વ્યાપારથી દેશને લાભ શુ થયો?’

અહીં રગની વિદ્યા રિતે જે કાષ્ઠ શીખવા આવ્યો છું અને ક્ષીખ્યો છું તે કેવળ મારા પાનાને માટે હાં પથ દેશના માટે હું મારે ઘેર જઈ એના પ્રયોગો કરીશ અને જો હું કત્તમદ વધ્યમ તો મારી સરગી મહેતાનું પરિગ્રામ દેશમધુઓના ચરણ સમિપે ધરી આપી ઉભો રહીશ હું તેમાંથી એક પાછનો પગ જલ્દો લેવાની ઇચ્છા નથી રાખતો

વતથીત દરમીયાન અમારી બોજનક્રિયા સમાપ્ત થઈ દેશના સાચા સેવકો કેટલા નિરભિમાની અને નિઃસ્વામ હોય તત્તો મને ખ્યાલ થયો મારી વિદ્યાનું શુદ્ધિનું અને દેશહિતેયનું અભિમાન આજે ગળી ગયું તે યુવકના દુઃખ સમયના પરિચરે ગર્ભ એક જૂનીજ દિશાનું જાત કરા યુ જ રત વર્ષો આ કાળે સાચા વ્યક્તિની જરૂર છે એ સિદ્ધાંત મારા હૃદયમાં રહી ગયો

જમી રહ્યા પછી મારે ઓ તે યુવકને ધણી વાતથીત થઈ તેણે અહીં કેટલા દુઃખો અને મુશ્કેલીઓ વચ્ચે દીવમો કાઢ્યા હતા તેનું વર્ણન સાલગી મારી આખમા આસુ ઉતરાઈ આવ્યા પિનાના શિન્ધ છત્રો ગોક બાલુ મુરિ દહ શ્રીમત ઈલા સમસ્ત બોગરિનાસેને નિવાજતી આતી, કેવળ સેના અને સાધના અર્થે આવા નરકુવચ્ચને પરિસહો સહન કરતો જઈ મને ખાતી થઈ કે દેશની આ અધ રજની હવે વધારે વાર ટકી શકશે નહીં જે દેશ આવા નિરભિમાની યુવકોના જન્મ આપી શકે તે દેશ સવાને માટે મોધવવારી મદ્દામારી અને અન્યાયોથી પીડાય એ કોઇપણ કથે અભરિત નથી દેશાન્તી ની વાતો એ કેવળ ત ગાજ નથી તે એક જ્ઞાનો અને સાધનાનો વિષય છે એ શિખમું મને આ એક વિદ્યાર્થી આપી ગયો

કચ્છી જાતે મળેવ ભારત જેન મહામ ડળના પ્રમુખ

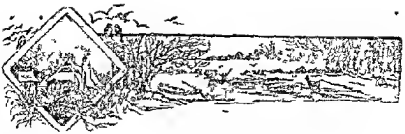
મહાત્મા ગાંધી શીતલમસાદલ

કચ્છી જૈન મિત્ર

કલકત્તા ખાતે મળેલ ૧ લી જૈન રાજકીય પરિષદના અધ્યક્ષ

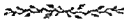

ધી ઓન. શ્રી દાદાસાહેબ ખાપડે.

શ્રી ૧૧ મી જૈન શ્વેતામ્બરકોન્કર-સના પ્રમુખ,

શેઠ ખેતશી ખીઅરી, જે. પી. ના ભાપણ સંખધી કંઈક.

વિવિધ પ્રતિભાથી હૃદયીભરી રહેલા કથવતા શહેરમા આપણી કોન્કર-સને જે કૃપાવ (ધરાદા પૂર્વક 'કેષિક' સમ દાખલો છે અને તેના મિશ્રિ અર્થમા જ પ્રહણ કરવા હુ વાચકોને સૂચના કર છું) કર્યો હતો તેની અર્વન પ્રશસા થઈ છે જાણીએમા એ કોન્કર-સના સ્તુતીગીતા ગનાઈ ગયા છે, પ્રતિનિધિઓ તથા પ્રેક્ષકોની ગગ-ગેરગી દીધાઓ વાતાવચ્છુમા મળી મધ છે આના મયોગેમા કોન્કર-સ તથા કોન્કર-સના ભાપણો વિષે કાંઈ પણ લખતુ એ સમયોચિત નહીં ગણાય એવો આલેખ મારી મામે આપશે એ હુ જાણુ છું કોન્કર-સના કામકાજ સમયે ગીદા કરવાનો વખત વહી ગયો છે એ ગમે કશું જ છે, પરંતુ મબીરપણે વિચાર કરવાનો સમય આગે ગયો નથી પરંતુ ઉત્સવના દાદ-દોલ અને શરણાધારોના પત્નીઓના વચારે સમી જાય છે ત્યારે જ શાંતિથી વિચાર કરનાનો, હીમ્મત નીકાસ કરનાનો સમય આવી લાગ્યો ગણાય કે મર્યાદા શુદ્ધિમાન, ઉત્તમની ધમાલ વખતે મળતુરી કરવા બેસતો નથી આજે ગાંતનો વાલ વઈ મન કોન્કર-સ વિષે વિચાર ચવાવનાનો પ્રસંગ લીધો છે

* * * *

કોન્કર-સ અથવા કોન્કર-સમા પ્રમુખ અને પ્રમુખનુ ભાપણ એ બે વસ્તુ એની મહત્વની છે કે તેને આત્મા કીએ તો જોહુ ન ગણાય. કોન્કર-સના વિનયનો સર્વરન આધાર એ આત્માને જ અવગણીને રહેલો હોય છે આત્મા જોલો જગવાન, ઉત્સાહપૂર્ણ અને આવેગથી ઉભરાતો હોય છે તેટલાજ પ્રમાણમા કોન્કર-સ પોતાનો પ્રવાર મિત્તાગી રહે છે પ્રમુખ શુ બોલે છે અને સમાજને કઈ દિશાએતુ મુવન કરે છે તે જાણના જનસમાજ તવખી રહ્યો હોય છે. પ્રમુખનુ નામ નહીં થયા પછી જોખિએ પ્રમુખના મત ઉપર એકાગ્ર નજર દરી જાય છે અને એ જાનની સાથે કોન્કર-સના મકપમા જાહર કરેના વિચારો કેવી રીતે કોના પ્રમાણમા બધ બેસતા માય છે તેનુ વળતર કરના વનથાય છે હજારો માનુષી ગ્રમ તથા અર્થનો મોત્તે ઉઠારી કોન્કર-સમા દાહર ગહેવાની આલુગતા દર્શાવે છે તેનુ કારણ મ્હોટે ભાજે મે ઉપર કહ્યું તે જ હોય છે. કવકતા ખાતે મળેલી કોન્કર-સ, પ્રમુખની સર્વ કોન્કર-સો કરતા અધિક જનસમાજને પોતાના તરફ આકર્ષીતારી હતી તેનુ કારણ માન મીસીસ

નિવૃત્તિને તેમનો વિશિષ્ટિષ્ણવ પ્રભાવ એવો હતો એમ નિર્દિષ્ટાપતે કહી શકાય આપણી કાકા ખાતે મોટી દી. ડાન્કરન્સને મારે મરતુ મો. ખેનશી ખીઅર્યા, ને. પી. બેન નિવૃત્તિમાંથી અને બાર્ડિ નન્દલન ધજારા બદલ ડાન્કરન્સને પુનઃવા. આપુ હુ તેની સાથે મો. ખેનશી ખીઅર્યાને મરેપુ માન-નૈન એ મમજ કુદરે કોમન માન મારૂ હોતથી તેમને પણ અગિયદન આપ્યા વગર રહી શકતો નથી. પ્રમુખને માટે નર્ણુ માન છે, તેમની વિરૂદ્ધમાં હુ એક રાજ પત્ર લખવા મુજબો નથી, વતુ કાર્ક કામુ પણ નથી, માન મમનુ જાણ એમના પોતાના કવનથી કેટલું વેચ્યું પડે છે અને તેમ ધરાનાં શા કસ્ટો મબરિન મળ્યા છે તેજ કહીશ-કુ કામોજ કહીશ

તે પ્રદેશ એક આગતો એક ખુલામાં થતો જવો અત્યવશ છે. ડાન્કરન્સમાં જે પ્રમુખો નીચાતે સપગા વિદ્યા જ હોવા જોઈએ એવો એક પક્ષનો આશય છે—ખીને પણ મનવાન મુદર્યાનો જે તમે, પ્રમુખમાન મનવાનોને જ મળ્યું જોઈએ એવો આશય કરના હોય એમ માન માનવવામાં આવ્યું નથી જગી મીતે તેમનો પ્રમુખ થવાનો આશય નથી હોતો, આપણી મરજેજ તેમને આપણી માબાતે માટે, આપણા કરવાનું માટે બંધાડવા રહે છે, અને એજે જગ આપણા ઉપર તેઓ ઉપકાર કરે છે સપગી કુનીયા જ્યાં મુખી આપ્તમિત્ર કિવા નિદાન ન થાય, ત્યાં મુખી ખાસ કરીને આ વીસખીમરના અંત મુખી તો સાકકમજ વિદ્યા કરતાં ધનને નેનુત આપવુજ પડે. મતવમ કે આપણી ડાન્કરન્સના અધ્યક્ષ કેવળ શીમતોજ હોય તેથી નિરાશ થનારું નથી, વિદ્યાનો ન હોય તેથી વંદાપાત કરવાનો નથી. અને જે કાંઈ લાગી આવે છે તે મુદુજ છે, લક્ષી અને વાત્ય દેવીનો આગિયદ પામેજા પ્રુપચણી શીમત પ્રમુખો વિદ્યાનો મિથ્યા દેખાવ કરવાની સામને કેમ વેચગી કરતા નથી? શીમતાજ હોય ત્યાં વિદ્યા અને વાત્ય હતા હોયજ એવી ખાતી ખાતી ઉપવનનારી મોદિનીથી શા માટે અંગતજ નાય છે? શા માટે તેઓ એવી મોદિનીના પાદમાં પુન્ધ યજ પોતાની પાણી અને વિચારોનો પિંચ કર છે? જે પ્રમુખ પામેથી સગીન વિચારોની, શાત સમાદોની અને સ્વરદાર ઉપરેમની આશા રાખતા હોઈએ, તેઓ શા માટે નીકેસ કે બનાડ સોની માફક ઉત્તેજક મદીશ પાઇ અમને ઉન્મત્ત બનાવતા દર્શ?

મો. ખેનશી ખીઅર્યા, ને પી. નુ બાણુ વેમન પોતાના વિચારો અને કવનથી એક દલી બધી વિરૂદ્ધ દશામાં મને વહેતું લાગ્યું છે કે હુ તે બાણુના કેટલાક અશોની સામે થવા પિના ગ્દી શકતો નથી મોદીના કવનનો જે કાર્ક થોડો ઘણો અનુભવ છે તે ઉપરથી હુ ખાતી પૂર્વક કહી મદુ પુરું કે એ વાલાભાર્યા અશોનો મર્મ તેમને પોતાને સમનવધામાં આવે તો તેઓ પોતે પણ પોતાના બાણુની સામે થવા પિના રહે નહીં. માત્ર એકજ દાખલો આપવો બસ થયે. વિમવાઓના ઉપાગ સળધે મોદીના અતદામાને પ્રુજામાં આવે કે “આપે કવકાળી ડાન્કરન્સમાં વિધવાઓને અને વિધુરોને ઉપાક બનાવવા માટે જગની વિવિધ પ્રણાનિકાઓની જે દીગાયત કરી હતી તેનો શા અર્થ થાય છે?” તો તેઓને એમજ કહેવું પડે કે “કલકલ ડાન્કરન્સનું મારે બાણુ એ તો મારું એક સ્વપ્ન છે, અખાવરયાતાજ એ ઉદ્ગાર છે.”

પુરાણમાં એક એવી કથા છે કે હિંદુ કોઈ એક સમયે દેવની પત્ની ઉપર મોહિત થયો હતો. દેવપત્ની અનિચય પતિપરગણ્યા અને સચ્ચરિત્રા હોવાથી હિંદુની તમામ ક્ષાત્રો નિષ્ફળ નીવડી. છેવટે તે, ઉક્ત દેવપત્નીના સ્વામી જેવું આગેદુલ્ય સ્વસ્થ ધાગણ કરી તે બીં પામે ગયો અને પોતાની વાસના તૃપ્ત કરી. છેવટે જ્યારે એ પ્રથમ પુરુષો પડી ગયો ત્યારે હિંદુને સિદ્ધિ એક એવો ભયંકર આપ, ઉત્તરો કે તે આપની ખીડાથી દહાડ મુકત થઈ શક્યો નથી. કથાનું વધાર્થ સ્વસ્થ ગમે તે હોય તેની સાથે આપણને સંબંધ નથી. હું જાણુવા માંતું છું કે શીમાનું ખેતરી સોના સ્વસ્થમાં કોન્ડર-સના રંગમંડપ ઉપર પોતાના અંગત વિચારોનો એક દેલાવવાની વાસના રાખનાર તે વિદ્વાન કોણ છે? હું એ સ્વસ્થ પુરુષ કરી નિષ્ફળ વાઙ્મુખમાં ઉતરવા ઇચ્છતો નથી. તે ગમે તે હો. તેણે કહ્યું દશ યોગવાળા શાંતીના એક આગેવાન આપારી વર્ગમાં મુખ્ય સત્તાસ્થ અને એક સરળ હિંદુ પુરુષના મુખદ્વારા પોતાના અંગત વિચારો બહાર ખાડમાંની ઉષ્ણતાઈ દાખવતી જોઈતી ન હતી. વિચારો દેલાવવાના ધણા માર્ગો છે, પ્રેમો અને પેપરો એવા ઉદ્દેશને માટે પર્ષાત છે. કોન્ડર-સના સર્વમાન્ય રંગમંડપ ઉપર શી ખેતરી શો? જોરા વૃષ્ઠ અમણીના મુખમાં એ વિચારો શોભતા નથી, એટલુંજ નહિ પણ કોન્ડર-સના માહાત્મ્યને તેમજ સોદરી ખેતરી સોદરી મંબીતાને એ વિચારો દાની કર્તા છે. મને આશ્ચર્ય થાય છે કે જો સવા અર્ધનસાક સોદરી સંબંધમાં જાતી નમ્ર અને મુશ્કે ઉદ્દગામે સકલ ન કરી શકી તે સભા આજ નાસ્તિકમયણું વિચારો કેવી રીતે સકલ કરી શકી?

વિધવાઓનું પુનર્વંશ એજ સમાજના ઉપધારનો શું રાજમાર્ગ છે? ઉત્પાદક શ્રીઓ અને પુરુષો એજ શું દેશની ખરી સંપત્તિ છે? જર્મનીને માટે કે હિંડિમાંને માટે તે બન્ને સસ હોય. હિંદુસ્તાન એ ઇંગ્લેંડ નથી, જર્મની નથી કે નથી જાપાન. અને એટલાં માટે ધટતી જતી જોન સંખ્યાનો ખાડો પુરવા વિધવાઓના પુનર્વંશ દરારવા એ સલાહ મને માન્ય નથી. યાદિજનન, અખ્યાતમજા અને ધર્મમજા એજ આર્યોનું ચિર-ઉત્કલ્પસ સ્વત્વ છે. હું વિધવાઓ પ્રતે નિર્દયપણાથી વર્તવાનું કહેવા ઇચ્છતો નથી. પરંતુ અમાજ વૈધવ્યના કારણે પ્રતિ ઉપેક્ષા કરી માત્ર ઉપરથીજ સુધારો કરવાની દીક્ષામાં કરતી એ તો મજા લઈને સડતું મૂકી ગાળીએ અને પાટાને ખાજના જેવું થાય છે એમ માદે માન્યું છે. આજે આપણામાં ભોગવિલાસની પ્રજાગતા વધી પડી છે, વાસનાઓની ઉગ્ધ જ્વાળા સમસ્ત વિશ્વને પોતાના ઉદરમાં સમાવવા દોળીની જેમ સળગી રહી છે, વધાર્ય પ્રેમ, દયા, કષ્ટા અને મંત્રાની ખાલી વાતોથી કાનના પડા જહેર મારી ગયા છે, એ સર્વની પાછળ અદકાર, મોદ અને વિષ સાક્ષાત્તાંવનુસ કરી રહી છે! આની પરિશ્ચિનમાં વિધવાઓની દયાજનક શિયલિને આગળ કરી વિલાસ—વાસનાને શિવિજગતી જનાવવાનો પ્રયત્ન કરવો એ દેશની, સમાજની અને ધર્મની પાવમાતી કરવા જેવું શું નથી થતું?

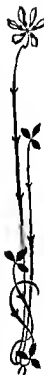
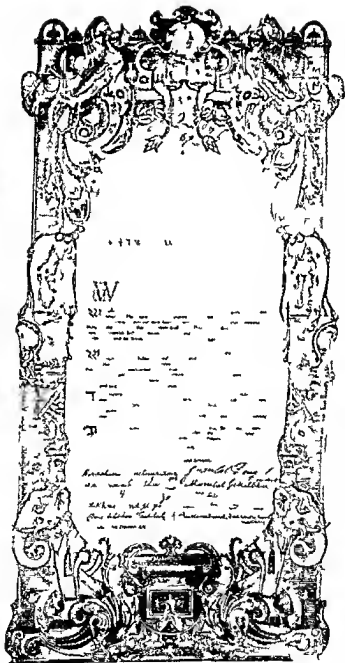
જન કોમમાં થોડાં વખત ઉપર એવું એક વિધવા-વ્રત થયું છે. હું આ રચને એ વિષય ચર્ચાને મદત આપવા ઇચ્છતો નથી. હું આ રચને પ્રમુખના વાણ્મુ વિધે વિચાર ચલાવવા જોઈ છું. એ પુનર્વંશના દિમાપતી જો એટમેથીજ શાંત બેસી રહવા જોત અને મેંતોજર મર્તિપુજક જન કોન્ડર-સમાં કાં થી ખેતરી ખીડાગીના હથ્થવેશમાં મલુ ન થવા જોત તો હું તેની જદુ રસાર રસ નહીં. હું જાણુવા માંતું છું કે પોતાના કુટુંબમાં થયેલા પુનર્વંશનો અચાર કરવા બહાર જોત એ જાણુ-જેબકે અન્યાર સુધીમાં પોતાના કુટુંબની ટાઈ વિધવાઓને એવી રીતે ઉદાર ક્યો છે! એવો પ્રેસંજ જ ન મળતો હોય, અને જો

જર્મી બદરનાના શા આજુદા ખીમજી હીરજી કાયાણી, ઉમર વર્ષ ૨૧ નું
 લગ્ન, શા પી. પી. ગોસ્વામી ૧૮ વર્ષ ઉમરની પુત્રી સાથે થયું છે
 જર્મીવાના શા આજુદા ખીમજી ઉમર વર્ષ ૨૦ નું લગ્ન, એજ ગામના
 શા દામજી માણજી પુત્રી ખેનમાજી ઉમર વર્ષ ૧૩ ની સાથે થયું છે
 * માયગાનાના શા રાયચંદ દુગ્ગમી ખીમજી ઉમર વર્ષ ૨૦ નું લગ્ન
 જર્મીવાનાના પુત્રી આગખનની ૧૪ વર્ષ ઉમરની પુત્રી સાથે થયું છે
 જાદુગાનાના શા જેઠા ખીમજી ઉમર વર્ષ ૨૫ નું લગ્ન, નવીઆવાલા
 શા લીનાધર શિંગલની ૧૩ વર્ષ ઉમરની પુત્રી સાથે થયું છે
 નવીઆનાના શા ભરાનજી નાગથી ઉમર વર્ષ ૨૧ નું લગ્ન, એજ ગામના
 શા ઉમરજી ખીઅશી પટેલની ૧૩ વર્ષ ઉમરની પુત્રી સાથે થયું છે
 સુથરીનાના શા દામજી વસનજી ચો ત્યાગ ઉમર વર્ષ ૧૫ નું લગ્ન, માડીવાલા
 શા માણેજી પંચમીની પુત્રી લક્ષ્મીબાઈ ઉમર વર્ષ ૧૩ ની સાથે થયું છે
 સાહેગાનાના શા ગયચંદ જીરાગ ઉમર વર્ષ ૧૬ નું લગ્ન, સુથરીનાના
 શા હેમગજી ખીઅતીની પુત્રી અક્ષીબાઈ ઉમર વર્ષ ૧૪ ની સાથે થયું છે
 વારાપધરાનાના શા મુરજી કેશવજી ઉમર વર્ષ ૨૦ નું લગ્ન, સુથરીવાના
 શા વરાનજી દામજીની પુત્રી નેલાબાઈ ઉમર વર્ષ ૧૨ ની સાથે થયું છે
 વરાડીઆનાના શા લખમશી ઉમરજી ઉમર વર્ષ ૨૦ નું લગ્ન, મજલરેવડીઆ
 વાના શા વેનજી કાનગી પુત્રી લીનમજી ઉમર વર્ષ ૧૧ ની સાથે થયું છે

જન્મ — જો પુનઃ જીવન મેરેડીને ત્યા પુત્રી જન્મ, શા મેગજી યુલજી હામરશીને ત્યા
 પુત્રી જન્મ, શાં વેતજી ઉમરશીને ત્યા પુત્ર જન્મ, શા મગાજી આજુદાને
 ત્યા પુત્ર જન્મ, શા દેવજી આજુદાને ત્યા પુત્ર જન્મ, શા દેવશી લધાને
 ત્યા પુત્રી જન્મ, તથા શા જેઠા પાશુને ત્યા પુત્રી જન્મ થયેલ છે

મરણ — નવીઆનાના શા દેવજી વેગશી પીટ ૪૫ વર્ષની ઉમરે, જતગામવાલા
 શા મયાજીજી કેસવજી ૪૦ વર્ષની ઉમરે, નવીઆનાના સ્વ માયશી
 જેઠાને પુત્ર ૮ વર્ષની ઉમરે, સાધવવાલા શા કાનજી ભારાની વિધવા ૫૫
 વર્ષની ઉમરે, નવીઆનાના શા ચિવજી દામજી નાગડા ૨૨ વર્ષની ઉમરે,
 સાહેરવાના શા લીનાર મણ્ડશી ૪૦ વર્ષની ઉમરે, વારાપધરાવાલા
 શા કરમશી વાનજીની વિધવા ૪૦ વર્ષની ઉમરે સાધવવાલા શા નનરી
 રોજગાર ૨૮ વર્ષની ઉમરે, મજલવાના શા કુ ૧૦ મણજીની વિધવા ૫૦
 વર્ષની ઉમરે, નવીઆવાલા શા ગોરિદાસ શામજીની વિધવા ૨૫ વર્ષની
 ઉમરે, નવીઆવાલા શા દામજી હીરજી ૪૮ વર્ષની ઉમરે તથા શા હીરજી
 ઘેનાબાઈ પદમશી જે પી ની પુત્રી ૧૫ વર્ષની ઉમરે મણ પામ્યા છે

* આસ કાલને લઈ આ લગ્ન મટે ક દ મે હાલિ મહાજનના મેસજિર સચા પાત્રી હતી
 નહોતે આ લગ્ન ન વરા જેઠા મટે રજુ વાર કરાવો જહાર પામ્યા હવા છતાં બનેલી વાચવમ અને
 ગૌમતાઈને વહ આ તે આ લગ્ન થઈ ગયું છે અને મહાજનની તર્વ મહેનત ખરુચાદ થયું છે

મુબઈની શ્રી જૈન એમેરીએસન ઑફ ઇન્ડિયાએ ના હિન્દી પ્રધાન મી મોન્ટેયુ અને ના વાઇસરોયને આપેલ માનપત્રની ડીગ્રાફનનો દેખાવ આ ડીગ્રાફન બહુતા રાષ્ટ્રસ ઑફ ઇન્ડિયા પ્રેસમાં રૂ ૩૦૦ ના ખર્ચ તૈયાર થઈ છે

કુચ્છીજૈનમિત્ર

ધાર્મિક ગુજરાતી સભા
જાણી સપ્તમ બેડ

THE GUTCHI-JAIN MITRA

“અગતિ હૃદયન કરનારા તમે નથી પણ અધિ હોએ
અને પ્રગતિના દરેક માર્ગના અમારા ચૈતરસદૃશ સહ
ચાર પિતા, તમારી પરિપટ્ટા અને તમારી રાષ્ટ્રીય
ચળાઓ નિરચક છે” . સરોજની મેકુ

આદ્ય પ્રેરક,
શ્રીયુત—શ્રીમદ્દ હીરજી કાયાણી,
જે. પી
મુનિ મહારાજ શ્રી રવીચંદ્રજી.

ધાર્મિક લવાચન
શ નમ્મ
છુટક શ નન્

જો. તંત્રી,
દામજી વીરમજી માધલા.
જો ન્ સમાપક અને પ્રકાશક,
લેકાભાઈ દેવજી નાગડા.

અમારા આવતા અંકમાં શું જોશો ?

આર્ય માતૃભૂમિને	। શામળ ઉમરશી મપરીઆ
આપણુ ગાંધીય ગીત (અસાજને વગે)	મરિ છાત્રગમ અજરામર ગોર
નતન અયુષ્ય-૭)	ઓ તારી
આપણી કોમમાં ઉચ્ચ કેળવણીની અમલ	। પડિત ફોલ્ડર ડ્રૅપ્સ લાનન
પહેલી જગ	રા અભય
કોમી પત્રની જરૂરીઆત	યુનિ મહારાજ શ્રી રવિચંદ્ર
આવના લુવનમાં ભરત મહારાજ	। દેવજ જેઠાભાઈ નાગડા
બનાવો । ગાંધીજીની (મન્ય)	રા વેનજ લખમશી નપુ
મહાજન મહાજન ખરૂ કતન્ય	બી એ એન એન બી
ઉદાર મન	રા મહેતા
અત કરણનો અનાજ	રા ખીમજી હીરજી કાયાણી જે પી
નાની-ધમ	રા મહારાણીશ કર અબાશ મર શર્મા
શ્રીપાળ મયલા સવા	રા લલિતાગ
પિતાની સપાતિ અને સતતિ	રા બી એન મહીરોરી
મહારાણીની પ્રભા	રા પુનશી અમજી
આ દેશનુ રિઘ થી છાન	રા લખમશી હીરજી મૈરોરી
શ્રીમદ્ જ્ઞાનદધન	બી એ એલ એલ બી
ધર જમાઈની મ્હાણી (જ્ઞાન રસિક વાર્તા)	રા હીર લલિત બી એ એલ એન બી
વતમાન સમાચાર	રા સુશીન

આ ઉપરથી આપ સારી રીતે જોઈ શકશો કે આ પહેલાં અંક કરતાં પણ બીજાં અંક ઉત્તમ લેખોથી ભરપૂર થઈને દળદાર બનશે એટલાજ નહીં પણ આ સર્વ લેખોને અનુભવી ચિત્કારોના હાથે સચિત્ર બનાવવામાં આરશે માસિકની નહવે આઠક પૂતીજ છપાવવામાં આવે છે છતાં પણ શીતમાં હશે તો સુધી છુટક રંગની કોંગેતે વહેવામાં આરશે તોહેર ખબર આપવાની ધન્ય વાળાઓએ તુરતમાં મળી જઈ બહોળા કરવે

ઓ વ્યવસ્થાપક

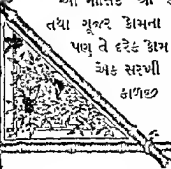
ગ્રાહક અને વાંચક વર્ગ પ્રત્યે વિજ્ઞાપિત.

સુઝ મહાશય,

આજે આપના કરકમળમાં આ માસિકના પ્રથમ અંક રજુ કરતાં અગોને અત્યંત આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. આ માસિકને વધારે ઉપયોગી, રસિક તથા સુંદર બનાવવા માટે તેમજ તેના વિશેષ ફેલાવા માટે ચિંતા, કાળજી અને ટાઈટલની ખર્ચાશુ યોગના દ્વાય ધરવા છતાં અમારા માનવંતા સંહાયકોની મદદથી વાર્ષિક સ્વાજ્ઞમ પોસ્ટેજ સાથે માત્ર રૂપીઆ ત્રણ રાખવામાં આવ્યા છે, કે જે કોઈને પણ ભારી પડતા થશે નહીં અને તેનો સાધારણ વર્ગ પણ સારી રીતે લાભ લઈ શકશે.

બજાવવાની તરફ નથી કે માસિકના આયુધ્યનો આધાર તેના ગ્રાહકો ઉપર છે. તેથી અમારા આ હામોપયોગી સાહસને ઉત્તમ અને વધુ ઉપયોગી બનાવવા આપ બંને જીંદગી સુધીના ગ્રાહક બની, આપના રૂનેહીઆને ગ્રાહક બનાવી અમાને આભારી કરશેજી.

આ માસિક શ્રી કચ્છી વીશા જોરાવાળ, દશા જોરાવાળ તથા ગૂજર કોમના ખાસ હિતાર્થે મગટ થાય છે છતાં પણ તે દરેક કોમ અને માલિને તેમજ કોઈપણ સજ્જનને એક સરખી રીતે ઉપયોગી થઈ શકે તે માટે ખાસ કાળજી રાખવામાં આવેલ છે અને આવશે.

આથી સર્વ કોઈ આ માસિકનો લાભ લેતા થશે તો અમો અમારો શ્રમ સફળ થયો માનશું.

માસિકના કાર્યની શરૂઆત કરતી વખતે ખર્ચની ગણતરી કરવામાં બૃહ પાથેલી દેવાથી માસિકનું લવાજમ પ્રથમ રૂપીઆ બે રાખવામાં આવેલ હતું. પણ આ બૃહ જ્યારે જોવામાં આવી ત્યારે લવાજમમાં રૂપીઆ એકનો વધારો કરીને રૂપીઆ ત્રણ રાખેલ છે અને સાથે આદક વર્ગ પણ નાસાજ ન થાય તે ખાતર માસિકના કદમાં ફોર્મ ૧ નો વધારો કર્યો છે. તેથી કાર્યના પ્રમાણમાં આ લવાજમ તદ્દન ઓછું જ કહેવાશે. અમો આશા ગમીએ છીએ કે અમારો હરદહાન આદક અને વાંચક વર્ગ આ માસિકનો વિકાસ કરવામાં મદાયજીન થઈ અમને વધુ ઉત્તેજન આપવામાં પાછી પાની કરશે નહીં. અંજ ગુમેગછા.

ઓ. વ્યયચાપક.

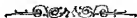

આજના અક સાથે આપને મોકલેલ કાર્ડમાં આપનું સગવાસુ મોખખા અક્ષરે વળી મોકલશેલ કે જેથી માસિક ખેરવશે જનાનો સ લવ ન રહે એજ વિશ્વસિ.

શ્રી કુચ્છી નૈન મિત્ર.

માસિકના ગાથાગ્ણુ નિયમે

૧ આ માસિક કામ એના મનનના તથા દેશ પરદેશમાં ગ્રહેતા આપણી મન (શ્રી કુચ્છી વીશા ઓસનામ દસા ઓસનામ તથા ગૂચ્છ નૈન કામ) ના દરેક ભાગને અને તેમની હિમ્મત્ સ્થિતિએ બાનના મુખ્ય ઉદ્દેશથી પ્રથમ કરવામાં આવે છે અને તેમાં કામના આદ્યજ્ઞ ગૃહસ્થ, જો તથા નિવાર્થના યોગ્ય લેખો અને અવાપત્રો વેવામાં અવગે

૨ માસિકને દરેક અંક દરેક અંગેના મામની સરખાતમાં જણાઈ બહાર પડશે અને તેજ દીનને આદ્યજ્ઞે મવાના કરવામાં આવશે

૩ કામ દિવસે લગતી જુદી જુદી ગાળતોપર અથવા પત્રો તથા જન્મ, મગજ, સમયજ્ઞ, વિવાહ વગેરેના ખામને સાતિજ્ઞે તથા દરેક મામના મહાજ્ઞના કાવવાદકો ઉત્પાદથી અખી મોકલી કામ પ્રતી પોતાની કુચ્છ જન્મવગ એવી આશા છે

૪ બતના સુધી આદ્યજ્ઞ નખ જુમાં અગત્ય માર્ય, દેશજ્ઞિ, ખોટા દુભલા ન થના જોઈએ, કરિજ્ઞ કે આ માસિક આપણામાં બ્રાહ્મણનો વધારો કરી અને તેટલો અપ તથા સુધારો કરવા પ્રયત્ન છે. કુચ્છ લેખોની ભુલો બનાવીને એવી ગ્રહેવાનું નથી, પણ ભરિખમાં જુરો ન થના પામે તે જોવાનું છે

૫ કામના આદ્યજ્ઞ ગૃહસ્થની વિદ્યા, કુચ્છ, અપાર વગેરેમાં ફોલ મળ્યા માન તની તથા કામના આદ્યજ્ઞ ભાગમાં જાણના જોગ બનાવો અને તેની દમ્પકત દરેક મામના પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થ અગર ખેતરાએના અને ઉત્પાદી મનુષ્યો મોઝી આપના તજવીજ દરેક એવી આશા છે

૬ દરેક મામમાં આદ્યક થાય તેના તથા નખાએ વખી સક તેના અથવા નમુ નાની નકવ મોકલના વાયક ગૃહસ્થના નામની ચાદી ને મામના મુદ્દા મોકલી આપશે તે અમે તેજોના આભારી થશું

માસિકના સાધારણ નિયમો.

૭ માસિકના દરેક મહીને તે માસના ધાર્મિક દીનસ તથા મહત્વ વિશે ફીલિંગ પ્રેમટ કરવામા આવશે

૮ માસિકનુ વરાળમ જુજ એટલે ૬ વગે મેટના ઉત્તમ પુસ્તક નાથે
૩. ૩૭ રાખવામા આન્યુ છે કે જેથી દરેક સાધારણ માણસ પણુ તેનો લાભ લઈ
લાભશાગી થાય આમાથી કોઈને નોંડા લેવાનો નથી. ખર્ચ જતા વધારો રહેમે
સદાયકોની સવાહ પ્રમાણે સારા માર્ગમા તપરાજી

૯ કોઈપણ ગૃહસ્થને કઈપણ વાગનની ખબર મ માનવી હોય તો જવાબ સાર
ખીડવા વિનતી કરવામા આવે છે.

૧૦ નોટ પેડ પત્રો લેવામા આવશે નહોં કોઈપણ લેખ પાછો મોકલવા કે
કરવા અમે બધાતા નથી નનામા અથવા સસવાળા લેખોને માટે તત્તી જેખર
જેગ લેખ લખનારે શુદ્ધ અક્ષરે કમળ ઉપર એકજ બાલુએ શાહીથી લખવા રી
રાખવો. બનતા મુધી લેખ તથા ચર્ચાપત્ર લખનારે પોતાનુ ખર્ નામ અને પ્રેકાણુ કે
કરવા વૃત્તિ ગખવી, જતા પણુ તેમ ઇન્જા ન હોય તોપણુ અમારી જણુ માટે
પોતાનુ પુરેપુરુ નામ તથા પ્રેકાણુ જણાવવા ચુકવુ નહી. નનામા તથા ખીન પ્રેકાણુ
તેમજ અશુદ્ધ લેખો દયરાપનીની ટોપનીને વ્યાધિન કરવામા આવશે.

તમામ જાતનો પત્રવ્યવહાર નીચેના સરનામે કરવો.

ઓ વ્યવસ્થાપક, “કચ્છી જૈન મિત્ર,”

કે “શ્રી કચ્છી જૈન મિત્ર” માસિક ઓફિસ,

કથાનગર-મુ ૧૪, પોસ્ટ નં ૨૧

ગૌઆલમણુ પ્રતિપાળ મહાનાથશિરાજ મિન્ડા મહાનાથોશ્રી ખેગારજી,
સવાઈ મહાદુર, જી મી ચાલ ધ,
રાવ ગોફ કચ્છ-ટેટ

દયા.

અંકય.

મદ્દા.

સેવા.

દયા, અદા, અંકય, સેવા, અમારા મુખ એ ચારે;
ગાનથીયું ખુલે ખુલે, અહાલેક અમારા છે.

પુસ્તક ૧ છું.]

જુન ૧૯૧૭.

[અંક ૨ લો.]

પુષ્પાન્જલિ. (રા. લક્ષ્મીનાથ.)

અમ્હારાં સ્નેહ ભર્પા સુખનો, સુભાગી સ્વિકારવ્ને ! હોરાજ.
નન્દનવન અન્નદ હેષદોરા, સુભાગી સ્વિકારવ્ને ! હોરાજ.
લક્ષિત સુગન્ધિત શીતધરે, અતિ દિવ્ય પ્રદુલ્લ અભા,
નાતમ નવરંગિત નવેતાકરે, દિવ્ય રન્જિત સદા.
ચુરેલા આનન્દિત ચિત્તે, પોશીલા પ્રેમ વળે પ્રીતિ,
હર્ષ ભર હિતમુક અમ હસ્તે, સુભાગી સ્વિકારવ્ને હોરાજ !
ઉન્નતનારાં વન ઉપવનને, સુદાવનારાં પૂજ્ય સુકુટો,
રમાકનારાં અતિ અન્તરને, હોવાવાનારાં ગુણી હૃદયને,
ભર્પા અગમિત ગુણે જલાં, સુદાગી સ્વિકારવ્ને હોરાજ.
મધુરાં મોહક રસવાળાં, સુદાગી સ્વિકારવ્ને હોરાજ.

કાર્તિક ગુજરાતી સંપ્રદાય સમિતી

ધર્મ.

સ્વર્ણનાર:

મૂલ ૯૫ ફુલમલ
વેદ.

કર્તાનું કર્મ એ, માનવનો મર્મ એ;
એક એક એક એક ધર્મ ધર્મ ધર્મ.

ધરતીનો ધારનાર, પૃથ્વીનો પાળનાર;
જગને જગાવનાર, શુભનો તારનાર;
એક એક એક એક ધર્મ ધર્મ ધર્મ.

શામેનો સાર એ, જગતની પાર એ;
મમતાનો માર એ, હવનનો તાર એ;
એક એક એક એક ધર્મ ધર્મ ધર્મ.

પ્રાણીનો પ્રાણ એ, કિયાનું કર્મ એ;
સાધની સાન એ, કર્મનોજ મર્મ એ;
એક એક એક એક ધર્મ ધર્મ ધર્મ.

સાધુનું સત્ય એ, તપસ્વીનું તપ એ;
મરનું મરત્ય એ, કર્મનું કર્મ એ;
એક એક એક એક ધર્મ ધર્મ ધર્મ.

રાજનો રજા એ જ, મજબૂતો તાર એ જ;
ક્રાંતિનું કાળ એ જ, સાગરની પાળ એ જ;
એક એક એક એક ધર્મ ધર્મ ધર્મ.

કૃષીયુગનો કાળ એ, સત્યયુગનો સાર એ;
અહાવ લંડાર એ, જૂનો આધાર એ;
એક એક એક એક ધર્મ ધર્મ ધર્મ.

પ્રભુનો પ્રકાશ એ, આત્માની આસ એ;
વિમળ વિલાસ એ, વિશ્વમય વિકાસ એ;
એક એક એક એક ધર્મ ધર્મ ધર્મ.

પ્રાણનો પંથ એ, વિશ્વની વસતિ એ;
શાન્તિના તંત્રનો સનાતન મંત્ર એ;
એક એક એક એક ધર્મ ધર્મ ધર્મ.

ઉદ્દેશ અને આશા.

જીવો!

જીવો—નિદ્રા દેરીનાં લાગે ડગી આજસ તથા દર્દ જાતિ અને દેન ઉન્નતિના સત્કારોમાં ચાહામ કરી કુદો, કુમે અને જય મેળવી અનત કીર્તિ પ્રાપ્ત કરો 'આપણે જ્યારણથી હીન ગીએ' એવો ખોટો જમ ગાખી મગજને અધકારો નહીં 'જેના કામ હોય તેજ દરે—આપણાથી નહીં બની શકના નથી' એવા અવિશ્વાસના અકુરોને જાગ્રતી જાગી લાગી કરી નાખો શોકોપવાદ સદ્ગત કુશાની મર્મિત ધાગણુ કરો, તેથી રી નહીં એમી—નગદો આપણા હૃદયે દરેક જનુઓમાં સદ્ગત પશુ અમર્ય આત્મ જાગેતો ગુણ આપ્યો છે, તે ગુણને મદ પાડી, જાખો ગાખી, તેને નહિનવ—ગુન્ય ન થયે, એ જીવને ખીવાવે, અજમાવે અને સત્કારોમાં વાપરી લાગણી થાયો સમતા, ધૈર્ય અને દામાના સદ્ગુણો ધારણ કરી કુશાનાથી કાર્ય આદરો તો ચોક્કસ ફોદ મેળવશે જનુઓ! માઠ હૃદય દાએ છે, માઠ લોહી ઉકળે છે અને માર મગજ આકુળ આકુળ થાય છે કૃપા કરી જમાનાને ઓગળી દુભવેલી યો નિદ્રામાંથી જાગૃત થાયો અને દેશ તેમજ પ્રજાપયોગી મત્કાવામાં તમારું ક્ષણભણુ પશુ ઉપયોગી છતાં અપો'

મહુમ ગોવિંદજી મુજળ મેપાણી, ખી એ, એન એન બી

ક્રિષ્ણ સાત્રાવ્યના નુબદ ગમન તમે આધુનિક સમયમાં દરે દરેક અર્પિત અને કામ વખતના વહેતા નહેલુમાં પેતપોતાની ઉન્નતિ આપરા અને જાતના પ્રવતો પૂ જોમમાં આદરી ગ્દી છે ત્યારે આપણી શ્રી સમગ્ર કન્ઝી જન કામ આજ પર્વત ઉન્નતિના માર્ગે તરફ તરફ ઉદારગીન ગ્દી છે, એ કટવી બધી ગોચનીય બીના છે? અમે નથી ધારતા કે આજે દુનિઆમાં એવો એક પણ અનુજ, કે જેને પોતાની ઉન્નતિ પ્રિય

ન હોય તેવો મતી આવે ! એતો નિર્વિવાદ છે કે જાળકચી વૃદ્ધ પર્યંત દરેક મનુષ્ય પોતાની ઉન્નતિને મૂલ્ય છે અને ને માત્ર કરવા માટે પોતાથી બનતા અવનવા પ્રયત્નો આદરે છે તો આપણેને પણ સમયના પ્રવાહમાં એ ઉન્નતિના માર્ગ તરફ લક્ષ્ય દોરવી આગળ વધવાના ઉપાયો શોધવા જોઈએ. સમય નદીના પ્રવાહની માફક વહ્યાં જાય છે તે કોઈના માટે રાહ જોતો નથી. ગમેલો સમય પાછો આવતો નથી. ઘણીવાર ગત સમયને માટે પશ્ચાતાપ થાય છે, પણ તે પશ્ચાતાપ કોઈક છે. આવેલા સમયને મૂવી અને ધારેલી ધારણા સફળ કરી પોતાની ફરજ અદા કરવી એ શ્રેષ્ઠ છે.

ઉન્નતિ શાથી થઈ શકે ? એ પ્રશ્ન જોડેલા ઉપયોગી છે તેટલોજ વિચારણીય છે અને તેના જવાબો લિન્ન લિન્ન અનુભવી વિદ્વાનો તરફથી લિન્ન લિન્ન થઈ એકંદરે સર્વ સંમત કિંવા મળતાજ આવે છે. જે વાતન આજની આ કુટ્ટી નોંધમાં જણાવવાની આવશ્યકતા નથી. અવસર આવે ધીરે ધીરે આપ સન્મુખ રજુ કરવાને અમારાથી બનશે પ્રયત્ન અમે કરીશું. હાલતો માત્ર આ માસિક પ્રગટ કરવાની અમને જરૂર કેમ પડી અને તેથી લાલ છે કે હાનિ એજ મુદ્દાના વિષયને હાથ ધરીએ છીએ.

અમારો માસિક કાલવાનો વિચાર પણા લાંબા વખતથી ચાલુ હતો પણ આજે અનેક મુશ્કેલીઓ, વિષેનો અને ઘણી જાનની હાઝારીઓ વચ્ચે પત્તાર થયા પછી આ માસિક આપના કોમળ હસ્તમાં રજુ કરવા બાબતમાં થયા છીએ.

જાનને ખદગાયો છે અને વળી બદલાતો જાય છે. વિશ્વમાં ત્યાં જુઓ ત્યાં ફેરફાર દ્રષ્ટિએ પડે છે. આગળ વધવાની ઉત્તર કરવાની અને અનુપ્રદય થવાની આશા હવેમાં આપિર્જન થાય છે. સમય હાથ પત્ર જોડી જેમી રહેવાનો નથી પણ પ્રયત્ન આદરવાનો અને કાર્ય કરવાનો છે. આપણા ઉત્તર અવસરમાં કોઈપણ શાંતિ-કોમમાં જગડા થાય, હુની અને જેના રંગા પીવાય. એકઠાના બગડા અને બગડાના ત્રગડા થાય, સુખશાન્તિના ટુકડા અને ગાંધિ ગારવના કડ્ડા થાય, આ સિધ્ધિ શું ભવંકર નથી કે ? આવી ભવંકર સિધ્ધિનો તાર કરવાને અનેક જ્ઞાનનાં સાધનોની જરૂર છે. તેવાં સાધનોમાં માસિક પણ એક ઉત્તમ સાધન છે કારણ કે માસિકથી એક બીજાના વિચારોની આપ લે થાય છે, વાંચન અને લેખન શક્તિ પડી છે. દેશપરદેશમાં બનના બનાવોની જાણ થાય છે, લોકમત કેળવાય છે તથા તે દ્વારા કોમની ઉત્તરના ઉપયોગ અનેક વિદ્વાનો, અનુભવીઓ અને ઉછરના લુવાની આઓ તરફથી ચર્ચાય છે. ચાલુ સમયમાં આપણા સિવાયની લગભગ દરેક દરેક કોમમાં જાહેર સંસ્થાઓ, વર્તમાનપત્રો અને માસિકો દ્રષ્ટિએ ચર્ચ થાય છે, ન્યારે આપણી થી કચ્છી જન કોમ કે જે વ્યાપાર્યે આપણા દિગ્વિસ્થાનના ચારે ખુણામાં એટલુંજ નહીં પણ લાંડા, અમ્હદેશ અને આફ્રિકા જેવા વિદેશમાં પણ પડી રહેલી છે આવી મોટી કોમમાં એક પણ માસિક, વર્તમાનપત્ર કે સંસ્થા હોય નહીં એ માટે કોમના નેતાઓને અભિમાન લેવા જેવી બીજા નથી. અમે કોમના નેતાઓ ઉપર આ આલેખ મુકવા માગતા નથી એમ જણાવવા સાથે એ પશુચરિકારીશું કે કોમની અંદર કાર્ય કરનારાઓની અજાત છે. તેની સાથે એ પણ સત્ય છે કે કાર્ય કરનારાઓ એ નિરવાર્યપણે અને સાચા માટે કાર્ય

અમારા આઘ સહાયકો

અને પ્રેરકો.

સર વિશ્વનાથ ત્રીકમજી,
નાઈડ.

શ્રીમત લખમશી હીરજી મૈથેરી
બી. એ., એલ. એલ. બી.

શ્રી મહારાજ શ્રી રવિચંદ્રજી.

શ્રીમત ખીમજી હીરજી કાયાણી,
લે. પા.

શ્રીમત પદમશી શીવજી.

કરશે તો કામના નેતાઓ તેમને જોડતી સહાય આપવા સદા તૈયાર છે, એવાન અનુભવ સિદ્ધ છે. અમારા અનેક મિત્રોની સલાહ અને સહાયતાથી અને માસિક 'કાદવાનો દંડ સંકલ્પ કરી કામના આગેવાનો પાસેથી આરાઓ રાખવા વજગાયા ત્યારે અમને 'કામના ધણા આગેવાનો અને સાધારણ ગૃહસ્થો તરફથી સહાનુભૂતિ દર્શક પત્રો મળ્યાં, એટલું જ નહીં પણ તેઓ તરફથી માસિકના શરૂઆતના ખર્ચને માટે, જોડતી પૈસાની મદાય પણ મળી. અમને શરૂઆતમાં અનેક જાતની સલાહ આપી માસિક પ્રગટ કરવાની પ્રેરણા કરનાર પુણ્ય મુનિમદારાજ થી ૧૦૮ મુનિ રવિચંદ્ર તથા શ્રીયુત શેઠ ખીમજી હીરજી કાયાણી, જે. પી., જે કે જેઓના નામ અમેરે આજ પ્રેરક તરીકે દાખલ કરેલ છે. વિશેષ આનંદ લેવા યોગ્યતો એ છે કે માસિકના નિભાવદંડ ખાતે સર 'વસનજી ત્રિકમજી મારફતે, શેઠ લખમશી તથા પુત્રશ્રી હીરજી મેસેરી, શા. નેલુશી દેવશી 'ની કા. વાળા શેઠ પંડમંશી શિવજી, શેઠ ખીમજી હીરજી કાયાણી, જે. પી. વગેરે શ્રીમંત આગેવાન ગૃહસ્થોએ શરૂઆતના ખર્ચ ને માટે એકત્ર થઈ આ કાર્યને સંમતિ આપી યોગ્ય મદાય અને સલાહ આપેલ છે. જ્યારે શેઠ વેલજી લખમશી નપુ, બી. એ., એલ. એલ. બી., શેઠ શાન્તિદાસ આસકરજી શાહ, શા. ટોકરશી કાનજીની કુ. વાળા શેઠ લખમશી દામજી, તથા શેઠ રતનશી માણેચંદ વગેરે શ્રીમંત સભ્યોએ આગળ ઉપર સહાય આપવા વચન આપેલ છે. તેમજ અમને અમારા આ કાર્યમાં અનેક જાતની નિરુવાચનમય પ્રતિષ્ઠા આપનાર 'વીસમી સદી' માસિકના સંપાદક શ્રીયુત હુશી મદમદ અગ્રારખ્યા શિવજી, જાણીતા લેખક રા. વાદીલાલ મોનીલાલ શાહ, રા. મોહનલાલ દશીચંદ દેશાઈ, બી. એ., એલ. એલ. બી., તથા શેઠ પદમશી શિવજી જે. આ સર્વેનો તેમજ અત્યાર અગાઉ થઈ ચૂકેલા અને હવે પછી થનારા પ્રાદક વર્ગનો અને લેખક વર્ગનો અમે અતઃકરણથી આભાર માનીએ છીએ અને ધન્યજીએ છીએ કે હવે પછી પણ તેઓ અમારા આ કાર્યને સદા સર્વથા રેમ આપ્યા વગર રહેશે નહીં.

અમારા હિતૈથીઓ, ઉત્તેજકો તથા વાંચક વર્ગ પ્રતિ અમારે જે કંઈ હહેવાયું છે તે માત્ર એટલું જ છે કે, અમેને તુચ્છકારી ના કાઢશો, અમારી ભુલ હોય તો સુધારશો, અમારે જહાર આવવાનો માર્ગ બંધ ના કરશો, કારણ—અમે આપની આજ્ઞાનું પાલન કરીશું. અમે આપ સભ્યોને શરૂ માની અનુયાયી થઈશું. આપનો અનુભવ અને આપની સહનસીલતા અમારા ઉત્સાહ અને ઉમંગ સાથે જોડેલ. આપણે ભુદા નથી પણ એકજ માખાપનાં બાકડ છીએ; એકજ ગૃહમાં રમીએ છીએ, ખેલ ખેલીએ છીએ અને જીવન ગુનવરીએ છીએ. કૃપાપી સત્તજ કહે છે કે:—

“અજ્ઞાંડ આતો ગૃહ તાતનું છે, આધાર મહુને સહુનો રહ્યો જ્યાં;
જે છે સદુ કે સહુને દહ કે, આભાર સહુનો સદુ ઉપર છે.”

અમે કેટલાક રસ્તાઓથી અજ્ઞાન છીએ. માટે કેટલીક ગંડી યુગ્મીઓમાંથી પસાર થવા માર્ગદર્શકોની અમને જરૂર છે, તેથી અમે આપ સભ્યોનેને બોલીઆ તરીકે માથે લઈ આગળ વધવા દેના રાખીએ છીએ. આશા છે—કે આપ સુસીલ સતો અમારા નાવક, નેતા અને સરદાર થઈ અમને દરેક પ્રકારની દરેક વખતે સદાય આપવા ચૂકશો નહીં.

માટે અમારા માનવંતા કચ્છી જૈન નરવીરો, પૂત્ય વહીસો અને પ્રિય મિત્રો, દુષે ઘોર નિંદામાંથી બચો, આગરને લાગો, કમર કમો અને આ 'કચ્છી જૈન મિત્ર' રૂપી સરુને કરમાં પડી હિન્નતિના માર્ગે આગળ ગતિ કરો. આ શત્રુથી અત્યંત રૂપી શત્રુને મારી હાલો, ખરી વસ્તુચિત્તિ સમજે તમારાં મન અને હૃદયને ખીલાથી સુખ-શાન્તિમાં મ્હાલો. આ માસિક દીપદષ્ટા, તે અધિકાર દુર કરી પ્રકાશ પાડો. આને પ્રભુ ના નાંખશો; જરા તેનું સન્માન કરજો તે તમારો અતીય છે અને અતીયનો આંદરસહકાર કરવો એ આપણી ફરજ છે.

અમારા માનવંતા સદાયક મંડળની સદાયતાથી આ ઉપયોગી કાર્યની શરૂઆત તો સારી થઈ ચૂકી છે, તોપણ હજી વધુ સદાયની જરૂર છે. સદાય માત્ર પૈસાની જ નહીં પણ પ્રાદિક મેળવી આપવાની પણ છે તેથી જો અમારા શ્રેષ્ઠિઓ અમને વધુ અને વધુ પ્રાદિક મેળવી આપશે તો અમારા સદાયકો હજી પણ પોતાના બંધુઓ માટે પોતાની દોહતનો વધુ ભોગ આપવા સદા તત્પરજ છે, અને તેથીજ અમે અમારા પ્રાદિક અને વાંચક વર્ગને જરૂર પુરતું સચિત્ર પાંચન પુરૂં પાડવા અમારાથી બનતો પ્રયત્ન કરવા અમે સૂકું નથી. કદાચ આ પહેલાં અંક જોઈએ તેટલો રસિક બનાવવામાં ન આવ્યો હોય તો પણ અમે આપને ખાત્રી આપીએ છીએ કે હવે પછીના તમામ અંકો એથી વિશેષ સુંદર રસિક અને શ્રેષ્ઠ બનાવિશું તેમજ નિયમીત બહાર પાડીશું. હવે અમે પ્રાદિકર વેશીતો નીચેનો મંત્ર પાઠકરી કરાવી અને વિરમીશું:—

- 1 "Do all the good you can,"
- 2 By all the means you can,
- 3 "In all the ways you can,"
- 4 In all the places you can,
- 5 "At all the times you can,"
- 6 To all the people you can,
- 7 "As long as ever you can."

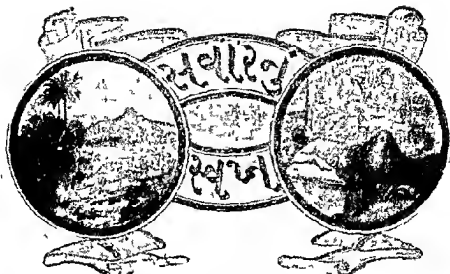
આપણાથી બને તેટલું, બને તેટલાં સાધનવડે, બને તેટલાં પ્રકારે જેને સ્થાને બની શકે ત્યાં ત્યાં, જે જે સમયે બને તે તે સમયે, જેટલા મનુષ્યોનું બની શકે તેટલાં અને બધાં સુધી બની શકે ત્યાં સુધી લખું કરો એવો શ્રી વીર પ્રભુનો મહાન અને ઉત્કૃષ્ટ આદેશ છે. એજ શુભાશા.

કચ્છી જૈન મિત્ર માસિક ઑફીસ,

કાયા બગર-માંડવી, મુંબઈ.

અ. તંત્રી.

વખતાર—ગા. ખીમલ હીરલ કાયાળી, જે. પી.

પાસવારે મને સ્વપ્ન આવ્યું કે, મુ ગાથીને “શ્રી કમ્પ્લી જૈન એસોસીએશન” ના સભામંદિરે કોમની ઉન્નતિને માટે જુગતી લેવા નીકળેલા તે ફરતા ફરતા મારી પામે આવ્યા કેટલીક છુટક છુટક વાતો ક્યાં બાપ તેમણે નીચે પ્રમાણે મારી સાથે બવાબ જવાબ ક્યાં.

સભામંદિરનો સવાલ—શ્રી કમ્પ્લી જૈન કોમની ઉન્નતિ થવી એ કેવળ નિગરાજ છે, કે કંઈ બાળા બગેયું છે ?

મારો જવાબ—જો કે ખીલ કોમની જોડે સરખાવતા આપણે પાછળ રહી ગયા હોયે પણ ધીમે ધીમે દેગવણી અને જગતિ વધતા જાય છે મને તો એમ આશા લાગે છે કે, દવે આપણી ઉન્નતિ મવાલીજ, પેટીઓ મુધી મુર્છાગત થએલો આપણો મમાજ ઉન્નતિ પામશે એનું મુચિન્દ આપ વમીગત અર્થે આવ્યા છો તે, અને આ “કમ્પ્લી જૈન મિત્ર” મામિક ની મનેઆત થઈ તેજ જવાવી આપે છે.

સવાલ—આપણા મુધારકો કેટલાક વખતથી તો પ્રપાસ કરતા આવે છે પણ કેમ ફતોદ પામતા નથી ?

જવાબ—જે ફતોદ ન પામે તેતો નામના મુધારકો, તે મુધારકોના આમાવાળા બહુ હોય છે. એ મુધારકો તથા સામાવાળાના આર્થ નીચા હોય છે પદ્ધતિ ખોટી હોય છે અને મિદ્ધાત એક તરફ હોય છે.

સવાલ—વધારે સ્પષ્ટ કરો.

જવાબ—જે વધારે સમજી શકે છે તેને માથે વિશેષ ધર્મ છે. 'પટેલ કાઠવી, લેકાની બત્રીસીએ ચાલું, ગેરસમજુતીના ભોગ યવું, દીકા અને દાંતીના વિષય યવું, દુઃખી યવું અને પોતાનાં કુકુખીઓને દુઃખી કરવા આ સર્વે દુઃખ સહન કરવાને જ્યાં સુધી કાર્ય કરનારાઓ ન બીકાયે ત્યાં સુધી હાજના વિચાર અને અધાધુધી ચાલ્યા કરવાનાં. મારું ચોક્કસ માનવું છે કે જે કાંઈ ઉમદા વિચાર હોય છે તે આખરે ફત્તેહ પામે છેજ.

“There has been no great and noble idea that once promulgated did not triumph in the end, although it might traverse centuries of obstacles and persecutions.”

(Mazzini.)

સવાલ—વાર, હાજની પદ્ધતિ પ્રમાણે ન્યાતમાં આગેવાનો વધારે તે કરી શકે તે સંબંધે તમારો શો મત છે ?

જવાબ—જોહા બજવાળાએ વધારે બજવાળાને સારણ યવું પડે છે એવો ક્ષેત્રતનો નિયમ છે. પણ એ બજ સુદ્ધિગજ હોવું જોઈએ. મને તે સિદ્ધાંત સ્વીકારી પણ ન્યાતમાં અમુક અવસ્થા, અમુક નિયમ, અમુક ધોરણ મુજબ વિચાર થાય અને તે પરથી દાવ અને પાકી દાવ પરથી અમલ, એવું કંઈક હામલ યવું જોઈએ. વ્યક્તિઓની ગિરંકુશ મરજી ઉપર ચોડા ધણો દાવ મૂકવો જોઈએ. હાલ જ્યાં જગ્યાએ સાતિઓના બંધારણમાં ત્રણ પ્રકારની વ્યવસ્થા જોવામાં આવે છે.

(૧) પહેલા પ્રકારની વ્યવસ્થામાં આખી સાતિ એક શેઠ કે પટેલની ઇચ્છાનુસાર ચાલે છે. આ યોજના જુની છે અને આપણા કચ્છ દેશમાં વસતા બીન કેળવાયેલા લાઠીઓમાં વિપ્રેસ છે. આ યોજના પ્રમાણે જો પટેલ કે શેઠ કાઠવો માણસ હોય તો ઉત્તમ છે પરંતુ પણે ભાગે આખા શેઠ અને પટેલ અસાન અને અણસમજુ હોય છે. અને મોટા કુકુખ તથા સગવળાઈ કે નોકર ચાકરોથી સાતિ ભાઈના મોટાજયા ઉપર કાણુ ધરાવવા વગેરે કાંઈ કારણોડ સાર આગળ ઉપર અપાયેલ પટેલોઈ, પેદી ઉતાર ચાલ્યા કરે છે, એ રીવાજ પણે અગ્રે બહુજ હાનીકારક નીવડે એ સંભવિત છે.

(૨) બીજા પ્રકારની વ્યવસ્થામાં, કંઈક દબ્બ અને બજવાળા પુરોના મત અનુસાર સાતિનું તંત્ર ચાલે છે. આ વ્યવસ્થામાં, દબ્બ અને તેથી કંઈક બીજા પ્રકારનાં બજ વગરનાં હોય છે તેમતું બજ ગણનામાં લેવાતું નથી અને તેઓ બાબુડયા કરે છે. પરંતુ ન છુટકે તેમને બજવાળાની ઇચ્છાને અનુસરી વર્તેલું પડે છે. આ વ્યવસ્થામાં પણે ભાગે સ્પર્ધાનું બજ વધારે હોય છે અને તેથી એકંદરે આ વ્યવસ્થા બીજકુલ પસંદ

કરવા યોગ્ય નથી પણ અમારી શ્રી કચ્છી દશા ઓરાવાળા જ્ઞાતિમાં તો બહુ
અશે એજ વ્યવસ્થા ચાલતી જોવામાં આવે છે.

- (૩) ત્રીજા પ્રકારની યોજનામાં એવો કેળવણીમાં આવે છે કે જ્ઞાતિની દરેક
વ્યક્તિ સમાન છે અને જ્યાંને સરખી સત્તા છે તેથી કંઈ પણ કાર્ય કરતી
પાખતે પચ-સચ કમીટી નીમ્યા છે પરંતુ તેમાં શ્રીજી પ્રકારની યોજનામાં
જે ખામી જતાવી છે તેવી ખામી હોય છે અને તેથી આ પણ પસંદ કરવા યોગ્ય
નથી આવી વ્યવસ્થા પણ અમારી નાતમાં પ્રચલિત છે.

સવાલ—ત્યાં એ વ્યવસ્થામાં કંઈ જાતનો ફેરફાર કરવા ઇચ્છા રાખેછો ?

જવાબ—તેને માટે Hard and Fast rule હોઈ શકેજ નહીં ગમે તે વ્યવસ્થા
તેમાં જામ લેનાર માણસોપર આધાર રાખે છે અમારી ન્યાતમાં ત્રીજા પ્રકારની વ્યવસ્થા છે
તે કંઈ વ્યવસ્થા તરીકે જોવી નથી પરંતુ તેમાં જામ લેનાર માણસો નીચા આદર્શવાળા
હોવાથી પરિણામે સાંઝે રૂબ આપતું નથી. અમારા ન્યાતીલાએ જ્યાં મુઠી મેટા મનના, નીકર
અને નિષ્પક્ષવાદી થાય નહીં ત્યાં સુધી તેમને ગમે તે વ્યવસ્થા આપે તોપણ કંઈ વિશેષ
સુધારો થવાની આશા રાખી શકાય નહિ.

સવાલ—તમારી ન્યાતની શી વાખ્યા છે ?

જવાબ—જ્ઞાતિ એ અમુક વ્યક્તિઓનો સમુદાય હોવાથી એ વ્યક્તિઓ અન્યોઅન્ય
સુખની અભિલાષાથી અમુક નિયમોનું પાલન કરી તે મુજબ અખિય મમાજનું કન્યાણુ
વરે લાઈ તે જ્ઞાતિ કહેવાય છે. પૃથક પૃથક તણુમાં કંઈ જળ નથી પણ તે તૂણુ એકઠું
કરી જે દોગડું બનાવવામાં આવે છે, તે દોગડું મજાત મહોન્મત લાથીને પણ અદુરામાં ગળે

મહા મામગ્યસારણા રમવાયોદિ દુર્ગવં.

તૂળેર્વિધીયતે રઘુર્વંચમ્ને દન્તિત્વ તવા ॥

ડેસાએ તેના પાંચ દીકરાને લાકડીનો ભારો લાગ્યો આવેલો એ વાત સર્વ જાણે છે.
તવાન અમતા ગમે તે જળારામતું ગેણુ યએણુ વહેતું પાણી ચોખ્ખું રહે છે પણ તેમાંથી
એક ઘડો હરી વાવી તેને જે ચાર દિવસ ગમી મુકવામાં આવે તો તે દુર્ગમ મારે છે.
માટે જે કાર્ય અમુક વ્યક્તિ એકલો પડવાથી ન કરી શકે તે કાર્ય સમુદાય સહેલાઈ અને
ઉત્તમતાથી કરી શકે છે આ હેતુએ જ્ઞાતિની સ્થાપના થઈ આ પ્રમાણે ખરું રહસ્ય સમજે
તોજ ન્યાત ચોક્કસ સમજાવે અને દરેક પીટાવીને કહેડે, ન્યાત એજ મુખર્ધ એક છે, ન્યાત
એજ અગ્ની અને છદ્મીના વીમાં ઉત્તાવરી કપની છે, ન્યાત એજ દરેક પ્રકારની
વીમીટક કપની છે, ન્યાતીવા તે મેર હોડરજ છે, ન્યાત એ ચેમ્પર ઓફ ડોમસ છે,
ન્યાત એ મોસ્ટ ઓફિસની સેવિય એક છે, અરે! જ્ઞાતિ એ, એક નાતુ સરખું પ્રજા
સવાલ રાખ્યો છે

સવાલ—આતો સ્વચ્છ જેવી વાત લાગે છે.

જવાબ—What is a dream to-day will be a reality to-morrow. આજનું સ્વપ્ન આવતી કાલે સ્વાર્થ થશે.

સલાસદ—નમારી ન્યાત બેગી થાય છે તો શું કામ કરે છે?

જવાબ—ન્યાત પ્રમાણે કાર્કાણુ ન્યાતીલાને મદદ કરવા માટે અથવા તો કાર્ક પસ મદદન કુળ હેતુથી સારાં કરવા માટે ન્યાત બાબેજ બેગી થાય છે. જે મારી યાદરાજ મને દગતી ન હોય તો જ્યારે જ્યારે ન્યાત બેગી થયેલી ત્યારે ત્યારે પણ બાબે કાઢને દંડ કરવા, મરંજુ પાછળતા જમણુવાર દરાવવા અને કાઢને બીજી કંઈ શિક્ષા કરવાજ બેગી થાય છે.

સલાસદ—અને તેમાં બવરયા કેવા પ્રકારની?

જવાબ—એમાં પુણું શું! અષાધુની! રાત્રીની રાત્રી જગરણુ કરીએ અને છેવટે પાણી વગેરી કાઢવડું, કદાપિ કંઈ દરાવયાય 'તો પછે ન્યાય' એ કહેવત સમજ લેવાનીજ. તે વખતે બવરયા હોય છે તે મારાથી વર્ગી સકાય તેમ નથી. મામેદાને Receiver મગાડીને રાખ્યું હોય તો તેજ અદમ દન્સાદ આપી શકે.

સલાસદ—નમારી ન્યાતમાં કેળવણી કેવી છે?

જવાબ—ગુજરાતીમાં ઘણા ખરા હોકરા અભ્યાસ કરે છે. આમાંથી લગભગ અર્ધ ભાગના રત્નાં વધારે હોકરા અગ્રેજ નિશાળમાં ભેસે છે. તેમાંથી કેટલાક અથવા મુકી રહે, ઘણાજ નાનો ભાગ મેટ્રીક સુધી ભજે છે, મેટ્રીક પસાર કર્યા બાદ થોડાકજ કૌલેજમાં અભ્યાસ કરવા લાખલાયે છે. અને મોટા ભાગ નોકરી શોધવા માંડે છે. એટલે ઉચ્ચ કેળવણી ન લેવામાં એક બાધનનો અભાવ, અને બીજું નિઘર્ષી અવસ્થામાંજ પરજીવવાની તૈયારી.

સલાસદ—બી કેળવણી મિથે શું કહે છે?

જવાબ—હાલમાં કેટલીક હોકરીઓ બહુતાં સીખી છે, અને નિશાળ ભણે છે. બી કેળવણી એ ઉન્નતિનો પાયો છે. પણ તે કેળવણી એટલે શું તેમાં જ્યાં મુશ્કેલીય છે, તો માં મારે એવો અભિપ્રાય છે કે પ્રથમ તો પ્રથમ જાતે જરાબર કેળવાંએલો, હોંધોં જોઈએ. મોકરીએ તેના માખપતે ઘેર રહે ત્યાં સુધી લખતાં વાંચતાં તથા, ધરનું કામકાજ કરતાં સીખવું તેમજ અને પછી માસરે જઈ તેની કેળવણી તેના પત્નીએ હાથ લેવી જોઈએ અને પોતાને પણ લાગે તેવી રીતના એક બે કલાક હંમેશ કેળવણી આપવાની ગોઠવણુ કરવી જોઈએ. પુરવાના થયે આ દરજ રહેલી છે એવું માંદે માનવું છે.

સલાસદ—વારં, લગ્ન કેવા પ્રકારનાં થાય છે?

જવાબ—રોડી વ્યવહાર ત્યાં બેરી વ્યવહાર નહીં હોવાથી અને દુષ્ટ રીવાજોને લખને સાદાર વૃદ્ધ અને તેઓના મૂર્ખ પુત્રો પોતાની બી ગુજરી અંકે તેના બીજેજ દીપસે તેઓજ સવાળ થએલું સાંજળવામાં આવે છે. તેથી પણ કેળવાએલા યુવાનો હાથ ધસતા રહી

નય છે, વળી કળેશાં વિષે તો પશુનું જ નહીં. વર કરતાં કન્યા મોટી હોય એવું તો ઘણું વધારે નથી. પણ કન્યા કરતાં વરની ઉંમર પાંચ વણી વિશેષ તથા શુદ્ધિ, કૃપ અને સ્વભાવનાં કળેશાં થેર થેર મળી આવે તેમ છે.

સવાલ—જમણુપાર સંબંધે કંઈ કહેશો કે ?

જવાબ—પહેલાં કરતાં હવે અમે કંઈક તેમાં સુધવાં છીએ. પહેલાં પાંચ સાત માખ બાર મહીને ઉડાડવા તે હવે ત્રણ કે ચાર માખનો કુમાડો કરીએ છીએ. પણ તેટલું તો હાલ તરત બને રહેવાદો. નહીં તો તમે કશું નહીં કરી શકો. ભલે ન્યાતો જમે ને જમણુપાર ચાપ, પણ જે ખર્ચ થાય તેના ઉપર વધારે પડતું કર નાખવાની અમત્ય છે. અને આ કરના પૈસામાંથી હુન્નર ઉદ્યોગશાળાઓ ખોલી ન્યાતના દુઃખી માણસોને તેમાં ધંધે લગાડવા બોલ્યો, આથી એક પંથ એમર દોડાજળ થયો. હા, પણ જમણુ વખતે કંઈક બોમ્બ બંદોબસ્ત થવાની ખાસ અમત્ય છે, તે એજ કે જમનારાઓને બીજાના એકા વાસણુ પોતાના દાથે લઈ સારું કરી અને એકવાળી—કચર-ધાણુ મચેલી જગ્યા ઉપર શુમાશુમ અને રડારાજ વચ્ચે જમણું પડે છે તે રીતને સુધારવી બોલ્યો.

સવાલ—ત્યારે હવે પહેલું શું કર્યું ?

જવાબ—પ્રથમ હિંદુશાનમાં તથા ગઢાર દેશમાં આપણી કેમતું નામવાર પત્ની પત્રક થયું બંધાયે. પત્ની પત્રકમાં તમામ હકીકત ખુલાસાવાર સ્પષ્ટ આપવી બોલ્યો કે જેથી આગળ ઉપર આપણી આપણી ઉન્નતિ માટે કેવા ઉપાયો થઈ શકે તે સહેલાઈથી તારવી શકીએ.

સલાસદ—તાર ત્યારે હવે આપ, આ સંસ્થામાં બેઠાઈ અમને મદદ કરતા થાઓ. હશે આ કારમ મહેરબાની કરીને ભરી આપો.

હું જેવો કારમ ભરવા ઉઠ્યો કે તરતજ મારી આંખ ઉઘડી ગઈ. સવારના ૭ વાગી ગયા હતા. એટલે પથારીપરથી ઉઠી જઈ આ લેખ લખી નાખ્યો.

એવટ એટલું ઉમેરું હું કે સવારનું સ્વપ્ન ખરું પડે છે. એવી કોઈની સાધારણ માન્યતા હોવાથી રખે મારું સ્વપ્ન ખરું પડવાનો તુરતમાં વખત આવી જાગે!!!

કચ્છી જૈન અંધુઓ વિષે-કંઈક*

લેખક:-રા. મોહનલાલ દલીયદેવેસાઈ,

બી. એ., એમ. એસ. બી.

કચ્છ દેશનું પ્રાચીન નામ ગું હશે તે જાણવામાં નથી. કાંઈ કહે છે કે તેને 'આનર્ત દેશ' કહેવામાં આવતો હતો; પણ તે માટે શંકા રહે છે કારણ કે દરિય'શના ૧૦મા અધ્યાયના શ્લોક ૨૧ માં જણાવ્યું છે કે 'માનર્તવિષય આસાન્ પુરિષાસ્વ કુશસ્પતી' એટલે આનર્ત દેશની રાજધાની કુશસ્પતી હતું, તે કુશસ્પતી સંબંધે મહાભારતના-મહા સભા અધ્યાય ૧૪ ના ૫૨ અને ૫૩ શ્લોકમાં એવું જણાવેલું છે કે:-

इति संक्षिप्त सर्वेष्टम प्रतीची दिशमाधिताः ।

कुशस्पर्तो पुरीं रम्यो रैवतेनो पशोभिताम् ॥

ततो निजैरां तस्यां જ-કૃતવન્તો વયં વૃષ ।

આપરથી કુશસ્પતી એ રૈવતપર્વત (ગિરનાર) પાસેની-પ્રાચીન નગરી હતી કે જ્યાં યાદવો મથુરાથી આવ્યા. વનપર્વના ૧૩ મા અધ્યાયના ૧૪ મા શ્લોકમાં કૃષ્ણે આનર્ત સંબંધી ઉલ્લેખ કર્યો છે. આ રીતે આ જાતનો આનર્ત હાલનો કચ્છ ન હોઈ શકે. આ સંબંધમાં પ્રાચીન શોધખોળ કરવાની જરૂર છે. એટલું તો નિર્વિવાદ છે કે કચ્છ એ પ્રાચીન દેશ છે અને તેનું પાટનગર હાલનું જૂનું-જહાવતી નગરી છે.

હાલના કચ્છ દેશની સીમામાં તેની ઉત્તરે, પૂર્વે અને અગ્નિ: કોણે કચ્છનું રણ છે, દક્ષિણે અને નૈઋત્યે કચ્છનો અખાત તથા દિંદી મહાસાગર છે અને પશ્ચિમ તથા વાયવ્ય દિશાએ સિંધુ, નદીની કોરી નામની સાખા તથા રણ આવેલાં છે. કચ્છની ધણીમાં ધણી

* આભારામજી કેશવજી દિવેરી દ્વારા કચ્છદેશનો ઇતિહાસ પ્ર. સને ૧૮૭૧.

† જહાવતી એ જૂનું નદી પણ બદ્દેસર નામનું પ્રસિદ્ધ, પવિત્ર તીર્થ છે.

સંવાઈ ૧૮૦ માઈલ અને પહોળાઈ ૫૦ માઈલ છે. એક ઠેકાણે તે ફક્ત ૧૫ માઈલ જ પહોળા છે. રણ જે કચ્છનો ભાગ છે તે સુધી તેનો વિસ્તાર ૬૦૦૦ ચોરસ માઈલ અને રણ બાદ કરતાં ૬૫૦૦ ચોરસ માઈલ છે.

અહીંની આબો દવા નથી ઘણી ગરમ તેમ નથી ઘણી ઠંડી. દેશના મધ્યભાગમાં એપ્રિલ અને મે મહિનામાં થર્મોમીટર ૧૦૦ ડીગ્રી ઉપર ૫-૧૦ સુધી ચડી જાય છે, પણ તે વખત દરિયા કિનારાની દવા સારી હોય છે. ઘણામાં ઘણી ઘંટી ડાઈ વખત ૫૦ ડીગ્રી સુધી જાય છે. વરસાદ ૧૦-૧૫ ઇંચ જાય છે. તેથી થોડો તે થોડો અને વધારે તે વધારે કહેવાય છે.

આથી આબો દવામાં સ્ત્રીઓના સિંચના અને કાડીઓના કાડીઆવાડના પંડોશી તરીકે આ કચ્છના દેસજનો શરીરે મજબૂત, પરાક્રમી અને શ્રમજીવી હોય તે સ્વાભાવિક છે. મુળાઈમાં આવી પોતાનું નસીબ અજમાવી શીખતો થનાર સાહસીક નરોમાં મૂળજાની અને કાડીઆવાડીઓ કરતાં કચ્છીઓએ અગ્રદયાન લીધું છે. મુળાઈ, સિવાય દશાણમાં કેસીન મસજીદ અને મદાસ સુધી તેમજ દિંદના બૂદાં બૂદાં રથોએ કચ્છી બંધુઓએ વિદ્યાર કરી પોતાની આગવિકા, વ્યાપાર અને વશિગૃહિ વિદ્ય કર્યા છે.

પૂર્વના જૈન મુનિઓએ અહીં પણ વિદ્યાર કર્યો છે અને અનેકને પ્રતિ એથી જૈન ધર્મને વિસ્તાર્યો છે. ખબર પ્રમાણે ત્યાં દિગંજરી એક પણ નથી, પરંતુ શ્વેતામ્બરજન છે. તેમાં શ્વેતામ્બર મુનિપૂજકમાં અમલ ગચ્છીય સાધુઓનો ત્યાં મુખ્યપણે વિદ્યાર હોવાથી તેમજ ત્યાં તેમની પટ્ટગાદી હોવાથી મુખ્ય ભાગે અમલ ગચ્છીય છે અને તપ ગચ્છ તથા ખરતર ગચ્છ વાળા તે અપેક્ષાએ અલપ સંખ્યામાં છે. રામોથી ભારમજજી (પહેલા) ના સમયમાં (સં. ૧૬૪૨-૧૬૮૮) તથા ગચ્છીય ભટ્ટારક થી વિજયસેન મુરિના સમયમાં તેમના આદેશથી પંડિત વિવેકદર્પ મુનિએ સં. ૧૬૫૬ માં કચ્છના ખાખર ગામને પ્રતિષ્ઠાથીને સાફ ધર્મક્ષેત્ર જનાન્યું હતું. તેમણે ત્યાં રહેલા સંકેટ અને ઓશવાણીનાં ઘરોને સંપૂર્ણ મકાને જિન ધર્મ પ્રતિષ્ઠાથીને તથા આવક સંબંધી સવસી સામાયારી શીખથીને ઉત્કૃષ્ટ આવક જનાવ્યા હતા. (આ સંબંધી સં. ૧૬૫૬ ના ફાગણ સુદ ૧૦ નો શિલા લેખ ખાખરમાં સ્થાપિત થયેલ તથા નોંધના દેશસરમાં મોજૂદ છે કે જેનું ખ્યાલ જીવન લેખમાં અનુક્રમ સમયે આપવામાં આવશે.)

કચ્છમાં ઓસવાણીની વસ્તી મૂળથી ઘણી હતી. તે જાનિનાં હસ દમ્બર માણસો કચ્છમાંથી જન્મતર આવી પડ્યા હતા. તે સંબંધી જન્મતરના પ્રખ્યાન મંત્રી વર્ધમાન શાહ તથા મુલસી શાહો ની દર્શકત જણવા યોગ્ય છે. “તેઓ કાડીઆવાડની ઉત્તરે આવેલા કચ્છ નામના દેશમાં આવેલા અસસાણ નામે ગામના રહેવાસી હતા. તેઓ ઘણાજ ધનાઢ્ય

* કચ્છ દેશનાં દેવા ઘણી ઘણાં જન્મ મનાય છે.

† આ જન્મે શાહુદો કચ્છીનીશા ચોરાવાળ સાવિતા દવા.

તથા વ્યાપારનાં કાર્યોમાં પ્રવૃત્તિ હતા. તેઓ બને વચ્ચે વહેવાઇતો સંબંધ હતો. તેઓ બને જૈન ધર્મ પાળતા હતા. એક દિવસે જામનગરના રાજા જામસાહેબે તે અમલસાથના કારકારની કન્યા સાથે લગ્ન કર્યા તેમાં જામશ્રીના કહેવાથી તે કુંવરીએ દાયગામાં પોતાના પિતા પાસે તે બને સાદુકારે જામનગરમાં આવી વસે એવી માગણી કરી. તે માગણી તેના પિતાએ કબુલ રાખવાથી એસવાળા પ્રાંતિના દસ દળર માણસો સહિત તે બને સાદુકારે જામનગરમાં આવી નિવાસ કર્યો.

ત્યાં રહી તેઓ અનેક દેશો સાથે વ્યાપાર કરવા લાગ્યા અને તેથી જામનગરી પ્રજાની પણ ઘણી આજ્ઞાદી વધી. વળી તે બને સાદુકારેએ પોતાના વ્યવસાય સદુપયોગ કરવા માટે ત્યાં (જામનગરમાં) લાખો પૈસા ખર્ચીને મોટા વિસ્તારવાળાં તથા દેવચિમતો સરખાં જિનમંદિરો બંધાવ્યાં. તે મંદિરો વિક્રમ સંવત્ ૧૬૭૬ માં સંપૂર્ણ થયાં. અનુભવે ધર્મધર્માન, શુચિવ્ય, ગિરનાર, વગેરેની યાત્રા કરી અને ત્યાં પણ જિનમંદિરો બંધાવ્યાં. એવી રીતે પોતાના લાખો પૈસા ખર્ચીને તેમણે આ અપલ લક્ષ્મીનો લાભ લીધો. વર્ધમાન શાહનું રાજ્યદરબારમાં ઘણું સન્માન થવા લાગ્યું, તથા જામશ્રી પણ ઘણું ખર્ચ કર્યું તેમની સલાહ પ્રમાણે કરવા લાગ્યા. આથી કરીને જામ સાહેબના એક લુહાણા કારભારીને ધૂણી યજ્ઞ તેથી વર્ધમાન શાહ પરની જામસાહેબની પ્રીતિ એકી કરાવવાની તજવીજ કરાવવા લાગ્યો. એકલા રાજ્યમાં પૈસાનો ખર્ચ છે એમ જણાવી જામશ્રી પાસે વર્ધમાન શાહ પર નેત્રું દળર જોડારીની ચીડી લખાવી અને તેના આંકડામાં એક ચીડું ઉમેરી એટલે નવશાખની ચીડી કરી વર્ધમાન શાહ ઉપર મોકલાવી તેમના પર તુરતજ આપવા દયાણુ કર્યું. 'હમણું વ્યાણુ કરવાનો સમય છે તો કામે આવો, એવું' કહેવામાં આવતાં કારભારીએ તો તેજ વખતે તે નવશાખ જોડી લેવાની હક કરી તેથી વર્ધમાન શાહે તેને તેજ વખતે કરી યદાથી પોતાની વખારમાંથી નવશાખ જોડી તેણી આપી. વર્ધમાન શાહને કારભારીના આ કર્તવ્યથી ગુસ્સો ચડ્યો. તે પ્રજાતમાં રાવસી શાહ સાથે મળીને ઠરાવ કર્યો કે રાજ્યમાં રહેતું નહીં, ને કચ્છ ચાલી જવું. કચ્છ જવા પ્રયાણુ કર્યું તે વખતે રાવસીશાહે ખુદામણથી કહ્યું કે આ દહેરમાંનું કામ અધુરું હોવાથી મારાથી આવી સફારો નહિ; એટલે વર્ધમાન શાહ એકલાએ સાડાસાત દળર એસવાળા સાથે લઈ કચ્છ તરફ ગમન કર્યું. બધાની ખાધા ખોરાક પોતે પૂરી પાડવાનું માથે લીધું. ગ્રવાણુ કરી મોળ પહોંચ્યા એટલે જામસાહેબને ખચર પડતાં પાછા ખોસાવવા માણસો મોકલ્યાં પણ શાહ આજ્ઞા નહિ એટલે પોતે જાતે ગયા. કાંદણુ ધૂણી જાણ્યું એટલે પેલે જાણ્યાનું કે મેં તે નેત્રું દળરની ચીડી તેના કહેવાથી લખી હતી. પછી કારભારીપર ગુસ્સો ચડ્યો. શાહે મનાથી જામનગર લાવ્યા. રસ્તામાં કારભારી મળતાં તેને જમવાથી જામશ્રીએ શરૂ કર્યો. વર્ધમાન શાહે નવ લાખ જોડી તેણી તે વખારનું નામ દાણ નવશાખથી જોળખાય છે ને તે મહાન જામનગરની માંડવી પાસે છે. તેમનાં અણુવેલાં અર્થત મનોહર જીન મંદિરો પણ દાણ, તે સમયની તેમની જાણજાણી-દષ્ટિએયર કરે છે. તેમનું રહેવાનું મહાન પણ દાણ જામનગરમાં જાણે અવરથામાં હવાત છે. તેમણે અનેક ધર્મેશ્વરો તથા લોકાપતિનાં કાર્યો કર્યાં છે."*

* જુઓ ૨૧. હીરાલાલ દંડસાજી દત્ત વિજયનગરનું સુદય કાવ્ય. તેપરથી મુનિશ્રી જીવિનવચ્ચે પ્રા. ૧૧. ૧૨. ૧૩. ૧૪. ૧૫. ૧૬. ૧૭. ૧૮. ૧૯. ૨૦. ૨૧. ૨૨. ૨૩. ૨૪. ૨૫. ૨૬. ૨૭. ૨૮. ૨૯. ૩૦. ૩૧. ૩૨. ૩૩. ૩૪. ૩૫. ૩૬. ૩૭. ૩૮. ૩૯. ૪૦. ૪૧. ૪૨. ૪૩. ૪૪. ૪૫. ૪૬. ૪૭. ૪૮. ૪૯. ૫૦. ૫૧. ૫૨. ૫૩. ૫૪. ૫૫. ૫૬. ૫૭. ૫૮. ૫૯. ૬૦. ૬૧. ૬૨. ૬૩. ૬૪. ૬૫. ૬૬. ૬૭. ૬૮. ૬૯. ૭૦. ૭૧. ૭૨. ૭૩. ૭૪. ૭૫. ૭૬. ૭૭. ૭૮. ૭૯. ૮૦. ૮૧. ૮૨. ૮૩. ૮૪. ૮૫. ૮૬. ૮૭. ૮૮. ૮૯. ૯૦. ૯૧. ૯૨. ૯૩. ૯૪. ૯૫. ૯૬. ૯૭. ૯૮. ૯૯. ૧૦૦. ૧૦૧. ૧૦૨. ૧૦૩. ૧૦૪. ૧૦૫. ૧૦૬. ૧૦૭. ૧૦૮. ૧૦૯. ૧૧૦. ૧૧૧. ૧૧૨. ૧૧૩. ૧૧૪. ૧૧૫. ૧૧૬. ૧૧૭. ૧૧૮. ૧૧૯. ૧૨૦. ૧૨૧. ૧૨૨. ૧૨૩. ૧૨૪. ૧૨૫. ૧૨૬. ૧૨૭. ૧૨૮. ૧૨૯. ૧૩૦. ૧૩૧. ૧૩૨. ૧૩૩. ૧૩૪. ૧૩૫. ૧૩૬. ૧૩૭. ૧૩૮. ૧૩૯. ૧૪૦. ૧૪૧. ૧૪૨. ૧૪૩. ૧૪૪. ૧૪૫. ૧૪૬. ૧૪૭. ૧૪૮. ૧૪૯. ૧૫૦. ૧૫૧. ૧૫૨. ૧૫૩. ૧૫૪. ૧૫૫. ૧૫૬. ૧૫૭. ૧૫૮. ૧૫૯. ૧૬૦. ૧૬૧. ૧૬૨. ૧૬૩. ૧૬૪. ૧૬૫. ૧૬૬. ૧૬૭. ૧૬૮. ૧૬૯. ૧૭૦. ૧૭૧. ૧૭૨. ૧૭૩. ૧૭૪. ૧૭૫. ૧૭૬. ૧૭૭. ૧૭૮. ૧૭૯. ૧૮૦. ૧૮૧. ૧૮૨. ૧૮૩. ૧૮૪. ૧૮૫. ૧૮૬. ૧૮૭. ૧૮૮. ૧૮૯. ૧૯૦. ૧૯૧. ૧૯૨. ૧૯૩. ૧૯૪. ૧૯૫. ૧૯૬. ૧૯૭. ૧૯૮. ૧૯૯. ૨૦૦. ૨૦૧. ૨૦૨. ૨૦૩. ૨૦૪. ૨૦૫. ૨૦૬. ૨૦૭. ૨૦૮. ૨૦૯. ૨૧૦. ૨૧૧. ૨૧૨. ૨૧૩. ૨૧૪. ૨૧૫. ૨૧૬. ૨૧૭. ૨૧૮. ૨૧૯. ૨૨૦. ૨૨૧. ૨૨૨. ૨૨૩. ૨૨૪. ૨૨૫. ૨૨૬. ૨૨૭. ૨૨૮. ૨૨૯. ૨૩૦. ૨૩૧. ૨૩૨. ૨૩૩. ૨૩૪. ૨૩૫. ૨૩૬. ૨૩૭. ૨૩૮. ૨૩૯. ૨૪૦. ૨૪૧. ૨૪૨. ૨૪૩. ૨૪૪. ૨૪૫. ૨૪૬. ૨૪૭. ૨૪૮. ૨૪૯. ૨૫૦. ૨૫૧. ૨૫૨. ૨૫૩. ૨૫૪. ૨૫૫. ૨૫૬. ૨૫૭. ૨૫૮. ૨૫૯. ૨૬૦. ૨૬૧. ૨૬૨. ૨૬૩. ૨૬૪. ૨૬૫. ૨૬૬. ૨૬૭. ૨૬૮. ૨૬૯. ૨૭૦. ૨૭૧. ૨૭૨. ૨૭૩. ૨૭૪. ૨૭૫. ૨૭૬. ૨૭૭. ૨૭૮. ૨૭૯. ૨૮૦. ૨૮૧. ૨૮૨. ૨૮૩. ૨૮૪. ૨૮૫. ૨૮૬. ૨૮૭. ૨૮૮. ૨૮૯. ૨૯૦. ૨૯૧. ૨૯૨. ૨૯૩. ૨૯૪. ૨૯૫. ૨૯૬. ૨૯૭. ૨૯૮. ૨૯૯. ૩૦૦. ૩૦૧. ૩૦૨. ૩૦૩. ૩૦૪. ૩૦૫. ૩૦૬. ૩૦૭. ૩૦૮. ૩૦૯. ૩૧૦. ૩૧૧. ૩૧૨. ૩૧૩. ૩૧૪. ૩૧૫. ૩૧૬. ૩૧૭. ૩૧૮. ૩૧૯. ૩૨૦. ૩૨૧. ૩૨૨. ૩૨૩. ૩૨૪. ૩૨૫. ૩૨૬. ૩૨૭. ૩૨૮. ૩૨૯. ૩૩૦. ૩૩૧. ૩૩૨. ૩૩૩. ૩૩૪. ૩૩૫. ૩૩૬. ૩૩૭. ૩૩૮. ૩૩૯. ૩૪૦. ૩૪૧. ૩૪૨. ૩૪૩. ૩૪૪. ૩૪૫. ૩૪૬. ૩૪૭. ૩૪૮. ૩૪૯. ૩૫૦. ૩૫૧. ૩૫૨. ૩૫૩. ૩૫૪. ૩૫૫. ૩૫૬. ૩૫૭. ૩૫૮. ૩૫૯. ૩૬૦. ૩૬૧. ૩૬૨. ૩૬૩. ૩૬૪. ૩૬૫. ૩૬૬. ૩૬૭. ૩૬૮. ૩૬૯. ૩૭૦. ૩૭૧. ૩૭૨. ૩૭૩. ૩૭૪. ૩૭૫. ૩૭૬. ૩૭૭. ૩૭૮. ૩૭૯. ૩૮૦. ૩૮૧. ૩૮૨. ૩૮૩. ૩૮૪. ૩૮૫. ૩૮૬. ૩૮૭. ૩૮૮. ૩૮૯. ૩૯૦. ૩૯૧. ૩૯૨. ૩૯૩. ૩૯૪. ૩૯૫. ૩૯૬. ૩૯૭. ૩૯૮. ૩૯૯. ૪૦૦. ૪૦૧. ૪૦૨. ૪૦૩. ૪૦૪. ૪૦૫. ૪૦૬. ૪૦૭. ૪૦૮. ૪૦૯. ૪૧૦. ૪૧૧. ૪૧૨. ૪૧૩. ૪૧૪. ૪૧૫. ૪૧૬. ૪૧૭. ૪૧૮. ૪૧૯. ૪૨૦. ૪૨૧. ૪૨૨. ૪૨૩. ૪૨૪. ૪૨૫. ૪૨૬. ૪૨૭. ૪૨૮. ૪૨૯. ૪૩૦. ૪૩૧. ૪૩૨. ૪૩૩. ૪૩૪. ૪૩૫. ૪૩૬. ૪૩૭. ૪૩૮. ૪૩૯. ૪૪૦. ૪૪૧. ૪૪૨. ૪૪૩. ૪૪૪. ૪૪૫. ૪૪૬. ૪૪૭. ૪૪૮. ૪૪૯. ૪૫૦. ૪૫૧. ૪૫૨. ૪૫૩. ૪૫૪. ૪૫૫. ૪૫૬. ૪૫૭. ૪૫૮. ૪૫૯. ૪૬૦. ૪૬૧. ૪૬૨. ૪૬૩. ૪૬૪. ૪૬૫. ૪૬૬. ૪૬૭. ૪૬૮. ૪૬૯. ૪૭૦. ૪૭૧. ૪૭૨. ૪૭૩. ૪૭૪. ૪૭૫. ૪૭૬. ૪૭૭. ૪૭૮. ૪૭૯. ૪૮૦. ૪૮૧. ૪૮૨. ૪૮૩. ૪૮૪. ૪૮૫. ૪૮૬. ૪૮૭. ૪૮૮. ૪૮૯. ૪૯૦. ૪૯૧. ૪૯૨. ૪૯૩. ૪૯૪. ૪૯૫. ૪૯૬. ૪૯૭. ૪૯૮. ૪૯૯. ૫૦૦. ૫૦૧. ૫૦૨. ૫૦૩. ૫૦૪. ૫૦૫. ૫૦૬. ૫૦૭. ૫૦૮. ૫૦૯. ૫૧૦. ૫૧૧. ૫૧૨. ૫૧૩. ૫૧૪. ૫૧૫. ૫૧૬. ૫૧૭. ૫૧૮. ૫૧૯. ૫૨૦. ૫૨૧. ૫૨૨. ૫૨૩. ૫૨૪. ૫૨૫. ૫૨૬. ૫૨૭. ૫૨૮. ૫૨૯. ૫૩૦. ૫૩૧. ૫૩૨. ૫૩૩. ૫૩૪. ૫૩૫. ૫૩૬. ૫૩૭. ૫૩૮. ૫૩૯. ૫૪૦. ૫૪૧. ૫૪૨. ૫૪૩. ૫૪૪. ૫૪૫. ૫૪૬. ૫૪૭. ૫૪૮. ૫૪૯. ૫૫૦. ૫૫૧. ૫૫૨. ૫૫૩. ૫૫૪. ૫૫૫. ૫૫૬. ૫૫૭. ૫૫૮. ૫૫૯. ૫૬૦. ૫૬૧. ૫૬૨. ૫૬૩. ૫૬૪. ૫૬૫. ૫૬૬. ૫૬૭. ૫૬૮. ૫૬૯. ૫૭૦. ૫૭૧. ૫૭૨. ૫૭૩. ૫૭૪. ૫૭૫. ૫૭૬. ૫૭૭. ૫૭૮. ૫૭૯. ૫૮૦. ૫૮૧. ૫૮૨. ૫૮૩. ૫૮૪. ૫૮૫. ૫૮૬. ૫૮૭. ૫૮૮. ૫૮૯. ૫૯૦. ૫૯૧. ૫૯૨. ૫૯૩. ૫૯૪. ૫૯૫. ૫૯૬. ૫૯૭. ૫૯૮. ૫૯૯. ૬૦૦. ૬૦૧. ૬૦૨. ૬૦૩. ૬૦૪. ૬૦૫. ૬૦૬. ૬૦૭. ૬૦૮. ૬૦૯. ૬૧૦. ૬૧૧. ૬૧૨. ૬૧૩. ૬૧૪. ૬૧૫. ૬૧૬. ૬૧૭. ૬૧૮. ૬૧૯. ૬૨૦. ૬૨૧. ૬૨૨. ૬૨૩. ૬૨૪. ૬૨૫. ૬૨૬. ૬૨૭. ૬૨૮. ૬૨૯. ૬૩૦. ૬૩૧. ૬૩૨. ૬૩૩. ૬૩૪. ૬૩૫. ૬૩૬. ૬૩૭. ૬૩૮. ૬૩૯. ૬૪૦. ૬૪૧. ૬૪૨. ૬૪૩. ૬૪૪. ૬૪૫. ૬૪૬. ૬૪૭. ૬૪૮. ૬૪૯. ૬૫૦. ૬૫૧. ૬૫૨. ૬૫૩. ૬૫૪. ૬૫૫. ૬૫૬. ૬૫૭. ૬૫૮. ૬૫૯. ૬૬૦. ૬૬૧. ૬૬૨. ૬૬૩. ૬૬૪. ૬૬૫. ૬૬૬. ૬૬૭. ૬૬૮. ૬૬૯. ૬૭૦. ૬૭૧. ૬૭૨. ૬૭૩. ૬૭૪. ૬૭૫. ૬૭૬. ૬૭૭. ૬૭૮. ૬૭૯. ૬૮૦. ૬૮૧. ૬૮૨. ૬૮૩. ૬૮૪. ૬૮૫. ૬૮૬. ૬૮૭. ૬૮૮. ૬૮૯. ૬૯૦. ૬૯૧. ૬૯૨. ૬૯૩. ૬૯૪. ૬૯૫. ૬૯૬. ૬૯૭. ૬૯૮. ૬૯૯. ૭૦૦. ૭૦૧. ૭૦૨. ૭૦૩. ૭૦૪. ૭૦૫. ૭૦૬. ૭૦૭. ૭૦૮. ૭૦૯. ૭૧૦. ૭૧૧. ૭૧૨. ૭૧૩. ૭૧૪. ૭૧૫. ૭૧૬. ૭૧૭. ૭૧૮. ૭૧૯. ૭૨૦. ૭૨૧. ૭૨૨. ૭૨૩. ૭૨૪. ૭૨૫. ૭૨૬. ૭૨૭. ૭૨૮. ૭૨૯. ૭૩૦. ૭૩૧. ૭૩૨. ૭૩૩. ૭૩૪. ૭૩૫. ૭૩૬. ૭૩૭. ૭૩૮. ૭૩૯. ૭૪૦. ૭૪૧. ૭૪૨. ૭૪૩. ૭૪૪. ૭૪૫. ૭૪૬. ૭૪૭. ૭૪૮. ૭૪૯. ૭૫૦. ૭૫૧. ૭૫૨. ૭૫૩. ૭૫૪. ૭૫૫. ૭૫૬. ૭૫૭. ૭૫૮. ૭૫૯. ૭૬૦. ૭૬૧. ૭૬૨. ૭૬૩. ૭૬૪. ૭૬૫. ૭૬૬. ૭૬૭. ૭૬૮. ૭૬૯. ૭૭૦. ૭૭૧. ૭૭૨. ૭૭૩. ૭૭૪. ૭૭૫. ૭૭૬. ૭૭૭. ૭૭૮. ૭૭૯. ૭૮૦. ૭૮૧. ૭૮૨. ૭૮૩. ૭૮૪. ૭૮૫. ૭૮૬. ૭૮૭. ૭૮૮. ૭૮૯. ૭૯૦. ૭૯૧. ૭૯૨. ૭૯૩. ૭૯૪. ૭૯૫. ૭૯૬. ૭૯૭. ૭૯૮. ૭૯૯. ૮૦૦. ૮૦૧. ૮૦૨. ૮૦૩. ૮૦૪. ૮૦૫. ૮૦૬. ૮૦૭. ૮૦૮. ૮૦૯. ૮૧૦. ૮૧૧. ૮૧૨. ૮૧૩. ૮૧૪. ૮૧૫. ૮૧૬. ૮૧૭. ૮૧૮. ૮૧૯. ૮૨૦. ૮૨૧. ૮૨૨. ૮૨૩. ૮૨૪. ૮૨૫. ૮૨૬. ૮૨૭. ૮૨૮. ૮૨૯. ૮૩૦. ૮૩૧. ૮૩૨. ૮૩૩. ૮૩૪. ૮૩૫. ૮૩૬. ૮૩૭. ૮૩૮. ૮૩૯. ૮૪૦. ૮૪૧. ૮૪૨. ૮૪૩. ૮૪૪. ૮૪૫. ૮૪૬. ૮૪૭. ૮૪૮. ૮૪૯. ૮૫૦. ૮૫૧. ૮૫૨. ૮૫૩. ૮૫૪. ૮૫૫. ૮૫૬. ૮૫૭. ૮૫૮. ૮૫૯. ૮૬૦. ૮૬૧. ૮૬૨. ૮૬૩. ૮૬૪. ૮૬૫. ૮૬૬. ૮૬૭. ૮૬૮. ૮૬૯. ૮૭૦. ૮૭૧. ૮૭૨. ૮૭૩. ૮૭૪. ૮૭૫. ૮૭૬. ૮૭૭. ૮૭૮. ૮૭૯. ૮૮૦. ૮૮૧. ૮૮૨. ૮૮૩. ૮૮૪. ૮૮૫. ૮૮૬. ૮૮૭. ૮૮૮. ૮૮૯. ૮૯૦. ૮૯૧. ૮૯૨. ૮૯૩. ૮૯૪. ૮૯૫. ૮૯૬. ૮૯૭. ૮૯૮. ૮૯૯. ૯૦૦. ૯૦૧. ૯૦૨. ૯૦૩. ૯૦૪. ૯૦૫. ૯૦૬. ૯૦૭. ૯૦૮. ૯૦૯. ૯૧૦. ૯૧૧. ૯૧૨. ૯૧૩. ૯૧૪. ૯૧૫. ૯૧૬. ૯૧૭. ૯૧૮. ૯૧૯. ૯૨૦. ૯૨૧. ૯૨૨. ૯૨૩. ૯૨૪. ૯૨૫. ૯૨૬. ૯૨૭. ૯૨૮. ૯૨૯. ૯૩૦. ૯૩૧. ૯૩૨. ૯૩૩. ૯૩૪. ૯૩૫. ૯૩૬. ૯૩૭. ૯૩૮. ૯૩૯. ૯૪૦. ૯૪૧. ૯૪૨. ૯૪૩. ૯૪૪. ૯૪૫. ૯૪૬. ૯૪૭. ૯૪૮. ૯૪૯. ૯૫૦. ૯૫૧. ૯૫૨. ૯૫૩. ૯૫૪. ૯૫૫. ૯૫૬. ૯૫૭. ૯૫૮. ૯૫૯. ૯૬૦. ૯૬૧. ૯૬૨. ૯૬૩. ૯૬૪. ૯૬૫. ૯૬૬. ૯૬૭. ૯૬૮. ૯૬૯. ૯૭૦. ૯૭૧. ૯૭૨. ૯૭૩. ૯૭૪. ૯૭૫. ૯૭૬. ૯૭૭. ૯૭૮. ૯૭૯. ૯૮૦. ૯૮૧. ૯૮૨. ૯૮૩. ૯૮૪. ૯૮૫. ૯૮૬. ૯૮૭. ૯૮૮. ૯૮૯. ૯૯૦. ૯૯૧. ૯૯૨. ૯૯૩. ૯૯૪. ૯૯૫. ૯૯૬. ૯૯૭. ૯૯૮. ૯૯૯. ૧૦૦. ૧૦૧. ૧૦૨. ૧૦૩. ૧૦૪. ૧૦૫. ૧૦૬. ૧૦૭. ૧૦૮. ૧૦૯. ૧૧૦. ૧૧૧. ૧૧૨. ૧૧૩. ૧૧૪. ૧૧૫. ૧૧૬. ૧૧૭. ૧૧૮. ૧૧૯. ૧૨૦. ૧૨૧. ૧૨૨. ૧૨૩. ૧૨૪. ૧૨૫. ૧૨૬. ૧૨૭. ૧૨૮. ૧૨૯. ૧૩૦. ૧૩૧. ૧૩૨. ૧૩૩. ૧૩૪. ૧૩૫. ૧૩૬. ૧૩૭. ૧૩૮. ૧૩૯. ૧૪૦. ૧૪૧. ૧૪૨. ૧૪૩. ૧૪૪. ૧૪૫. ૧૪૬. ૧૪૭. ૧૪૮. ૧૪૯. ૧૫૦. ૧૫૧. ૧૫૨. ૧૫૩. ૧૫૪. ૧૫૫. ૧૫૬. ૧૫૭. ૧૫૮. ૧૫૯. ૧૬૦. ૧૬૧. ૧૬૨. ૧૬૩. ૧૬૪. ૧૬૫. ૧૬૬. ૧૬૭. ૧૬૮. ૧૬૯. ૧૭૦. ૧૭૧. ૧૭૨. ૧૭૩. ૧૭૪. ૧૭૫. ૧૭૬. ૧૭૭. ૧૭૮. ૧૭૯. ૧૮૦. ૧૮૧. ૧૮૨. ૧૮૩. ૧૮૪. ૧૮૫. ૧૮૬. ૧૮૭. ૧૮૮. ૧૮૯. ૧૯૦. ૧૯૧. ૧૯૨. ૧૯૩. ૧૯૪. ૧૯૫. ૧૯૬. ૧૯૭. ૧૯૮. ૧૯૯. ૨૦૦. ૨૦૧. ૨૦૨. ૨૦૩. ૨૦૪. ૨૦૫. ૨૦૬. ૨૦૭. ૨૦૮. ૨૦૯. ૨૧૦. ૨૧૧. ૨૧૨. ૨૧૩. ૨૧૪. ૨૧૫. ૨૧૬. ૨૧૭. ૨૧૮. ૨૧૯. ૨૨૦. ૨૨૧. ૨૨૨. ૨૨૩. ૨૨૪. ૨૨૫. ૨૨૬. ૨૨૭. ૨૨૮. ૨૨૯. ૨૩૦. ૨૩૧. ૨૩૨. ૨૩૩. ૨૩૪. ૨૩૫. ૨૩૬. ૨૩૭. ૨૩૮. ૨૩૯. ૨૪૦. ૨૪૧. ૨૪૨. ૨૪૩. ૨૪૪. ૨૪૫. ૨૪૬. ૨૪૭. ૨૪૮. ૨૪૯. ૨૫૦. ૨૫૧. ૨૫૨. ૨૫૩. ૨૫૪. ૨૫૫. ૨૫૬. ૨૫૭. ૨૫૮. ૨૫૯. ૨૬૦. ૨૬૧. ૨૬૨. ૨૬૩. ૨૬૪. ૨૬૫. ૨૬૬. ૨૬૭. ૨૬૮. ૨૬૯. ૨૭૦. ૨૭૧. ૨૭૨. ૨૭૩. ૨૭૪. ૨૭૫. ૨૭૬. ૨૭૭. ૨૭૮. ૨૭૯. ૨૮૦. ૨૮૧. ૨૮૨. ૨૮૩. ૨૮૪. ૨૮૫. ૨૮૬. ૨૮૭. ૨૮૮. ૨૮૯. ૨૯૦. ૨૯૧. ૨૯૨. ૨૯૩. ૨૯૪. ૨૯૫. ૨૯૬. ૨૯૭. ૨૯૮. ૨૯૯. ૩૦૦. ૩૦૧. ૩૦૨. ૩૦૩. ૩૦૪. ૩૦૫. ૩૦૬. ૩૦૭. ૩૦૮. ૩૦૯. ૩૧૦. ૩૧૧. ૩૧૨. ૩૧૩. ૩૧૪. ૩૧૫. ૩૧૬. ૩૧૭. ૩૧૮. ૩૧૯. ૩૨૦. ૩૨૧. ૩૨૨. ૩૨૩. ૩૨૪. ૩૨૫. ૩૨૬. ૩૨૭. ૩૨૮. ૩૨૯. ૩૩૦. ૩૩૧. ૩૩૨. ૩૩૩. ૩૩૪. ૩૩૫. ૩૩૬. ૩૩૭. ૩૩૮. ૩૩૯. ૩૪૦. ૩૪૧. ૩૪૨. ૩૪૩. ૩૪૪. ૩૪૫. ૩૪૬. ૩૪૭. ૩૪૮. ૩૪૯. ૩૫૦. ૩૫૧. ૩૫૨. ૩૫૩. ૩૫૪. ૩૫૫. ૩૫૬. ૩૫૭. ૩૫૮. ૩૫૯. ૩૬૦. ૩૬૧. ૩૬૨. ૩૬૩. ૩૬૪. ૩૬૫. ૩૬૬. ૩૬૭. ૩૬૮. ૩૬૯. ૩૭૦. ૩૭૧. ૩૭૨. ૩૭૩. ૩૭૪. ૩૭૫. ૩૭૬. ૩૭૭. ૩૭૮. ૩૭૯. ૩૮૦. ૩૮૧. ૩૮૨. ૩૮૩. ૩૮૪. ૩૮૫. ૩૮૬. ૩૮૭. ૩૮૮. ૩૮૯. ૩૯૦. ૩૯૧. ૩૯૨. ૩૯૩. ૩૯૪. ૩૯૫. ૩૯૬. ૩૯૭. ૩૯૮. ૩૯૯. ૪૦૦. ૪૦૧. ૪૦૨. ૪૦૩. ૪૦૪. ૪૦૫. ૪૦૬. ૪૦૭. ૪૦૮. ૪૦૯. ૪૧૦. ૪૧૧. ૪૧૨. ૪૧૩. ૪૧૪. ૪૧૫. ૪૧૬. ૪૧૭. ૪૧૮. ૪૧૯. ૪૨૦. ૪૨૧. ૪૨૨. ૪૨૩. ૪૨૪. ૪૨૫. ૪૨૬. ૪૨૭. ૪૨૮. ૪૨૯. ૪૩૦. ૪૩૧. ૪૩૨. ૪૩૩. ૪૩૪. ૪૩૫. ૪૩૬. ૪૩૭. ૪૩૮. ૪૩૯. ૪૪૦. ૪૪૧. ૪૪૨. ૪૪૩. ૪૪૪. ૪૪૫. ૪૪૬. ૪૪

વર્ધમાન શાહ અને તેના ભાઈ પદ્મસિંહ જાને જામનગરના એક સાથે તત્કાલીન પ્રધાનો હતા. અને એ દ્વારારના નવાનગર (જામનગર) માં જામથી શત્રુરાઈય (જયસાલ-સતોજ) ના પુત્ર શ્રી જયસંતજના-રાજ્યમાં અંગ્રજ ગઢના આચાર્ય શ્રી કલ્યાણસાગરસુરિના ઉપ-દેશથી સંતિનાથનું મંદિર અંધાબુધ તેમાં તેમની તથા બીજા તીર્થેકર આદિની ૫૦૧ પ્રતિ-માની બે પ્રતિષ્ઠાઓ, એક સં. ૧૬૧૬ વૈશાખ શુદ્ધ ૭ શુક્રવારના દિવસે અને બીજી સંવત ૧૬૭૮ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૫ શુક્રવારને દિને કરાવી અને તેમાં સાત સાખ રૂપીયા ખર્ચ્યા. વળી સંવત ૧૬૧૬ ના ફાગણ શુદ્ધ ૨ ને દિવસે નવાનગરથી શા. પદ્મસિંહે મ્હોટો સંઘ કરાવ્યો અને અંગ્રજ ગઢના ઉત્ત કલ્યાણસાગર સુરિ સાથે શત્રુંજયની યાત્રા કરી શત્રુંજય પર કરાવેલા જાને ભાગ્યોના મંદિરમાં અનેક પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી.

દશા (સમુ સાખીય) ઓશવાળ શેઠ કેશવજી નાથજીની આપાર દક્ષતા અને સમૃદ્ધિ હમણાં સુધી ફરેકે કચ્છી જૈન બંધુના હૃદયમાં છવતી જગતી છે. કચ્છ કેશવજી મામના રહીસ અર્થથી નામે શેઠ, તેના પુત્રનું નામ નાથક. નાથકને પોતાની સ્ત્રી હીરજીબી પુણ્યવાન કેશવજી નામનો પુત્ર થયો. તે પોતાના મામાની સાથે મુંબઈ આવ્યો અને ત્યાં વ્યાપાર કરવા લાગ્યો. વ્યાપારમાં તેણે પુષ્કળ ધન ઉપાર્જન કર્યું. તેઓ દેવ, ગુરુ અને ધર્મપર પૂણે શ્રદ્ધાવાળા હતા; અને તેમની કાર્તિક જ્ઞજનોમાં સારી પેઢે વિસ્તાર પામી હતી. તેમની સ્ત્રી પાણીની કુખેથી નરસિંહ નામનો પુત્ર થયો. નરસિંહની સ્ત્રીનું નામ રતનાઈ હતું. તે પતિવ્રતા અને સુધીરા હતી. કેશવજી શેઠને માંકળાજી નામની બીજી પતિની ત્રિકમજી નામનો પુત્ર થયેલ તે અદ્ય વર્ષે છયો.

શેઠ કેશવજી પોતાના ન્યાયોપાસિત જ્ઞાનો સદુપયોગ કરવા માટે અનેક ધર્મકૃત્યો કરવા લાગ્યા. તેઓ પોતાના પરિવાર સમેત મ્હોટો સંઘઠી શત્રુંજય આવ્યા અને કચ્છ, સોરાઠ, સુજરાત, મારવાડ, મેવાડ અને કોંકણ આદિ બધા દેશોમાં કંકુમ પત્રિકાઓ ગોઠવી સંઘજનોને આમંત્રણ કર્યું તેથી હમણે ભોકો, ત્યાં બેઠા મળ્યા. અંજનશક્તાકા કરવામાટે મ્હોટો મંડપ તંધાર કરાવ્યો અને તેમાં સોના, ચાંદી અને પાયાળાના હળરો ગિનખિંઓ સ્થાપન કરી, સં. ૧૯૨૧ માદ શુદ્ધ ૭ ને શુક્રવારના દિવસે અંગ્રજ ગઢના રતનસાગર-સુરિની આજ્ઞાથી મુનિ દેવચંદજી અને બીજી કિષાપિખિના જાણકાર અનેક આપકોએ વિધિ-પૂર્વક બધા ગિનખિંઓની અંજનશક્તાકા કરી. તે વખતે સંઘપતી કેશવજીએ ગિનાપૂજન સંઘલકિત અને રવધર્મોપાસત્ય આદિ ધર્મકૃત્યોમાં ખૂબ ધન ખર્ચ્યું. પોતાની બધાવેત્રી વિશાલ ધર્મશાળામાં આરક્ષ પદ્ધતિનું જનાવેલું ચાત્રવતગિનનું જે ચતુર્મુખ ચૈત્ય હતું તેની અને પવેત ઉપરના અભિનંદન મંદિરની મદા શુદ્ધ ૧૩ શુક્રવારના દિને ખૂબ ધામધૂમથી પ્રતિષ્ઠા કરાવી પોતાના પરિવાર સાથે શેઠ તેમાં અભિનંદન આદિ તીર્થેકરોની પ્રતિમાઓ સ્થાપાયે તખ્તનરીન કરી. આવી રીતે ગોલીવંચી કાકાર અરસિદહના સમયમાં પાત્રી તાણામાં શેઠ કેશવજીએ વિપુલ દ્રવ્ય ખર્ચી જૈન ધર્મની ધણી પ્રજાવના કરી.

* પ્રાચીન જૈન કેળ સંઘઠી પ્રવચના, ૪૭-૪૮, સંશોધક મુનિશ્રીગિન વિભચંદ.

† આચાર્ય શ્રીમંત, પદોપકરુ, અને પોતાના બંધુઓ માટે પોતાની અત્યંત લગ્નિને ભોગ આપ નાર, અને 'પ્રતિ શિરમણી'નું જિહ્વ ધરાવનાર શેઠ નરસિંહ નાથા એજ સમયમાં થઈ ગયા છે. કે જેઓની પાછળ આજે શ્રી કચ્છીદશા ઓશવાળ જૈન કેમ ઓશવાળ છે.

અં. તંત્રી,

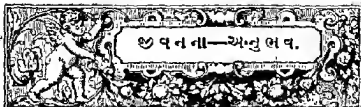
આ મંદિર ખરતરવસદિ દુકામાં આવેલ છે. આવી રીતે અસંખ્ય ધન ખર્ચનાર શેઠ કેશવજી નાવકના અન્ય ધર્મકૃત્યો પણ હોવાં જોઈએ, પરંતુ દિલગીરીનો વિષય એ છે કે ઉપરની દષ્ટીકત સિવા લેખમાં જળવાઈ રહી છે તેટલી પણ શિલાલેખ ન હોત તો તેમના સ્મરિત સાચવી લખાવવા તે પ્રગટ કરવાનો પ્રયાસ થવાના અભાવે મળી શકત નહિ. શેઠ કેશવજીની પ્રસિદ્ધિને અંગે હાલના તેમના પૌત્ર વંશજ શેઠ જેઠાભાઈ નરસી દયા ઓસવાળ જાનિના અગ્રગણ્ય શેઠ લેખાય છે.

હમણાં સર વસનજી ત્રિકમજી નાઈટ, શેઠ ખેતરી ખીઅશી, જે. પી., શેઠ વેવજી લખમશી નંપુ, ખી.એ., એલ.એલ.બી., શેઠ શાંતિદાસ આસકરજી સાહ વજેરે શ્રીમંત અને આગેવાન શેરીઆ મોબૂદ છે. આવા પુરુષો જે કામમાં હોય અને ઉપર જણાવેલા વર્તમાન સાહ અને શેઠ કેશવજી જેમાં થઇ ગયા હોય (બીજા તો અનેક થઇ ગયા હશે પરંતુ ઇતિહાસના અભાવે તેમજ માહિતી ન હોવાને લીધે તે આપણને અજાતજ રહેશે) તે જાનિ સંપ, ઉદારતા અને પરાક્રમ દાખવે તો કેટલું બધું જાતિને અને જૈન કામને આગળ પાડવા માટે કરી શકે કે તેની હદ નહિ.

પૂર્વની સ્થિતિ-હાલ નથી-જાહેજલાલીનાં નામ નિશાનના બહુકાર તાજ છે લાંબારીક દષ્ટિથી નિરખીશું તો માણુમ પડશે કે અનેક કારણો-કલેશો-દુર્ઘટો કચ્છી જૈન બંધુઓમાં પેસી ગયા છે કે જે તેનો અટકાવ અપારથી નહિ થશે અને સાવધાન થઈ તે માટે કચ્છી જૈન પ્રજા ચેતીને નહિ ચાતરો તો ન માણુમ કે તેમનું ભવિષ્ય કાળ-નુકમે કેવું ભયંકર અને દુઃખદાયક આવશે, તે કહી શકાય તેમ નથી.

એક ખાસ ધ્યાનમાં લેવા લાયક એ બીના છે કે કચ્છમાં દશાને વીશા ઓસવાળ તથા ગુજર વાણીઆઓ (માત્ર કોઈ અપવાદ સિવાય) સર્વે જૈન છે. આવી પરિસ્થિતિ બીજા કોઇપણ પ્રાંતમાં નથી; અને તેથી તેવી સ્થિતિનો લાભ પરંપુરે લેવાય તો જેમ પારસી કામ પૈસેટકે અને વિદ્યાએ આગળ વધી ખીજી કામ કરનાં બહુ વધારે સુખ માને છે અને આગળ પડતી ગણાય છે તેવી રીતે કચ્છી જૈન કામ પણ તેવાજ સ્વરૂપમાં પોતાને મૂકી શકશે. હાલતો આટલું કહીને હવે પછી શું સ્થિતિ બદલાઈ છે, કેવી બદલી પેહી છે, તે નિવારવા માટે શું કરવું જોઈએ તે બીજા લેખમાં આપવાનું વચન આપી ઘુરતને માટે વિરમું છું.

જીવનના—અનુભવ.

નીચેના આઠ પ્રશ્નો વાંચક વર્ગને ખાસ જાણવા જોઈ હોવાથી અમે એ વીશા ઓશવાળ કેમના માન્યતા આગેવાન શ્રીમુત સેક વેલજી લખમશી નપુ, બી. એ., એલ.એલ. બી., ને લખી મોકલ્યા હતા. કે જેનાં તેઓએ લખી મોકલેલા જવાબો આ સાથે રજૂ કરેલ છે. અમે આ જવાબો તેઓનાં હસ્તાક્ષરોમાંજ છપાવવાનાં હતા તેમજ તેઓ થીનો ફોટો પણ લાખજ કરવાનાં હતા. પણ હીમગીર છીએ કે મોટું થઈ જવાથી અમે તેમાંનું કશું કરી શક્યા નથી. આ સર્વ સુધારો આપતા અંકડી મશે.

ઓ. વ્યવસ્થાપક.

- ૧ આપના જીવનમાં સાર શું જણાયું ?
સ્વાર્થત્યાગ.
- ૨ જ્ઞાનનો શ્રેષ્ઠ માર્ગ આપ કયો ગણો છો ?
વિદ્યાદાન.
- ૩ સાંપ્રત સમયમાં દેશ સેવાનો શ્રેષ્ઠ માર્ગ શો ?
સમાજ સેવા.
- ૪ મનુષ્ય તરીકેની મહાન ફરજ શી છે ?
પરોપકાર.
- ૫ જ્ઞાતિની મહાન સેવા શી ?
પેટા જ્ઞાતીઓમાં અરસ
પરસ સંપ વધારવો.
- ૬ ધર્મનો પ્રથમ ઉપદેશ શું છે ?
દયા પાળવી.
- ૭ ખરી મોટાઈ સેમાં સમાયતી છે ?
લઘુતામાં.
- ૮ આપણે આગળ શાથી વધીએ ?
સંપ થકી.

(સહી) વેલજી લખમશી.

દયા.

(લેખક—બી. એન. મહીશેત્રી.)

MERCY IS LOVE.

૯૪૧૭

વિ. બની અનેક મહાનુભાવોમાં વડાતું આ માનવ જીવન, પ્રાણીમાત્રનાં દલાણુપે ઉદ્ભવ પામ્યું છે, એ સત્ય સ્પષ્ટ, માત્ર ધોડાળ વિચારશીલ સત્યરૂપે સમજે છે અને તેઓ પોતાની ક્રિયામાં પણ મહે છે, આવા પુન્યદાળી અવિજ્ઞાનો આ મૃદ્ધિમાં “મદદતમા” નરીકે જોળખાય તા પુન્ય, તો તેમાં અનિશ્ચયોભિ જેવું શેષ પણ નથી.

દવે ઉપર દર્શાવેલ મહાનુભાવો મિત્રાવનાં, અન્ય જે લોકો છે, તેઓ ધર્મનાં ભિન્ન ભિન્ન શ્વાન્તરો જાનાવીને, તેમાં નક્કિત્તવ થયેલા છે, અને તેઓ પોતાનાં વિચાર અને વર્તન એ મનઃવિભાવે મનાયેલા સ્વપ્રભાવે ઉપરિચલ કરે છે.

મૃદ્ધિમાં રચાયલા, અનેક નામોથી જોળખાતા ધર્મના વાડાઓ, કયા મૂળ આશય ઉપર ગતિમાન છે, એ પ્રવક્તા કરવા માટે, એ વાડાના અનુયાયીઓનાં વિચાર અને વર્તન ઉપર આધાર રાખવો પડે, એ સ્વાભાવિક છે. તદ્દપિ, વર્તમાન રિયતિ પ્રાપ્ત કરતાં, એ નિયમ વિશેષ ઉપયોગી થવો હોય એમ લાસતું નથી.

આધુનિક કાળમાં મૃદ્ધિ સૌદર્યેનું અવરોધન કરતાં, આપણી દ્રષ્ટિ સમક્ષ એવા અનેક મનુષ્યો નજરે પડે છે કે જેઓનું વર્તન આપણને હિંસામય લાગે છે. અને જેઓનાં વિચારો દવાહીન હોય એવું જણાય છે. તો પછી તેવા સલમાનવિમુખ મનુષ્યોનાં અદ્ધ. આચાર વિચારથી આપણે એમનાં ધર્મનાં સિદ્ધાન્તોવિશે કેવી રીતે જાત ધર્મશક્તિએ.

“હિંસા એ મહા પાપ છે.” આ યજ્ઞને સર્વે ધર્મો સ્વિકારેછે તો પછી એવા હિંસક મનુષ્યોનાં વર્તન પરથી એમનો ધર્મ “દવા” યજ્ઞનો છે. એમના ધર્મમાં “દવા” એ સ્પષ્ટ નથી એમ આપણાથી કેવી રીતે કહેવાય, કારણ કે ભક્ત પુત્રશીદાસજીએ કહ્યું છે કે:-

“દયા ધર્મે કા મૂઢ દય, પાપ મૂઢ અભિમાન”

“તુમરી દયા ન જાંડીયે, જળ લગ વટમે પ્રાન”

અર્થાત—સર્વે ધર્મોનું મૂળ દયા છે. વૃણા એક કલ્પીયરે એટલે સુધી આગળ વધીને કહ્યું છે કે—

“દયા મહા નદી તીરે, સર્વે ધર્મોઃ વૃણ સમાઃ”

અર્થાત—વિશ્વમાં મનાતા સર્વે ધર્મો એ “મહા નદી દયા”ના શાન્તિકર, કીનારા ઉપર એના નિર્ભર પવિત્ર જગતું પાત કરી પોતાનું જીવન ટકાવતા ધાસનાં તૃણખમ્બા સમાન છે. આથી એટલું તો સિદ્ધ છે કે, દરેક ધર્મોની પોષણ શક્તિ, એ મહાદેવી દયાના શુભ હાથમાં છે, અને જે ધર્મમાં દયાના નિર્ભર નીસ્તું સિંચન છે. જે ધર્મમાં ખડે ખડમાં દયાનું પોષણ છે, અને જે ધર્મમાં સૂત્રો સત્ય દયાથી વિલુપિત છે, તેજ સત્ય ધર્મ છે તેજ સનાતન જ્ઞાન છે.

ઉપરોક્ત વિચારોથી, મનુષ્યનાં વર્તન વા પિત્રારોના અંગે, એના ધર્મનાં શિદ્ધાન્ત વિષે મત બાધિયું, એ અચોક્ષિત ઉભંગ કરનાર છે. હાજરા નરીકે, આપણે પ્રિયિત ધર્મના અનુયાયીઓ પ્રત્યે લક્ષ કરશું, તો આપણને એવા સંકેતો ધ્વનિઓ મળી આવશે, કે જેઓ પોતાના જીવન ઉપરનાં શુભ આસપને કારે મુશીને, પ્રાણી દિસામાંજ મગ્ન માનતાં દુરો. બધારે મહાત્મા કામરૂદના લખેલા પવિત્ર આયજ્ઞમાં સાદ લખ્યું છે કે—*Thou shalt not kill.* અર્થાત—તું દિસા કરીશ નહીં. વળી ઇસ્લામધર્મનાં સંકેતો અનુયાયીઓ માંસાહારને પ્રિય મળે છે. બધારે, એમનાં પવિત્ર પેગમ્બરનુંજ પવિત્ર નામ “હુલીમ” છે, કે જે પવિત્ર નામજ દયામય છે. પ્રાણી માત્ર પ્રત્યે રહેમ, કૃપાની નગરથી જોયું. એવા શુભ આયજ્ઞ સાચનું એ દવાવિલુપિત પવિત્ર નામ શું “અહિંસા”નું બાત કરાવતું નથી? અવગણ મહા પુરુષ “સ્વીમ” એ પ્રાણીમાત્રના જાણતી શુભ ભાવના હૃદયમાં ધારનાર, મહા દયાળુ હતા. તો પછી તે દયાના મીઠા દરિયામયિથી દિસાની એરીતી છે! ક્યાંથી ઉછળે? અંદમાંથી તો મીઠું પિપ્પળ પ્રસરે.

તે ઉપરાંત એક અગ્રેજ કવિવર્ગ-મહાશયે એક સ્થળે લખ્યું છે કે “જેને જીવન આપવાની શક્તિ નથી તેને જીવનનો નાશ કરવાનો કોઈ હક્ક છે? આ સત્ય છે. કારણ કે હૃદયના સાચા કાતુનોમાં પ્રાણીમાત્રનો જીવન સંભાળીને હક્ક સરખો છે.

વિશ્વમાં એવો એક પણ ધર્મ ન દશે કે જેમાં “દયા”ની શુભ ભાવનાની દલિલ ન દશે.” “દિસા એ મહા પાપ છે” એ મૂલ સર્વ ધર્મોમાં પ્રધાન પણે વ્યાપક છે. આથી માણસ જનની આત્મિક ઉત્તરિનો મગ આધાર દયાની શુભ ભાવનામાં છે. દયા કરવી એ માણસ જનની મૂખ્ય ફરજ છે. પરંતુ હા! દયા એવી ન હોવી જોઈએ કે જે કાકળનું દૃષ્ટ પડેઃ દયાધર્મધર્મનો વિચાર કરીને કરવાની છે. એ ચાર માણસોનું ખૂન કરનાર ખૂની ઉત્તર દયા કરવી એ દયા નથી. દિસા કરનારની તો દિસાજ કરવી પડે, અને તે દિસાં તે પાપ નહીં પણ ધર્મ છે. દાનરોની દિસા કરનાર નાદિર, તેમજ અને અજાકેદીન જેના નિર્વેષ નરો તરફ દયા જગતી તે ધર્મ નથી. એવાઓના નાશમાંજ મનુષ્યોનું

કલ્યાણ છે. જેવી રીતે ઠાઠાએક કસાઈ અસુક ગાખી પાછળ તેનો વધ કરવાને દોડતો હોય અને ગાય તેના હાથમાં ન આપતાં ક્યાંક સંતાઈ જાય કે જે ગુપ્ત સ્થાનની કદાચ અપહરણને ખબર હોય અને તેણે વખતે જો ગાય ક્યાં સંતાઈ છે એ વિશે તે કસાઈ આપણને પૂછે તો તે વખતે અસત્ય 'બોલણ' એજ થઈ. તેજ પ્રમાણે દયા પણ ધર્મધર્મનો વિચાર કરીને કરવાની છે. અજરકાલ સંકટો જોતો દયા નિમિત્તે ધન્યાસ રૂપીઆની ગાયના મો રૂપીઆ આપી તે ગાયને કસાઈ પામેથી છોડાવે છે. પરંતુ એઓને એટલી ખબર નથી કે એ મો રૂપીઆમાંથી એ કસાઈ ખીછ જો ગાયો નથી ખરીદ કરશે અને તેનો વધ કરશે કે જે વધ, જે હિંસાની જોખમદારી, એ ગાય છેલ્લનારાઓનાં શરીર છે. એ વધુ હિંસાનાં પાપ નો બોલો એ દયા કરનારાઓના માથે પડે છે. અને એવી રીતે ધર્મ કરવા જતાં ઉત્કૃષ્ટ પાપ થઈ જાય છે. પરંતુ જે છપ્પદયાનાં નિમિત્તે એવા યતા લાખો રૂપીઆઓનો ઉપયોગ ચપળ શુદ્ધિના યુવકોને વિદ્યાન જનાવવા પાછળ ખર્ચવામાં આવે, અને પછી તે યુવકોને દેશ તેમજ પરદેશની માંસાદારી પ્રગત્યોને અહિંસાનાં સત્ય સિદ્ધાન્તો સમજાવવા માટે વિદ્યા-યાત્રા એ મોકલવામાં આવે તો તે યુવકો પોતાનાં લાપણો અને લેખો આદિની મદાવથી દુનિયામાં યતી દિસામાં ધણો પટાટો કરી શકે એમ છે. અને એક માણસને મદાનો માંસ ખાતો અરકાયવો એ પુન્ય મો ગાયોને કસાઈવાડેથી છોડવવા કરતાં લાખ ગણુ વધારે છે. જન સમાજ ને એવા યુવકો ઉત્પન્ન કરવાની ઘણીજ જરૂર છે. હજારો અર્ધ દુગ્ધ પિધાર્થીઓ કરતાં ફક્ત એકજ બકે, ફક્ત એકજ નાનાકે જસ થશે.

હદામા યાંચકો, દયાની વ્યાપકતા આપ સમક્ષ મારી શકિત અનુસાર જણાવ્યા બાદ હવે હું દયાની વ્યાખ્યાનો થયાશક્તિએ ચિતાર આપવાનો પ્રયત્ન કરીશ. અજબત દયા જેવાગદુન વિવરને સંપૂર્ણ પછે વિસ્તારપૂર્વક આવેખવો એ તો મારી શુદ્ધિની કદાચ બહારની વાત હશે નહિપિ કું મારા અદ્ય મતાનુસારે મારી જનતી કેરીશ કરીશ, જેમાંથી આપને જે શ્રિય અને સ્વય લાગે તે રિયકારવું.

પ્રિય પાઠકો, વિશ્વના અનેક જીવાત્માઓના સિત્ત સિત્ત વિચારીક અદાજનોના અંગે "દયા"ના સ્વરૂપને સિત્ત સિત્ત રૂપે ઓળખવામાં આવે છે. કે જેથી દયાના સત્ય સ્વરૂપનાં અનેક રૂપાન્તરો થઈ જાય છે. પરંતુ સત્ય રીતે જોતાં "દયા"એ દાન નથી. દયા એ પરોપકાર નથી. દયા એ કીર્તિ મેળવવાનું સાધન નથી વા દયા એ પ્રભુતા નથી. પરંતુ દયા એ પ્રેમ છે. મેલથી પણ જેમાં બેદ પડી ન શકાય એવો એ સિન્ધ્ય નિઃસિન્ધ સ્વર્ગીય પ્રેમ છે. દયા એ પરાણે જેમો મુકાય એમ નથી. પરંતુ દયા એ માણસના હૃદયની પવિત્ર લાવળા છે, રૂઢ્ય અંતઃકરણની સત્ય ઉર્મિ છે, મનસ્વી ભાવે પ્રગટતી લાગણી છે પ્રસિદ્ધ અંગ્રેજ નાટકકાર ચૈકસપીયરે પોતાનાં થી મરચન્ટ એફ વેલીસ ના નાટ્ય પ્રયોગમાં દયાની વ્યાખ્યા સમજાવતાં લખ્યું છે કે:—

The quality of mercy is not strain'd;

It droppeth; as the gentle rain from heaven,

Upon the place beneath:

અર્થાત—દયાળું સત્ય સ્વરૂપ એવું નથી કે જે કોઈના પાપ હૃદયમાંથી પરણી ખેંચી રાખાય, એવો જેવી રીતે આકાશમાંથી મેઘનાં નિર્મળ નીરની શીતળ ધારાઓ શાન્તિ પ્રકટાવતી ભુમિ ઉપર વર્ષે છે, તેવી રીતે એ મનુષ્ય હૃદયમાંથી સ્વભાવિક પહેળું વહે છે. એ દયાનો અમૃતઝરો આપેજ ઝરે છે. અને તેજ સત્ય દયા છે. બાકી આધુનિક સમયમાં દાન, સખાવત, વા સાહાય કરવાની રૂઢી ગાઢરીયા પ્રચાલતી માફક ધણા ખરા ભાગોમાં પડી રહી છે. તે દાન, તે સખાવત, વા ને સહાય એ દયા નથી. દયા એ સત્ય રીતે જોતાં માનુષી ફરજ છે. અંગ્રેજ બાનુલેખક મીસ મેરી કોરેલીનાં દેજર ઓફ હેવન નામનાં યુસ્તં કમાં લક્ષ્યાધિય ડેવીઃ હેમસ્લેને જંગલમાં એકલો દુઃખી હાલતમાં પડેલો જોઈને એક ગરીબ કુટુંબની રંક યુત્રી મીસ મેરી તેને મદદ કરવાને હુંગરની તલેટી આગળ આવી હતી, આ વખતે મીસ મેરીને એ ખજર ન હતી કે આ માણસ તે લન્ડનનો સદુર્થી ધનાઢય માણસ છે. એવો માત્ર ઈશ્વરી માનુષી પ્રેમની પ્રેરણાથી, હૃદયમાં થતી લાગણીઓ ને નદાખી શકવાથી અને દયા કરવી એ ફરજ છે એ ભાવનાથી આવી હતી. તેણે તે દુઃખી નરને ઉદાસ્યો. અને પોતાને ઘેર લઈ ગઈ. બધાં એની સારી રીતે આગતા દયાગતા કરી. અને મી. હેમસ્લેનેનાં “તમે મારાં બાપે આટલું બધું શા માટે કર્યો છો? મારા તરફ આટલી બધી દયા શા માટે?” એ સવાલના જવાબમાં તે વીર બાબા એ પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે હું કંઈ નવું, કે વિશેષ કરતી નથી. આપ જુદ છો અને હું યુવાન છું. અશક્ત જુદ પુરુષોને યુવાનોએ સહાય કરવી એ એએનો ધર્મ છે. આપ અશક્ત છો અને શક્તિ વાળાએ સહાય કરવીજ જોઈએ! ધન્ય છે, ધન્ય છે, એ ઉદાર જતિ દાખવનાર ને! આનું નામ તે નિરુપાર્થી દયા, આનું નામ તે નિર્લિકારી પ્રેમ! તેજ પ્રમાણે અમેરીકાના માજી પ્રમુખ મહાશય રૂઝવેલ્ટ સાહેબ એક વખત પોતાની મોટરમાં જોડીને જંગલમાં ફરવા જતા હતા. જે વખતે એક અળગા સ્ત્રીને કાદવ અને કીગડથી ભરેલા ખાડામાં પડી ગયેલી. અને તે માંથી બહાર નીકળવાને કાંઈ મારતી દુઃખી હાલતમાં જોઈ. આ દુઃખી ચિતાર રૂઝવેલ્ટ સાહેબની દયાળુ આંખોથી જોઈ શક્યો નહીં. રૂઝવેલ્ટ સાહેબે તરતજ પોતાની મોટર ઉબી રાખી અને પોતાનાં કપડાંકાદવથી બગડેલો વા પોતે અમેરીકા જેવા મોટા દેશના પ્રમુખ થઈને એક સાધારણ સ્ત્રીને સહાય કરવાનું કામ છે એ જોઈને કાંઈ દસી કરશે, એ બાબતની કરી પણ પરવા દેવા જગર તરતજ તે દુઃખી સ્ત્રીને કાદવમાંથી બહાર કાઢીને પોતાની મોટરમાં બેસાડી તેને તેનાં ઘેર પહોંચાડી. જે વખતે તે અળગા નારીએ મી. રૂઝવેલ્ટનો આભાર માન્યો, જેના જવાબમાં મી. રૂઝવેલ્ટ સાહેબે જવાબમાં કે “આભાર માનવાની ફરી જરૂર નથી આ કાંઈ તમારા ઉપર ઉપકાર કર્યો નથી, એ તો મારા મારાં હૃદયમાં કાણુ મળે” એવી લાગણીઓ ઉમળ થઈ કે “મને આ કામ કર્યો જગર છુટકાજ” ન હતો. મેં માત્ર મારી લાગણીઓને શાન્ત કરવા માટેજ આ કાર્ય કર્યું છે.” વાહ! કેવી ઉચ્ચ ભાવના, કેટલી ઉદારતા, આનું નામતે હૃદયની દયા, આનું નામ તે ઈશ્વરી પ્રેમ!

કમંધીર યુવ્ય .થી પ્રાન્તિનાથ ભગવાન એક કષ્ટતરની રક્ષા ખાતર પોતાનાં આખા શરીરના કૃમયઃ ટુકડે ટુકડે બોગ આપવાને તૈયાર થયા હતા. તેનું નામ તે સત્ય દયા! તેજ નિઃસીમ પ્રેમ કે જેમાં મોત પણ ભેદ પાડી શકે એમ ન હતું. ખરેખર આવી સત્ય દયા, આવી પ્રાણીમાત્ર તરફનો નિઃસીમ પ્રેમ દરેક મનુષ્યોએ ધારણ

કરવો એજ ખર્ચ મનુષ્યત્વ છે. દયાનું પાલન કરવું, અને હિંસા થતી અટકાવવી, એ માણસ માનવો ધર્મ છે. તદ્દપિ ધણુ વ્યક્તિ મનુષ્યો પોતાની સત્ય દરજ્જે ન સમજતાં માત્ર લાગણીઓને વશ થઈને, ખીચાર નિર્દોશ મુગા પ્રાણીઓનાં જીવનનો નાશ કરે છે. તે ન ઈચ્છ્યા જોગ ખીના છે. અને તે વ્યક્તિતાને અર્થ્ય તે પાપ ને સોડો “અહિંસા પરમે ધર્મ” એ સત્યને માને છે. તેઓએ આ અટકાવવું જોઈએ તેવા શુદ્ધાચારો જોમ યોગ્ય યાય તેમ કરવું જોઈએ. અને તેવા પગલાઓ લેવા જોઈએ. “હિંસા એ મહા પાપ છે” એ મતને બૌદ્ધ, જૈન, અને હિન્દુ ધર્મે પ્રધાન પછે માને છે. પરંતુ દિલગીરી માત્ર એટલીજ છે કે એ મતના સંકડો અનુયાયીઓ એ સિદ્ધાન્તથી ઉલટું વર્તે છે.

પ્રાણી માનવા જાતની શુભ ભાવના પ્રગટાવનાર બૌદ્ધમત દ્વારા એવા સંકડો માણસોને પોતાના મતમાં ધરાવે છે કે જેઓ માંસાહાર અને મદિરાપાનમાં મગ્ન છે. જે ધર્મનાં મૂલ્યો દયાનું જ્ઞાન કરાવે, તેજ ધર્મના અનુયાયીઓ મોટે ભાગે માંસ ખાય, હિંસા કરે એ કેટલી બધી નવાઈની વાત છે? વળી હિન્દુ સમાજ કે જે હિંસાનો અટકાવ પોતાનાં નામ સાથેજ અર્થ મુચકપણે પ્રદિપ્ત કરે છે. જે હિન્દુ નામનોજ અર્થ હિંસામ્ કુપવતિ इति અર્થાત્ હિંસા કરવામાં દોષ છે, હિંસાએ પાપ છે, તેજ હિન્દુ સમાજમાં; તેજ હિન્દુઓ અઘડતા-આ ભડકેટ લાગે તેવા હિન્દુઓ માંસ ખાય છે. દારુ પીએ છે, અને તેને હિન્દુધર્મ હિન્દુ તરીકે સ્વીકારે છે. કેવી દીસગીર થવા જેવી બાબત છે. વળી જૈન સમાજ કે જેની અંદર “દયા” ને એટલે સુધી પ્રધાન પછે માનવામાં આવે છે કે, જેવી પ્રમુખતા બીજા પ્રાણી પછુ ધર્મ આપી નથી. તેજ દયાનાં દરિયામાં આજ સંકડો હિંસક મગરમગ્ધો હસિત ધરાવે છે કે જેઓ બહારથી દયા સાચરના સ્થંભ રૂપ, શીલા રૂપ જણાય છે. પરંતુ અંદર ખાનેથી નાની નાની સંકડો માછલીઓના સિકાર કરે છે. “અહિંસા પરમે ધર્મ”નો વિશ્વમાં ડંકો વગાડનાર જૈન સમાજ જ્યારે પોતેજ સ્વયં દયાને યોગ્યમતાં ભુખી જાય તો પછી બાકી શું રહયું?

વર્તમાન કાળમાં જૈન સમાજમાં મોટે ભાગે દયાનું સ્વરૂપ ભુલુંગ માનવામાં આવે છે. અને એવું પાલન પણ વિચિત્ર રીતેજ થાય છે કે જે રીતિ, માણસ જતને કેવળ બાચવાપણું વા ભિરદાજ બાણુવે છે.

આજકાલ એવા અનેક ધનિકો આપણી નજરે પડે છે કે જેઓ, વિદ્વાન, પણ રંક પુરુષો પાસેથી પેસા આપીને લાલણી લખાવે છે. અને તે લાલણી જલદેર સલાઓમાં પોતાની બંદુકમાંથી પારકી જોણીઓનો વર્ષાદ વર્ષાવવાની માફક બોલી જાય છે. કે જેને આતા વર્ગ તરફથી તાળીઓની ગર્જના અને વાહવાહના પોકારોથી વધારી સેવામાં આવે છે. અને ત્યાર બાદ બીજે દિવસે તે લાલણુ ધનગ્રામથી વા બીજી કરી પ્રેરણુથી, જાપાની એ ત્રણ કોત્રમ રોકતું જન સમાજને દ્રષ્ટિગ્રસ્ત થાય છે. કે જેથી એ ધનિકો પુલાઈને એ ત્રણ મિંડાવાળી એ ચાર નોટ દાન તરીકે અર્પણુ કરી દે છે. પરંતુ આવી રીતનું દાન એ દયા નથી.

વળી કેટલાક તો ગામના મરીઓનાં ગળાં રેસીને ધનવાન અને લાઁગવાંધ શ્રીમાનો માત્ર એ. બી. સી. ડી. નાં પુછાવાળા કિતાબો મેગવત્તીજ છંછાયા - સાંખ્યોની સખાવતો

હાથથી કાઢે છે. અલગત આથી જાહેર ને કદાચ કાલ થવાનો સંભવ છે. પરંતુ એ જીવનની સંપાદિત, એ દયા નથી. એ સાચા પ્રેમની લાગણી નથી. પરંતુ એ કેવળ કીર્તિ મેળવવા અને દુનિયાના મુખે પાહવાડ સંભળવાની સુખરેલી અપ-દુ-ડેટ રીતિ છે. પરંતુ આ રથને જીવવાનું નથી કે “દયા એ ફરજ છે” : પરંતુ ફરજ એ કીર્તિ નથી કીર્તિએ ફરજનાં સ્વભાવમાં રખાતી વસ્તુ છે. અને તે ફરજ અન્યવનારને સહેજમાં મળી જાય છે.

માણસ જાતનું બધું કરવું, માણસ જાતની અગવડો તરફ દયા ખાવી એ માણસ જાતની ફરજ છે. અને ફરજ અન્યવનારે જાણતી આશા ન રાખતી જોઈએ. ફરજ એ પરાપકાર નથી.

સાચી દયા, સાચી ફરજ, વા સાચો પ્રેમ એ બાબ આડંબરમાં નથી પરંતુ આંતરિક સસ લાવનામાં છે.

દેવ મંદીરોનું મહત્ત્વ કેસર બગીચાને કાળમાં મોટા મોટા ચાંદલા કરી ફરનારા, નિત્ય સામાયક પ્રતિક્રમણ અને તથ જપ કરનાર અને બંદારથી મોટા ભક્તોના ડોળ ખતાવનારા અનેક ટોંગી ધુતારાઓ આપણી નજરે પડે છે. કે જેઓ કાળ મળતાં ખુદ દેવનીજ મિલકતને પચાવી પાડવામાં લેસ પણ શરમાતા નથી.

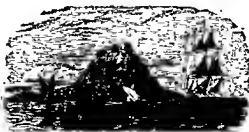
જાણી મોટા દવાણુ ધર્મમાંનો ડોળ ભાસનાર, કંદમળી આદિ અભક્ત્યને ન ખાનાર, અને કીડી કંસારીનું રક્ષણ કરનાર, સ્વાર્થ માટે પોતાની પ્યારી પુત્રીઓનું જાહેર બગદાર લીલાંકિ કરતા એ દિવ્યકારાઓ જરા પણ ડરતા નથી. અરેબર એવા બેશરમ ટોંગીઓ ધર્મનાં સાચા ફરમાનને, પવિત્ર ક્રિયાઓને, અને કાબકર્તા બાધાઓને લગભગ છે—સમસ્ત જૈન સમાજને કાષ લગાડે છે. દયાના ડોળ ધાતુઓ કેવળ નામનીજ દયા કરી જતો છે, કેવી અન્યથા થવા જોવી કદાચી! બીયારા સેંકડો ગરીબોની પસીનાની કમાઈઓ ડોળધાતુ કસાઈઓના લીમીટિડ કંપનીના કંદામાં બેગ થઈ જાય છે, અને એ આખરદાર સુદે અમલાઓની દિવાળી કાઢવાની નીચ રીતિમાં જિયારા સેંકડો નિર્દોષ રંક પ્રાણીઓની હાળી થઈ જાય છે. જૈન સમાજમાં ખાટેજાએ પ્રવર્તતી દયા ખામ જેટલામળી છે, પાજરાતી નથી. જૈન સમાજના લાખો રૂપીઓના મુમઝા જન્મજુષારો અને લંમતી નાચ પાર્કીઓમાં થાય છે. પરંતુ અડધો જન્મરો નિઘાટેવીની હિપાસના કરવા પાછળ બનિત કરનાર જિયારા રંક વિદ્વાનોની સદાચ માટે જૈન સમાજમાં એક પણ સંમીન ખાતું નથી.

ધિરની સમાજ કે જે માંસાદારી છે, જ્યાં પણ તે સમાજનું અનુકરણીય ખાતું “મુકિતદોળ” જે સ્તુતિ પાત કાર્ય કરી રહ્યું છે. તે દયાનો ફાવો કરનાર વીરના પુત્રો જોનારી નથી થતું. જ્યારે સાલવેશન આર્મિ—“મુકિતદોળ” માણસ જાતની તમામ અગવડોને દુર કરે છે. રંક વાચાર મનુષ્યોને વિદ્યાદાન આપે છે, સારી સારી નોકરીઓ આપાવે છે, લગ્ન કરાવી આપે છે અને જેવી રીતે માણસ જાતના ભલાની સર્વ ભારના ઓને પ્રગટ કરે છે. ત્યારે “દયા”નાં ડંકા વગાડનાર જૈન સમાજ તેમનું એક પણ કરી શકતી નથી. બી. એ., એમ. એ. અને સંસ્કૃત ભણેલા પંડિતો જિયારાઓ વીચ વીચ

રૂપરતીની ખાતર શ્રીમન્તોની ખુશામત કરી રહ્યા છે, તેઓની મુલાખી દિવકારી રહ્યા છે. બિચારા સેંકડો ગરીબો પચાસ, પચાસ વર્ષ કુવારી છુંદગી મુળુરીને આપરે બેઠે. લોકો રમશાનમાં જાય છે. બિચારા અનેક ગરીબો વીધીઓનાં અગવડ ભર્યા ખાણુઓ ખાઈને આખો દિવસ ધાંચીના બળદની માફક ચેનદું કરે. છે અને રાત્રે કોઈ ઓળખીતાની દુકાને અથવા જાહેર રસ્તા ઉપર સૂઈ રહે છે; એવી રીતે જૈન સમાજમાં અનેક દુઃખી માણસો છતાં જૈન સમાજના ધનાઢ્યો તે માટે કંઈ પંથુ કરતા નથી, એ નવાઈ-પામવા જેવું છે. જે અમીરી જે પ્રભુતા અત્ર વસતિ વિના ટળવળતા ભાઈ-ઓનાં કલ્યાણાર્થે કામ લાગતી નથી, તે અમીરી. શું કામની છે? ધૂળ પડે એ અમીરીમાં જે ગરીબોનાં ગળાં રેંસવામાંજ કામે લાગે છે. હોળી પ્રગટે એ દોહતમાં જે પરમાર્થ કાળે વપરાતી નથી. નષ્ટ થતે તે પ્રભુતા જે રંક પામર પ્રાણીઓનાં કષ્ટ કાપવા માટે કામ આવતી નથી.

સત્ય દયા, ખરી મોહાર્થ અને ધર્મ પ્રાણી માર્તના કલ્યાણમાંજ છે. વાંચક વર્ગ, હું કદાચ બુદ્ધિસાક્ષી આવેશમાં કંઈક રાખ્દોમાં લખી બધો હેંદશિ; તો તે માટે દિગ્ગીર છું. મારો આશય એવો નથી કે સમગ્ર જૈન સમાજ એવો છે. અસંગત એવા ઘણા ધર્મ પુરંધર કર્મચીરો જૈન સમાજને દિપાવતા દંડો કે જેઓ પોતાના દેશ અને જાતની ખાતર પોતાના તન મન અને ધન નો ભોગ આપતા દેશે. પરંતુ જે યોગે ધણો સહેલો લાગે છે તેને દુર કરવાની જરૂર છે. જેઓ કેવળ ડોળ ચાતુ ધુતારાઓ છે, અને જૈન સમાજને પોતાના નીચ આચરણોથી પ્રથ લગાડનારા છે તેઓને સુધારવાની અનિવાર્ય જરૂર છે. અને સમાજમાં પેટેલા કુદ્દ લાલીકારક સમયોનો નાશ કરવાની અગત્ય છે.

છેવટમાં મારી એજ વ્યાસ છે કે સદીયો તણી નિદ્રા તણે જૈન સમાજ દ્વેષ જાગશે: “અહિંસા પરમે ધર્મ” એ મહા વ્રોહ્મનો વિશ્વમાં વિસ્તાર કરનાર, “શાસન રશી સવિજીવ કષ્ટ” એ મહા મંત્રને કિવામાં મુકનાર, અને પ્રાણીમાત્રના કલ્યાણાર્થે પોતાના છવનને ભોગ આપનાર કર્મવીર શ્રીમહાવીર પરમાત્માના પુત્રો જાગશે, અને જૈન સમાજની ઉન્નતિનો વિજય ડોકો વિશ્વમાં વગાડશે. અસ્તુ.

આપણી વ્યવહાર દયા!!!

જો અમીરી-જો પ્રમુતા આત વસ્ત્ર વિના દળવળના લાઘવોનાં કર્ણાણ્યં કામ સાગતી નથી તે અમીરી શું કામની હો! નહ યજ્ઞે તે પ્રમુતા જે રૂંક-માગર પ્રાણીઓનાં કષ્ટ કાપવા

ધરજમાઈની કહાણી.

(વેબદઃ-મુશીલ.)

અભયકુમારની આત્મકથા.

મારું નામ અભયકુમાર છે. પિતાનું નામ આપવાની ક્ષમિત નથી. કારણ કે મારા પિતા એક ધરજમાઈએ પિતૃકૃતિનો પરિચય ન આપ્યો એજ ઉચિત છે. મારા સસરાનું નામ શું છે તે મહેરબાની કરી પૂછશે નહીં. કારણ કે છંદગીમાં સસરાનું કે સાસુનું નામ પણ ન લેવું એવી મને પ્રતિજ્ઞા કરી છે. એ પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરવા હું ખુશી નથી. માત્ર 'વચ્ચરવંશના ગુણીન' એક વાત આ સ્થળે કહીશ. તેટલા ઉપરથીજ તમે તેની ખાનદાની અને ગૃહસ્થાઈનો સહેજ ખ્યાલ આણી શકો. પછી તો તમને પણ એમજ લાગશે કે મેં મારાં સાસુ-સસરાનો પરિચય નહીં આપવામાં કંઈજ અવરોધ કર્યું નથી.

મારાં સસરા એક મોટો માણસ ગણાય છે. ધનમાં-માનમાં-આપારમાં તથા સમાજમાંજ તે મોટો મનાય છે એટલુંજ નથી પણ સરકાર-દરબારમાં પણ તેમનું માન વધેલું છે. છતાં તે કેટલો નહોતો છે તેનું વર્ણન મારાથી થઈ શકતું નથી. તેનું હૃદય અતિ નીચ છે-નીચમાં નીચ છે. તેના હૃદયમાં ગૃહસ્થાઈનો કે ચંદ્રાવતનો છાટો પણ નથી. સસરાને કેવા વિશેષપણી આજખાતું તો કીક તે પણ મારાથી હજી સુધી નહીં થઈ શક્યું નથી.

તમે કહેજો કે મુરબી સગા-સંબંધીની નિંદા કરવા માટે જ એ કલમ મેં લખેલી છે. પરંતુ વસ્તુતઃ તેમ નથી, મારા તેમને જોઈને આપવા માટે હું—તેની નિંદા કરવાની એક રીતમાં પણ હોશમાં જ લખવા નથી. તેમણે મારા ઉપર બારે ઉપકાર કર્યા છે એ વાત હું છુપાવવા માગતો નથી. પરંતુ તેમણે જે કંઈ ઉપકાર મારા ઉપર કર્યા છે તે ઉપકારનો બદલો જો પ્રાપ્ત અર્પણ કરવાથી જીજ્ઞાસુ હોય તો આજ સજી હું તારા જીવન આપી તેમના ઉપકારરૂપી બોજમાંથી છુટો થઈ “હાથ, હવે હું તમારી પરવા રાખતો નથી” એમ કહી છાંદોળીનાં છંદો મ્વાસ ખેંચવા નવાર છું. હું ખજીજી કે હું તેમ કરી શકવો હતા.

મારા જીવનની એક-બે ઘટનાઓ ધીરજથી સંભળો. મારા હરીરમાં કાળજી પ્રકારની શક્તિ હવે રહી નથી. રોજથી તન-મન છેક છૂલું થઈ ગયું છે. મૃત્યુના બીજને પડી અનિશ્ચય દુઃખ અને શોકની કરુણતા તમારા કાને નાંખતો જઈ રહ્યું. તમને તે ઉપ-યોગી થશે કે નહીં તે હું જાણતો નથી પણ મારા હૃદયનો ભાર તો ધણી હલકો થશે એમાં મને શક નથી.

ગરીબ ઘરમાં મારો જન્મ થયો છે. પિતાજીએ જની શકે તેટલી કાળજી અને મહેનત કરી રહેને ભણાવ્યો છે. અમારા ગામડા-ગામમાં એક અંગ્રેજી નીશાળ હતી. અંગ્રેજી પાંચ ધોરણ સુધીનો અભ્યાસ તે નિશાળમાં થઈ શકે એવી સગવડ હતી. એથી નવારે અભ્યાસ મારા જેવા ગ્રામ્ય છોકરાનાં નસીબમાં ન હોય એ મારાથી અનુભવ નહોતો. છતાં મને ખાતરી હતી કે ગ્રામ્યતાનાનો અભ્યાસ પૂર્ણ કરી પિતાજીનું કામકાજ ઉપાડી સર્વ સુખ અને શાંતિમાં જીવન પુરું કરીશ. પરંતુ મારું નસીબ મને કેટલેક ભૂલોના માર્ગ ઉપર લઈ જવાને તૈયાર થઈ રહ્યું હતું. અંગ્રેજી પાંચમા ધોરણમાં હું હમે નંબર પાસ થયો છું એમ એક મૃદસ્થતા ભણવામાં અવતાં મને માસિક પંદર રૂપિયાની સ્કોલર-શીપ આપવાનું વચન આપ્યું. આવી યોગ્ય તક મળવા છતાં હું અભ્યાસ મૂકી દઉં તો મારા જેવો કમચાલક અને કમનસીબ બીજો કોણ કહેવાય? મેં આગળ અભ્યાસ ચલાવવાનો ફરિયાદ કર્યો. મારા પિતાજીએ પણ કહ્યું કે—“સોલેરનું વીસી ખર્ચ તથા લાભાખર્ચ ખુશાથી નીકળી જશે. છતાં બે-પાંચ રૂપિયાની વધારે જરૂર પડશે તો હું અને તેનું દુઃખ બોગસીને પણ તને વિપ્રમિત મોકલતો રહીશ. તું તારો અભ્યાસ અમારી ખાતર બંધ કરીશ નહીં.” પિતાજીની આજ્ઞાને માન આપી હું અમદાવાદ ખાતે ભણવા આવ્યો.

હું મંદીરમાં હતો તે વખતે જ અકસ્માત પિતાજી આ નંધર સંસારનો ત્યાગ કરી આંત્રી નીકળ્યા. સમસ્ત સંસારમાં હવે શાતા સિવાય મારું બીજું કોઈ સજી-વહાઈ રહ્યું નહીં. પિતાજી ગામડામાં રહી પરચુરણ વાપરતું કામકાજ કરતા. અન્યાયથી એક પાઈપણ પેદા ન કરવી એવો તેમનો દૃઢ સંકલ્પ હતો તેથી જરિયાનું લોહી ચૂસી પેસાદાર જન-વાસો, તેમણે કદિ પ્રવળ કર્યો નહોતો. જે પૂરતી આવક કરતો નિશાળ લોભ રાખવો એ તેમની પ્રતિજ્ઞા વિરૂદ્ધ હતું. પિતાજીની દેવાળીમાં અમે જન્મ સુધી હતાં.

પિતાજીનું મૃત્યુ થવાથી સંસારનો સખળો બોજો મારા શિરે પડે એ સ્વાભાવિક છે. અભ્યાસ બંધ કરવાનો નિયાર કર્યો. પણ પાછું મનમાં એમ થયું કે પંદર રૂપિયા તો

સહેજે મળે છે. મેટ્રીકના પાસ થઈ બહુ એટલે બસ. પછી તો ગમે ત્યાં એકાદી નોકરી મેળવી માતાનું ભરણું પોષણ કરી મુખેથી દીવસો કઢાડીશ. માતા તરફથી પણ મને આજ્ઞા થાયું. ઉત્તેજન મળ્યું. તેણીએ કહ્યું કે—“બેટા, તું તારો અભ્યાસ સુક્રીશ, મા. ગામડા-ગામડું ખરેખર કાઢવું એ મને મુશ્કેલ નથી. મુખેનુખે હું ઘર સાચવીને બેસી રહીશ. મારી ખાતર તું તારી છાંદગી બેળમમાં નાંખીશ મા. તું તારે પ્રુશીયી અભ્યાસ કર.” મારા આંતરિક વિચારને ટેકો મળ્યો. સતત પરિશ્રમ કરી મેટ્રીકની પરીક્ષામાં પાસ થયા. પરંતુ રકોલરશીપ મળે એવી વ્યાથા રહી નહીં.

એટલેથી જ અભ્યાસ બંધ કરી પિતાનું કામકાજ મેં ઉપાડી લીધું હોત તો મારે જે કંઈ તથા અપમાન સહન કરવું પડ્યું છે તે સહન કરવાનો દુઃખદાયક પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાત નહીં. મને બી. એ. ની તથા એલએલ. બી. ની ઉપાધિ પ્રાપ્ત કરવાનો લોભ થયો. એ વખતે મારું નસીબ અદસ્તમાં અદ્ભુત્ય કરી રહ્યું હતું તેની મને ખબર નહોતી. ભવિષ્યનું ઉજ્જવળ ચિત્ર મારી દ્રષ્ટિ આગળ રમી રહ્યું હતું. એમ. એ. કે એલએલ. બી. થઈ મહાન વિદ્યાન તરીકે ખપવાની તૃષ્ણા મને અંદરથી ધકેલ્યા કરતી હતી. હું એક ઐન્સ્યુએટ થઈશ, લોકો મારી સલાહ લેવા આવશે, સભાસભીનીઓમાં મને આદરપૂર્વક આમંત્રણો થશે, એવી એવી જાતના અનેકાનેક ઉચ્ચાલિત્રાઓએ મને ઉન્નત જાનાવી દીધી. એકાદો ઉપાધી તો પ્રાપ્ત કરવીજા! ગમે તેમ થાય પણ મન-પ્રીતિ તો મેળવવીજા! લાગ્ય-પોગે મારી માતૃશ્રીએ આ વખતે પણ મારા સંકેપને ઉત્તેજન આપ્યું. તેણીએ કહ્યું કે—“બેટા, ચાર-પાંચ વર્ષ અજાણકાલ કરતાં નીકળી જશે. તું તારે તારો અભ્યાસ મૂકીશ નહીં એકવાર નસીબ અજમારી બે.”

નસીબ તે વખતે અનુકૂળ હતું. અમદાવાદનો એક ધનિક શ્રદ્ધસ્થ પોતાની કન્યા-માટે એક યોગ્ય વરની શોધમાં હતો. મારા જેવો એક ગરીબ ઘરનો જમાઈ મળે તો ઠીક એવી તેની ઇચ્છા હતી. નિર્ણય જમાઈનું ભરણુંપોષણ કરવા તથા તેના વિદ્યાભ્યાસનું ખર્ચ આપવા તે દરેક રીતે તૈયાર હતો. તેને એક કન્યા સિવાય બીજું સંતાન નહોતું તેથી તે પોતાનો સવળો વારસો પોતાની કન્યાને કિંવા જમાઈનેજ આપી જવા માગતો હતો. મારી ઉપર તેમની પસંદગી ઉતરી. મેટ્રીકમાં ઉંચા નંબરે પાસ થયેલું એ વાત પણ તેમના જાણવામાં આવી. અમારી નિશાળના હોઃમાસ્તરે પણ કન્યુ કે—“છોકરો બહુ ચલાક તથા બુદ્ધિવાન છે. જો તેને યોગ્ય મદદ મળ્યા કરે તો એમ. એ. કે એલએલ. બી. ની પરીક્ષા સહેજે પાસ કરે એમાં શંકા નથી. તે ઉપરાંત તેના સ્વભાવ તથા વર્તણૂક પણ નિર્દોષ છે.” મારા ભાવી સસરાને એથી વિશેષ મુલોની જરૂર નહોતી. મને પણ આવા ધનવાન સસરાના જમાઈ હોવાનો લોભ જન્મે એમાં આશ્ચર્ય નથી. મારા ઉચ્ચાલિત્રાઓ સાથેક યશે એમ માની લાગ્યદેવીની મેં સ્તુતી કરી. મારે ઘરજામોઢ તરીકે રહેવું પડશે. એવી સૂત્ર થઈ નહોતી. કદાચ થઈ હોત તો તે વખતનો મારો ઉત્સાહ એવો હતો કે હું તેમાં અસંમત થાત નહીં. એમ પણ મારે સ્પષ્ટ રીતે કહ્યું હતું “જેમણે વરનુગ તે વખતે આવી નહીં જાજાનતો વિચાર કરવાનો પ્રસંગ નહોતો લક્ષ્મી બપોરે ચાંદસો કરવા આવી છે ત્યારે મેં ધોવા જવું એ મને યોગ્ય લાગ્યું નહીં. મારી માતૃશ્રી. એક નિષ્કંપથી તથા ભવિક-હતાં, તેમજ મારા સુખ કલ્યાણમાંજ પોતાનું સુખ-કલ્યાણ

માનતાં દતાં તેથી તેમણે પણ ધનવાન શ્રદ્ધસ્થના જમાઈ બનવામાં વધી. લીધી. આ મેં અમદાવાદના એક અતિ પ્રસિદ્ધ ધનવાનની રૂપવતી, વિદુષી, શેઠશી કન્યાનું પાણીશુદ્ધ કર્યું. આજ સુધી હું એક ગરીબરનો છોકરો કહેવાતો હતો તે વિશેષણ દર મધુ. હું શેઠશી—ના જમાઈ તરીકે. સર્વની પ્રસંસા પામવા લાગ્યો. ગરીબ વિધવાનો એક રંકપુત્ર શહેરના એક લક્ષ્યાધિપતિનો જમાઈ બને અને એક મજુર છંદગી સુધી ગુલામગીરીનો દરતાવેજ કરી આપે એ બન્નેમાં વસ્તુતઃ કંઈજ ફરક નથી એ વાત જો હું તે વખતે જાણતો હોત તો હું એ શેઠશીના જમાઈ બનવાનું પસંદ કરત કે નહીં એ પ્રશ્ન મને ટૂંકા કરીને પુછ્યો નહીં! મારા જેવો અભાગી, વિવેક શૂન્ય અને નિર્માત્ર પીજો કોણ હશે?

મારા સસરાએ જ્યારે મને કોલેજમાં ભણવાની અને રેસીડેન્સીમાં રહેવાની વ્યવસ્થા કરી આપી ત્યારે મારા ઉત્સાહનો અને આનંદનો પાર રહ્યો નહીં. વિવાહ થઈ ગયા પછી તેમણે પોતાની કન્યાને મારા ગરીબ શ્રદ્ધે મોકલવાની ચોખ્ખી ના પાડી, એટલુંજ નહીં પણ મારાં જુદાં માતૃશ્રીએ ત્યારે પુત્રવધૂનાં દલેન કરવાની ઉત્કટ ઇચ્છા દર્શાવી ત્યારે તેમણે મારાં માતૃશ્રીને પોતાના શ્રદ્ધે મોકલાવી માતૃશ્રીની ઇચ્છા પૂર્ણ કરી. એટલું જતાંજે પણ મનમાં મને મહેજ પણ આંચકો લાગ્યો નહીં. ત્યારબાદ પોતાના પુત્રનો આવી રીતે વિકલ કરવા બદલ જ્યારે તેમણે મારાં માતૃશ્રીને મરીને મરીને પંદર રૂપિયા મોકલવા માંડ્યા ત્યારે પણ મારા આત્મસન્માનને લેશમાન આપાત પડ્યોયો નહીં. માન-કીર્તિ અને ઉપાધીની ધાજળ હું એટલો બધો નિર્માત્ર બની ગયો હતો કે મને મારા આત્મમાનનું પણ જ્ઞાન રહ્યું નહોતું.

કોલેજમાં પ્રવ્યાસ શરૂ થયો. જામરી રત્નગોમાં પણ રમજુદે નહીં જવા દેવાની તેમણે મને ફરજ પાડી. હવે હું એક સ્વતંત્ર ગ્રામ્યયુવક નહીં પણ એક ધનપતિનો પરાધીન જમાઈ છું એ વાત મારા મન ઉપર ઠસાવવાના તેમણે પ્રયત્નો કર્યા માંડ્યા. આવી પરાધીનતાથી મનને બહુવધા ચત્તી-કૃત્રીમ ઇબનના પંજોમાં મન ખેંચતું નહોતું જતાં રીમાં પ્રાપ્ત કરવાનો મોહ ત્યજી શક્યો નહીં.

સાસુ-સસરા જાણુવા ન પામે એવી રીતે સતીવારની રત્નમાં કોઈ કોઈ વાર જાનો માનો ઘેર જઈ માતૃશ્રીને મળી આવતો. મારું પર અમદાવાદથી બહુ દૂર નહોતું. રેસીડેન્સીમાં કોઈ પૂજ્યપરજ કરતું તો હું તેમને “મારા એક મિત્રને મળવા ગયા હતો, અથવા મારા ચક્રશ્રદ્ધે ગયો હતો” એમ કહી શાંત કરતો. મારી માતાને હું એકનો એક પુત્ર હતો—મારા ઉપર જ તેણીના ઇબનનો આધાર હતો, એ વાત ખુલ્લા હૃદયથી કોઈની આગળ રહેવાની હીમત આવતી નહીં.

પ્રાયઃ બે વર્ષે મારી સ્ત્રીએ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો તે વખતે હજી એ બી. એ. ની પરીક્ષા આપી નહોતી. પંચનું યુગ જોવાની મારાં જુદાં માતાજીએ બહુ પ્રયત્ન ઇચ્છા દર્શાવી. મેં મારી સાસુને અતિ મિનચપૂર્વક તે વાત જણાવી. તેણીએ ઉત્તરમાં કહ્યું કે— “તમારા ઘેર હું એ જાળકને કોઈ રીતે મેકલીશ નહીં. તમારો સસરા પણ તેમાં સમ્મત થશે નહીં. તમારી માંગેતે અહીં-આવીને પાંચનું મ્હોં જોતું હોય તો બહો જોઈ જાય? અમે તેને અહીં આવવાની યોડીકજ મનાઈ કરીએ! આટલા નોકર-આકરો અહીં

આપ-પીએ છે તેમાં કંઈ તમારી માતા અમને બારે નહીં પડે." આ ઉસર સાંભળી માટે મગજ લમડા લાગ્યું. આજ સુધીમાં અનેક અપમાનો સહન કર્યા છે પણ આ અપમાન મારાથી સહન થઈ શક્યું નહીં, બાજુ કે મારી પદ કુખિની માતા માથ પેટ ભરવા મોટેજ અહીં આવવા માંગતી હોય એવો તેમનો માર્મિક કટાક્ષ સાંભળી માટે હૃદય ચીરાવા લાગ્યું! અંગે સાસુ-સસરાની પ્રશ્નમાં એક નોકરથી સહેજ પણ અધિક નથી એવો એ ઉત્તરનો સ્પષ્ટ અર્થ થતો હતો. આજે હવે રહી રહીને મારી આંખો ઉધડી! હું કેટલો નિર્માણ તથા સુધામ જેવો બની ગયો હતો તેવું મને લાગ થવા લાગ્યું. મારી આંખોમાં જળ ભરતું આવ્યું. મોટા ઘરની એક ગૃહિણીનું કેવું નીચ હતું! મેં મારા કુખને છુપાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. પરંતુ આજ સુધી સંઘર્ષમાં રાખેલો મનોવેગ આજે કાણમાં રહી શક્યો નહીં. મને રહતો તોઈ મારી સાસુ-પત્નિક ગૃહસ્થની ગૃહિણી-મોઢી ઉડી કે—“મેં તમને એવું તેં શું કહી વાળ્યું કે એકદમ આંશુ પાડવા લાગી ગયા! હવે કંઈ તમે નાના નથી."

જાણે કંઈ જ બાવા પામ્યું નથી એવી રીતે સાસુ પોતાના કાગે ધરમાં ચાલ્યા ગયા હું પણ આંખમાંના આંશુઓ સૂઝી નાંખી બહાર નીકળ્યો ધરમાં કોઈને તે વિશે વાત કરવાનું મેં યોગ્ય ધાર્યું નહીં. મારી પત્નીને પણ મેં એ સંબંધી એક અક્ષર કહ્યો નહીં. આ મોટા કહેવાતા ધરમાં આવી મોં ન્હાના-મોટાં અનેક અપમાનો સહન કર્યા છે. પણ હજી સુધી એકવાર એ અપમાનની વાત મોં મારી-ચીને કરી નથી. કાલજુ કે મું બલુગેર હતો કે મોટા ઘરની છોકરી તેની માની પેટે ખીજત એવાય કટુવાકષો સંભળાવે એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી.

ધરમાંથી બહાર નીકળી એક નિર્જન સ્થાને એણી અંતઃકાનેક વિચારો કરી લેવા. એકવાર એવો વિચાર આવતો કે હવે મને ક્ષેમ થાય તો પણ સસરાના

આશિર્વાદ તરીકે તો ન જ રહેવું. એકાદ દયુષન મગી બન્ય તો પછી મને માટે ખર્ચ

ભારે નહીં પડે. પરંતુ બીજી જ ઠણે એવો વિચાર આવતો કે હવે પરીક્ષા દૂર નથી. અભારે ટપુરાન ક્યાંથી મળશે? કદાચ મને તોપણ પરીક્ષાના વખતમાં, એવી રીતે વખત મુભાવવો એ દીક ન ગણાય. આજ સુધી જેવી રીતે અપમાનના સહન કર્યા છે તેવીજ રીતે બીજા યેજા દિવસે પણ મુખે દુઃખે નીભાવી લેવા. તે વખતના સધળા વિચારો અભારે મને યાદ નથી. છેવટનો દિવસ યાદ છે અને તે એજ કે અપમાન સહન કરીને પણ બી. એ. ની ડીગ્રી તો પ્રાપ્ત કરીજ લેવી! હું કમેકમે કેટલો બધો આશ્રિત અને નિર્ભાસ્ય થઈ ગયો હતો તે શું હજી કહેવાની જરૂર છે?

બીજે રાત્રીવારે હું મારા પોતાના ઘરે ગયો. માતાએ પાંચનું ઝો દેખાવતો મને બહુ આમદ્ન કર્યો. મેં તે આમદ્નના ઉત્તરરૂપે પુનઃ પુનઃ એટલુંજ કહ્યું કે—“તમારે ત્યાં જવાની જરૂર નથી.” છેવટે માતૃથીએ કહ્યું કે—“અભય, તું તારા હૃદયને નથી સમજી શકતી એમ તું શું કારે છે? જાણુ, આપણે ગમે તેવા પણ ગરીબ માણસ કહેવાઈએ. અપમાનનો દીસાળ રાખવો આપણને કમ પામવે? ગરીબોને વળી માન-અપમાન કેવું? મેં તારા સ્પર્શને ત્યાં આજ સુધીમાં કેટલું અપમાન સહન કર્યું છે તે વિશે એક શબ્દ સરખા પણ કદિ ઉચ્ચાર્યો છે? શું કરીએ એટલે? કમમાં જો સારો દીવસ લખ્યો હશે તો ધીમે ધીમે જ્યાં સારા વાનાં યજ રહેશે, મને એકવાર માત્ર પાંચનું ઝો જોવાની અનુમતિ આપ.” મેં પુનઃ એજ ઉત્તર આપ્યો કે—“ના, મા, ત્યાં જવાની જરૂર નથી. છોકરો સહેજ મોટો થશે એટલે સમજાવીને તેને અહીં લઈ આવશીશ.” માતૃથીએ મારો આ ઉત્તર સાંભળી એક દીર્ઘ નીશ્વાસ મૂક્યો અને કહ્યું કે—“મારા નારીયમાં મુખ નથી લખ્યું તેમાં કાઈ શું કરે? બાળક સો વર્ષનો થાય અને સુખી રહે એજ મારો તો આશિર્વાદ છે.” ચાલતા દીર્ઘ-ઉચ્ચ નીશ્વાસે મારા હૃદયને ધ્રુગતર્યું! પરંતુ મારી કાયરતા નમે જળી છે. માતાની ગંભીર હૃદય-વેદનાને હું કાંઈપણ પ્રકારે દુર કરી શકું તેવી શક્તિ મારામાં નહોતી.

જ મહીના નીકળી ગયા મારા પુત્ર-નહીં! નહીં! પેલા ધનવાન મૃદુરમ્ભો દોહિત્ર-સાલ્ને-મંત્રિ રથા કરતો હતો. તેના આગેજ્ય માટે અનેક પ્રકારની આધાર્મિક તથા માન-સંપ્રદાયમાં આવતી. માટે યસુરકુળ જો કે જનધર્મના આગેવાન પંડામાંનું એક ગુપ્ત ગણાતું હતું, તેમની શ્રદ્ધાની તથા ઉદારતાની ગામમાં બહુ પ્રસંસા થતી હતી તો પણ મિથ્યાત્વી પર્વોને ડિવા વહેમોને તેમના ઘરમાં જેટલું ઉત્તેજન મળતું તેટલું ભાગ્યેજ બીજે ક્યાંય મળતું હશે. મને તેમાં જરાએ આશ્ચર્ય નહોતું લાગતું. એક વેળા તેમણે કેટલાક આમદ્નજો તથા પોતાના સગાં-સંબંધીઓને પોતાને ત્યાં આમંત્ર્યા હતા. તે વખતે શું પ્રસંસા હતો તેનું અને બરાબર સ્મરણ નથી. તો પણ મારા પુત્રની મુખ-શાંતિ નિમિત્તે તે ઉત્સવ કરવામાં આવ્યો હતો એટલું મને બરાબર યાદ છે. આ ઉત્સવનું મૂહર્ત ક્યા સુઘડિને રાખવામાં આવ્યું હતું તે પણ હું હજી જુઝી ગયો નથી. મારે જે દીવસે બી. એ. ની પરીક્ષામાં બેસવાનું હતું તેજ દિવસે મારા પુત્રના નિમિત્તે જે ઉત્સવ યાવ તેમાં મારી હાજરી હોય કે ન હોય તેની તેમને બીલકુલ પરવા નહોતી. કારણ કે હું ઉપરજ કહી ગયો છું કે મારા પુત્ર કરતાં પોતાની પુત્રીના

પુત્ર હોવાનુંજ તેમને વિશેષ અભિમાન હતું. મારા જેવા એક ગરીબ ઘરનો યુવક-આશિત ધરજમાઇ એના પ્રસંગે હાજર ન હોય તો તેમાં શી ન્યૂનતા આવી જવાની હતી! મારી માતૃશ્રીને તે પ્રસંગે આમંત્રણ મોકલવામાં આવ્યું હતું-અસુરગૃહનો એક નોકર મારી માતાને બોલાવવા ગયો હતો. પરંતુ તેણીએ પોતાના ધનિક બહેવાઇને ત્યાં આવવાનું યોગ્ય ધાર્યું નહીં. તેણીએ પેલા નોકર મારફત માત્ર એટલુંજ કહેવડાવ્યું કે-“હું અહીં રહીને જાળકને નિત્ય આશિર્વાદ આપ્યા કરું છું. મારે પોતાને ત્યાં આવવાની રીત જરૂર છે?” આમંત્રણનો અસ્વીકાર કરતી વેળા મારી માતૃશ્રીને કેટલું દુઃખ થયું હશે તેની હું કલ્પના કરી શકું છું. આવી એક આત્મસન્માન સમજનારી માતાએ મારા જેવા નિર્મોહ્ય પુત્રને કેવી રીતે જન્મ આપ્યો હશે, તેનીજ કલ્પના મારાથી થઇ શકતી નથી.

ઉત્સવની ધામધૂમ લગલગ સાત-આઠ દિવસ સુધી ચાલી હતી. મારી પરીક્ષા પુરી થઇ રહે કે તુરંતજ મને અસુરગૃહે હાજર થવાની આજ્ઞા મળી સુધી હતી. પરંતુ મારાથી તે આજ્ઞાનું પાલન થઇ શક્યું નહીં. પરીક્ષા પુરી થઇ કે તુરંતજ માતાની આકસ્મિક માંદગીના સમાચાર સાંભળી મને મારા પોતાના ગૃહે જવાની ફરજ પડી.

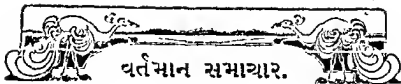
હું ઘરે પહોંચ્યો તે પખતે મારી માતા માંદગીના બીજાને સૂતાં હતાં. અતિશય જખરને લીધે શરીર એક કણ સુધી ચળુ થયું હતું. પાછળથી મારા સાંભળવામાં આવ્યું કે પાંચતા ઉત્સવમાં નહીં જઈ શકવાને લીધે તેણીએ તે આખો દિવસ રૂઢન અને કલ્પાતર્માજ માળ્યો હતો, અને એને લીધેજ રાત્રીએ સખત તાપ ચડી આવ્યો હતો. મને જલ્દી બોલાવવાને માટે પાડોશીઓએ તેણીને ઘણીવાર આગ્રહ કર્યો હતો. પરંતુ મારી પરીક્ષા પુરી થયા પહેલાં મને માંદગીના સમાચાર આવવા એ ઠીક નથી એમ કહી પાડોશીઓનાં મનનું સમાધાન કર્યું હતું.

માતાની તબીયતનું બરાબર નિરીક્ષણ કરી ડાક્ટર સાહેબે કહ્યું કે-“આ માંદગીમાંથી તમારી માતા બચે એવાં ચિન્હો જણાતાં નથી. ઔષધ આપવાનો પ્રયત્ન કરી જુઓ.” માતાને ઔષધની જરૂર નહોતી. નિદ્રામાં-ચેતનામાં પણ તેમના સુખેથી આજ શબ્દો નીકળ્યા કરતા હતા કે-“મને એકવાર જાળકનું મ્હોં જોવા દો-હું સુખેથી સંસાર છોડી જઈશ.”

જ્યોતે માતાની તબીયત એક જગડી મઠ. તેમણે મને બોલાવીને ‘ભાંચા-તુચ્ચા’ શબ્દોમાં માત્ર એટલું જ કહ્યું કે-“એકવાર જાળકનું મ્હોં દેખાડ! મારી મ્હોટામાં મ્હોટી આશા પૂર્ણ કર! મને સુખેથી મરવા દે.”

મેં કહ્યું-“માતૃશ્રી, તમે ચિંતા ન કરો. હું જાળકને અહીં જાવવાની વ્યવસ્થા કરું છું.” માતાની પધારી પાસેથી ઉઠી હું જહાર આવ્યો અને જાળકને અમદાવાદથી અહીં કેવી રીતે લાવવો તે વિષે સલાહ લેવા પાડોશીઓ પાસે ગયો. કામ્રજે માણસ મોકલવાની કામ્રજે ત્રણ લખવાની તથા કામ્રજે તાર કરવાની એવી રીતે અનેક પ્રકારની મને સલાહ આપી. છેવટે હું મારી જૂની અંગ્રેજ નિશાળના રૂઢ હેડમાસ્ટર પાસે ગયો. તેમની સલાહ મને પસંદ પડી. તેમણે કહ્યું કે—

(અપૂર્ણ.)

વર્તમાન સમાચાર.

ધનામી ઇતિહાસ.

હોવા એ વખતે “કુચ્છી વીરા યોગવાજ્ઞ જ્ઞાતિનો રૂપ” ઇતિહાસ” એ માસિકના ૨ થી ૨૫ ગોળે મુખી બાદરવા શુદ્ધ ૧૫ ની અંદર સખી મોકલનારને જેનો પરિણક કમીરી પસંદ કરશે તેને રૂ. ૧૫૦ ઇનામ આપવામાં આવશે. ઇનામ માટે આવેલા બધા બેબો ઉપર અમારો અખત્યાર રહેશે. પરિણક કમીરીમાં નીચેના સભાસદો છે.

૧ શેઠ વેલ્લજી લખમશી નપુ, બી. એ., એલ. એલ. બી., શેઠ હીરજી મેલાબાઈ બાલુદી તથા આ માસિકના એ. તંત્રી રા. દામજી ત્રીકમજી સાયલા છે.

ઈનામી નિબંધ.

“કામના ગરીબ વગેની આર્થિક સ્થિતિ સુધારવા શું કરવું જોઈએ?”

એ વિષય ઉપર માસિકના દોટથી એ રોમે મુખી ઉત્તમ નિબંધ લખનાર દેહપણ કુચ્છી જૈન ને રૂ. ૧૦૧ ની કીમતના પુસ્તકોનું ઇનામ આપવામાં આવશે. નિબંધ લખનાર માસિકનો ગ્રાહક હોવો જોઈએ. નિબંધ સાદીથી કાગળની એકજ બાજુએ શુદ્ધ સાદા અક્ષરે લખવું. નિબંધ મોકામાં મોકું આવવું શુદ્ધ પુર્ણિમાથી પહેલાં, અમને મળવું જોઈએ. નિબંધ પરીક્ષકો તરીકે પ્રોફેસર ખુશાવદાસ તલકેશી શાહ, બી. એ., બી. એલ. સી., બાર—એટ—લો, શેઠ વેલ્લજી લખમશી નપુ, બી. એ., એલ. એલ. બી., મી. શીવજી ચતુરજી શાહ તથા આ માસિકના એ. તંત્રી મી. દામજી ત્રીકમજી સાયલા છે. તમામ પત્ર વહેવાર નીચેના સરનામે કરવો.

કુચ્છી જૈન મિત્ર માસિક એડિટર,
કાથા બજાર—માંડવી, મુંબઈ.

} જોડાણાર્થ દેવજી નાગચા,
ઓ. બવસ્થાપક, “કુચ્છી જૈન મિત્ર.”

શ્રી કચ્છી જૈન એસોસીએશન તરફથી જાહેર થએલ ઉમરશી રાજપાર પ્રાંતિક.

ઉદન ખીજા વર્ષનું પ્રાંતિક શ્રીકચ્છી જૈન એસોસીએશનના ઓ. સેક્રેટરી મી. શીવજી ચતુર્જી સાહે, કચ્છી જૈન કોમમાંથી ઉચ્ચ નંબરે મેટ્રીક્યુલેશનની પરિક્ષા પસાર કરનાર અને પોતાનો કોઈપણ સાધનનો અભ્યાસ આગળ વધારવા કચ્છનાર વિદ્યાર્થીને આપવાનું જાહેર કરેલ છે.

સર વિશનજીની ઉદારતા.

એક ખખર પત્રી જણાવે છે કે મઠ તા. ૧-૫-૧૯૧૭ ની રાત્રે માંડવી ભાતખજાર ઉપર આવેલ સર વિશનજી ત્રીકમજીના પાછલા ધરમાં સુમારે એકવાગે એકાએક લય કરે આગ લાગી હતી. આ આગમાં જોકે કોઈપણ જીવની હાની થઈ નથી છતાં પણ તેમાં ચાર કેમનસીબ કુટુંબો પોતાનો તમામ સર સામાન, માલ મીલકત સુમારી નિરાધાર થઈ ગયા હતા. આ કુટુંબોને તથા ખીજા ધર વગરનાં થઈ ગયેલા કુટુંબોને સર વિશનજીએ પોતાનો વાણકર્ષર ઉપર રહેવાનો જગનો જ્યાં સુધી તેઓને ખીજા જગ્યા ન મળે ત્યાં સુધી રહેવાને માટે છુટ મુક્યો હતો. અને ઉપરોક્ત તદન નિરાધાર થઈ ગયેલા ચાર કુટુંબોને સારી જેવી મદદ કરેલ છે એમ સંભળાય છે. જો આ વાત ખરી હોય તો સર વિશનજીની આવી નિસ્વાર્થમય ઉદારતા માટે અત્યંત ધન્યવાદ થતે છે. આવી ઉદારતા કરનારા ચિરંજીવ હોય છે.

ભાષણ.

મઠ તા. ૨૧-૫-૧૭ ના દીનસે એક વાગે ભાષણના ઉપસરમાં “દુર્વ્યસન ત્યાગ” ઉપર મુનિ મહારાજ શ્રી રવિચંદ્રજી મહારાજે સી-પુરોની મોટી હાજરી વચ્ચે, દાખલા ફલીનો સહીત અસરકારક જાહેર વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું.

તમો તમારા વ્યાપાર-ધંધાને ખીલવવા

—અને દરેક સ્થળે—

જાહેરમાં લાવવા શું કરશો ?

આજ કાલ વ્યાપારી આલમ મોતાના વ્યાપાર-ધંધાને ખીલવવા અને દેકેકાણે જાહેરમાં લાવવા વિચિત્ર પ્રયત્નો કરી રહી છે. મોતાના વ્યાપાર-ધંધાને ઓછા ખર્ચે અને હિતમ રીતે જાહેરમાં લાવવા ઇચ્છનાર વ્યાપારીઓને આથી ખાસ જાણપવામાં આવે છે કે જે તમે:—

લક્ષ્મી આરં પ્રીટીંગ વર્ક્સમાં છપાતા અને સમગ્ર કચ્છી જૈન કામના હિતાયે ૨૨ અંગ્રેજી માસની શરૂઆતમાં પ્રગટ થતા “કચ્છી જૈન મિત્ર” નામના સચિત્ર માસિકમાં તમારા ધંધાની જાહેર ખજાર આપશો તો તમે તમારા ધંધાને ધણેજ આસાનનક ફોટોમંદ બનાવી શકશો. દરમુ કે આ માસિક કચ્છી જૈન પ્રજાનું પ્રથમ અને માનીતું હોવાથી હિંદુસ્થાનના ચારે ખુણામાં તેમજ લંકા, અરબેશ અને આફ્રિકા જેવા વિદેશોમાં વ્યાપારગર્થે પસંદ રહેલા કચ્છી બન્ધુઓમાં ખાસ પ્રસિદ્ધી મેળવશે અને તેથીજ આ માસિકની અદર આવેલ જાહેર ખજારો બહોળા ફેલાવો પામશે અને જાહેર ખજાર આપનારાઓને એક હયાતીઆર સમાન થશે, એમ અમે છાતી ટોટી કહીએ છીએ.

આ માસિક માટે લોક લાગણી અને તેના ફેલાવા સંબંધે અમારે વધુ આત્મ પ્રતિષ્ઠા કરવી તે કરતાં તમે પોતેજ એક વખત જાહેર ખજાર આપી ખાતરી કરી લેશો. માસિકના ફેલાવા અને પ્રસિદ્ધતા પ્રમાણમાં આવ તદન ઓછાજ મુકવામાં આવ્યા છે.

સાઈઝ.	એક વર્ષ.	૭ માસ.	ત્રણ માસ.	એક વખત
આશુ પેજ.	૭૫	૫૦	૩૦	૧૨
અરધુ પેજ.	૫૦	૩૦	૨૦	૮
પા પેજ.	૩૦	૨૦	૧૨	૫

દાહદલ પેજનાં એક વર્ષનાં રૂ. ૧૪૦૭ દાહદલ પેજનાં છુટક દર અંકનાં રૂ. ૨૫૭

હેન્ડબીસ વહેંચામણીના એક વખતના રૂ. ૧૫૭ જાહેર ખજારો નદન પ્રમાણિકજ લેવામાં આવશે. જાહેર ખજારોના ઉપર જણાવેલા લાવતાતમાં ખીલકુલ ફેરફાર કરવામાં આવશે નહીં. અને કોઈએ પણ ફેરફાર કરવા તરફી લેવીજ નહીં. જાહેર ખજારોનાં અડધા નાણાં પહેલેથીજ લેવામાં આવશે. વધુ વિચિત્રને ચારે સ્થર મળે અથવા લખો:—

ઓ. વચ્ચસ્યાપક,

કચ્છી જૈન મિત્ર, કાચગજાર—માંડવી, મુંબઈ.

ખાસ ગણકતા અને મુશ્કેલી કરવા તથા મગજને ઠંડક આપવા માટે

સર્વોત્તમ સાધન:-

પ્રોફેસર જી. કે. ધર્મસિંહ ના અનેક ખર્ચાળ, રસાયણિક અપ્પતરાઓ પછી શુદ્ધ કોષરેલ તથા તલનાં તેલમાંથી મદા મહેનતે તૈયાર કરેલું:-

માણેક વિલાસ હેર ઓઇલ.

~~~~~

કી. બારલી ૧. તો ફા. ૧ તણના રૂ. ૨-૪-૦.

આ હેર ઓઇલિ બાલને અમકતા કાળા અને રેશમ જેવા સુંદર મુંવાળા બનાવે છે, ખરી પડતા બાલને ચટકાવે છે, ખાસના મુગમાં થતા બારીક જંતુઓના જુડમુગથી નાશ કરે છે અને મગજને ઠંડક રાખી મીઠી-મનમોહક મુગથી આપે છે.

અમોને જાણ્યા પછર નથી ચાલતું કે-પ્રોફેસર જી. કે. ધર્મસિંહની બનાવટો આજ મુઘી અમો અમારા કેટલાક ખાસ મીમંત શુદ્ધ કુદરતી અને રાજરજવાડાઓને જ આપતા હતા પણ અમારા કેટલાક મિત્રોના અતિ આશ્ચર્યથી આપા શુદ્ધ હેર ઓઇલ અને બીજી ઉત્તમ બનાવટોના જાહેર પ્રગતને લાભ આપવા અને આજ મુઘીમાં અનેક જાતનાં હેર ઓઇલો વાપરી કંટાળી નિરાશ થઈ મજેલાઓને આશા અને ઉત્સાહ આપવા અમોએ મોટા પાયાપર એજન્ટરી ખોલી છે. અમો આ સિવાય અનેક જાતનાં શુદ્ધ હેર ઓઇલો, સેન્ટ, લવન્ડર, ચાતર, મેનથોલ, લાઈમીન્યુસ તથા સાણ વગેરે ઉત્તમ રીતે બનાવવાના અપ્પતરાઓ આજ રાખ્યા છે. જેમ જેમ અમો તેમાં ફરોદ મંદ થતા જશું તેમ તેમ અમો અમારા માનવંત ગ્રાહકો સન્મુખ રજુ કરતા જશું. પહારગામ માટે પ્રમાણિક એજન્ટરી નેશન એજીએ. સરતો માટે તથા દરેક જાતનો પત્ર વહેવાર કરવા માટે લખો—

સોલ એજન્ટ—

મેસર્સ શાહ પ્રધર્સની કું.,

કે.-મેરજી ભીમનો માળો-ચોથે ઢાંદરે,
કાથાબજાર-માંડવી, મુંબઈ.

છાપવાનું, 'ઓલક બનાવવાનું', રીઝાઈનો કરવાનું તથા બજારમાં દરેક જાતની ખરીદીનું કામ અમો કિશાયતે કરી આપીએ છીએ.

એક વખત ખાત્રી કરવા અવશ્ય વિનંતી કરવામાં આવે છે.

તમેને કેઈપણ વખતે કેઈપણ પુસ્તકની જરૂર પડે તો

પહેલી ખબર અમને આપશો. કારણ કે અમારે ત્યાં દરેક જાનના અંગ્રેજી, ગુજરાતી, સંસ્કૃત, ઉર્દુ, મરાઠી તથા દરેક ભાષાના પુસ્તકો જથ્થાબંધ તૈયાર રહે છે. ચાલુ સીઝન માટે ઉત્તમ તોવેશોનો અંગ્રજી જરૂરો આપી પહોંચો છે.

જો તમે તમારા રજાર સ્ટામ્પ બનાવવા માગતા હો

તો પહેલી સલાહ 'અમારા પાસેથી જરૂર લેશો. કારણ કે અમારે ત્યાં તદ્દન સાધારણ ભાષામાં મજબુત અને મરોહદાર અક્ષરવાળું રજારસ્ટામ્પ બની શકે છે.

જો તમે તમારો ફોટો એન્સાઈઝ કરવા ઇચ્છતા હો

તોપણ અમારી મુલાકાત લીધા પગર બીજો કોયે પણ જરૂરો નહીં. કારણ કે અમારું જુવું સુંદર અને સસ્તું કામ ભાગ્યેજ ખીજાઓને ત્યાં મળું હશે.

તમેને જો ઇન્ડીપેન જોઈતી હોય

તો એકવાર અમારે ત્યાં જરૂર આવી અમારો જોડમ જોઈ જવા મહેરબાની કરશો. બહારગામના જોડાંને ઉપર પુરતું પ્લાન આપવામાં આવે છે. વધુ ખુલાસા માટે કૃપા થા મળે—

એલ. એમ. ટક્કર, જુડિસીયર, રજારસ્ટામ્પ મેકર,
તથા શાહીની ઇન્ડીપેનના વેપારી, કાશ્યાપેવી, મુંબઈ

આજ કાલ એવો એક પણ મનુષ્ય નથી કે જેણે પોતાની
છબી પડાવી નહીં હોય!

તારે હજી સુધી તમેએ તમારી તથા તમારા કુટુંબની છબી કેમ પડારી નથી?

આજેજ પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ ઉપર આવેલ

મેસર્સ ગુરદાસ એન્ડ કું.

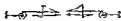
ફોટોગ્રાફરને ત્યાં જાઓ, અને તમારી, તમારા કુટુંબની છબી પડાવો. કારણ કે બીનએના કરતાં અમારે ત્યાં મધ્યમસર ભાવ છતાં કામ વધુજ સુંદર, ટકાઉ અને આગેહુલ્ક થાય છે. એકવાર ફાવત આવી ખાત્રી કરી તો તમારો ખાસ ભરામણ કરવામાં આવે છે.

અમારો સ્ટુડીઓ હમેશાં ખુલ્લો છે.

તૈયાર છે! દેરાશરોમાં, પવિત્ર જગ્યાઓમાં તૈયાર છે!
—તથા મુલાકાફીમાં—

—દર્શનાર્થે સાથે રાખવા—

નિગ્રંથ ઓંકાર માલાનો શેટો.

આસ જૈન ધર્માનુસાર સાસ્ત્રીય પદ્ધતિ મુજબ, મોટા ખર્ચે અને મહા મહેનતે ઉછરતા કમ્પી જૈન ચિત્રકાર પસોધી, તૈયાર કરાવે છે. જૈન ધર્મ પાળનારાઓએ આ ઓંકારનો ફોટો પોતાની પાસે અવશ્ય રાખવો જોઈએ. કીમત છુટકે નકલના આઠ આના એકી સાથે દશ નકલના માત્ર રૂ. ચાર. વી. ખી. પોસ્ટેજ ખર્ચ જુદું સમજવું.

લખો:—શાહ બ્રધર્સ ની કું.,

મેરછ બીમાનો માલો—ચોથે હાદરે,

કાયાબનર—માંડવી, મુંબઈ.

એમ. સ્ટાર પરફ્યુમરી કું. ની મુખ્ય બનાવટો.

પૂર્વથી પશ્ચિમ મુધી એકે અવાજે વખખાએલ

સુકન્યા હેર ઓઈલ.

મધુર સુગંધી તથા મગજને દંડુ કરી ખરી પડતા વાળ ને અટકાવે છે. બનરમાં લેવાતા બીજા તેલો કરતાં અત્યુત્તમ છે. કારણ કે શુદ્ધ કાચા ટોપરાના તેલમાંથી જનાવવામાં આવ્યું છે. હજારો સરટીશીફટો મોજુદ છે. કી. આના ૧૨.

સ્ટાર બામ—ગમે તેવા સખત માચાના દુખારાને ફક્ત પાંચ મીનીટમાં નાબુદ કરે છે. સંધીવા શરીરથી શરીરમાંથી નીકળતા ચરકા, ગળાની નસોનું અકાઈજન્યું વગેરે પર વીજળીક અસર કરે છે. કી. આ. ૬.

ચોર મેનથોલ—જપાનીઝ જનાવટને પાછી હડાવે તેવી તથા ગરમીથી ચતા માચાના દુખારા માટે આ રામજાણુ પ્રલાજ છે. કી. આ. ૪.

લાઈમ જમુઈસ—ગરમ ચથલા મગજને તાજગી આપે છે. વિદ્યાર્થીઓને આરામ આપી તેમને ઉત્સાહી જનાવે છે તથા ગમે તેવા દારૂ ગપલા લાગપર લગાડવાથી તરત આરામ કરે છે. કી. આના ૬.

બદારમામ માટે એજન્ટો જોઈએ છે. લખો—

મેસર્સ—એન. ડી. વારાઈ, સોલએજન્ટ,

માંડવી, પોસ્ટ નં. ૩, મુંબઈ.

મોઈસ ગુરુવાલી એવ
પ્રથમી સુપ્રેમ હા

સચિત્ર રામાયણ અને આપણા આદર્શો.

આ ગ્રંથ આર્ય પ્રજાને માનીતા અને પવિત્ર છે એ વાત નિર્વિવાદપણે સિદ્ધ થઈ ચૂકી છે. ભારત વર્ષની રક્ષાળ ભૂમિમાં અત્યાર સુધી સંકટો ઘણા લખાયા છે અને લખાયા છે છતાં તે સર્વમાં રામાયણ જેવા એક એ ગ્રંથોજ પોતાનું ઉજ્જવળ આસ્તિત્વ રક્ષી રહ્યા છે. તેનું કારણ એજ કે તેમાં આદર્શ પુરુષોના, આદર્શ સ્ત્રીઓના અને આદર્શ બાળકોના ચરિત્રો ઉત્તમ રીતે આલેખવામાં આવ્યા છે. રામાયણના પ્રત્યેક પાત્રમાંથી શું શું ઉપદેશ શુદ્ધ કરવાનો છે તે અસરકારક રીતે રંગબેરંગી દશ ચિત્રો સાથે જાણીતા મહાન લેખક રા. મુશીસે દર્શાવેલ છે. આ મંથ દરેક શુદ્ધ પોતે તથા પોતાના પુત્રો-પુત્રીઓને અવશ્ય વાંચવો-વંચાવવો જોઈએ. આવા મંથોના વાંચનથી આપણે અપૂર્વ લાભ પ્રાપ્ત કરવા લાભચાળી થઈએ છીએ. આ મંથ પ્રાપ્ત્ય શુદ્ધ ૧ ના પવિત્ર દિને મહાર ૧૩૨. અગ્રહીથી શ્રાદ્ધ ધનાર પાસેથી ૧-૧૨-૦૦ અને પાછળથી રા. ૧-૮-૦૦ લેવામાં આવશે. આદર્શ કિંમત ખર્ચતાં છતાં તમોને મળશે કે કેમ તે અમે કહી શકતા નથી. કારણ કે રા. મુશીસની તેજસ્વી લેખનશૈલી લખાવવા મંથો સમાજમાં પ્રેરણાથી

અડધી દેશાઈ જાય છે કે અમુક મુદત પછી તેની એક પણ નક્ક અમે માહક વર્ગને પુરી પાડી શકતા નથી એટલા માટે અગાઉથી જ મોકલી નામ નોંધાવી આ ગ્રંથ રત્નનો સંગ્રહ કરી લેવા ભુવનું નહો.

ચાલુ સીઝન માટે—અમારે ત્યાં સમાપનાનાં તથા નવા વર્ષનાં લક્ષ્મી પુજનનાં—મુબારકગાદીનાં સચિત્ર રંગબેરંગી કાર્ડ—કોકોનીઓ—ચોકો અને રશમી રમાઓની ધમાલ અત્યારથીજ મોટેપાયે સર થઈ ચુકી છે. દર વર્ષે રક્ષત્રય માહોને અમારી બનાવટ લેવા માટે પાછા ફરી પસ્તાવું પડે છે. માટે વહેલો તેજ પહેલો!

અમારી સોશ્વ સવારનાં ૧૦ થી તે સાંજના ૭ વાગ્યા સુધી ખુલ્લો રહે છે.

આવો! અને લુઓ!

બહારના ઓડેરો ઉપર સંપૂર્ણ ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

મેસર્સ મેઘજી હીરજીની કં.,

જનરલ બુકસેલર્સ, પંડીતીસં અને

કાંડે કોની મથનંદસ, મુંબઈ, નં. ૩.

ધંસ ગુજરાતી સંસ્કૃતિ
૧૨૪૫ સંસ્કૃતિ